

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI**

**YAHUDİ ORYANTALİST GUSTAV WEİL'İN KUR'AN KRİTİĞİ VE
KISAS-I ENBİYA'YA BAKIŞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FATMA ALİBAŞI
207215001**

DANIŞMAN: Doç. Dr. Tolga Savaş ALTINEL

**YALOVA
Şubat 2024**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

YAHUDİ ORYANTALİST GUSTAV WEİL'İN KUR'AN KRİTİĞİ VE KISAS-I
ENBİYA'YA BAKIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA ALİBAŞI
207215001

DANIŞMAN: Doç. Dr. Tolga Savaş ALTINEL

YALOVA
Şubat 2024

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Fatma ALİBAŞI

ÖN SÖZ

Almanya’da, Kur’an üzerine yapılan araştırmalar tarihsel bir süreklilik göstermektedir. Bu alandaki araştırmaların sırasında, destekleyici kaynakların yanı sıra, özellikle birincil kaynaklar incelenmiştir. Bunlar arasında Kur’an tercümeleri ve oryantalist çalışmalarını saymak mümkündür. Bu çalışmada özellikle Alman Yahudi oryantalistlerinden Gustav Weil’in Kur’an çalışmaları, gelişimi ve bu alanda sahip olduğu bakış açısı incelenmiştir. Bu inceleme, onun Kur’an’a nasıl yaklaştığının ve bu metni nasıl yorumladığını aydınlatmakta ve bu süreçteki gelişim evrelerini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, çalışmamı takip edip her daim destek olan ve tez yazım sürecinde büyük yardımları bulunan, Arapça el yazmalarının tespiti konusunda bana sağlamış oldukları desteklerinden dolayı değerli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Tolga Savaş ALTINEL’e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bilgi ve birikimleriyle tezime katkı sağlayan Sayın Arş. Gör. Ebru PINAR’a şükranlarımı sunuyorum.

Eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen kıymetli annem Sevim ALİBAŞI ve babam Hüseyin ALİBAŞI’ya sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca tez sürecinde kaynak temini aşamasında bana destek olan değerli kardeşim Abdurrahman ALİBAŞI’ya teşekkür ederim.

Şubat – 2024

Fatma ALİBAŞI

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖN SÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
1.GİRİŞ	8
1.1. Tezin Amacı	8
1.1.2. Özgün değeri.....	8
1.1.3. Tezin kapsamı.....	8
1.1.4. Çalışma yöntem ve planı	8
1.1.5. Kaynaklar.....	9
1.2. Batı'nın Kur'an-ı Kerim Çalışmalarına Genel Bir Bakış	10
1.2.1. Orta Çağ'dan aydınlanma dönemine kadar Kur'an çalışmaları	10
1.2.2. Aydınlanmadan 20. yüzyıla Kur'an araştırmaları	14
1.2.3. Corpus Coranicum projesi	16
2. GUSTAV WEİL'İN HAYATI VE ESERLERİ.....	22
2.1. Gustav Weil'in Hayatı.....	22
2.2. Gustav Weil'in Hocaları.....	26
2.3. Gustav Weil'in Eserlerinde Yararlanmış Olduğu Müellifler ve Eserler	27
2.4. 19. Yüzyıl Alman Yahudi Oryantalistleri ve Gustav Weil	31
2.5. Gustav Weil'in Çağdaşları ve Ardılları.....	33
2.6. Gustav Weil'in Eserleri	34
3. GUSTAV WEİL'İN KUR'AN KRİTİĞİ VE HZ. MUHAMMED'E BAKIŞI	39
3.1. Gustav Weil'a Göre Kur'an'ın Yazımı ve Kaynağı	39
3.1.1. Gustav Weil'in sure tertibine dair değerlendirmeleri	43
3.1.2. Gustav Weil'a göre Hz. Muhammed'in Yahudilerle olan ilişkisi ve Kur'an'da Yahudi kaynaklarından alıntılar	47
3.2. Gustav Weil'in Hz. Muhammed'e Bakışı	50
3.2.1. Weil'in yeni din kurucusu olarak gördüğü Hz. Muhammed	52
3.2.2. Gustav Weil'in Mekke şehrinin kuruluş süreci ve Hacerülesved'le ilgili aktarımları.....	53
3.2.3. Weil'in Hz. Muhammed'in doğumu öncesi ve sonrası meydana gelen hadiselerle bakışı.....	55

3.2.4. Şakk-ı Sadr hadisesi.....	57
3.2.5. Gustav Weil'in İsra ve Miraç hadisesi değerlendirmesi.....	61
3.2.6. Hz. Muhammed'in destekleyicisi olarak Varaka bin Nevfel.....	63
3.2.7. Hz. Muhammed'in okuma ve yazmayı bilip bilmediği meselesi	64
3.2.8. Hz. Muhammed'in evlilikleri	65
4. GUSTAV WEİL'İN KISAS-I ENBİYA'YA BAKIŞI	69
4.1. Gustav Weil'in <i>Biblische Legende der Muselmänner aus Arabischen Quellen Zusammengetragen und mit Jüdische Sagen Verglichen</i> Adlı Eseri Yazma Sebebi.....	69
4.2. Gustav Weil'in <i>Biblische Legende der Muselmänner aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit Jüdische Sagen verglichen</i> Adlı Eserinin Kaynakları	70
4.3. “ <i>Biblische Legende der Muselmänner aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit Jüdische Sagen verglichen</i> ” Adlı Eserinde Ele Alınan Peygamberler.....	72
4.3.1. Âdem.....	72
4.3.2. İdris-Hanok.....	76
4.3.3. Nuh, Hud, Salih	78
4.3.4. İbrahim.....	85
4.3.5. Yusuf.....	91
4.3.6. Musa ve Harun.....	95
4.3.7. Samuel, Saul ve Davut.....	103
4.3.8. Süleyman	106
4.3.9. Yahya, Meryem ve İsa.....	111
5. SONUÇ	119
KAYNAKÇA.....	122
EKLER.....	130
ÖZGEÇMİŞ	132
TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER.....	132

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
M.Ö	: Milattan Önce
Ö.	: Ölüm
TUK	: Texte aus der Umwelt des Koran
vd.	: ve diğerleri
Yy.	: yüzyıl

YAHUDİ ORYANTALİST GUSTAV WEİL'İN KUR'AN KRİTİĞİ VE KISAS-I ENBİYA'YA BAKIŞI

ÖZET

Bu çalışma, Gustav Weil ve çağdaşlarının Kur'an-ı Kerim'in kaynağını beşeri ve vahiy dışı unsurlara dayandırıldığı ve Hz. Muhammed'in peygamberliği konusunda olumsuz yorumların yer aldığı bir dönemde, Weil'in Kur'an ve Hz. Muhammed yaptığı araştırmalar ve kullandığı metodolojiler üzerine yoğunlaşmaktadır. Çalışma, Weil'in bakış açılarını ve analizlerini derinlemesine inceleyerek, onun görüşlerini aydınlatmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, Weil'in Kur'an ve Hz. Muhammed üzerine yaptığı araştırmalar, onun çağdaşları tarafından daha geniş bir çerçevede devam ettirilmiş ve bu konular üzerine daha kapsamlı araştırmalar yapılmıştır.

Gustav Weil, 19. yüzyılın önemli bir Alman Yahudi oryantalisti ve tarihçisi olarak çalışmalarında farklı disiplinlerden faydalanarak, özellikle Kur'an, Hz. Muhammed ve İslam üzerine odaklanmıştır. Bu çalışmada, Weil'in üç önemli eseri ele alınmıştır. İlk olarak, bu eserlerde nasıl bir "eleştirel tarihsel metod" kullandığı incelenmiştir. Weil'in bu metodu kullanarak, tarihsel olayları ve metinleri nasıl yorumladığı araştırılmıştır.

Ayrıca, Weil'in peygamber kıssaları üzerine yaptığı çalışmalar değerlendirilmiştir. Bu kıssalar, genellikle dini metinlerde bulunan, peygamberlerin hayatları ve mucizeleriyle ilgili anlatılardır. Weil'in bu kıssalara yaklaşımı ve bu konudaki çalışmaları incelenmiştir.

Özellikle, Weil'in Gotha Kütüphanesi'nde bulunan Arapça el yazmalarından yararlandığı ve bu kaynakları İslami çalışmalarında nasıl kullandığı üzerinde durulmuştur. Bu kısımda, Weil'in kaynak tespiti ve bu kaynaklardan nasıl faydalandığına dikkat çekilmiştir.

Kısacası, bu çalışma Gustav Weil'in eserlerini ve metodolojisini detaylı bir şekilde incelemekte, özellikle İslami ve Yahudi kaynaklarını nasıl kullandığına ve bu kaynakların eserlerine nasıl uyguladığına odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an Kıssaları, Vahiy, Oryantalist, Kur'an Araştırmaları

JEWISH ORIENTALIST GUSTAV WEIL'S CRITIQUE AND PERSPECTIVE TO TALES OF PROPHETS (QISASİ ANBİYA)

ABSTRACT

This study focuses on Weil's research and methodologies on the Qur'an and the Prophet Muhammad at a time when Gustav Weil and his contemporaries were basing the source of the Qur'an on humanistic and non-revelatory elements, and at a time when there were negative comments on the prophethood of the Prophet Muhammad. The study aims to illuminate Weil's views by examining his perspectives and analyses in depth. In addition, Weil's research on the Qur'an and the Prophet Muhammad has been continued in a broader framework by his contemporaries and more comprehensive research has been carried out on these topics.

Gustav Weil, as an important German Jewish orientalist and historian of the 19th century, utilised a variety of disciplines in his work, focusing particularly on the Qur'an, the Prophet Muhammad and Islam. In this study, three important works of Weil are analysed. Firstly, it is analysed how he used a "critical historical method" in these works. How Weil interprets historical events and texts using this method is investigated.

In addition, Weil's studies on prophet parables are evaluated. These parables are narratives about the lives and miracles of prophets, usually found in religious texts. Weil's approach to these parables and his works on this subject are analysed.

In particular, Weil's use of Arabic manuscripts in the Gotha Library and how he used these sources in his Islamic studies are emphasised. In this section, attention is drawn to Weil's source identification and how he utilised these sources.

In short, this study examines Gustav Weil's works and methodology in detail, focusing especially on how he used Islamic and Jewish sources and how he applied them to his works.

Keywords: Tales of the Qur'an, Revelation, Orientalist, Qur'an Studies

1.GİRİŞ

1.1. Tezin Amacı

Bu tezde, Batı'nın önemli oryantalistlerden olan Gustav Weil'in, Yahudi oryantalistler arasındaki konumu ve onun Kur'an ve vahiy algısı değerlendirilecektir. Ayrıca Kur'an'da adı geçen peygamber kıssalarının Kitabı Mukaddes'ten alınmış olduğu iddiası bu alanda yazmış olduğu eseri üzerinden ele alınacaktır.

Bunun yanı sıra Hz. Muhammed'in peygamber olmadan önceki görüşleri ile peygamber olduktan sonraki bakış açısı dikkate alınarak Gustav Weil'in, Hz. Muhammed'e olan genel tutumu öne çıkarılacaktır.

1.1.2. Özgün değeri

Batı'nın Doğu dünyasına olan ilgisinin artmasıyla, oryantalistlerin İslam'la ilgili faaliyetleri de hız kazanmıştır. Batı dünyasının önemli oryantalistlerinden sayılan Gustav Weil'in çalışmalarının, dönemin çağdaş oryantalistlerinin İslam'a bakış açılarını önemli bir ölçüde etkilemiş olduğu düşünülmektedir. Çünkü Gustav Weil, bir alanda değil üç alanda eser yazmıştır. Yazmış olduğu bu eserlerinde, Kur'an vahyi, Kur'an kıssaları ve Hz. Muhammed ile ilgili görüşlerini aktarmaktadır. Bu bağlamda ortaya koyduğumuz bu çalışmada bir Yahudi oryantalistin genel anlamda İslam algısı ortaya çıkarılacaktır.

1.1.3. Tezin kapsamı

Gustav Weil'in tercüme alanında Arap şiiri ve İslam'a dair eserleri mevcuttur. Ancak, bu çalışma Gustav Weil'in sadece üç eseriyle sınırlı kalacaktır. Weil'in geniş eser yelpazesi içinde özellikle tercüme ve İslam temalarına odaklanan bu üç eserin incelenmesi, onun bu alanlardaki düşüncelerini ve bu alanlara olan katkılarını anlamak açısından önemli bir adım olacaktır.

1.1.4. Çalışma yöntem ve planı

Gustav Weil'in eserlerini yazma sebepleri, bu eserleri kaleme alırken kimlerden etkilendiği ve kendisinden sonra kimleri etkilediği de aktarılacaktır. Ayrıca eserlerinde istifade etmiş olduğu kaynaklar da incelenecektir.

Bu çalışmada Gustav Weil'in üç alanda yazmış olduğu eserler okunarak tetkik edilecektir. Eserlerin detaylı bir şekilde incelenmesi ve mukayeseli çalışmalarla değerlendirilmesi, hem

Weil'in farklı alanlardaki düşüncelerini anlamamıza hem de bu düşüncelerin genel çerçevedeki yerini belirlememize yardımcı olacaktır.

1.1.5. Kaynaklar

Gustav Weil üzerine yapılmış çalışmalar mevcut olup, bu çalışmaların sayılarının sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Gustav Weil'in kendi döneminde Morgenländische Zeitung ve Augsburger Allgemeine Zeitung gazetelerinde profesörlüğü hakkında bilgi bulunmakla beraber, Heidelberg Üniversitesi'nin arşiv bölümünde, yapmış olduğu çalışmalar ve kendisiyle ilgili belgeler mevcuttur.

Gustav Weil'in eserlerinin Gotik yazısıyla yazılmış olması ve günümüz Almancasında kullanılmayan bazı kelimelerin eserlerinde yer alması nedeniyle, bu tarz birkaç eseri günümüz Almancasına cep kitabı olarak çevrilmiştir. Bunun yanı sıra “Biblische Legende der Muselmänner” adlı eseri İngilizceye çevrilmiştir.

Gustav Weil'in hayatıyla ilgili geniş bilgiler bulunsa da hayatına dair bazı bilgilerin detayları verilmemiş olup, bu durum yapmış olduğumuz araştırmanın bir yönünün eksik kalmasına neden olmaktadır.

Türkiye’de, Gustav Weil’in birkaç eserinin karşılaştırmalı olarak iki farklı yüksek lisans tezinde¹ konu edildiğini görmekteyiz. Almanya’da ise Gustav Weil’in hayatına dair, seyahatleriyle ilgili, eserleri ve yapmış olduğu çalışmaları hakkında yazılar, söyleşiler bulunmaktadır. Susannah Heschel’in, Gustav Weil hakkında çalışmaları olmuştur.² Weil’in çalışmaları hakkında makalelerin bulunduğu ancak bunların bile sınırlı olduğunu söyleyebiliriz.

¹ Hüseyin Polat, *Oryantalistlerin Kur'an Vahyini Tarihlendirme Çalışmaları- Alman Öncüler: Gustav Weil ve Theodor Nöldeke Örneği* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2019). Serya Seçkin, *Siyer Çalışmalarında Alman Şarkiyatçı Gustav Weil ve Osmanlı Siyer Müellifi Filibeli Ahmet Hilmi'nin Eserlerinin Değerlendirilmesi* (Ankara: Atatürk Üniversitesi, 2021).

² Susannah Heschel'in, Gustav Weil üzerine yapmış olduğu çalışmaların birkaçı şöyledir: Jüdische Museum Berlin, Qantara.de ve das Museumsportal Berlin de bulunmaktadır.
<https://www.jmberlin.de/lecture-gustav-weil> (08.12.2022).
Susannah Heschel, *Jüdischer Islam: Islam und jüdisch-deutsche Selbstbestimmung*, çev. Dirk Hartwig vd. (Berlin: Matthes & Seitz Berlin, 2018).

1.2. Batı'nın Kur'an-ı Kerim Çalışmalarına Genel Bir Bakış

1.2.1. Orta Çağ'dan aydınlanma dönemine kadar Kur'an çalışmaları

Doğu ve farklı coğrafi bölgelere yayılmasıyla dünyanın en yaygın dinlerinden biri olan Hristiyanlık, İslam'la Erken Orta Çağ döneminde karşılaşmıştır. O dönemin önde gelen Hristiyan yazarları arasında Yuhanna Dimeşk (ö.749), Theodore Ebu Kurre (ö. 812) ve Bizans Niketas (ö.867) sayılmaktadır. Bu kişiler tarafından yazılan eserler, İslam'a karşı mücadele etmek ve İslam'a cevap vermek amacıyla Hristiyan teolojisine kaynak olmuştur. Kur'an'ın kendisi, Hristiyan ilahiyatçıların İslam'a yanıt vermelerinin ana nedenlerinden biri olmuştur. Bu dönemde yapılan çalışmaların temel sebeplerinden biri de Hristiyanlığın Kur'an'da işlenmesi ve Hristiyan teolojisinin eleştirilmesidir. Hristiyanlar da yazdıkları bu eserlerle Müslümanlara cevap vermeye çalışmışlardır.

Doğu toplumunun İslam dinine girmiş olmasıyla ve İspanya'yı fethetmesiyle birlikte Doğu dünyası, Avrupalılar tarafından fark edilmeye başlanmıştır. Müslümanların yapmış olduğu fetihler, Hristiyanların kendilerini topraklarında yabancı hissetmelerine sebep olmuş, bundan dolayı İslam'ı, siyasi ve askeri bir tehdit olarak değil, daha çok dini bir tehdit olarak görmüşlerdir. Bunun sonucunda Hristiyanlar, kendi dindışlarının din değiştirme olasılığı sebebiyle İslam'ı kendi anlayışlarına ve Hristiyan geleneğine göre tanımlamaya ve adlandırmaya çalışmışlardır.³ Avrupalıların Kur'an'a ve İslam'a olan ilgileri, Müslümanların onlarla komşu olmalarından itibaren yoğunluk kazanmıştır. Bunun neticesinde Müslümanlar, Hristiyanlarca potansiyel tehlike olarak görülmüş ve Hristiyanlar onları yıkıcı, barbar⁴ gibi olumsuz sıfatlarla vasıflandırmışlardır. Sonuç olarak diyebiliriz ki Kur'an araştırmaları Hristiyanlarla Müslümanlar arasındaki çatışmaların ortaya çıkmasıyla başlamıştır.⁵

11. yüzyılda Macarların ve Slavların Hristiyanlık dinini kabul etmiş olmalarıyla beraber, Hristiyanlık hem dini hem de askerî açıdan güç kazanmaya başlamıştır. Bu durum Batı'da Hristiyanların kimlik kazanmasına yol açmış, bununla birlikte Hristiyanlar, Müslümanları tanımak ve bilgi elde edebilmek için araştırmalara başlamışlardır. Zira Müslümanlara karşı yapacakları savaştan galip çıkabilmek için onları daha yakından tanımaları gerekmektedir.

³ Aigul Kassimova, *Die Bekehrung des Sarazenen: Untersuchungen zum Bild des Islam in den mittellenglischen Romanzen* (Bonn: Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität, Philosophischen Fakultät, 2006), 66.

⁴ İsmail Cerrahoğlu, "Oryantalizm ve Batıda Kur'an ve Kur'an İlimler Üzerine Araştırmalar", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1-4 (1998), 103.

⁵ Dirk Hartwig, "Die Wissenschaft des Judentums" und die Anfänge der kritischen Koranforschung: Perspektiven einer modernen Koranhermeneutik", *Zeitschrift für Religions- und Geistesgeschichte* 61/3 (2009), 134.

Orta Çağ Avrupası'nda, din adamlarının söylemleri toplum üzerinde ve siyasette büyük etkiye sahip olmuştur. Halk, yaşadığı zorluklar karşısında kilise ve din adamlarına başvurarak çözümler aramıştır. Hristiyan din adamları İslamiyet'in yayılmasından dolayı rahatsızlık duyarak öğrencilerini ve kilisede yetişmiş din adamlarını Müslümanların yaşadıkları beldelere gönderip, onların orada Arapçayı öğrenmelerini sağlamışlardır. İstanbul'un fethi ve Haçlı seferlerinin başarısız olması Batı dünyasını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu başarısızlığın sonucunda Kur'an araştırmaları ve çalışmaları hız kazanmıştır. Orta Çağ'da yapılan Kur'an tercümelerinin ana hedefi, misyonerlik faaliyetlerini başarılı bir şekilde yürütmek olmuştur. Bu tercümelerin amacı ise Hristiyanlığın İslam'a karşı dini ve siyasi açıdan üstünlük iddiasını ispatlamak olmuştur. Dönemin Kur'an tercümelerinin asıl hedefi, Kur'an'ı daha iyi anlamaktan ziyade Kur'an'ı kendi ideolojilerine uygun şekilde yorumlayarak kendi inançlarından olan kişilere düşmanlarını tanıtmak olduğu görülmektedir.⁶

Batılı araştırmacıların Kur'an tercümelerinde uygulamış oldukları yöntemlerden biri ise, Kur'an'ı tercüme ederken tamamını değil Kur'an'ın belli bir bölümünü, kendilerince boşluk görmüş oldukları kısımları tercüme etmeleridir. Bu durumda Batılı araştırmacılar Kur'an'da menfaatlerine yarayan bölümleri kasıtlı bir şekilde kendi ideolojilerine göre tercüme etmişler, böylelikle Kur'an sözde sadece tercüme edilen konulardan bir metinmiş gibi gösterilmek istenmiştir.

İlk dönem Kur'an tercümelerinde yapılan yanlışlıklar sıralandığında, bunların hiç de küçümsenmeyecek durumda oldukları göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılan bu hatalar bir dönem Kur'an'ın, İslam'ın ve Hz. Muhammed'in yanlış anlaşılmasına neden olmuştur. Bilerek ya da bilmeyerek yapılan hatalardan birkaçında, yetersiz Arapça dil bilgisinin olması dikkat çekmektedir. Batılılar her ne kadar Arapça öğrenmek için Müslümanların yaşadıkları bölgelere gitseler de her araştırmacının Arapçayı ana dili gibi öğrendiğini varsaymak mümkün değildir. Dil bilgisi eksikliğinin yanı sıra, yanlış tercümelerin bir diğer sebebi ise, tercümenin Kur'an metninin orijinalinden yapılmamasıdır.

Kur'an'ın doğru şekilde tercüme edilebilmesi için İslami kavramların tam anlamıyla anlaşılması gereklidir. Ancak, yapılan birçok tercüme bu anlayış eksikliği nedeniyle hatalar içermektedir. Özellikle, karmaşık anlamlara sahip kelimelerin yanlış veya eksik çevirileri, İslami terminolojinin yetersiz bilinmesi, tercüme edenlerin İslam ve Müslümanlar hakkında

⁶ Sine Demirkıvran, "Orta Çağ'da Batıda yapılan İlk Kur'an Çevirileri ve Çevirmenlerin Çeviri Stratejisi", *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)* 9/1 (2014), 246.

yeterli bilgiye sahip olmaması gibi durumlar tercümelerin yanlış bir şekilde yapılmasına yol açmaktadır.⁷

Kur'an'ı tercüme edenlerin bir kısmının İslam'a reddiye yazan⁸ kişilerden olması da yapılan tercümelerde büyük eksikliklerin ve hataların olmasını mümkün kılmaktadır. Bu eksiklikler, Kur'an'ın yanlış yorumlanmasına ve İslam ile ilgili yanlış izlenimlerin oluşmasına sebep olmaktadır. Söz konusu yanlış anlama ve yorumların bazıları kasıtlı olarak gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra, hataların bir kısmı transkripsiyon ve dil bilgisi eksikliğinden kaynaklanmıştır. Özellikle bir kelimenin birden fazla anlamının olması durumu, tercümanın metni tartışmalı bir hâle getirmesine olanak tanımış, bu da orijinal metinden sapma olarak kabul edilmiştir.⁹ Sonuç olarak bu tür hatalar, İslam dininin ve Hz. Muhammed'in yanlış algılanmasına ve yanlış temsil edilmesine sebep olmuştur. İslam ve Kur'an, aslında olduğundan farklı bir şekilde anlatılmış ve anlaşılmıştır.

Hristiyanlar, İslam'ı ve Hz. Muhammed'i Müslümanlardan değil, kendileri gibi Hristiyan dinine mensup olan kişilerden öğrenmişlerdir. Onların ortaya koymuş oldukları tercümelerden hareketle, İslam dininin uydurma olduğunu ve Hz. Muhammed'in Kur'an'ın yazarı olduğuna kanaat getirmişlerdi. Kur'an'ı tercüme eden kişiler, Kur'an'da geçen pek çok tekrardan dolayı bunun ancak bir insan tarafından yazılabileceğini iddia etmişler ve bu kişinin de Hz. Muhammed olabileceği sonucuna varmışlardır. Kur'an'ın Hz. Muhammed'in sözü olduğunu savunmuşlardır. Erken dönem Batılı Kur'an araştırmacıları, tarafsızlıktan uzak durarak kendi ideolojik bakış açılarına uygun bir şekilde İslam'ı ve Hz. Muhammed'i okuyuculara sunmuş ve onları gerçek anlamda tanıtmaktan kaçınmışlardır.

Örneğin; Batılı araştırmacılar, Nisa suresinin 3. ayetini, Hz. Muhammed'in Zeynep ile olan evliliğini meşrulaştırmak için bazı boşanma gerekçeleri uydurduğunu ve onun şehvet düşkünü olduğunu iddia ederek bu ayeti yorumlamışlardır.¹⁰

İkinci Haçlı seferiyle Batı dünyasında İslam çalışmasını başlatan Başpapaz Petrus le Verenable'nin¹¹ (ö.1159) emriyle Kur'an, Hristiyan teolog olan Kettonlu Robert (ö.1160)

⁷ İbrahim Çap, "Gayr-i Müslimlerin Kur'an Tercümelerindeki Hatalarının Batı'da İslâm ve Hz. Peygamber İmajına Olumsuz Etkileri", *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 5/1 (Nisan 2021), 30.

⁸ Çap, "Gayr-i Müslimlerin Kur'an Tercümelerindeki Hatalarının Batı'da İslâm ve Hz. Peygamber İmajına Olumsuz Etkileri", 25.

⁹ Reinhold Gleis, *Frühe Koranübersetzungen, Europäischer und Ausereuropäische Fallstudien* (Trier: WVT Verlag, 2012), 24.

¹⁰ Çap, "Gayr-i Müslimlerin Kur'an Tercümelerindeki Hatalarının Batı'da İslâm ve Hz. Peygamber İmajına Olumsuz Etkileri", 48.

¹¹ Ludwig Hagemann, *Der Kur'an in Verständnis und Kritik bei Nikolaus von Kues* (Frankfurt am Main: Verlag Josef Knecht, 1976), 18.

tarafından 1143 tarihinde Latinceye tercüme edilmiştir. O, Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmeyen bir kişiliğe sahip olarak İslam'la ilgili metinleri Arapçadan Latinceye çevirmiştir. Petrus'un hedefi de misyonerlik faaliyetlerini bilinçli bir şekilde yürütmek ve Müslümanları dinlerinden döndürmek olmuştur.¹²

Bu dönemde Robert Ketton'un Latinceye tercüme etmiş olduğu Kur'an, daha sonraları başka Kur'an araştırmacıları tarafından Almanca, İtalyanca ve Felemenkçeye çevrilmiştir.¹³ Robert'in bu eseri, kendinden sonra gelecek diğer eserlerde olduğu gibi eksiklikler ve kasıtlı olarak yapılmış hatalarla doludur. Robert, kelime anlamına önem vermeden ayetlere ve surelere genel bir mana vererek Kur'an'ı tercüme etmiş, bunu yaparken ayet numaralarını ya atlamış ya da onlara eklemeler yapmıştır.¹⁴

Bu dönemde Kur'an'la ilgili yapılan birkaç çalışma ise şöyledir: 1460 tarihinde Nikolaus von Kues (ö.1464), Kur'an'ı "*Cribratio Alcorani*" ismiyle tercüme etmiş ve İstanbul'da birçok Arapça el yazmasını incelemiştir. Hristiyan bir teolog olarak tanınmış, eserinde ise "*Müslümanları Hristiyanlaştırma*"¹⁵ amacı güttüğünü ifade etmiştir.

Salomon Schweigger¹⁶ (ö.1622) yaptığı Kur'an tercümesine "*Al Coranus Mohameticus/Muhammed'in Kur'an'ı*" adını vermiştir. Schweigger eserinin ön sözünde okuyucunun eserinden ne anlaması gerektiğine dair kısaca bilgi vermiştir. Salomon, Kur'an'ın Türklerin dini ve batıl inançlarından biri olduğunu, hukuk ve küfür doktrini içerdiğini, Hz. Muhammed'in hayallerini barındırdığını, sahte peygamber Hz. Muhammed'in "Ne zaman? Nerede? ortaya çıktığının bilinmediğini, gülünç ve aptalca öğretilerin olduğunu, oruç, zekât ve ibadetlerle ilgili bilgiler içerdiğini belirtmiştir.¹⁷ Yine Orta Çağ'ın sonlarına doğru Fransız oryantalist Herbolt, Hz. Muhammed hakkında ağır ithamlarda bulunarak, İslam dinine inananlara "Mohammedan" (Müslüman) dediklerini ifade etmiştir.¹⁸

Hristiyanların Müslümanlarla ilk temaslارının ardından Hristiyanlar, İslam dünyasını daha iyi anlamak amacıyla Kur'an'ı incelemeye karar vermişlerdir. Bu amaçla Kur'an'ın tercümelerine yönelik çalışmalara başlanmıştır. Sonuç olarak Kur'an Latince'ye çevrilmiş olup aynı dönemde

¹² Cerrahoğlu, "Oryantalizm ve Batıda Kur'an ve Kur'an İlimleri Üzerine Araştırmalar", 105.

¹³ Çap, "Gayr-i Müslimlerin Kur'an Tercümelerindeki Hatalarının Batı'da İslâm ve Hz. Peygamber İmajına Olumsuz Etkileri", 27.

¹⁴ Hagemann, *Der Kur'an in Verständnis und Kritik bei Nikolaus von Kues*, 28.

¹⁵ Demirkıvıran, "Orta Çağ'da Batıda yapılan İlk Kur'an Çevirileri ve Çevirmenlerin Çeviri Stratejisi", 243.

¹⁶ Kendisi Protestant bir vaizci olup, Kur'an'ı ilk Almanca ya çeviren kişidir.

¹⁷ Gleis, *Frühe Koranübersetzungen, Europäische und Ausereuropäische Fallstudien*, 133.

¹⁸ Cerrahoğlu, "Oryantalizm ve Batıda Kur'an ve Kur'an İlimleri Üzerine Araştırmalar", 104.

Arapça-Latince sözlüğün yazımına başlanmıştır.¹⁹ Bu faaliyetler Oryantalizmin başlangıcı olarak görülse de bazı Batılı araştırmacılar tarafından Oryantalizmin doğuşunun bir sebebi olarak kabul görmemiştir. Çünkü bu çalışmalarda anlatılan İslamiyet ve Hristiyanlık arasındaki din savaşları misyonerlerin amaçları doğrultusunda şekillendiğinden dolayı, tarafsız ve bilimsel araştırmalar olarak kabul edilmemiştir. Böylece Avrupa’da Kur’an, Batılı araştırmacıların ve Hristiyan teolojisinin araştırma alanına girmiş, bu gelişmeyle birlikte Kur’an tartışmasının nasıl ve neden ortaya çıktığı sorusu gündeme gelmiştir. Çoğunlukla yüzeysel ve yanlış biçimde elde edilen bilgiler, Avrupa’nın Doğu’ya ön yargılı bir bakış açısı geliştirmesine yol açmıştır.

Batı dünyasının Kur’an tercümelerindeki asıl temel hedefleri, Hz. Muhammed’in biyografisini ortaya çıkarmak, Kur’an’ı anlamaktan ziyade Kur’an’ın kaynağını araştırmak ve Hz. Muhammed’in peygamberliğini şüpheye düşürmektir. Bu sebepten dolayı, Batı dünyası Hz. Muhammed’i Hristiyan teologların yazmış olduğu eserlerden tanımıştır. Kur’an’ı tercüme edenler, Kur’an ayetlerini vahiy unsuru saymamışlar, aynı zamanda Kur’an tercümelerine Kur’an’a ait olmayan metinlerden ekleme yaparak Kur’an’ın yanlış anlaşılmasına sebep olmuşlardır.²⁰

Hız. Muhammed ve Kur’an’la ilgili yapılan çalışmalarda, İslami öğretinin yanlış ve uydurma olduğunu Hristiyan toplumuna kanıtlamaya çalışmışlardır.²¹ Batılılar, Doğu’yu tam manasıyla anlamadan, doğuyla ilgili eserler ortaya koyarken kendi çıkarlarını gözetken ve kendi fikirlerinin ürünü olan çalışmalar ortaya koymuşlardır. Batılı araştırmacıların Kur’an ve Hz. Muhammed’le ilgili çalışmalarında göze çarpan eksik ya da yanlış bilgileri kullandıkları, onların tek taraflı oldukları ve İslam’la ilgili görüşlerinde objektif davranmadıkları açık bir şekilde görülmektedir.

1.2.2. Aydınlanmadan 20. yüzyıla Kur’an araştırmaları

Aydınlanma dönemi boyunca yapılan Kur’an tercümeleri, önceki dönemlere kıyasla daha az hata ve eksiklik içermektedir. Bu dönemdeki tercümelerde, Kur’an’a genellikle daha objektif bir yaklaşım benimsenmiştir. Orta Çağ’da ise, Kur’an daha çok eleştirel bir tutumla ele alınmış ve sıradan bir eser gibi muamele görmüştür. 19. yüzyılın ortalarına kadar devam eden Kur’an

¹⁹ Rudi Paret, *Arabistik und İslamkunde an deutschen Universitäten: Deutsche Orientalisten seit Theodor Nöldeke* (Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1966), 2.

²⁰ Ali Ahmet Mohammed Khairy, “Deutsche Koranübersetzungen des 17. Jahrhunderts”, *Bulletin of The Faculty of Languages & Translation* 20 (Ocak 2021), 125.

²¹ Demirkıvıran, “Orta Çağ’da Batıda yapılan İlk Kur’an Çevirileri ve Çevirmenlerin Çeviri Stratejisi”, 235.

tercümeleri ve Hz. Muhammed ile İslam üzerine yapılan araştırmalar, bu dönemin ilgi ve yaklaşımını yansıtmaktadır.

Bu dönemde Kur'an ve Hz. Muhammed'le ilgili yaklaşımlardan birkaçı şöyledir. İngiliz oryantalist George Sale (ö.1736) Kur'an tercümesinin giriş bölümünde Hz. Muhammed'e yapılan yanlış yorum ve eleştirilerden rahatsız olduğunu belirtmiş ve giriş kısmını sekiz bölüme ayırmıştır. Bölümlere ayırmış olduğu bu başlıklardan biri de mezhepler ve yalancı peygamberler başlığını almaktadır. Sale'nin bu başlığı farklı araştırmacılar tarafından eleştirilmiş bu ve diğer başlıkların ne amaçla yazıldığı merak konusu olmuştur. Sale'nin bu eseri pek çok kez basılmış ve misyonerler tarafından kullanılmıştır.²²

Hz. Muhammed hakkında olumlu yaklaşan Johann Wolfgang Goethe (ö.1842), Arapların Kur'an'a sahip çıktıkları gibi Hristiyanların kendi kutsal kitaplarına sahip çıkmamalarını eleştirmektedir. Goethe, Hz. Muhammed'e atfen şiirler yazmıştır.²³

Bu dönemde Siyer ve Osmanlı Tarihine dair araştırmalar yapan Josef von Hammer Purgstall (ö.1856), kendi döneminde Hz. Muhammed hakkında olumsuz eleştirilere karşı cevap niteliğinde Hz. Muhammed hakkındaki düşüncelerine yer vermiştir. Purgstall, Hz. Muhammed'in insanları putperestlikten çıkartıp tek tanrı inancına yönelttiğini, Avrupa'nın ünlü tarihçi ve oryantalistlerinin Hz. Muhammed'i yalancı ve dolandırıcı olarak tanımlamalarına karşı çıkarak bu iddiaların asılsız olduğunu belirtmiştir. Purgstall, Hz. Muhammed'in etkileyici hitabet gücüne sahip olduğunu, ilahi görevine tam bir inançla sarıldığından bahsetmektedir. Hz. Muhammed tarafından tüm dünyaya yayılmış olan bu dinin son peygamberi olduğunu kabul edildiğinden söz etmektedir. Purgstall, Hz. Muhammed'in peygamberlik misyonunu ve İslam'ın tebliğ edilmesi sürecindeki rolünü olumlu bir şekilde yerine getirdiğini vurgulamaktadır.²⁴

1865 yılında Aloys Sprenger'in (ö.1893), *“Das Leben und Die Lehre Des Muhammed/Muhammed'in Hayatı ve Öğretileri”*, eserinde Hz. Muhammed'in hayatının yanı sıra kitabın üçüncü cildinde Kur'an'daki Mekki ve Medeni surelerinin farklarını açıklamıştır. William Muir (ö.1905) ise Aloys Sprenger'i takip ederek 1878 yılında *“The Qur'an, its Composition and Teaching and the Testimony its Bears to the Holy Scriptures”* adlı eserinde Kur'an kronolojisiyle ilgili geniş bir çalışmada bulunmuştur.

²² Hüseyin Yaşar, “Aydınlanma Döneminde Batı'da Kur'an Algısı 2”, *DEÜİFD*, XXV, (2007), 102.

²³ Yaşar, “Aydınlanma Döneminde Batı'da Kur'an Algısı 2”, 113.

²⁴ Yaşar, “Aydınlanma Döneminde Batı'da Kur'an Algısı 2”, 114-115.

Bu dönemde yapılmış olan çalışmalardan biri de Theodor Nöldeke'nin (ö.1930) çalışmasıdır. Nöldeke kendi döneminde tanınmış oryantalistlerden biridir. Gustav Weil'in "*Kur'an'a Tarihsel Eleştirel Giriş*" eserinden etkilenecek 1860 tarihinde "*Kur'an Tarihi*" eserini yazmıştır. Kur'an tarihi ve Kur'an kronolojisi üzerine olan bu eseri pek çok oryantalist tarafından kaynak olarak kullanılmıştır.

Parisien Academie des Inscriptions et Belles-Lettres, 1700'lü yıllarda kurulan bir araştırma merkezidir. Merkezin 19. yüzyıldaki Fransa kökenli üyeleri arasında İslam alimleri ve müfessirler de bulunmuştur. Bu dönemde geçmişten o güne kadar olan Kur'an'ın okunuş şekilleri, Kur'an'ın metin farklılıkları ve Hz. Muhammed'in hayatı araştırılmıştır. Gustav Weil'in hocası olan Antonie Isaac Silvestre de Scay da (ö.1838) bu kuruluşun bir üyesi olarak çalışmalarda bulunmuştur. Kendisi çağdaş Arap araştırmalarının kurucusu olarak kabul edilmiştir. Kuruluş, günümüzde de farklı konularda araştırmalar yapmaktadır. Her üye ve daimî sekreterler hayatlarının sonuna kadar merkeze üye olarak kalmakta ve hizmete devam etmektedirler.²⁵

19. yüzyıl Kur'an araştırmalarında, Alman Yahudi oryantalistleri dikkat çekmektedir. Bunlar arasında Abraham Geiger (ö.1874), Gustav Weil (ö.1889), Josef Horowitz (ö.1931) gibi isimleri zikretmek mümkündür.²⁶

Bu dönemin bir kısım tarihçi ve edebiyatçıları araştırmalarında, Hz. Muhammed ve Kur'an-ı Kerim'i bilimsel metotla incelemişlerdir. Bu metotlar, ideolojik önyargılardan arınmış bir şekilde, objektif ve sistematik bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bu yaklaşım, metinlerin daha tarafsız ve kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmuştur. Batı dünyasının, Kur'an'a bakış açısı başlangıçta ideolojik bir temele dayanmıştır ve bu durum kısmen günümüzde de sürmektedir. Bu bakış açısının en belirgin örneklerinden biri, İslam'ın sıklıkla "Kılıç Dini" olarak nitelendirilmesidir.²⁷ Bu, genellikle İslam'a yönelik yanlış anlayışların ve önyargıların bir yansıması olarak geri dönmektedir. Bu tür genellemeler, İslam'ı, Kur'an'ı ve Hz. Muhammed'i olduğundan farklı yansıtmakta ve bu dinin barışçıl yönlerini göz ardı etmektedir.

1.2.3. Corpus Coranicum projesi

Corpus Coranicum projesi günümüzde yapılan önemli Kur'an çalışmalarından biri sayılmaktadır. Proje, Michael Marx yönetiminde 18 yıl olarak planlanmış olup, 2007 yılından

²⁵ Jean Leclant, L'Académie des inscriptions et belles-lettres, Clio Voyages Culturels, Paris 2002, 4.

²⁶ Tezimizin birinci bölümünde isimleri zikredilen kişilerin çalışmaları bulunmaktadır.

²⁷ Yaşar, "Aydınlanma Döneminde Batıda Kur'an Algısı 2", 123.

beri Berlin Brandenburg Bilimler ve Beşerî Bilimler Akademisi tarafından yürütülmektedir. Projenin konsepti 2006 yılında Arapça uzmanı olan Angelika Neuwirth, Oxford Üniversitesinden Nicolai Sinai ve proje direktörü olan Michael Marx tarafından yürütülmektedir. Proje web sitesi sayesinde kolayca erişebilir duruma getirilerek herkesin ulaşmasını mümkün kılmaktadır.²⁸

Projenin amaçlarından biri, Kur'an metninin tarihini sistematik olarak geliştirmek ve onu eleştirel olarak değerlendirmektir. Bu plan, proje kapsamında yazmalar ve okumalar olmak üzere iki alanda uygulanmaktadır. Bunlar çevre metinleri (çevre coğrafya metinleri) bölümünde bulunmaktadır. Diğer alan ise Kur'an'ın tamamı üzerine edebi bir tefsir olan yorumdur. Yorumun temel amacı, İslam'ın başlangıcında Mekke ve Medine şehirlerinde meydana gelen olayları ve Hz. Muhammed'in bu zaman zarfındaki etkilerini kavramamıza yardımcı olmaktır. Bu olaylar, Hz. Muhammed'in ilk takipçileri yani Müslüman olmuş topluluğun ilk üyeleriyle nasıl etkileşimde bulunduğunu ve onların inançlarının nasıl şekillendiğini içermektedir. Aynı zamanda, Hz. Muhammed'in bu topluluk üzerindeki etkisi onların İslam'a yaklaşımlarını anlamaya yönelik bir çaba içermektedir. Bu yorum, İslam'ın erken dönemi ve İslam'ın kurucusu olan Hz. Muhammed'in liderliği altında gelişen toplumsal ve dini gelişimini daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olmayı amaçlamaktadır.²⁹

Corpus Coranicum projesinin temel amacı, erken dönem Kur'an el yazmalarını³⁰ ve sözlü gelenekleri inceleyerek, Müslüman geleneğine uygun bir şekilde bu eski Kur'an metinlerini analiz etmek ve kayıt altına almaktır. Proje, geç antik döneme ait dini ve edebi metinlerin analizine odaklanmıştır. Bu sayede, Kur'an'ın ilk muhatapları ve ilk Müslüman toplumunun dini atmosferini daha iyi anlamamızı sağlamaktadır. Corpus Coranicum ekibi, projede Theodor Nöldeke ve Angelika Neuwirth'in metodolojilerini izlemektedir, ayrıca Kur'an metninin kronolojik sıralamasını da çözümlemeye çalışmaktadır.

Corpus Coranicum projesinin temellerini ilk atan kişi Gotthelf Bergstrasse olmuştur. O, semitik lehçelerin incelenmesi ve mevcut Kur'an okuma pratiği için fonograf vasıtasıyla ses kaydını kullanan ilk kişidir. Eski Kur'an el yazmalarını arşivlemek için Kur'an'ı Eleştirme Aparatını

²⁸ “Anne Seubert, Corpus Coranicum, Textdokumentation und historisch-kritischer Kommentar zum Koran, Interview mit Marx, Michael, 9.1.2011 - Google Suche” (24.01.2023), 1.

²⁹ Enes Furkan Onur, *Corpus Coranicum Projesi Dökümantasyon Bölümlerinin Analizi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi 2022), 6. Geniş Bilgi için Bkz. Enes Furkan Onur, *Corpus Coranicum Projesi Dökümantasyon Bölümlerinin Muhteva ve Analizi*. (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2023).

³⁰ Araştırmacıların ulaştığı en eski metinler 10. ve 11. yüzyıla ait olduğundan bu yazmalara “en eski el yazmaları” olarak ifade edilmiştir.

(Apparatus Criticus) geliştirmiştir.³¹ Eski bilimsel edebiyatın Arapça evirileri üzerine çığır açan çalışması da metodolojik olarak yenidir. 20. yüzyılın başında Bergstrasse, Bavyera Bilimler Akademisinde Apparatus Criticus projesini başlatmış ve dört yıl boyunca yönetmiştir. Amacı farklı ülke ve müzelerden en eski Kur'an el yazma nüshalarını toplayıp fotoğraflamaktır. Bergstarasse'nin 1933 yılındaki ani ölümü nedeniyle proje tamamlanamadan yarım kalmış, ölümünden sonra ğrencisi olan Otto Pretzl (.1941) bu görevi üstlenerek hocasının yolunu takip etmiştir.³² Pretzl pek çok ülke gezerek Kur'an'ın el yazması nüshalarını fotoğraflamıştır.³³ Pretzl'in ölümünden sonra takipçisi olan Anton Spitaler (.2003), Kur'an el yazmalarını 1990 tarihine kadar korumuştur. Spitaler'in Angelika Neuwirth'le yapmış olduğu müzakere sonucunda kayıt altına alınmış olan Kur'an el yazmalarını Berlin Freie niversitesine getirmiştir. Bergstrasse, Kur'an metninin eleştirisini ve en eski kaynak çalışmalarının temellerini atmış ve başlatmış oldu. Böylece Corpus Coranicum projesi çalışmaları 2007 tarihinde başlatılmıştır.

Kur'an metinlerinin belgelenmesinden kasıt, en erken Kur'an nüshalarıyla (Manuscripta Coranica) beraber, Kur'an metinlerinin önceki dönemlerde yazılı olduğu malzemeleri toplayıp Kur'an'la ilgili yapılmış olan bütün çalışmaları bir araya getirerek kayıt altına almaktır. Daha sonra her bir el yazmalarının okunuşu (Variae Lectiones Coranica) ve yazılış şekilleri karşılaştırılmaktadır. El yazmalarının getirildiği müze ve ülkeler kayıt altına alınmaktadır. Amaç, ayetlerin ve surelerin yazılış tarihleri ve okunuşu yani dil bilgisini incelerken, Kur'an'ın en orijinal metnine ulaşmaya çalışmaktır.

Bu bölümde çok sayıda el yazması Kur'an bulunmaktadır. Proje, İşlam'ın ortaya çıkışından itibaren, yedinci ve onuncu yüzyıllar arasındaki döneme ait el yazmalarını barındıran kapsamlı bir koleksiyona sahiptir. El yazmalarını kesin olarak tarihlendirebilmek için 100'den fazla parça, modern yöntemle radyo karbon analizi³⁴ yapılarak kontrol edilmiştir. Bununla beraber sağlıklı bir sonuç elde edebilmek için el yazmalarında kullanılan mürekkebin de analizi yapılmıştır. Ancak hala kesin bir tarih verilemeyen ve telif hakları nedeniyle yayınlanmayan bazı el yazmaları mevcuttur.

³¹ Deutsche Biografie, "Bergstrber, Gotthelf - Deutsche Biographie" (Bayerische Staatsbibliothek). <https://www.deutsche-biographie.de/sfz3917.html> (04.02.2023).

³² Angelika Neuwirth, *Der Koran als Text der Sptantike: ein europischer Zugang* (Berlin: Verlag der Weltreligionen, 2010), 269.

³³ Otto Pretzl, *Die Fortfhrung des Apparatus Criticus zum Koran* (München: Verlag der Bayrischen Akademie der Wissenschaften, 1934), 5/3.

³⁴ Neuwirth, *Der Koran als Text der Sptantike*, 271.

Corpus Coranicum projesinden önceki Batılı Kur'an araştırmacıları, Kur'an'ın kıraat çeşitleri hakkında bilgilenmeyi ve bu okuma çeşitlerini kayıt altına almayı talep etmişlerdir.³⁵ Bergstrasse ve Otto Pretzl'in önderliğinde Bavyera Bilimler Akademisi'nde Corpus Coranicum projesinin bir parçası olarak el yazmaları ve geleneksel okuma literatürü aracılığıyla aktarılan tüm farklı okumaların toplanması ve daha sonra kayıt altına alınması planlanmıştır. Böylece el yazmalarından elde edilen okuma çeşitlerinden *Apparatus Criticus*³⁶ geliştirilmiştir.³⁷ Weil ile aynı yüzyılda yaşamış olan Bergstrasser, Weil'in eserlerinde uygulamış olduğu eleştirel metodu inceleyerek, metinleri kapsamlı bir şekilde eleştirel bir bakış açısıyla analiz etmesi nedeniyle metin eleştirisinin önder temsilcilerinden biri olarak öne çıkmıştır. Corpus Coranicum projesinde bir araya toplanmış olan el yazmaları, eski klasik Kur'an tefsir kitapları ve Taberi'nin Kur'an tefsirlerinden oluşmaktadır. Corpus Coranicum tarafından oluşturulan veri tabanı aracılığıyla herkesin ulaşabileceği belgelenmiş metinler, tarihsel-eleştirel bir bakış açısının temelini oluşturmaktadır. Ayrıca el yazmalarının okunuşu ve incelenmesi, ikisinin arasındaki ilişkiyi daha kesin ve daha ayrıntılı olarak açıklayabilmeyi amaçlamaktadır. Corpus Coranicum veri tabanında Kur'an metnini okurken ses bakımından anlamı değiştirecek derecede fonolojik ayrım ve Kur'an'ın farklı okuyuş şekilleri üzerine durur. Veri tabanında en eski nüshalar bulunmakla beraber bunların metin tarihi ile ilgili bilimsel çalışmaları yapılmaktadır. El yazmaları veri tabanında fotoğraflanmış şekilde kayıt altına alınmış, ancak bir metnin okunuş şekli Arapça harfleriyle değil Latin harfleriyle belirtilmiştir. Bu da Arapça bilmeyen Batılı araştırmacıların aradaki farkı kolaylıkla görmelerini amaçlamaktadır.³⁸

Kur'an metni dışındaki kaynaklardan olan Kitabı Mukaddes, İslam öncesi Arap şiirleri, epigrafik kanıtlar, Hristiyan ve Yahudi geleneğine ait literatürlerin üslup ve anlam olarak Kur'an'la örtüşen kısımları araştırılmaktadır. Böylelikle farklı dilde yazılmış metinler bir araya toplanmıştır. Metinler Eski Arapça, Eski Etiyopya (Ge'ez), Eski Güney Arapça (Sabai), Yunanca, İbranice, Latince, Orta Farsça, Suriye Aramice olarak yazılmıştır.³⁹ Tüm bu ayrı

³⁵ Rudi Paret, *Der Koran als Geschichtsquelle*, 1961, 37/27.

³⁶ Bir eserin tarihsel-eleştirel metni olarak, ana metinden sapan varyantları kaydeder. Bir eserin farklı tercümelemleri, farklı yazılışları, farklı metinleri, boşlukları ve farklı baskıları varsa kritik metin aygıtları bunları ayıklar ve Bilimsel çalışmalar için Kritik metin aygıtları gereklidir. Metin eleştirisi yardımıyla editör, hangi metnin sözde kılavuz el yazması olması gerektiğine ve hangilerinin metin eleştirisi aparatına açıklama olarak dahil edilmesi gerektiğine karar verir. Cihaz, farklı versiyonlar hakkında bilgi sağlar ve mümkünse bunun nasıl ortaya çıktığını açıklar.

³⁷ Paret, *Der Koran als Geschichtsquelle*, 37/28.

³⁸ Esra Gözeler, "Corpus Coranicum Projesi: Kur'an'ı Geç Antik Döneme Ait Bir Metin Olarak Okumak", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53/2 (2012), 228.

³⁹ Nicolai Sinai - Helga Kaiser, *Der Entstehung des Korantextes auf der Spur* (Potsdam: Welt und Umwelt der Bibel, 2010), 55/1/6.

geleneklerin bulgularını inceleyebilmek için TUK'ta (Texte aus der Umwelt des Koran's/Kur'an çevresinden metinler), farklı uzmanlık alanlarından oluşan bilim insanlarından meydana gelen bir ağ kurulmuştur. Dini çalışmalar alanında İslam, Hristiyan ve Musevi dinlerine mensup araştırmacılar çalışmaktadır. Arap Dili ve Edebiyatı'nın yanı sıra Sami bilim insanları da dil bilim alanındaki çalışmalarda yer almaktadır. Tarih bölümünde, sanat tarihi çalışmalarının yanı sıra Antik ve Orta Çağ tarihinde ve arkeoloji alanında uzman araştırmacılar çalışmaktadır. TUK, metinleri orijinal dillerinde Almanca ve bazen İngilizce sunmaktadır. Bunun haricinde metnin en az bir Kur'an ayeti ile bağlantılı olması gerekmektedir. Kur'an'ın içeriğiyle hiçbir ilgisi olmayan metinler dikkate alınmamaktadır. Kur'an metinlerin içeriği, metnin yazılış zamanı, muhatap olunan kişilerin bilgisi ve kültürünü içermektedir.

Her surenin tefsiri altı bölümde incelenmektedir. Başlangıçta, surenin Arapça orijinal metninin yanında Almanca tercümesi de gösterilmektedir. Mekki ve Medeni sureler farklı kriterlerde incelenmektedir. Erken dönem Mekki surelerin metni yorumlanır ve edebi olarak eleştirilip metnin yapısı ve içerik hakkında bilgiler dipnota eklenir. Orta dönem Mekki surelerin tefsirinde bu kategorilerden bazıları eksiktir. Sure metninin sunumundan sonra edebî tenkit, metin tenkidi, tefsir ve tedrici yorum gelmektedir. Daha sonra "*Analiz ve Yorum*" başlığında gelişimsel sınıflandırma, içerik, surenin edebi yapısı ve edebi özellikleri ile ilgili incelemeler yapılır, bu şekilde bir surenin yorumu tamamlanmış olur. Medeni sureler 2020 tarihinden itibaren Theodor Nöldeke'nin sure kronolojisi dikkate alınarak yorumlanmaya başlanmıştır.

Gustav Weil'in eserlerinde benimsediği tarihsel-eleştirel metodolojik yaklaşım, Corpus Coranicum projesinin araştırmacıları tarafından da Kur'an el yazmalarının incelenmesinde kullanılmaktadır. Bu proje kapsamındaki araştırmacılar, Alman Yahudi araştırmacıların kendi kutsal metinlerinde ve Kur'an metinlerinde kullandıkları tarihsel ve eleştirel metodu projelerinde de uygulamaktadırlar. Bu yaklaşım, metinlerin tarihsel bağlamını ve gelişim sürecini anlamak için kritik öneme sahip olup, metinlerin kökeni ve etkileşimleri hakkında derinlemesine bilgi sağlamaktadır. Corpus Coranicum projesi bu şekilde, Kur'an metinlerinin tarihsel eleştirel çerçevede analizini ve yorumlanmasını hedeflemektedir.

2. GUSTAV WEİL'İN HAYATI VE ESERLERİ

2.1. Gustav Weil'in Hayatı

Ortodoks ve dindar bir Yahudi aileden gelen Gustav Weil, 25 Nisan 1808 tarihinde Almanya'nın küçük bir kasabası olan ve Yahudi toplumunun çoğunlukta olduğu Sulzburg şehrinde doğmuştur. Sulzburg şehri 19. yüzyıla kadar Yahudilerin dini ve kültürel merkezi olmuştur. Babası Götsch Eliakum Weil (ö.1830) Sulzburg'daki Yahudi cemaatinin başında bulunmaktadır, annesi Babette Wittersheim (ö.1845) bir hahamın kızıydı. Weil'in çocukluğu hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. On iki yaşına kadar Sulzburg'daki okula gitmiştir. Ailesi Weil'in, dedesi gibi bir din adamı olarak yetişmesi için on iki yaşında iken anne tarafından hahamı olan dedesinin yanına Talmud okumaya göndermiştir. Dedesi bir reformcu olup aynı zamanda Metz'de⁴⁰ bulunan Yeşiva'yı hem geleneksel hem de modern konularının öğretileceği bir Yahudi akademisine dönüştürmeye çalışmıştır.⁴¹ Weil'in eşi ve çocukları kendisinden önce ölmüştür.⁴²

Weil, küçük yaşta kardeşini kaybetmesinin acısıyla, Tanrı'nın kardeşine karşı adil davranmadığını düşünerek din adamı olmaktan vazgeçmiştir. Bu nedenle Talmud yerine kendisi Tacitus ve Voltaire⁴³ gibi yazarların eserleriyle daha çok ilgilenmiştir.⁴⁴ Buna rağmen yirmili yaşlarda Heidelberg Üniversitesine kaydolarak Tarih, Filoloji ve Arapça öğrenmiş,⁴⁵ kendisini tamamen Doğu dillerine yönlendirmiştir. Alman Protestan Teolog olan Friedrich Wilhelm Karl Umbreit'tan (ö.1860) Arapça öğrenmeye başlamıştır. O dönem Avrupa'nın en meşhur Arapça profesörü sayılan Silvestre de Scay'dan Arapçasını ilerletmek için ders almaya Paris'e gitmiştir. Weil, Fransız birlikleriyle önce Cezayir daha sonra Kahire'ye gitmiş, dört yıl kadar El-Ezher Üniversitesi'nde ünlü Filolog Muhammed Ayyad Al-Tantavi'den (ö.1861) Arapça, Türkçe ve Farsça öğrenmiştir.⁴⁶

Weil, Kahire'de olduğu sürece doğuyla ilgili siyasi, kültürel ve sosyal alandaki haberlerin raporlarını Alman dergisi olan "*Morgenländische ve Augsburger Allgemeine Zeitung*" de

⁴⁰ Fransa'da bulunan bir şehir

⁴¹ Ottfried Fraiser, *Modern Jewish Scholarship on İslam in Context, Rationality, Eoropean Borders, and the Search for Belonging* (Berlin, Boston: Walter the Gruyter GMBH, 2018), 98.

⁴² Friedrich Weech, *Badische Biografien* (Karlsruhe: Brauschen Hofbuchhandlung, 1891), 96.

⁴³ "Inhouse-Digitalisierung / 4 (1891) [508]" (1891), 489.

<https://digital.blb-karlsruhe.de/blbihd/periodical/pageview/153316>

⁴⁴ Eckehard Vollbach vd., *Porträts deutscher Juden* (Leipzig: Edition Chrismo in der Evangelischen Verlagsanstalt, 2020), 245.

⁴⁵ Ruchama Johnston-Bloom, "Jews, Muslims and Bildung: the German-Jewish Orientalist Gustav Weil in Egypt", *New York University* 8/2 (2014), 52.

⁴⁶ Heschel, *Jüdischer Islam: Islam und jüdisch-deutsche Selbstbestimmung*, 36.

yayınlatarak kazancını sağlamıştır. Weil, gazete raporlarında Mısır eğitim sisteminin, Avrupa eğitim sistem standartlarından daha düşük derecede olduğunu bildirmiştir.⁴⁷ Weil, Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın⁴⁸ (ö.1849) eğitim reformlarını yakından takip etmekle birlikte, geleneksel eğitim sistemini eleştirmektedir, çünkü geleneksel eğitimde Kur'an anlaşılmadan okunup ezberlenmekte, bu ise kutsal metinlerin anlaşılmadan okunmasına sebep olmaktadır.

Gustav Weil dergi ve gazetede yazılarında Hristiyanların yemek kültürünü, davranış ve giyinişlerini taklit eden Yahudileri eleştirmiştir. Ancak Weil burada isim zikretmeden genel bir yorumunu aktarmıştır. Diğer taraftan İslam dinini Yahudi ve Hristiyanlıkla karşılaştırdığında, Müslümanların daha dindar olduğunu gözlemlemiştir.⁴⁹ O, Kahire'de uzun süre Müslüman toplumu içerisinde yaşayan Yahudilerle beraber Avrupa-Yahudi geleneğine bağlı olarak yaşamış; Mısır'da yaşayan ve İslam dinine mensup olanlarla Yahudi dinine mensup olanların paralellik içinde yaşadıklarını aktarmıştır. Bu süreç içerisinde Mısır'da bulunan Yahudilerin⁵⁰ yaşayış tarzlarını, Müslümanlara ayak uydurdukları için ilkel ve geri kalmış olarak değerlendirmiştir. Geleneksel Müslüman ve Yahudilerin nazardan korunmak için mistik inançlara sahip olduklarını, hayvan kurban ederken helal et ve koşer gibi uygulamalardaki benzerlikleri karşılaştırıp eleştirmektedir.⁵¹ Weil gazete raporlarını bir araç olarak kullanarak Alman okuyucularına Müslümanlar hakkında bilgi verirken aynı zamanda Yahudi kültürüyle ilgili kendi düşüncelerini de aktarmaktadır.

Weil, batıl inançları nedeniyle hem Müslümanları hem de Yahudileri eleştirmekle kalmayıp, İstanbul'da yaşayan Türkleri de eleştirmiştir. Eleştirisinin sebebi ise Türklerin, Fransız kıyafeti giymeleri, şarap içmeleri ve kendilerini bundan dolayı uygar zannetmiş olmalarıdır.⁵²

Weil, 1835 tarihinde İstanbul'a gitmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda kaldığı süre boyunca Türkçesini geliştirmiştir.⁵³ Prusya elçisi aracılığıyla, şehrin önemli ailelerine hemen erişebilmiş, hatta Osmanlı İmparatorluğu'nda görev yapan Vezir Ahmet Paşa ile tanışmıştır. Vezir Ahmet Paşa ile Arap Edebiyatı üzerine, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa ve Mısır'daki

⁴⁷ *Morgenblatt für Gebildete Stände*, "Korrespondenz Nachrichten. Konstantinopel" (27 August 1832), 205/820.

⁴⁸ Kavalalı Mehmet Ali Paşa Kavala doğumlu olup, Osmanlı devleti tarafından Mısır'a vali olarak atanmıştır. Eğitim görmemiş olmasına rağmen Mısır'ın gelişmesi için yenilikler yapmış pek çok alanda modern okullar açmıştır. Bkz. Muhammet Hanefi Kurtoğlu, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/62, 65.

⁴⁹ Heschel, *Jüdischer Islam: Islam und jüdisch-deutsche Selbstbestimmung*, 39.

⁵⁰ Weil, Mısır'da olduğu müddetçe doğuda yaşayan doğu toplumuyla iç içe yaşayan Yahudileri eleştirmiştir. Bkz. Johnston-Bloom, "Jews, Muslims and Bildung: the German-Jewish Orientalist Gustav Weil in Egypt", 56.

⁵¹ Johnston-Bloom, "Jews, Muslims and Bildung: the German-Jewish Orientalist Gustav Weil in Egypt", 53.

⁵² Johnston-Bloom, "Jews, Muslims and Bildung: the German-Jewish Orientalist Gustav Weil in Egypt", 54.

⁵³ Weech, *Badische Biografien*, 490.

siyasi ve askeri alanda olan gelişmeler hakkından müzakere etmişlerdir.⁵⁴ Weil, seyahat raporlarında Vali Mehmet Ali Paşa ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki güç mücadelelerini titizlikle not etmiş ve okurlarına ulaştırmıştır. Weil hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Mısır'daki reformları⁵⁵ yakından takip etmiştir.

Weil Almanya'ya döndükten sonra Tübingen Üniversitesinde doktora çalışmasını tamamlamıştır. Heidelberg Üniversitesindeki profesörlük başvurusu reddedilince,⁵⁶ üniversite kütüphanesinde işe başlamıştır. 1845 tarihinde⁵⁷ üniversitedeki Doğu Dilleri kürsüsünde Arapça, Farsça, Türkçe, İbranice dersleri vermiştir. Profesörlük için tekrar başvuru yaptığındaysa Yahudi olması ve vaftizi reddetmesi⁵⁸ onun profesör olmasına engel olmuştur.

Alman Konfederasyonu ve Baden Dükü, Hristiyan olmayan vatandaşların Alman üniversitelerinde akademik olarak ilerlemesine fırsat vermemiştir. Weil'in Yahudi olmasının profesörlüğüne engel olmasının yanında üniversitede Yahudi araştırmaları için bir bölüm de bulunmamaktaydı. O dönemlerde Almanya üniversitelerine Yunan klasik dönemine ait araştırma yürüten filologlar hâkim olmuştur. Bu durum Heidelberg Üniversitesinde de geçerliliğini korumuştur.⁵⁹

Gustav Weil kendisinden önce üniversitede profesörlük unvanı için inançlarından vazgeçip vaftiz olmayı kabul eden arkadaşlarını eleştirmiştir. Eleştirmiş olduğu isimlerden biri Yahudi olan hukukçu Sigmund Zimmern ile klasik filolog olan Josef Robino'dur. Weil, kendisinin hiçbir koşulda Alman Yahudiliğinden vazgeçmediğini ileri sürmüştür. O, buna bağlı olarak eğitilmiş sınıflar için olan *Morgenländische Zeitung* 'ta alttaki raporu yazdırmıştır.

⁵⁴Badische Standesbücher im Staatsarchiv Freiburg:

www2.landeshochschule.de/ofs21/olf/struktur.php?bestand=10028 (21.07.2023).

⁵⁵ Vali Mehmet Ali Paşa, Mısır'da ticaret, eğitim (Askeri okul) alanlarında büyük değişiklikler yapmıştır, dolayısıyla bu okullarda hem Arapça hem de Fransızca bilen Avrupa ülkelerinden gelenler görev yapmıştır. Gustav Weil'de bunların arasında olanlardan biridir. Johnston-Bloom, "Jews, Muslims and Bildung: the German-Jewish Orientalist Gustav Weil in Egypt", 53.

⁵⁶ Weil, Heidelberg Üniversitesi'nin Hukuk Fakültesi Dekanı ve Eyalet Parlamento üyesi Carl Mittmeier, Baden İçişleri Bakanı Carl Friedrich Nebenius'a bir mektup göndermiştir. Mektupta, Yahudilerin Hristiyanlarla eşit olmadığı, Yahudilerin kamu hizmetinde çalışma haklarının olmadığı ancak Büyük Dükün Yahudileri devlet memuru olarak istihdam etmelerinde hiçbir zaman engellemediğini aktarmaktadır. Bunun sonucunda çalışılan yerde kişinin dini değil, bilgisinin önemli olduğu vurgusu yapılmıştır. Bkz. Vollbach vd., *Porträts deutscher Juden*, 251.

⁵⁷ Hilal Görgün, "Gustav Weil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/154.

⁵⁸ Wolfgang Heidenreich, *Worte zum Gustav Weil*, 5.

⁵⁹ 1622 tarihinde Heidelberg üniversitesinde Doğu el yazmaları Roma'ya kaçırılmış, dolayısıyla ellerinde Doğuyla ilgili çalışma yapacakları evrak kalmamıştır. 1820 tarihinde Doğu dillerinde çalışan Umbreit ise henüz çalışmanın başında olduğundan sistemli bir çalışma başlatamamıştır. Weil'in profesörlüğü kabul gördükten sonra Doğu dilleri kürsüleri kurulmuş olup sistemli çalışmaya başlanmıştır. Bkz. Weech, *Badische Biografien*, 4/491.

Bir arada yaşamanın kendini ifşa ederek değil, bilgiyle satın alınması gerektiğini ve bunun cahil köktendincilikle sağlanamayacağına inanmıştır. Weil, artan bilgi sonucunda dinler arasındaki sınırların daha da yumuşaması ve birbirini anlayacak hale gelmesi gerektiği kanaatindedir. Ancak bilginin artmasına rağmen, dinler arasındaki gerilimin daha da büyüdüğünü ve aralarındaki düşmanlığın katlanarak büyümeye devam ettiğini ifade etmiştir.⁶⁰

Gustav Weil bir Yahudi olarak 1861 tarihinde 53 yaşında Heidelberg Üniversitesinde, Doğu Dilleri profesörlüğüne atanmıştır. Almanya’da o tarihe kadar ilk defa bir Yahudi, profesörlük unvanına sahip olmuş ve ilk defa bir Yahudi profesörü, Doğu Dilleri Kürsü Başkanlığına seçilmiştir.⁶¹

Weil, 1861 tarihinde profesör olduktan sonra farklı gazetelerde ondan bahsedilmiştir. 27 Ağustos 1861 tarihinde “Allgemeine Zeitung des Judentums” gazetesindeki yazı şu şekildedir.

Bir Yahudi olan Profesör Dr. Weil’in üniversitemizdeki felsefe fakültesine profesör olarak atanması, “Schwäbische Merkur’un” bildirdiği gibi, burada genel bir memnuniyet yarattı ve mevcut bakanlığın liberal yönünün bir göstergesi oldu. Weil uzun yıllar boyunca üniversitemizde fahri profesör unvanıyla kütüphaneci olarak çalışmış, ancak dini mensubiyeti nedeniyle tam profesör ve Felsefe Fakültesi üyesi pozisyonunu elde edememişti. Kendisi üniversitemizde profesörlük unvanı alan ilk İsraillidir. Weil, bilim dünyasında en çok Muhammed ve Halifelik tarihi ile tanınmaktadır; İslam’ın ortaya çıkışı ve yayılmasına ilişkin önceki tarihsel ve çoğu zaman hatalı görüşleri eleştirel bir bakış açısıyla inceleyerek ve kaynakları kapsamlı bir şekilde araştırarak yeni bir çıkış açmış ve tarihin bu önemli ancak daha önce karışık ve belirsiz alanına ışık tutmuştur. Weil günümüzün en kapsamlı Arap dili ve edebiyatı uzmanlarından biri olarak kabul edilmektedir.⁶²

“Der Israelit” dergisinin 28 Ağustos 1861 tarihli sayısında yer alan yazı ise şu şekildedir.

Bir Yahudi olan Profesör Dr. Weil’in üniversitemiz Felsefe Fakültesi’ne profesör olarak atanması, mevcut bakanlığın liberal yönünün bir göstergesidir. Weil, üniversitemizde uzun yıllar fahri profesör unvanıyla kütüphaneci olarak çalışmış, ancak dini mensubiyeti nedeniyle tam profesörlük ve Felsefe Fakültesi üyeliğini elde edememişti. Kendisi üniversitemizde profesörlük unvanına sahip olan ilk İsraillidir. Weil günümüzde Arap dili ve edebiyatı konusunda en kapsamlı uzmanlardan biri olarak kabul edilmektedir.⁶³

⁶⁰ Vollbach vd., *Porträts deutscher Juden*, 256.

⁶¹ Petra Schaffrodt, “Juden an der Universität Heidelberg Dokumente aus sieben Jahrhunderten”, *Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg*, (2012), 45,49.

⁶² *Allgemeinen Zeitung des Judentums*, “Heidelberg” (27 August 1861).
http://www.alemannia-judaica.de/heidelberg_jued_dozenten.htm. (13.06.2023).

⁶³ *Der Israelit*, “Heidelberg” (28 August 1861).
http://www.alemannia-judaica.de/heidelberg_jued_dozenten.htm. (13.06.2023).

Weil, oryantalistler arasında hem bir filolog hem de bir tarihçi olarak kabul edilmiştir. Doğu bilimlerinin gelişmesine ve üniversitelerde yerleşmesine katkıda bulunmuştur. Weil'in çalışma yöntemi ve tarihsel eleştirel metodu 19. yüzyılda en verimli araştırmalardan biri olmuştur. Ayrıca bilimsel çalışmaları daha sonra Avrupa çapında kabul görmüştür. Weil çalışmalarıyla yüksek öğrenimde yeni araştırma yöntemleri geliştirmiş, bu yöntemler sonraki dönemin İslam araştırmacıları için fayda sağlamıştır. Weil yaptığı eser tercümelerinden dolayı Avrupa'nın önde gelen oryantalistlerden biri olmuştur. Yapmış olduğu çalışmalar evrensel olarak kabul görmüştür.⁶⁴ Gustav Weil, 29 Ağustos 1889 yılında Freiburg/Breisgau'da 81 yaşındayken astım krizinden ölmüş ve orada bulunan Yahudi mezarlığına defnedilmiştir. Arapça el yazmaları, çocukları tarafından Heidelberg Üniversitesi'ne bağışlanmıştır. 1991 tarihinde Sulzburg sokaklarından birine Gustav Weil Sokağı ismi verilmiştir.

2.2. Gustav Weil'in Hocaları

Gustav Weil, eğitimi ve dil öğrenimi için pek çok hocadan ders almıştır. Küçük yaştan itibaren eğitimi için farklı ülkelere gitmiştir. Müslümanların yaşayış tarzlarını, inanç ve kültürünü öğrenmek için Osmanlı İmparatorluğu'na ve Mısır'a seyahat etmiştir.

Weil, Mısırlı Muhammed Ayyad al-Tantavi'den Arapça dersi almıştır. Tantavi 1810 tarihinde Mısır'da dünyaya gelmiş, alim, eğitimci ve seyyahtır. Fıkıh, fıkıh usulü, Arap Dili ve Edebiyatı, mantık ve hadis dersleri almıştır. Tantavi'nin birçok Arap ve Batılı öğrencisi olmuştur. 1847 tarihinde Saint Petersburg Üniversitesi'nde Doğu dillerinde Arap Dili ve Edebiyatı profesörü seçilmiştir.⁶⁵ Şerh, haşiye ve tercüme türünden pek çok eseri mevcuttur. Eserleri Rusya kütüphanelerinde bulunmaktadır. Tantavi 1861 yılında vefat etmiştir.⁶⁶

Weil, Fransız oryantalist olan Antoine Isaac Silvestre de Scay'den Paris'te bulunduğu sırada Arapça dersi almış ve modern Arapça araştırmalarının kurucusu olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda oryantalist çalışmalarda da belirli bir etkiye sahip olmuş ve Fransa'yı kendi döneminde oryantalistlerin merkezi haline getirmiştir. Fransa'nın o zamanki siyasi karışıklığı nedeniyle darphanedeki görevini bırakarak evine kapanmıştır.⁶⁷ Çok sayıda Fransızca yayınların yanında, Doğu dillerine ait yayınları da bulunmaktadır. Ayrıca 1804 tarihinde

⁶⁴ Pelger, Gregor, "Weil, Gustav" in Neue Deutsche Biografie 27 (2020), S. 616-618. <https://www.deutsche-biographie.de/pnd117251208.html#ndbcontent>

⁶⁵ İsmail Durmuş - Philip Charles Sadgrove, "Muhammed Ayyad Tantavi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/578.

⁶⁶ Durmuş - Sadgrove, "Muhammed Ayyad Tantavi", 39/578.

⁶⁷ Faruk Bilici, "Antoine Isaac Silvestre de Scay", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (İstanbul: TDV Yayınları, 2018), 35/366.

kurulan *British and Foreign Bible Society*⁶⁸ derneğine kutsal metnin Arapça ve Süryanice tercümelerini yapmıştır. Fransızcaya tercüme etmiş olduğu eserlerden birkaçı şöyledir: İbn Hişâm en-Nahvî, *el-İ'rab an kava 'idi 'l-irab* (Paris 1829), *Kelile ve Dimne* (Livre de Calila et Dimna ou fables de Bidpai, Paris 1816), Feridüddin Attâr, *Pendnâme* (Le livre des conseils, Paris 1819).⁶⁹ Pek çok Alman oryantalist onunla çalışmıştır.

Weil'in bir diğer hocası Fransız oryantalist olan Etienne Marc Quatremere de Quincy'dir. O, 1782 tarihinde Paris'te doğmuştur, Institut national des langues et civilisations orientales⁷⁰ de Silvestre de Scay'dan Arapça öğrenmiştir. 1809 tarihinde Rounen Fakültesinde Yunan Edebiyatı profesörü olmuş, ardından 1819 tarihinde ise Paris'te bulunan Colleg de Franse'de Sami Dilleri profesörü seçilmiştir. Mısır Dili ve Edebiyatı, Mısır coğrafyasıyla ilgili eserler kaleme almıştır.⁷¹

2.3. Gustav Weil'in Eserlerinde Yararlanmış Olduğu Müellifler ve Eserler

Bu bölümde Gustav Weil'in eserlerinde kaynak olarak kullanmış olduğu ve belirtmiş olduğu eser ve müellifleri hakkında kısaca bilgi verilecektir. Böylece Gustav Weil'in ilham aldığı kişiler ve muhtemel düşünce yapısına dair bir miktar bilgilenilmiş olunacaktır.⁷²

İbni İshak ve İbni Hişam

Weil, İbni İshak'ın (ö.768) Hz. Muhammed'in biyografisini anlatan *es-Sîre* ve İbni Hişam'ın (ö.833) eseri olan peygamberimizin dünyaya teşriflerinden hayatının son dönemine kadar yaşamış olduğu siyasi ve askeri mücadelesini, tebliğ faaliyetlerini anlatan “*es-Siretü'n-Nebeviyye*” eserlerinden yararlanmışır.

İbrahim b. Halebi

İbrahim b. Ahmed el-Halebi'nin (ö.1635) “*İnsanü'l-uyun fi sireti'l-emini'l-me'mun*” eseri de Weil'in yararlandığı bir diğer siyer kaynağıdır.

⁶⁸ Kutsal Kitabı dünya çapında erişilebilir kılmaya adanmış bir Hristiyan hayır kurumudur. İngiltere ve Galler'de basitçe İncil Topluluğu olarak bilinir. Cemiyet 4 Mart 1804 tarihinde kurulmuş ve herhangi bir mezhebe bağlı değildir.

⁶⁹ Bilici, “Antoine İsaac Silvestre de Scay”, 35/367.

⁷⁰ Ulusal Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Enstitüsü, 1795 tarihinde Paris'te kurulan bir Enstitü olup günümüze kadar faaliyetlerini sürdürmektedir.

⁷¹ İsmail Yiğit, “Etienne-Marc Quatremere”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/369.

⁷² Weil eserlerinin önsözlerinde yararlanmış olduğu kaynakları belirtirken, ilerleyen bölümlerde genellikle alıntılarının kaynaklarını dipnot olarak göstermemektedir.

Muhammed b. el-Hasen ed- Diyârbekrî

Muhammed b. el-Hasen ed-Diyarbakri'nin (ö.1582) “*Tarihu'l-hamis fi ahvali enfesi nefis*”, adlı eseri en meşhur siyer eserlerinden biridir. Hz. Muhammed'in doğumu, şeceresi, aile yapısı, peygamberlik öncesi ve sonrası hayatı, seriyye ve gazveleri ayrıca vefatına kadar olan kısımlar anlatılmıştır. Dünyanın yaratılışı ve ilk peygamber Âdem ve eşi Havva'nın yaratılışları anlatılmıştır. Hulefai Raşidin ve daha sonraki Emevî ve Abbasi Halifeleri eserde zikredilmiştir.

Ebu'l-Fida

Ebu'l-Fida (ö.1331) bir tarihçi ve coğrafyacı olup Dımaşk'ta doğmuştur. “*El-Muhtasar fi tarihi'l-beşer*” adlı eserinin haricinde başka eserler de kaleme almıştır. “*El-Muhtasar fi tarihi'l-beşer*” eseri birkaç oryantalist tarafından kendi dillerine tercüme edilmiştir. Gagnier (ö.1740) eseri Latinceye tercüme ederken, Noel des Verges (ö.1876) ise Fransızcaya tercüme etmiştir. Kapsamlı bir eser olması hasebiyle umumi tarih⁷³ olarak nitelendirilmektedir. İçerik olarak yaratılış, Âdem peygamberden İsa'ya kadar olan peygamberlerin hayatları, Hz. Muhammed'in hayatı, doğumundan önce gerçekleşen fil olayı, İslam'dan öncesi ve sonrasını anlatan bir eserdir.⁷⁴ Ebu'l-Fida, Eyyubi hanedanına mensup olduğu için, eserinde hem Eyyubi hem de Memluklu dönemine ait olaylar anlatılmıştır. Bu anlatılar Ebu'l-Fida'dan ilk kaynak olarak kabul edilmektedir.

İbn Seyyidünnas

Weil, İbn Seyyidünnas'ın (ö.1334) “*Uyunü'l-eser fi fününi'l-megazi veş-şema'il ves-siyer*” adlı eserinden yararlanmıştır. İbn Seyyidünnas bir edebiyatçı, fakih ve tarihçidir. Seyyidünnas Kahire'de doğmuş ve hadis ilminde gelişmesi için Suriye ve Hicaz'da bulunan hocalardan ders almıştır. Ülkesinde hadis ilminde hafız olarak kabul edilmekle beraber edebiyat konusunda da üstat olarak nam salmıştır. En önemli eseri olan “*Uyunü'l-eser fi fününi'l-megazi veş-şema'il ves-siyer*” İbn İshak'ın eseri olan “*es-Sire'sinden*” faydalanarak ortaya çıkarmıştır. Peygamberimizin hayatını kronolojik bir biçimde ele almıştır. Peygamberimizin mucizelerini, savaşlarını hadis kitaplarından ve *Kütüb-i Sitte*'de bulunan hadislerden derleyerek kaleme almıştır.⁷⁵

⁷³ Abdulkerim Özaydın, “Ebü'l-Fida”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 31/320.

⁷⁴ Abdulkerim Özaydın, “El-Muhtasar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/71.

⁷⁵ M. Yaşar Kandemir, “İbn Seyyidünnas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/317.

İman Savunucusu Teopanis

Teopanis 760 tarihinde İstanbul'da doğmuş ve münzevi bir yaşam sürmek için manastıra kapanmıştır. “*Chronographia*” adlı eseri yakın bir arkadaşı tarafından yazılmaya başlanmış, arkadaşı öleceği sırada eserini tamamlaması için Teopanis’e istekte bulunmuştur. Eser bu şekilde 814 tarihinde tamamlanmıştır. Eser dünya tarihiyle ilgili bilgiler aktarırken, Bizans İmparatorluğu, İslam halifeleri, Roma papaları gibi birçok konudan da bahsetmektedir.⁷⁶ Teopanis eserinde Hz. Muhammed’le ilgili görüşlerine yer vermiş, Hz. Muhammed’in Yahudi ve Hristiyanların dinlerinin ardına düştüğünü; onlardan etkilendiğini ve sahtekâr bir peygamber olduğunu öne sürmüştür.⁷⁷ Teopanis’in Hz. Muhammed ile ilgili olumsuz görüşleri Orta Çağ boyunca ve son asırlarda Batılı araştırmacılar tarafından referans olarak kullanılmış ve tekrarlanmıştır.

Jean Gagnier

Gagnier 1670 tarihinde Paris’te doğmuştur. Arapça, İbranice dillerine vakıftır. Oxford Üniversitesinde Arap Dili profesörü olarak görevlendirilmiştir. Yahudi tarihiyle ilgili olan bir eseri Latinceye çevirmiştir. Ebu’l-Fida’nın peygamberimizin hayatıyla ilgili eseri ve yine Ebu’l-Fida’ya ait birkaç eserini Latinceye tercüme etmiştir.

William Muir

İngiliz oryantalist William Muir⁷⁸ 1819 tarihinde Glasgow şehrinde doğmuştur. Dört cilt halinde yayımlanan “*The Life of Mahomet/Muhammed’in Hayatı*” adlı eseri, 20. yüzyılın başına kadar misyonerler tarafından kullanılmıştır. Muir’in, Batılı araştırmacılar arasında Hz. Muhammed’in hayatını Mekke ve Medine dönemi olarak ilk tasnif eden kişi olduğu söylenmektedir. Muir, Kur’an’ın bir bölümünün Hz. Muhammed tarafından kaleme alındığını, ancak buna rağmen Kur’an’ın kutsal metinler içerdiğine dair düşüncelere sahip olduğunu “*The Coran/Kur’an*” adlı eserinde dile getirmiştir.⁷⁹

⁷⁶ Ali Ahmetbeyoğlu, “Tarihçi Theopanes Confessor ve Eserinin Türk Tarihi açısından Ehemmiyeti”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 3/19 (Ocak 2011), 287.

⁷⁷ Ioannis Classeni, *Theopanes Chronographia* (Bonna: Impensis E. Weberi, 1839), 512.

⁷⁸ Kendisi uzun yıllar Hindistan bölgesinde siyasi ve idari anlamda faaliyetlerde bulunmuş, eğitime önem vermiş ve halkın eğitim görmesi için onları teşvik etmiştir. Allahabad Üniversitesi’nde kendi adını taşıyan bir kolej kurmuştur. Hindistan’da Müslümanların yaşamış oldukları Kuzeybatı eyaletinin ilerleyememesinin sebebinin İslam dini olduğu savunmuş ancak Avrupa İngiliz kültürleriyle ve Hristiyanlıkla medeniyet bulacaklarına ve bu şekilde ilerlemenin mümkün olabileceğine inanmıştır. Bu sebeple Hristiyanlığın yayılması için çalışmalarına devam etmiştir.

⁷⁹ Christine Woodhead, “Muir Sir William”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/94.

Aloys Sprenger

Aloys Sprenger (ö.1893) Avusturya’da doğmuş, tıp ve doğa bilimlerinin yanı sıra Doğu Dilleri bölümünü de bitirmiştir. Kalkuta’ya gitmiş orada İslami el yazmalarını, hususi olarak da Makdisi’nin (1000)⁸⁰ el yazmalarını incelemiştir. 1850 tarihinde Kalkuta hükümet görevlisi olarak tercümanlık yapmıştır. 1857 tarihinde Bern’e dönmüş ve Bern Üniversitesinden sonra Heidelberg Üniversitesinde Doğu Dilleri profesörü olmuştur. Ölümünden sonra Berlin Kraliyet Kütüphanesi onun Arapça ve Farsçadan oluşan el yazmaları koleksiyonunu satın almıştır. Kaleme almış olduğu “*Das Leben und die Lehre des Mohammeds/Muhammed’in Hayatı ve Öğretileri*”, “*Mohammed und Der Koran/ Muhammed ve Kur’an*” adlı eserleri mevcuttur.⁸¹ Aloys Sprenger, İslam düşüncesi üzerine kendisine has fikirler ortaya atmış, bu fikirler Müslümanların ve oryantalistlerin dikkatini çekmiştir. Ancak hadis geleneğini kabul etmediğinden dolayı görüşleri hakkında birçok kez tartışma yaşanmıştır.

Gustav Weil, bir Fransız oryantalist dergisi olan “*Journal Asiatique’ten*” yararlanmıştır. Dergi 1822 tarihinde Societe Asiatique tarafından yılda iki kez yayınlanan hakemli dergi olarak ortaya çıkarılmıştır. Derginin kurucuları arasında Gustav Weil’in hocası olan Antoine Isaac Silvestre de Sacy de bulunmaktadır. Dergide Asya geleneğine ait makaleler, oryantalistlerin Doğu hakkındaki görüşleri, çalışmaları ve yazma eserlerin tercümeleri yayımlanmaktadır.⁸²

Lion Baruch Ulmann

Lion Baruch Ulmann (ö.1843) Almanya’nın Sankt Goar şehrinde dünyaya gelmiştir. 1829 tarihinde Talmud okuluna gitmiş, 1833 tarihinde ise Bonn Üniversitesinde Arapça ve Oryantalizm üzerine okumuştur. 1836-1843 tarihleri arasında Krefeld şehrinde hahambaşı olarak görev yapmıştır.⁸³ 1840 tarihinde ise, Kur’an’ı kelime olarak tercüme etmiştir. Kur’an’ı tercüme ederken bazı kelimelerin tam karşılığını bulamadığından dolayı zorluk yaşadığını ve tercümesinin bu sebeple eksik olabileceğini eserinin ön sözünde belirtmiştir. Kur’an tercüme çalışmasında bir diğer zorluğun ise, kendilerine yabancı olan Kur’an’da tekrarların olması ve bir konu anlatılırken başka bir konuya geçişin olduğunu açıklamaktadır. Ulmann, Kur’an’ı tercüme ederken kendisine iki hedef belirlemiştir. İlk olarak Kur’an tercümesinin herkese

⁸⁰ İslam coğrafyasında *Aḥsenü’l-tekāsīm* adlı eseriyle tanınmaktadır. Bkz. Marina Tolmacheva, “Makdisi Muhammed bin Ahmed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 27/431.

⁸¹ İlhan Erdem, “Sprenger Aloys”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/421.

⁸² Ahmet Kavas, “Journal Asiatique”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/582.

⁸³ Ludwig Philippson, *Allemeine Zeitung des Judentums* (Leipzig: Verlag von Baumgärtners Buchhandlung, 1843), 4/619.

ulaşmasını ve okunmasını sağlamak, diğeri ise Kur'an'da yazılanlarla Kitabı Mukaddes'te yazılanların paralellik içinde olduğunu ortaya çıkarmaktır. Ulmann, Kur'an'da ve Kitabı Mukaddes'te geçen benzerlikleri eserinde not ekleyerek belirtmiştir. Ulmann, Kur'an tercümesinde, Abraham Geiger'in, "Was hat Mohammed aus dem Judenthume Aufgenommen/Muhammed Yahudilikten Ne Aldı?" eserinden az da olsa yararlandığını belirtmiştir. Ulmann'ın bu çalışması 19. yüzyılın sonuna kadar pek çok kez basılmıştır.

2.4. 19. Yüzyıl Alman Yahudi Oryantalistleri ve Gustav Weil

18. yüzyılda, Batı dünyasında Romantizm ve Tarihselcilik gibi iki büyük akım belirginleşmiş ve her ikisi de oryantalizmin gelişimini etkilemiştir.⁸⁴ Aynı dönemde, Yeni Ahit çalışmalarında belirgin bir ilerleme kaydedilmiştir. Özellikle 18. yüzyılın sonlarına doğru, Alman araştırmacılar Yeni Ahit'in metin analizi, arkeoloji ve karşılaştırmalı dil bilim disiplinlerini kullanarak bilimsel ve deneysel bir metodolojiyle Yeni Ahit'i incelemeye başlamışlardır.⁸⁵ Bu gelişmeler, Yeni Ahit araştırmalarındaki ilerlemelerin yanı sıra Batılı Kur'an araştırmaları için de önemli olmuştur. Zira bu metotlar, 19. yüzyılın sonlarına doğru Batılı araştırmacılar tarafından Kur'an çalışmalarında kullanılmaya başlanmış ve oryantalist Kur'an araştırmalarının temelini atmıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kur'an'la ilgili eleştirel araştırmalarda Yahudi araştırmacılar da yer almaya başlamıştır. Bu araştırmacılar arasında Gustav Weil, Abraham Geiger, İsaac Gastfreund (ö.1884), Josef Horovitz ve Hartwig Hirschfeld'i (ö.1934) saymak mümkündür.⁸⁶

Yahudi bakış açısıyla ele alınan Kur'an'la ilgili bilimsel araştırmalar 1830 tarihlerinde sistematik olarak başlamıştır. 19. yüzyıl başlarında Gustav Weil'in "Historisch-Kritische Einleitung in den Koran/Kur'an'a Tarihsel Eleştirel Giriş" eseri ve eleştirel Kur'an araştırmalarının kurucusu olarak kabul edilen Abraham Geiger'in "Was hat Mohammed aus dem Judenthume Aufgenommen" adlı eseri kendilerinden sonra yapılmış olan çalışmaların önünü açmıştır.⁸⁷

⁸⁴ Yücel Bulut, "Oryantalizmin Kısa Tarihi", *Hadis Tetkikleri Dergisi* (2004), 217.

⁸⁵ Karem Armstrong, *Im Kampf für Gott: Fundamentalismus in Christentum, Judentum und Islam*, çev. Barbara Schaden (München: Goldmann Verlag, 2004), 144.

⁸⁶ Angelika Neuwirth, *Im Vollen Licht der Geschichte, Die Wissenschaft des Judentums und die Anfänger der kritischen Koranforschung* (Würzburg: Verlag Ergon, 2008), 28.

⁸⁷ Neuwirth, *Im Vollen Licht der Geschichte, Die Wissenschaft des Judentums und die Anfänger der kritischen Koranforschung*, 26.

Gustav Weil'in, Hz. Muhammed'in biyografisi ve Kur'an üzerine yaptığı çalışmaları, İslam ve Peygamber hakkında eleştirel araştırmaların gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Weil ve Geiger, Yeni Ahit araştırmalarında uygulanan tarihsel eleştirel metodu,⁸⁸ kendi eserlerinde tatbik etmişlerdir. Weil, bu metodu Kur'an araştırmasında uygulamasıyla da dikkat çekmiştir.⁸⁹ Alman üniversitelerinde tarihsel-eleştirel araştırma metodunu öğrenen bu iki Yahudi yazarın kitapları Avrupa'da Kur'an araştırmalarında kilit bir konuma sahip olmuştur. Genel olarak İslam araştırmalarında ve Kur'an araştırmalarında yeni bir aşamanın başlamasına neden olmuşlardır.

Kur'an araştırmalarına dair çeşitli eserlerin yayınlamasının ardından Weil ve Geiger'in eserlerini barındıran, kullanmış oldukları metot ve yöntemleri daha da geliştiren bir Yahudilik Bilimi Yüksekokulu kurulmuştur. Hochschule für die Wissenschaft des Judentums, 6 Mayıs 1872'de Berlin'de, Yahudilik bilimini sürdürmek, daha fazla eğitim vermek ve Yahudiliği yaymak amacıyla bağımsız bir eğitim kurumu olarak açılmıştır. Kurucu üyeleri arasında Abraham Geiger, Ludwig Philippson ve Salomon Neumann gibi isimler yer almaktadır. Kurulan yüksek okulun amacı, tarafsız bilimsel araştırma ve öğretime dayalı, herhangi bir dini yönelime bağlı kalmaksızın Yahudilik inancını tüm alanlarıyla ele almak ve bütün öğrenciler tarafından erişilebilir duruma getirmektir. Merkezleri Fransa, İtalya ve ABD'ye kadar uzanmıştır. Yüksek okulda, kendisini İslam ve Kur'an çalışmaları⁹⁰ üzerine adanmış hahamlar bulunmaktadır. Gustav Weil ve Abraham Geiger'in⁹¹ yanında Ignaz Goldziher (ö.1921), Josef Horovitz ve Heinrich Speyer (ö.1935) gibi isimler de yer almaktadır.

⁸⁸ Tarihsel eleştiri yöntemi, bilimsel bir yaklaşım olup tarihsel metinleri çözümlemek için kullanılmaktadır. Bu yaklaşımın odak noktası, yazarın o dönemdeki bağlamında ifade etmek istediği anlamı açığa çıkarmaktır. Sadece kutsal kitapların yorumlanmasında değil, çeşitli metinlerin analizinde de bu metot kullanılmıştır. Bu metot tarihsel bir nitelik taşır, çünkü incelenen metnin geçmişi bulunmakta ve metnin sözlü veya yazılı gelenekler aracılığıyla zaman içinde değişikliklere uğradığı varsayılmaktadır. Metin, tek bir yazarın eseri değil, farklı bireyler tarafından oluşturulmuştur. Bkz. Pascal Wittmann, *„Historische Kritische Methode der Exegese“*, 2007,

Oryantalistler arasında en çok bu metodun kullanılma amacı, Kitabı Mukaddes metinlerini tarihsel bir bağlamda anlamak ve bunun sonucunda onu yorumlamaktır. Tarihsel eleştirel metodun önemli alt disiplinleri vardır. Bunlar: Metin eleştirisi, metin incelemesi, edebi inceleme, biçimsel ve geleneksel eleştiridir. Protestan ve Katolik kiliselerinde Yeni Ahit'in yorumu için bu metot sıklıkla kullanılmaktadır. Yahudiler 19. yüzyılda Hristiyanların kendi kutsal metinlerinde uygulamış oldukları tarihsel eleştirel metodu takip ederek Kitabı Mukaddese uygulamışlardır. Böylece yüzyıllardır yorum geleneğinden gelen yazılı metinler, tarihsel bir metin ve seküler tarih disiplinine aktararak okunabilmektedir. Bkz. Neuwirth, *Wie entsteht eine Schrift in der Forschung und in der Geschichte*, 17. Kısaca Yahudi alimlerin Eski Ahit'in içeriğini ve geçmişini daha eleştirel ve akademik bir bakış açısıyla incelemeye başladıklarını belirtmektedir. Hristiyanlar, 19. yüzyılda kutsal kitaplarını tarihsel açıdan inceleme eğiliminde olmuş ve Yahudi alimler de aralarında bu metodolojiyi benimsemiştir. Bu yaklaşım, metinlerin geçmişi ve tarihi bağlama daha eleştirel bir perspektiften bakılmasını sağlamıştır.

⁸⁹ Neuwirth, *Der Koran als Text der Spätantike*, 78.

⁹⁰ Abraham Geiger, *„Die Hochschule Für Die Wissenschaft Des Judentum“*, *Mit Einer Wissenschaftlichen Beigabe vom Lehrer-Collegium*, 1872, 9-10.

⁹¹ Geiger, *„Die Hochschule Für Die Wissenschaft Des Judentum“*, 26.

Yahudilik Yüksekokulundaki Yahudi araştırmacıları, Hristiyan teolojisinin erken dönemde izlemiş olduğu tarihsel-eleştirel araştırma metodunu takip etmiş, 19. yüzyılda sıkça uygulanagelen bu metodu Tevrat metinleri üzerine uygulamışlardır. Asırlar boyu yorum geleneğine maruz kalan Kitabı Mukaddes'in bu gelenekten kurtulup seküler disiplin olarak okunması ve anlaşılması amaçlanmıştır. Daha açık bir ifadeyle kutsal metinlerin dini değerinin ortadan kaldırılıp tarihi bir metin olarak okutulmaları istenmiştir.

2.5. Gustav Weil'in Çağdaşları ve Ardılları

Weil'in Kur'an üzerine başlattığı çalışmalar, dönemindeki diğer araştırmacılar tarafından daha ayrıntılı bir şekilde ilerletilmiş ve derinlemesine incelenmiştir. Bu alanda Weil'in çalışmalarını genişleten ve daha detaylı bir incelemeye tabi tutan bazı çağdaşları şunlardır:

Abraham Geiger 1810 tarihinde Yahudi bir ailede doğmuştur. “*Was Hat Mohammed Aus Dem Judenthume Aufgenommen*” adlı eserinde, Kur'an'ın Kitabı Mukaddes'ten ve Yahudi geleneğinden oluştuğunu, Kur'an'da bulunan bazı kavramların İbrani kökenli⁹² olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. Kur'an'ın Hz. Muhammed tarafından oluşturulmuş bir kitap olarak değerlendirmektedir. Geiger ve Weil Heidelberg Üniversitesinde kısa süreliğine de olsa aynı dönemde arkadaşlık etmişlerdir.⁹³

İslam araştırmalarının kurucusu olarak sıklıkla anılan Ignaz Goldziher, “*Vorlesung über den Islam/İslam Üzerine Okumalar*”, “*Die Richtungen der Islamischen Koranauslesung/İslam ve Kur'an Tefsirinin Yönleri*” gibi eserleriyle tanınmıştır. “*Muhammedanische Studien/İslam Kültürü Araştırmaları*” adlı eseri Kur'an tarihi araştırmalarına katkı sağlamıştır.

Theodor Nöldeke kendi döneminde tanınmış oryantalistlerden biridir. Gustav Weil'in “*Historische Kritische Einleitung in den Koran*” eserinden etkilenerek 1860 tarihinde “*Geschichte Des Qorans/Kur'an Tarihi*” eserini yazmıştır. Kur'an tarihi ve Kur'an kronolojisi üzerine olan bu eseri pek çok oryantalist tarafından kaynak olarak kullanılmıştır.

Josef Horovitz, “*Koranische Untersuchung/Kur'an Araştırması*” eserinde peygamber kıssalarıyla ve Kur'an'da bulunan özel isimlerle ilgili iki bölümden oluşan çalışmasını tamamlamış ve Kur'an tefsiriyle çalışmasını yürütmüştür.⁹⁴

⁹² Salime Leyla Gürkan, “Abraham Geiger”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 1/472.

⁹³ Johnston-Bloom, “Jews, Muslims and Bildung: the German-Jewish Orientalist Gustav Weil in Egypt”, 52.

⁹⁴ Ziya Yılmaz, “Josef Horovitz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/243.

Hartwig Hirschfeld (ö.1934), “*Jüdische Elemente im Koran/Kur’an’daki Yahudi Unsurları*” adlı eserini yayımlamıştır, Kur’an ve tefsir üzerine çalışmalar yapmıştır.⁹⁵

Weil’in Kur’an çalışmalarından etkilenen Regis Blachere (ö.1973), kendi Kur’an tercümesi olan “*Le Coran/Kur’an’ı*” 1940-1950 yılları arasında yayımlamıştır. Blachere, Weil’in sure kronolojisini takip ederek, sureleri Mekki ve Medeni olmak üzere tasnif etmiştir.⁹⁶ Blachere, Weil’in “*Historische Kritische Einleitung in den Koran*” adlı eserini temel alarak bu tercümeyi hazırlamıştır. O, eserinde Kitabı Mukaddes’e uygulanan metotları Kur’an tercümesinde uygulamaya çalışmış ve Kur’an’ın Hz. Muhammed tarafından yazıldığını ispatlamaya çabalamıştır. Blachere aynı zamanda İslam, Orta Doğu, Arap Dili ve Edebiyatı konularında birçok araştırma yapmıştır. Bu sebeple o, üretken oryantalistler arasında sayılmıştır.⁹⁷

2.6. Gustav Weil’in Eserleri

Weil, İslam dünyası üzerine birçok eser yayımlayan oryantalistlerden biri olarak değerlendirilmiştir. Bu sebeple kaleme almış olduğu eserleri kısaca ele alacağız.

Weil’in ilk tercümesi “*Tausend und eine Nacht. Aus Arabischen Erzählungen/Binbir Gece Masalları*” adlı eseri orijinal metinden Almancaya çevirmiş ve bu tercümesiyle esere uygun olarak en iyi çeviriyi yapan yazar olarak tanınmıştır. *Binbir Gece Masalları*’nda yer alan hikâyeler yorumlardan oluşan bir derlemedir. Weil bu çalışmasında, Arap edebiyatı geleneğinden gelen çeşitli masallar hakkında ayrıntılı görüşler ve yorumlar sunmaktadır. Weil bu eserde hem kültürel hem de edebi yönleri aydınlatmaktadır. Gustav Weil’in tercüme etmiş olduğu “*Tausend und eine Nacht*” eseri Doğu’nun tamamen farklı bir yüzünü ortaya çıkarmış ve birçok Batılı yazarı büyülemiştir.

Weil’in diğer tercüme çalışması Zemahşeri’nin (ö.1143) “*Atvakuz-zeheb fi’l-me’az ve’l-hutab*” adlı eseridir. Eser edebi özelliklere dayanarak yazılmıştır. Weil bu çalışmayı, aynı eserin tercümesini yapan Joseph Freiherr von Hammer von Purgstall’ın yaptığı hataları düzeltmek amacıyla kaleme almış ve yapmış olduğu hatalardan dolayı onu eleştirmiştir. Purgstall, Avusturya Bilimler Akademisi’nin başkanı ve bilimsel oryantalist çalışmaların kurucusu olarak kabul edildiğinden Weil’in bu davranışı Purgstall’a yapılmış bir saygısızlık olarak değerlendirilmiştir. Çünkü kendisinin henüz akademik bir unvana sahip olmamakla beraber

⁹⁵ <https://www.jewishencyclopedia.com/articles/7756-hirschfeld-hartwig> (23.12.2022).

⁹⁶ Rıza Savaş - Ömer Dumlu, “Nüzul Sırasına Göre Ayet Ayet Kur’an’ın Yorumu”, 169.

⁹⁷ Hidayet Yavuz Nuhoglu, “Regis Blachere”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/244.

Yahudi olması ve Doğu araştırmalarında otoriteyi eleştirmesi, Alman oryantalistler tarafından büyük tepki almasına neden olurken Heidelberg Üniversitesindeki bazı profesörleri de kızdırmıştır. Weil, tercüme etmiş olduğu bu eserin ön sözünde, Hammer Purgstall'ın yapmış olduğu tercüme hatalarına değinmiştir. Weil, yapılan hataların, Arapça harflerin ve cümlelerin yanlış okunuşundan kaynaklandığını ifade etmiştir.⁹⁸ Weil, tercüme eserinin ön sözünde yapılan bu hataları açıklamalı bir şekilde sunmuştur. Weil bu yeni tercümeyi yaparken kişisel bir menfaat gözetmediğini, sadece bilimin menfaatine olacağına inandığını ve bunu Alman halkına borçlu olduğunu ifade etmiştir.⁹⁹

“*Poetische Literatur der Araber/Arapların Edebiyatı*” adlı eseri 1837 tarihinde yayımlanmıştır. Weil, kendisine Hz. Muhammed'ten önce ve sonra şiirin durumuyla ilgili soru sorulması üzerine bu eseri kaleme aldığını ifade etmiştir.¹⁰⁰ Weil, İslam öncesi ve sonrası şiirin karakterini, Hz. Muhammed'in şiire olan doğrudan ve dolaylı etkilerini eserinde açıklamıştır.¹⁰¹

“*Mohammed der Prophet Sein Leben und seine Lehre/Muhammed'in Hayatı ve Öğretileri*” adlı eserini 1843 tarihinde kaleme almıştır. Eserini kaleme alırken batılı kaynak olarak Fransız oryantalist Noel des Verges, Joseph Toussaint Reinand (ö.1867), Jean Gagnier, Abraham Geiger den, İslami kaynak olarak ise İbrahim bin Ahmed el-Halebi ve Muhammed bin el-Hasan ed-Diyarbakri'den faydalanmıştır. Eser, İslamiyet'in ilk dönemlerini ve Hz. Muhammed'in hayatını ele almaktadır. Kitabın dokuzuncu bölümünü ise Kur'an surelerinin tertibine ayırmıştır. O, kronolojik sırasını oluştururken Hüseyin bin Muhammed bin el-Hasan ed-Diyarbakri'nin çalışmasını esas almıştır.¹⁰² Eser Arapça kaynaklara dayanarak kaleme alınmıştır. Batı'da kaleme alınmış pek çok Hz. Muhammed biyografisi bulunmuştur, ancak Weil'in eseri ön yargılardan uzak, içerisinde polemikler mevcut olsa da İslam geleneklerine daha yakın bir eser olarak değerlendirilmiştir.¹⁰³

Bir diğer eseri 1844 tarihinde, “*Historische Kritische Einleitung in den Koran/Kur'an'a Tarihsel Eleştirel Giriş*” adıyla Kur'an surelerinin kronolojisi üzerine yapmış olduğu

⁹⁸ Weil, yapılan hataları Ağustos 1837 tarihinde, 138 numaralı haberde yayımlanan “Allgemeine Literatur-Zeitung” da belirtmiştir.

⁹⁹ Gustav Weil, *Samachsharis goldene Halsbänder* (Stuttgart: Brodhag, 1836), XIII.

¹⁰⁰ Gustav Weil, *Die Poetische Literatur der Araber* (Stuttgart, Tübingen: Verlag der Cotta'schen Buchhandlung, 1837), V.

¹⁰¹ Weil, *Die Poetische Literatur der Araber*, VI.

¹⁰² Gustav Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre* (Stuttgart: Meßlerschen Buchhandlung, 1843), 363.

¹⁰³ Heschel, *Jüdischer Islam: Islam und jüdisch-deutsche Selbstbestimmung*, 43.

çalışmasıdır. Weil, “*Historische Kritische Einleitung in den Koran*” eserini, Lion Ulmann’ın¹⁰⁴ Almancaya tercüme etmiş olduğu “*Der Koran/Kur’an*” eserine ek olarak kaleme almıştır. Lion Ulmann’ın “*Kur’an*” tercümesi o dönemde Almanya’da ilk tam çeviri olarak kabul edilmiştir. Ancak Ullmann’ın tercüme eseri, sonradan fark edilen eksiklikler nedeniyle popülerliğini kaybetmiştir. Gustav Weil, Kur’an metninin ilk orijinal kronolojik sırasını “*Historische Kritische Einleitung in den Koran*” eseriyle ortaya çıkarmıştır. Batı dünyasında bu çalışmayı ilk başlatan Weil olmuştur. Gustav Weil’in Kur’an üzerine çalışmaları, İslam ve Hz. Muhammed hakkında eleştirel araştırma metodunun gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. O üniversitede tarihsel-eleştirel metodunu öğrenmiş ve eserini bu metotla kaleme almıştır.¹⁰⁵

“*Biblische Legende Der Muselmänner Aus Arabischen Quellen Mit Jüdischer Sagen Verglichen/Müslümanların Eski Ahit Efsaneleri Arap kaynaklarından derlenmiş ve Yahudi destanlarıyla karşılaştırılmıştır*”, adlı eseri 1845 tarihinde yayımlamıştır. Kaynak olarak Huseyin bin Muhammed bin el-Hasan Diyarbekri, Ahmet bin Zeyn el-Abidin ve Muhammed bin Hasan el Kısai’nin el yazma eserlerinden, *Yalkut Şimoni Midraşı*’ndan ve Abraham Geiger’in eserinden yararlanmıştır. Eser 1846-1863 tarihine kadar Harper&Brothers Yayınevi’nden, “*The Bible, the Koran, and the Talmud or Biblical Legends of the Mussulmans*” adıyla İngilizceye çevrilmiştir.

En kapsamlı çalışması, beş ciltlik “*Geschichte Der Chalifen/Halifelerin Hayatı*” (1846-1862) adlı eseri olup Dört Halife ve Abbasi halifelerini konu edinmektedir. Bu çalışmasını Arap tarihçilerin yazmış olduğu el yazmalarından ve oryantalistlerin eserlerinden derlemiştir. Fransız Oryantalist Joseph Toussaint Reinaud’un eserinden ve Alman oryantalist Gustav Leberecht Flügel (ö.1870) ve Heinrich Ewald’ın (ö.1875) eserlerinden yararlanmıştır.

Arapça el yazmalarından ise Hüseyin bin Muhammed el-Hasan Diyarbekri, Ebu’l Kasım Abdurrahman bin Abdullah bin Abdul-Hakam (ö.871) ve Muhammed bin Cerir Taberi’nin (ö.923), Ebu el-Hasan Ali bin el-Hüseyin bin Ali el-Mesudi’nin (ö.956) eserlerinden yararlanmıştır.

¹⁰⁴ Lion Baruch Ulmann 1804 tarihinde Almanyanın Sankt Goar şehrinde dünya’ya gelmiştir. Bir Alman Yahudi olması nedeniyle 1829 tarihinde Talmud okuluna gitmiştir. 1833 tarihinde ise Bonn Üniversitesinde Arapça ve Oryantalistlik üzerine okumuştur. 1836-1843 tarihleri arasında Krefeld Şehrinde Haham Başlı olarak görev yapmıştır. 1840 tarihinde ise, Kur’an’ı kelime olarak tercüme etmiştir. Kur’an tercümesinde, Abraham Geiger’in, “*Was hat Mohammed Aus dem Judenthume Aufgenommen*”, eserinden yararlanarak, Kur’an’ın Yahudilikle olan paralellikleri not ekleyerek belirtmiştir. Ullmann’ın bu çalışması 19. yüzyılın sonuna kadar pek çok kez basılmıştır. 1843 tarihinde Frankfurt’ta ölmüştür. Bkz. Philippson, *Allgemeine Zeitung des Judentums*, 619.

¹⁰⁵ Dirk Hartwig vd., *Im Vollen Licht der Geschichte: Die Wissenschaft des Judentums und die Anfänge der kritischen Koranforschung* (Würzburg: Ergon, 2008), 119.

Susannah Heschel, Weil'in bu çalışmasını tanımlarken vurguladığı temel noktanın, halifelerin genellikle kanlı siyasi tarihine odaklanmak olduğunu, sorgulanabilir bir biçimde efsanevi görünen kaynakları eserinde kullanmayı ve bunu tekrarlamayı seçtiğini ifade etmektedir. Örneğin: Emevîler'e karşı Abbasi devriminin liderlerinden biri olan Ebu Müslim el-Horasani (ö.755) hakkındaki yorumları onun olumsuz mizacını ön plana çıkarmıştır, Horasani'nin çok kıskanç, kadın düşmanı ve şiddet yanlısı biri olduğunu vurgulamaya çalışmıştır.¹⁰⁶

“Das Leben Mohammed's/Hz. Muhammed'in Hayatı” adlı eserini 1864 tarihinde tercüme etmiştir. Eser Hz. Muhammed'in biyografisini içermektedir. İbn Hişam'ın *“Es-Siretü'n-Nebeviyye”* eserinin bir tercümesidir.

1866 tarihinde *“Geschichte der Islamischen Völker von Mohammed bis zur Zeit des Sultans Selim/Hz. Muhammed'ten Sultan Selim'e kadar olan İslam Toplumu Tarihi”* adlı eserini yayımlamıştır. Weil, otuz yıllık tarihsel araştırmasının sonuçlarını daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaştırma amacıyla ve yayıncıların teşvikiyle adı geçen eseri kaleme almaya karar vermiştir. Eser Hz. Muhammed'ten 16. yüzyıla kadar İslam toplumunun siyasi ve kültürel tarihini konu etmektedir.

¹⁰⁶ Heschel, *Jüdischer Islam: Islam und jüdisch-deutsche Selbstbestimmung*, 49.

3. GUSTAV WEİL'İN KUR'AN KRİTİĞİ VE HZ. MUHAMMED'E BAKIŞI

3.1. Gustav Weil'a Göre Kur'an'ın Yazımı ve Kaynağı

Gustav Weil, Kur'an'la ilgili görüşlerini ve Kur'an kronolojisi hakkındaki yorumlarını 1844 tarihinde “*Historisch-Kritische Einleitung in den Koran*” eseriyle “*Mohammed der Prophet, sein Leben und seine Lehre*” eserinin dokuzuncu bölümünde dile getirmiştir. Weil, bir eserin tarihsel eleştiri yöntemiyle yazılmasının oldukça meşakkatli ve yorucu bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte Hz. Muhammed hayatını öğrenmek için bu çabanın göze alınabilir olduğunu da eklemiştir. Weil, Kur'an'ı inceleyerek, eserin kaynağını, düzenini, sınıflandırılmasını, yazı tarzını ve surelerin kronolojik sıralamasını belirlemiştir.¹⁰⁷

Weil, Hz. Muhammed'in yaşamı boyunca Kur'an'ı düzenli bir şekilde derlememiş olmasını eleştirmektedir. Hz. Muhammed'in vefatından sonra ortaya çıkan olası yanlış anlamalardan hem Hz. Muhammed'i hem de Halife Ebu Bekir ve Müslümanları sorumlu tutmaktadır. Weil, Ebu Bekir'in mevcut Kur'an üzerinde herhangi bir değişiklik yapmadığını, bunun da eklenmeyen hareketler nedeniyle yanlış yorumlamalara yol açtığını savunmaktadır. Weil, Hz. Muhammed'in bu tür yanlış anlamaları önlemek için yeterince çaba göstermediğini düşünmekte ve gelecekteki çatışmaları ve yanlış anlamaları önlemek için önleyici tedbirlere ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Weil, Kur'an ayetlerinde Yahudilerin ve Hristiyanların kendi kutsal kitaplarını değiştirdiğine¹⁰⁸ dair haberlerin yer almasına rağmen, Hz. Muhammed'in hayatı boyunca Kur'an'ı tek bir kitap haline getirmemesini, vahiyleri kronolojik olarak düzenlememesini ve içerik bazında bir bütünlük sağlamamasını eleştirmektedir.¹⁰⁹

Weil, bu meseleyi eleştirmenin yanı sıra, Hz. Muhammed'in bu şekilde davranmasının nedenlerini de açıklamaktadır. Ona göre, Hz. Muhammed, ölümüne kadar devam eden vahiyler nedeniyle, Kur'an'da bulunan çelişkileri ve sorunları çözememiştir. Ancak Weil, bu çelişki ve sorunların ne olduğuna dair detaylı bilgi vermemiştir. Benzer şekilde Weil, Halife Osman'ı da eleştirmiştir. Halife Osman'ın sadece Kur'an'ın ikinci bir baskısını gerçekleştirdiğini ve içerik veya sıralama konusunda herhangi bir katkıda bulunmadığını belirtmektedir.¹¹⁰ Weil, günümüze kadar gelen Kur'an'ın orijinalliğinin korunamamış olabileceğine inanmaktadır. Bu düşünceye göre, Halife Ebu Bekir döneminde sahte peygamber Müseyleme'nin ortaya

¹⁰⁷ Gustav Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran* (Bielefeld: Velhagen Klasing, 1844), II.

¹⁰⁸ Gustav Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran* (Bielefeld: Velhagen Klasing, 1878), 53.

¹⁰⁹ Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran*, 42.

¹¹⁰ Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran*, 56.

çıkmasıyla Kur'an'ın ilk defa derlendiğini ve bu nedenle Kur'an'ın Hz. Muhammed'in bıraktığı haliyle günümüze kadar ulaşmadığını savunmaktadır.

Weil, Hz. Muhammed'in Kur'an'ı derli toplu bir kitap haline getirmemiş olmasına dair farklı teorilere sahiptir. Ona göre, eğer Hz. Muhammed hayatta iken Kur'an'ı kitap haline getirse idi, ayetleri değiştiremez, yeni durumlara uyum sağlayacak yeni hükümler getiremezdi, bu da gelişen koşullara cevap verme esnekliğini sınırlandırırdı.¹¹¹ Kur'an'ın bu şekilde bir araya getirilmesi durumunda, Hz. Muhammed'in yeni hükümlerini Mekkelilere açıklama zorunluluğu doğardı. Weil, Kur'an hakkındaki görüşlerini dile getirirken, ayetlerin Hz. Muhammed'in talebine göre şekillendiğini ileri sürmektedir. Bu nedenle Weil, Hz. Muhammed'in vahiy deneyimini epilepsiye bağlamaktadır. Weil'a göre, Hz. Muhammed epilepsi nöbeti geçirdiği zamanlarda vahiy almıştır. Böylece Weil, Hz. Muhammed ile ilgili düşüncelerini ifade ederken, çağdaşları tarafından öne sürülen ifadeleri tekrarlamaktadır.

Bunun yanı sıra Weil, Kur'an'ı Hz. Muhammed'in hayatı için kaynak olarak kabul etmiştir. Hz. Muhammed'in peygamber olmasından itibaren hayat hikayesine birçok efsanenin karıştığını, buna rağmen yine Hz. Muhammed'in hayatı hakkında tarihsel belgelere sahip olduklarını, Hz. Muhammed hakkında ilk kaynakları toplayanın Urve¹¹² ve Zühri¹¹³ olduğunu açıklamıştır.¹¹⁴

Weil, Kur'an'da yapılan tekrarların nedeninin Hz. Muhammed'in bir öğretiyi, emri, yasağı ya da olayı¹¹⁵ bazen aynı bazen farklı kelimelerle anlatmasından dolayı ortaya çıktığını ifade etmiştir. Vahiy kâtibi olan Zeyd'in ise ayetleri yazarken kelimeleri seçmek yerine bütün kelimeleri kaydettiğini belirtmiş ve bu nedenle aynı manaya çıkacak benzer ayetlerin olduğunu söylemiştir.¹¹⁶

Weil, Kur'an ayetlerinin vahiy katipleri tarafından kaydedilirken harflerin okunaklı bir biçimde yazıldığı düşüncesini benimsemektedir. Weil, vahiy kâtibi Muaviye'nin¹¹⁷ ayetleri yazarken,

¹¹¹ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 348.

¹¹² Urve bin Zübeyr 643 yılında Medine'de doğmuştur. Dönemin siyasi vakalarına karışmayıp münzevi bir hayat yaşamıştır. Peygamber ailesine yakınlığı sebebiyle siyer ilminde önde gelenlerden olmuştur. Kendisi aynı zamanda hadis alimi ve fakihiçidir. Bkz. İrfan Aycan, "Urve bin Zübeyr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/183-185.

¹¹³ Zühri 671 yılında Medine'de doğmuş olup, Tefsir, İslam Tarihi ve özellikle hadis konusunda titiz çalışmalar yapmıştır. Kendisi hadis alimi olarak şöhret bulmuştur. Bkz. Halit Özkan, "Zühri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/544.

¹¹⁴ Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran*, 8.

¹¹⁵ Weil burada "Märchen" kelimesini kullanmıştır. Märchen kelimesi efsane ve masal anlamı taşımaktadır.

¹¹⁶ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 353.

¹¹⁷ Gustav Weil eserinde "vahiy kâtibi" terimini kullanmamaktadır, onun yerine "sekreter" terimini kullanır, ancak biz ilk terimin kullanımını daha uygun gördüğümüzden burada ve ileriki açıklamalarda da "vahiy kâtibi" terimi kullanılacaktır.

Hız. Muhammed'in harflerin nasıl yazılması gerektiği konusunda müdahalesinden dolayı, Hız. Muhammed'in akıcı bir yazı yeteneğine sahip olmasa da en azından harflerin karakterlerini tanıdığı kanısındadır. Gustav Weil, eserlerinin farklı yerlerinde, Hız. Muhammed'in yazı yazmayı ve okumayı bilip bilmediği konusunda kesin bir görüşe varmamıştır.¹¹⁸

Weil, Kur'an'daki farklı okuma tarzlarının, ayetlerin farklı şekillerde kaydedilmesinden kaynaklandığını öne sürmektedir. Bu durumun, aynı ayetin çeşitli okuma varyasyonlarının ortaya çıkmasına sebep olabileceğini düşünmektedir. Weil'a göre, bu farklılıkların ana nedeni, vahiy katiplerinin sureleri ve ayetlerin kaydını farklı şekillerde gerçekleştirmeleridir. Weil, bu konuda Hız. Muhammed'in herhangi bir müdahalede bulunmadığını, dolayısıyla vahiy metnindeki çeşitliliğin doğuşunu bu anlamda açıklamaya çalışmaktadır. Halbuki Hız. Muhammed Mekke ve Medine dışından gelen kişilerin Kur'an'ı anlaması için, Kur'an'ı farklı lehçelerde okumuştur. Bu nedenle aynı ayet farklı lehçelerde okunabilmektedir. Sahabenin çoğu da bu farklı lehçe okumalarına hâkim olmuştur. Bu okuyuş farklılığı manayı bozmadan sadece lafzi olarak gerçekleşmiştir. Hadiste geçen *"Kur'an yedi harf üzerine indi, ondan kolayınıza geleni okuyun"* ifadesi, Kur'an'ın farklı lehçelerde okunabileceğini açıklamaktadır. Hadiste geçen yedi rakamı yediyle sınırlı olmayıp, lehçelerin çokluğunu anlatmak için kullanılmıştır.¹¹⁹

Weil'ın dikkat çektiği diğer bir konu ise, Kur'an ayetlerine ekleme ve çıkarmaların yapılması mevzusudur. Aynı zamanda O, Kur'an'ın bazı parçalarının da dağınık ve zayıf bir şekilde korunduğuna ve büyük ihtimalle kaybolduğuna inanmaktadır.¹²⁰ Ayrıca, bazı ayetlerin kaybolması üzerinde durmaktadır. Bu konuyla ilişkin olarak Weil, recm ayetine dair Halife Ömer'in şu sözlerini aktarmaktadır:

Ömer'in, Kur'an'a eklemeler yaptığını söylemesinden korkmasaydım, şu iki ayeti eklerdim. Çünkü Allah'a yemin ederim ki onları Allah'ın Resulü zamanında okudum. "Babalarınızdan yüz çevirmeyin, çünkü bu nankörlüktür. Zina eden karı veya koca taşlanır. Bu, Allah'ın onlara verdiği cezadır. Allah yücedir ve hikmet sahibidir".¹²¹

Weil, Kur'an'da olmasa bile bu ayetin hükmünün geçerli olduğunu açıklamaktadır. O, Halife Ömer'i Recm ayetini ilave etmeyip Kur'an'a yeteri derecede sahip çıkmadığı için suçlanmaktadır.

¹¹⁸ Gustav Weil'ın, Hız. Muhammed'in okuma yazma bilip bilmediğiyle ilgili görüşleri "Hız. Muhammed'in Okuma ve Yazmayı Bilip Bilmediği Meselesi" başlığında detaylı bir şekilde açıklanmaktadır.

¹¹⁹ Ömer Özbek, "Kıraat Farklılıklarının Anlama Etkisi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 39 (Şubat 2015), 165.

¹²⁰ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 351.

¹²¹ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 352.

Weil, Kur'an'da hükümleri iptal edilen ayetlerle ilgili yapmış olduğu araştırmada Kur'an ayetlerinde eksikliklerin, eklemelerin ve kaybolmuş bölümlerin olabileceği sonucu üzerinde durmaktadır. Weil, yazılı bir ayetin nasıl kaybolabileceği hakkında Abdullah bin Mesud'un (ö.652) aktardığı bir rivayeti örnek olarak sunmuştur. Abdullah bin Mesud'a göre Hz. Muhammed ona bir Kur'an ayeti okumuş, o da bu ayeti ezberlemiş ve defterine yazmıştır. Fakat daha sonra Abdullah bin Mesud bu ayeti unutmadan bütün gece düşünmüş ve sabah tekrar ayetin yazılı olduğu defterine bakmış, ancak ayetin yazılı olduğu yerin boş olduğunu fark etmiştir. Bunun üzerine durumu Hz. Muhammed'e bildirmiş ve Hz. Muhammed ona ayetin bir gün önce geri alındığını söylemiştir.¹²² Ancak Weil bu hadisyle ilgili kendi yorumunu belirtmemiştir.

Gustav Weil, "*Historische Kritische Einleitung in den Koran*" eserinin son bölümünde, Fransız oryantalist Joseph Heliodore Garcin de Tassy'nin¹²³ "*Îm Journal Asiatique de Paris*" dergisinde "*Debistan-ı Mezahib*" eserden bahsetmektedir. Eserde Kur'an'a ait olduğunu iddia ettiği bir sureye dikkat çekmiştir.¹²⁴

Tassy, "*Îm Journal Asiatique de Paris*" dergisinde, Halife Ali'den önce hüküm süren üç halifenin ve Ali'nin taraftarları arasındaki anlaşmazlıkları ele almaktadır. Tassy, Ali'den önceki üç halifenin ve üç Halife taraftarlarının, Ali'nin soyuna karşı adaletsiz davrandıklarını ve Ali'ye yapılan bu haksızlığın Kur'an metinlerinde yeterince vurgulanmadığını belirtmektedir.

Mirza Kazım Bey¹²⁵ ise, bahsedilen bu surede ele alınan konuların bir kısmını kısaca aktarmıştır.¹²⁶ Şiiler ve Ali taraftarları, Sünnileri ve Ali'den önce olan üç halifeyi savunanları suçlamaktadırlar. Çünkü onlar, Sünnilerin sadece sözlü olarak aktarılan vahiyleri değil, yazılan bazı vahiyleri değiştirdiklerini ve Ali lehine olacak bölümleri dahil etmediklerini düşünmektedirler.¹²⁷ Mirza Kazım Bey, belirli bir ayetin varlığını savunurken, Gustav Weil ise bu konuda şüphe duymaktadır. Gustav Weil'da, Kur'an'da eklemelerin ve çıkarmaların yapıldığı düşüncesi hakimdir. Ayrıca, Weil'a göre, Şiilerin görüşleri bu konuda önemlidir ve bu tür değişikliklerle ilgili görüşlerini belirtmektedirler. Dolayısıyla, Mirza Kazım Bey ile Gustav Weil arasında bu konuda farklı bir bakış açısı bulunmaktadır. Mirza Kazım Bey, ayetin

¹²² Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 383.

¹²³ 1794 tarihinde doğmuş Fransız bir oryantalisttir.

¹²⁴ Bahsedilen sure *Historische Kritische Einleitung in den Koran* eserinin 92-96. sayfaları arasında yer almaktadır.

¹²⁵ Aleksandır Kasimoviç Kazembek, Mirza Kazım Bey, ya da Aleksandır Kazım Bey. 1802 İran doğumlu Azerbeycan asıllı bir Oryantalisttir. Rus Oryantalizminin kurucularından sayılmaktadır.

¹²⁶ Bu ifadelerden birkaçı şöyledir; Kur'an'da bazı yazılı metinler değiştirilmiş, Ali'nin günahlarını ele alan kısım tamamen çıkartılmıştır. Osman kendi nüshasına uymayan tüm Kur'an metinlerini imha ettirmiştir.

¹²⁷ Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran*, 91.

varlığını savunurken, Gustav Weil ise bu konuda daha temkinlidir ve Kur'an'daki metnin değiştirilmiş olabileceği ihtimalini göz önünde bulundurmaktadır.¹²⁸

3.1.1. Gustav Weil'in sure tertibine dair değerlendirmeleri

Batılı oryantalistlerin Kur'an araştırmalarında temel çalışma alanları Kur'an'ın kaynağına odaklanmıştır. Bu ise onları sure tertibi üzerine çalışmalarına yönlendirmiştir. Bununla beraber tertip konusu, Kur'an'ın kaynağı hakkında ve Kur'an'ın nasıl bir kitap olduğuyla ilgili bir düşüncedir. Sure kronolojik tutumları, Kur'an'a karşı olan yaklaşımlarını tanımlamaktadır. Bunun sonucunda Kur'an'ın Hz. Muhammed'in sözü olduğu ve Hz. Muhammed'in Kur'an'a eklemeler, gerektiğinde çıkarmalar da yaptığını varsaymışlardır.

Batılı araştırmacılar, Kur'an'daki surelerin kronolojik sıralaması yönündeki çalışmalarda farklı yöntemler izlemişlerdir. 19. yüzyılın başlarında Yahudi Alman oryantalist, Gustav Weil Kur'an'daki surelerin kronolojik sırasını İslam kaynakları ve tefsir geleneğini dikkate alarak düzenlemiştir.

Weil, Kur'an surelerini ve ayetlerini kronolojik sırasına göre düzenlemeye çalışan araştırmacılar arasında önde gelen isimlerden biridir.¹²⁹ O, tarih ve tefsir geleneğini de göz önünde bulundurarak bir kronolojik çerçeve oluşturmuştur. Başlangıçta Kur'an metninin biçimsel yönüne, yani dil bilimsel ve edebi özelliklerine odaklanarak bu düzenlemeyi gerçekleştirmiştir.

Weil'a göre, Kur'an'ı en derinlemesine anlamanın yolu, yazarı olarak değerlendirdiği Hz. Muhammed'in hayatını iyi bir şekilde anlamaktan geçmektedir. Kronolojik bir düzensizlik ve kısmen parçalardan oluşan Kur'an metninin, yazarın hayatı hakkında sağlam bir bilgi edinmemize olanak sağlamayacağını belirtmiştir. Weil, bu noktada Kur'an'ın yazarının Hz. Muhammed olduğunu kabul ederek Kur'an'ın vahiy unsuru taşımadığını açıkça ortaya koymuştur. Weil'a göre, Kur'an'ın neden vahiy unsuru taşımadığı meselesi, tezin ileri bölümünde açıklanacaktır.

Weil, Kur'an surelerinin kronolojik sırasını tespit ederken üç kriter gözetmektedir. Bu kriterlerin birincisi: metinlerde yer alan açıklamalarla, tarihsel olayları inceleyip bu bilgileri daha geniş tarihi ve biyografi kaynaklarla karşılaştırıp olayın zamanını doğru belirlemektir. İkincisi: Hz. Muhammed hicretten önce Mekke'de iken bir reformcu olarak karakterize

¹²⁸ Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran*, 92.

¹²⁹ Esra Gözeler, "Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesine Batılı Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51/1 (Nisan 2010), 300.

edilirken, Medine’de daha çok din kurucu ve kanun koyucu olarak karakterize edilmiştir.¹³⁰ Üçüncüsü: ilk vahiylerin şiirsel bir tarzda olması, daha sonraki dönemde Hz. Muhammed’in kanun koyucu bir karaktere sahip olması nedeniyle vahiylerin şiir tarzından uzaklaşması, onun yerine vahiylerin düz bir şekilde sunulması.¹³¹

Weil sureleri üç Mekki ve bir Medeni olmak üzere dört kategoriye ayırmıştır. Weil, ilk dönem Mekke surelerini incelediğinde, bu surelere birinci veya erken Mekke dönemi sureleri adını vermiştir. Bu tür surelerin genellikle kısa ve ölçülü dizelerden oluştuğunu, bazı ayetlerin yeminle başladıklarını ve dilin şiirsel imgelerle zenginleştirildiğini belirtmiştir.

İlk dönem Mekki surelerin şiirsel bir üslupla yazılmasının sonucunda Mekkelilerin Hz. Muhammed’e şair veya kâhin gibi yakıştırmalarda bulunduğunu ve Hz. Muhammed’in bu tür değerlendirmelerden rahatsızlık duyarak şiirsel ifadelerinde azalmaya gittiğini açıklamaktadır.

İkinci dönem Mekki surelerinde şiirsel üslup tamamen yok olmamış, Hz. Muhammed’in Mekkelilerin batıl inançlarına eleştirel bir tutum takınarak peygamberliğini ön plana çıkarmıştır. Bu dönem surelerinde cennet, cehennem ve peygamber kıssaları anlatılmaktadır.¹³²

Weil, orta Mekke dönemi surelerinin uzunluklarının arttığı ve bu surelerin hâlâ şiirsel bir nitelik taşıdığını belirtmiştir. Bu dönemdeki surelerin, Kur’an’ın erken ve geç dönem sureleri arasında bir köprü işlevi gördüğünü vurgulamıştır. Weil ayrıca, bu dönemdeki surelerde Allah’ın “Rahmeti” gibi sıfatlarına sıkça atıf yapıldığını, cennet ve cehennemin betimlemelerinin de bu surelerde yer aldığını dile getirmiştir.¹³³

Üçüncü dönem Mekke surelerine odaklandığımızda, bu surelerin son dönem Mekke dönemine ait olduklarına ve şiirsel özelliklerini büyük ölçüde kaybettiklerine dikkat çekilmektedir. Bu surelerde vahiy, genellikle vaaz şeklindedir.¹³⁴ Peygamber hikayeleri ve ceza ile ilgili hükümler daha ayrıntılı bir biçimde ele alınmaktadır. Bu dönem surelerinde Hz. Muhammed’in peygamberlik vasfını daha belirgin bir şekilde yansıttığını belirtmiştir.

Medine dönemi sureleriyle ilgili olarak Weil, bunların son dönem Mekke surelerinden farklı olduğunu ileri sürmüştür. Weil’a göre bu ayrım, Hz. Muhammed’in Medine’deki siyasi durumu ve o dönemde yaşanan gelişmelerden kaynaklandığını aktarmaktadır.

¹³⁰ Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran*, 63.

¹³¹ Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran*, 64.

¹³² Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran*, 70.

¹³³ Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran*, 71.

¹³⁴ Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran*, 72.

Weil, Mekki sureleri şiirsel olarak analiz ederken, Medeni surelerin daha çok yasa koyucu bir karakterde olduğunu düşünmektedir. Bu görüş, Weil tarafından geliştirildiği şekliyle kendisinden sonraki dönemde de etkili olmuştur.

Weil'in sure kronolojisine dair tertibi şu şekildedir.

Birinci Dönem Mekki Sureleri

96, 74, 73, 26, 106, 11, 81, 53, 15, 68, 87, 92, 89, 93, 94, 103, 100, 108, 102, 107, 109, 105, 113, 114, 112, 80, 97, 91, 85, 90, 95, 101, 75, 104, 77, 86, 70, 78, 79, 82, 84, 56, 88, 52, 69, 83, 99

İkinci Dönem Mekki Sureleri

1, 51, 36, 50, 54, 44, 19, 20, 21, 23, 25, 67, 37, 38, 43, 71, 55, 76

Üçüncü Dönem Mekki Sureleri

7, 72, 35, 27, 28, 17, 10, 11, 12, 6, 31, 34, 39, 40, 32, 42, 45, 46, 18, 16, 14, 41, 30, 29, 13, 64

Medine Dönemi Sureleri

2, 98, 62, 65, 22, 4, 8, 47, 57, 3, 59, 24, 63, 33, 48, 110, 61, 60, 58, 49, 66, 9, 5

Weil, Kur'an surelerinin düzenlenmesini açıklarken aynı zamanda Hz. Muhammed'in hayatını incelediğini ifade ederek, sure düzenlemelerinin Hz. Muhammed'in yaşamına dair bilgilerle bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır.¹³⁵ Weil'a göre, Kur'an surelerindeki ton ve konu değişiklikleri, Hz. Muhammed'in kişiliği hakkında içerik sunmaktadır. Bu şekilde Kur'an, Hz. Muhammed'in biyografisini şekillendirmeye yardımcı olmuştur.

Bir örnek olarak Weil'ın Yusuf Suresi hususundaki kronolojik sıralaması ve değerlendirmesi şu şekildedir: Kur'an'ın sıralamasında on ikinci sıraya yerleştirilen ve nüzul sırasına göre 50. sure olan Yusuf Suresi, Weil'in kronolojisine göre son dönem Mekki surelerinden biridir. Weil, Yusuf Suresi'ni değerlendirirken, bu surenin Hz. Muhammed'in henüz Medine'ye gitmeden, Mekke'de bulunduğu dönemde vahyedildiğini aktarmaktadır. Weil'a göre, bu surenin önemini belirleyen faktör, kadim bir hikâyeyi ele alıyor olmasıdır. Ayrıca, ona göre bu surenin üslubunun, Kitabı Mukaddes'teki anlatımla benzer bir tarzda olduğunu ve şiirsel bir yapısının olmadığını vurgulamaktadır.¹³⁶ Aynı zamanda, abartılı anlatımların bulunmadığını ifade etmektedir.

¹³⁵ Heschel, *Jüdischer Islam: Islam und jüdisch-deutsche Selbstbestimmung*, 45.

¹³⁶ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 380.

Weil, Yusuf Suresi'nin ayetlerinde belirtilen, Yusuf Peygamber'in Allah'ın uyarısı sonucunda günah işlemediği,¹³⁷ güzelliğinin kadınların ellerini kesmesine sebep olduğu,¹³⁸ babası Yakub'un çocuklarına şehre açılan bir kapıdan birlikte girmemelerini tembihlemesi¹³⁹ ve Yakup Peygamber'in, Yusuf'un hala hayatta olduğunu vahiy yoluyla bilmesi gibi bölümler,¹⁴⁰ Hz. Muhammed'in Yahudilerle yakın temasta olduğunu,¹⁴¹ bu hadiseleri onlardan öğrenmiş ve Kur'an'a bu şekilde dahil etmiş olabileceğini düşünmüştür.¹⁴² Weil, aynı zamanda bu surenin Hz. Muhammed'in bilgin Yahudilerle bir arada olduğunu ve onlarla irtibat içinde olduğunu kanıtlamaya yeteceğini ifade etmiştir.¹⁴³

Weil, Arapların bu tür romanvari hikayelerin kendi kültürlerinden kaynaklandığını düşünebileceğini belirtirken, kutsal metinlere aşina olan Yahudilerin, özellikle Medineli Yahudilerin, bu anlatının Kur'an'dan türetilmiş bir hikâye olmadığını, aksine Kitabı Mukaddes'te geçen hikayelerden biri olduğunu fark etmiş olabileceklerini ifade etmiştir.¹⁴⁴

Weil'a göre, Kur'an'ın kronolojik sıralaması büyük bir öneme sahiptir. Weil, Kur'an'ın metin yapısını ve içeriğini anlamak için kronolojinin temel bir rehber olduğunu savunmuştur. Onun perspektifine göre, ayetlerin ortaya çıktığı zaman doğru bir biçimde sıralandığında, Kur'an'ın gelişimini, içeriğini ve mesajlarını daha bütüncül bir şekilde anlamının mümkün olabileceğini düşünmektedir.

Sonuç olarak Weil'a göre, Kur'an'ın kronolojik sıralaması metnin içeriğini daha iyi anlamak, tarihsel ve toplumsal bağlamını kavramak, İslam'ın gelişimini takip etmek ve anlamak için hayati bir öneme sahiptir. Bu nedenle, Kur'an kronolojisi hem akademik hem de inançsal

¹³⁷ Hayrettin Karaman vd., *Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meal* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2014), Yusuf 12/24.

¹³⁸ Yusuf 12/31.

¹³⁹ Yusuf 12/67.

¹⁴⁰ Yusuf 12/86-87.

¹⁴¹ Gustav Weil, Yusuf Suresi'nin Mekke'de nazil olduğunu açıklamakta, ancak Hz. Muhammed'in Yusuf kıssasını Yahudilerden öğrenmiş ve Kuran'a dahil etmiş olabileceği ihtimalini de tartışmaktadır. Ancak Weil'in göz ardı ettiği önemli bir husus, o dönemde Mekke'de Yahudi topluluğun bulunmadığı gerçeğidir. Bu nedenle Weil'in varsayımı gerçeklerle ilgili bazı tutarsızlıklar ve boşluklar içermektedir.

¹⁴² Abraham Geiger bu surenin, Hz. Muhammed'e vahiy olarak gelmediğini ve surede anlatılanların Rabbilerin yazıları olduğunu ifade etmiştir. Ayetlerde ve kutsal metinlerde geçen benzerlikleri tespit etmiş, ayetlerde anlatılanların kutsal metinlerden alıntı yapıldığını kanıtlamaya çalışmıştır. Detaylı Bilgi için Bkz. Abraham Geiger, *Was hat Mohammed aus dem Judenthume aufgenommen? Eine von der Königl. Preussischen Rheinuniversität gekrönte Preisschrift* (Bonn: F. Baaden, 1833), 142. Ancak Geiger'e göre Hz. Muhammed, Hz. Yusuf'un rüyasından babasının Mısır'a gelişine kadar olan hikayesini irdeleyen bu sureyi, kutsal metinlerde anlatıldığı gibi tam olarak anlatmamış, Rabbilerden almış olduğu bölümlere birçok ekleme ve değişiklikler yaparak dinleyiciyi bu şekilde büyüleyeceğini düşünmüştür. Bkz. Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 380.

¹⁴³ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 389.

¹⁴⁴ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 381.

çalışmalarda derinlemesine bir anlayış elde etmek için vazgeçilmez bir araç olarak görülmelidir.

3.1.2. Gustav Weil'a göre Hz. Muhammed'in Yahudilerle olan ilişkisi ve Kur'an'da Yahudi kaynaklarından alıntılar

Bu bölümde, Hz. Muhammed'in Yahudilerle olan ilişkisi ve Weil'ın öne sürmüş olduğu Kur'an metinlerinde bulunan Yahudi kaynaklı alıntılar açıklanacaktır. Ayrıca Hz. Muhammed'in yaşamı boyunca Yahudilerle etkileşimi ve ilişkileri olduğu, Kur'an metni içinde de Yahudi topluluğuna dair çeşitli bahisler olduğu ve bazı ayetlerde Yahudi kaynaklarına atıfta bulunulduğu düşüncesine yer verilecektir.

Weil, Hz. Muhammed'in Yahudilerle etkileşim içinde olduğunu ve yeni kurduğu dini inanç sisteminde Yahudi öğretilerinden faydalandığını düşünmektedir. Kiblenin değişimi konusunda Weil, Hz. Muhammed'in başlangıçta Hristiyanları ve Yahudileri yeni dinin taraftarı olmaya ikna etmek ve onları memnun etmek için kible olarak Kâbe yerine Kudüs'e döndüğünü öne sürmektedir.¹⁴⁵ Ancak daha sonra Hz. Muhammed, umudunu Araplara bağlamış ve kiblenin yönünü Kudüs'ten Mekke'ye çevirmiştir.

Weil'a göre Kur'an'ın ilk dönem ayetleri, sonrasına göre daha hoşgörülü bir tarzda sunulmuş, Yahudi ve Hristiyanlara karşı daha ılımlı bir yaklaşım sergilenmiştir. Ancak Müslüman nüfusu arttıkça, ayetlerde Yahudi ve Hristiyanlara karşı daha sert bir tonun benimsendiği ve hatta yeni dönemin onlara karşı savaş emirlerinin geldiği bir döneme evrildiğini ifade etmektedir. Bu süreçte hoşgörüye dair ifadelerin yerini daha farklı vurguların aldığına inanmaktadır.

Weil, bazı Batılı araştırmacıların Maide suresinin 69. ayetini hoşgörü ayeti olarak nitelediklerini ifade etmektedir.

*“İman edenler, Yahudiler, Sâbiiler ve Hristiyanlar, (bunlardan) Allah'a ve ahiret gününe inanıp dünyaya ve ahirete yararlı işler yapanlara korku yoktur ve onlar üzülecek de değillerdir.”*¹⁴⁶

Weil, alttaki ayetlerin nazil olmasıyla üstteki ayetin onun nezdinde bir hükmünün kalmadığını, kendi ifadesine göre nesh edildiğini¹⁴⁷ düşünmektedir.

¹⁴⁵ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 355.

¹⁴⁶ Maide 5/69.

¹⁴⁷ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 356.

*“Kim Allah’a ve resulüne iman etmezse bilsin ki biz, kâfirler için kavurucu bir ateş hazırladık”.*¹⁴⁸

*“İnkâr edip ayetlerimizi yalan sayanlara gelince, onlar cehennemliktir ve orada ebedî olarak kalacaklardır. Ne kötü son!”*¹⁴⁹

*“Kim İslam’dan başka bir din arama çabası içine girse, bilsin ki bu kendisinden asla kabul edilmeyecek ve o ahirette ziyan edenlerden olacaktır”.*¹⁵⁰

Weil, Maide suresinin 69. ayetiyle üstteki üç ayetin birbirleriyle çeliştiğini ve bunun kabul edilemez bir durum olduğunu düşünmektedir.

Üç ayrı ayette, peygambere itaat etmenin önemi vurgulanırken, ayetleri inkâr edenlerin ve İslam dışındaki inançları benimseyenlerin zarara uğrayacağı belirtilmiştir. Weil, Hz. Muhammed’in peygamberliği hakkında kuşkucu bir duruş sergilerken, indirilmiş ayetlerin aslında Hz. Muhammed’in kendi sözleri olduğunu iddia etmektedir. Ona göre ayetlerin vahiy içeriği bulunmamaktadır. Weil’a göre Hz. Muhammed, yeni dinini oluştururken Yahudi kutsal metinlerinden veya Yahudi sözlü geleneğinden elde ettiği bilgileri kullanmıştır. Bu da Weil için İslam dininin temelini oluşturan yeni öğretilerin aslında Yahudi kaynaklarına dayandığını göstermektedir.

Gustav Weil Kur’an’da bulunan bazı ayetlerin Kitabı Mukaddes pasajlarından oluştuğunu açıklamaktadır. Kitabı Mukaddes’ten oluştu dediği ayetler şunlardır: Vakıa suresi 52. ayeti, “Mutlaka (cehennemde) bir ağaçtan, zakkumdan yiyeceksiniz”; Saffat suresi 64. ayet “O, cehennemin dibinde biten bir ağaçtır” ve Duhan Suresi’nin 43. ayeti, “Şüphesiz, zakkum ağacı, günahkârların yemeğidir.” Ayetlerde sözü edilen ağacın ve cehennem azabıyla ilgili ifadelerin Talmut’ta bahsedilen Hinnom vadisinde bulunan hurma ağaçları olduğu, aralarından duman çıktığı ve cehennemin girişini oluşturduğundan söz etmektedir.¹⁵¹ Kitabı Mukaddes’te anlatılan Hinnom vadisi¹⁵² bazı Yahuda krallarının çocuklarını ateşte kurban ettikleri yer olarak geçmektedir.¹⁵³ Weil, cennet ile cehennemin arasında bir duvarın olduğunu ve cehennemin yedi kapısının olduğu bilgisini Hz. Muhammed’in Yahudilerden öğrenmiş olabileceğini,¹⁵⁴ cehennemdeki zakkum ağacını ise rabbilerden ve Yahudi metinlerinden esinlenerek Kur’an’a aktardığını ifade etmektedir. Weil, kıyametle ilgili hadiseleri ve kadim peygamberlerin

¹⁴⁸ el-Fetih 48/13.

¹⁴⁹ et-Teğabün 64/10.

¹⁵⁰ el- Al-i İmran 3/85.

¹⁵¹ Babil Talmudu, Sukkah 32b, The William Davidson Talmud (Koren - Steinsaltz).

¹⁵² Kutsal Kitap ve Deuterokanonik Kitaplar (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2015), Yeremya, 7:31.

¹⁵³ Yeremya, 19:2-6.

¹⁵⁴ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 391.

kıssalarını anlatırken, Mekkelilerin, Hz. Muhammed'in bu bilgileri başka kaynaklardan edindiğini, dolayısıyla Kur'an'ın içeriğinde Yahudi kaynaklarından gelen bilgilerle oluştuğunu bildiklerini düşünmektedir.¹⁵⁵

Weil, Hz. Muhammed'in Kitabı Mukaddes'ten Kur'an'a eklemiş olabileceğini iddia ettiği bir diğer metnin ise zina hükmünü açıklayan ayet olduğunu belirlemiştir.

*Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defa da eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir. Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ve şahitlik etmesi, beşinci defa da eğer (kocas) doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi kendisinden cezayı kaldırır. Ya Allah'ın size bol lütfu ve merhameti bulunmasaydı ve Allah, tövbeleri kabul eden hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı haliniz nice olurdu.*¹⁵⁶

Weil Kur'an'daki bu ayetin benzerinin Kitabı Mukaddes'te bulunduğunu ifade etmektedir. Musa Kanunu'na göre, kocası tarafından zina yapmakla suçlanan bir kadın, sözde arınma yemini etme ve acı su içme ritüelini¹⁵⁷ uygulamak zorundadır. Bu ritüelin kurallarını düzenleyen yasaya kıskançlık yasası¹⁵⁸ denir. Weil ayette geçen yeminin Kitabı Mukaddes'ten¹⁵⁹ aktarıldığını ve Hz. Muhammed'in verdiği hükmü aslında Kitabı Mukaddes'e göre verdiğini açıklamaktadır.

Weil'in bu iddiası, her iki uygulama arasında net bir benzerliğin olmaması sebebiyle çok zayıf kalmaktadır. Zira Kur'an'a göre erkek eş, karısının zina ettiğini alenen gördüğüne dair dört defa tekrarla Allah'ı şahit tutar. Beşincisinde ise "Eğer ben yalan söylüyorsam Allah'ın laneti benim üzerime olsun" der. Kadın ise, Allah'ı şahit tutarak dört defa kocasının yalan söylediğini ifade eder ve beşincisinde "Eğer kocam doğru söylüyorsa Allah'ın laneti üzerime olsun" der. Bu şekilde kadın zina cezasından, erkek de iftira cezasından kurtulmuş olur.¹⁶⁰ Ancak Kitabı Mukaddes'te zina iftirasına uğramış bir kadının iftiradan kurtulabilmesi için arınma yemini ve

¹⁵⁵ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 391.

¹⁵⁶ en-Nur 6/10.

¹⁵⁷ Çölde Sayım, 5:28.

¹⁵⁸ Bir adam karısından şüphelenirse ve eğer şüphesini ispat edecek bir şahidi yoksa, karısını kahine götürürdü. Orada kadına zeytinyağı ve harmanlanmamış arpa unu ve buhur (bunlar suçu hatırlatmaları içindir) verilir. Kahin bir kaba su koyar ve az bir miktar bulunmuş olduğu evin toprağından bu suya karıştırır. Kahin suyu kadına verir, eğer suçu işlemeyse lanet suyun ona zarar vermeyeceğine dair yemin ettirir ve suyu içer. Eğer suçu işlediyse Rabb sana eriyen kalça ve şişen mide versin diye lanet okur. Çölde Sayım, 5:16-31.

¹⁵⁹ Çölde Sayım, 5:19-31.

¹⁶⁰ en-Nur 6/10.

su içme ritüelini uygulaması gerekmektedir. Ancak erkeğin bir uygulama yerine getirme zorunluluğu yoktur.

Weil, Kur'an'da evlenilmesi yasak¹⁶¹ olan kişilerle Musa kanunlarında geçen evlenilmesi yasak olan kişilerin aynı kişiler olduğunu ifade etmektedir. Ancak Musa Kanunu'nda yeğenle evlenilmesine izin verildiği halde Hz. Muhammed'in bunu zikretmeyerek Musa Kanunu'ndan saptığını söylemektedir.

Görüldüğü üzere Weil, Hz. Muhammed'in Yahudilerle olan ilişkisini zikrederek Hz. Muhammed'in Yahudilerden öğrenmiş olabileceği birtakım hükümleri ve uygulamaları Kur'an'a dahil ettiğini düşünmektedir. Weil, Hz. Muhammed'in Yahudilerle etkileşimi ve ilişkileriyle yeni dini oluştururken Yahudi öğretilerinden ve geleneğinden etkilenmiş olabileceğini söylemektedir. Weil, bu durumun Kur'an'ın içeriğindeki bazı hükümlerin ve uygulamaların Yahudi kaynaklarına dayandığını düşünmeye yol açtığını öne sürmektedir. Bu yaklaşımıyla Weil, Hz. Muhammed'in öğretilerinde çeşitli kültürel etkilerin rol oynadığını ve Kur'an'ın oluşumunda Yahudi kaynaklarının etkisinin bulunabileceğini düşünmektedir.

3.2. Gustav Weil'in Hz. Muhammed'e Bakışı

Bu bölümde Gustav Weil'in "*Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*" adlı eseri dikkate alınarak, Weil'in Hz. Muhammed hakkındaki düşünce dünyası ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu eseri dokuz bölümden oluşmaktadır. Hz. Muhammed doğmadan önce Mekke şehrinin durumu, doğumundan vefatına kadar olan olayları, savaşları ve evliliklerinin detayları sekizinci bölüme kadar ele alınmıştır. Son bölümde ise Kur'an kronolojisiyle ilgili çalışmalarını aktarmıştır.¹⁶²

Weil, İslam peygamberi Hz. Muhammed'in hayatıyla ilgili kendi dönemine kadar birçok klasik çalışmaların yapıldığını, ancak bunların tarihsel eleştirel bir metotla araştırılmadığını tespit etmiştir. Bu eksikliği gidermek için o, yeni dinin kurucusu ve bir devlet adamı olarak gördüğü Abdullah'ın oğlu Hz. Muhammed'in hayatı hakkında 1837 tarihinde araştırmalarına başlamıştır.

Burada Weil'in çalışması ile dönemin oryantalist çalışmaları mukayese edilecek ve Hz. Muhammed hakkındaki düşüncelerine yer verilecektir. Weil, bu eserinde kaynak olarak Fransız oryantalist Noel des Verges'in tercüme etmiş olduğu Ebu'l-Fida'nın "*Hz. Muhammed'in*

¹⁶¹en-Nisa 21/22.

¹⁶² Bu bölüm Tez'in Birinci bölümünde ele alınmıştır.

Hayatı” adlı eserini incelemiştir. Ebu’l-Fida’nın yetersiz kaynak kullanmış olduğunu belirterek bu eseri yeterli görmemiştir. Ancak buna rağmen yine de Ebu’l-Fida’nın görüşlerine eserinde yer vermiştir.¹⁶³ Fransız oryantalist Joseph Toussaint Reinaud’un “*Monumens Arabes, Persans et Turces du cabinet de M. le Duc de Blacas*” eserini de incelemiş ve kaynak olarak kullanmıştır. Eski Bizans eserlerinden sayılan Teopanis’in “*Chronographia*” eserinden de istifade etmiştir. Ayrıca Geiger ve Gerock’un, Müslümanlar, Yahudiler ve Hristiyanlıkla ilgili yazılarını okuyup değerlendirmiş ve eserinde yer vermiştir.

Kılavuz olarak tek kullanabileceği, Gagnier’in 1732 tarihinde yayımlamış olduğu “*La vie De Mahomet/Muhammed’in Hayatı*” eseri olmuştur. Weil, kendi ifadesiyle Hz. Muhammed’in hayatını sistemli bir şekilde çalışmaya başladığını ifade etmiştir.¹⁶⁴ Kendi eserini yazmadan önce Hz. Muhammed ile ilgili kaleme alınmış eserleri incelemiş ve kayda değer olanları kaynak olarak kullanmıştır. Weil Kur’an dışında Avrupa’ya henüz gelmemiş en eski kaynaklara başvurmuş, bu nedenle kendisi böyle bir çalışma ortaya koyan ilk kişi olarak tarihe geçmiştir.¹⁶⁵ Kendi ifadesine göre Hz. Muhammed’in hayatıyla ilgili kaleme alınmış eserlerin çoğu Gagnier’in eserinden yararlanarak yazılmış, bu nedenle bu eserlerin çoğunun aynı düzeyde olduğunu ifade etmiştir.¹⁶⁶

Weil, elde etmiş olduğu kaynakların birbirine benzemesinden ve eksikliğinden dolayı, oryantalistlerin uğrak yeri olan Gotha Kütüphanesine gidip oradaki el yazmalarından faydalanarak eserini kaleme almıştır. Ebü’l-Ferec, Nûrüddîn Alî b. Burhâniddîn İbrâhîm b. Ahmed el-Halebi’nin (ö.1635) “*İnsanü’l-uyun fî sireti’l-emini’l-me’mun*” eserinden ve Muhammed b. el-Hasen ed-Diyarbakri’nin, “*Tarihu’l-hamis fî ahvali enfesi nefis*” eserlerinden yararlanmıştır. Weil bu eserlerin 16. yüzyılda yazılmalarına rağmen içerik olarak çok zengin olduğunu ve kaynak olarak kullanılabilir değerde olduğunu belirtmiştir.¹⁶⁷ Bu eserlerin tarihsel ve bilimsel anlamda değerli olduğunu vurgulamıştır.

Weil, Hz. Muhammed’in hayatı için takip edilecek ilk önemli kaynağın Kur’an olduğunu, ancak Kur’an’ın kronolojik tertibi olmadığından dolayı onu kullanmanın güç olabileceğini ifade etmiştir.¹⁶⁸ Weil, Avrupa’da kendi dönemine kadar yazılan Hz. Muhammed hakkında eserlerin

¹⁶³ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, IX.

¹⁶⁴ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, XIV-XVII.

¹⁶⁵ Merx, Adalbert. “Weil, Gustav”, *Allgemeine Deutsche Biografie*, 41/ 486-488. <https://www.deutsche-biographie.de/sfz84819.html>

¹⁶⁶ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, VII.

¹⁶⁷ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, XI.

¹⁶⁸ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, XV.

çoğunda Kur'an'ın kaynak olarak gösterilmediğini ifade etmiştir. Weil, kendi eserini kaleme alırken kaynak olarak Kur'an'dan istifade ettiğini belirtmiştir. Bu eseri oluştururken Kur'an'ın içeriğinden, ayetlerinden veya konularından faydalanmış ve eserinin temelini oluşturmak için bunları kullanmıştır.

Weil bu eserinde, Hz. Muhammed'in hayat hikayesini yazmak istediğini, Hz. Muhammed'in peygamber olmadan önceki dönemine ait bilgilere kaynaklarda çokça rastladığından dolayı kendi eserinde bunun üzerinde pek fazla durmayacağını, daha çok Hz. Muhammed'in manevi dünyasıyla ilgileneceğini aktarmıştır.¹⁶⁹

3.2.1. Weil'in yeni din kurucusu olarak gördüğü Hz. Muhammed

Weil, Hz. Muhammed'in Mekke dışına seyahatte bulunduğu sırada oradaki Yahudi ve Hristiyanlarla karşılaşmış olabileceğini ve onlarla görüşmüş olabileceğini düşünmektedir. Nitekim bu karşılaşma sonucunda Hz. Muhammed'in onlarla iletişim halinde olduğunu ve onların kutsal metinlerini okuyamadığı için, sözlü geleneklerinden dinleri hakkında bilgi edinmiş olabileceği sonucuna varmıştır.¹⁷⁰

Weil'a göre Hz. Muhammed, Yahudi ve Hristiyanlığı İbrahim peygambere dayanan dinler olarak kabul ettiğini, ancak bu dinlerin inananları tarafından tahrif edildiğini ve bu nedenle değiştirildiklerini düşünmektedir.¹⁷¹ Dolayısıyla Hz. Muhammed, kendisinin yeni bir din ortaya çıkarması gerektiği düşüncesine girmiş ve yeni dinin temellerini kutsal metinlere dayandırmıştır.

Weil, İbrahim Peygamber'in ne Yahudi ne de Hristiyan olduğunu, ancak her iki metinde de İbrahim'den bahsedildiğini aktarmaktadır. Weil burada Hz. Muhammed'in saf bir din ortaya koyması gerektiğini düşündüğünü söylerken bu saf dinin Yahudi metinlerindeki gibi olması gerektiğini kastetmektedir.¹⁷²

Weil eserinin başında Hz. Muhammed'e yeni dinin kurucusu ve devlet adamı vasfını verirken Melik'ül-arap (Arapların Kralı), eskiden beri kullanılan bazı vasıflandırılmaları devam ettirmektedir. Weil, eserinin ilerleyen bölümlerinde, bu yeni dinin Yahudilik üzerine kurulması gerektiğini ve muhtemelen Hz. Muhammed'in Kitabı Mukaddes'ten pasajları elde ederek ya

¹⁶⁹ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, XVI.

¹⁷⁰ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 41.

¹⁷¹ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 41.

¹⁷² Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 42.

da çevresinde bulunan Yahudi ve Hristiyanların sözlü geleneğinden etkilenerak yeni dini bunlar üzerine kurduğunu öne sürmektedir.

Sonuç olarak Weil, Hz. Muhammed'in Yahudilik ve Hristiyanlık dininden etkilenerak bu dinlerde görmüş olduğu eksiklikler nedeniyle saf bir din ortaya çıkarmada kendini sorumlu gördüğünü ifade etmektedir. Görülüyor ki Weil eserinde kaynak olarak faydalanmış olduğu Teopanis'in etkisinde kalarak onun iddia etmiş olduğu birtakım hususları kendi eserinde zikretme gereği duymuştur. Teopanis eserinde, Hz. Muhammed'in ticaret için Mekke dışına gittiğinde Yahudi ve Hristiyanlarla görüşüğünü ve onların kutsal yazılarının peşine düştüğünü aktarmaktadır.¹⁷³

Hz. Muhammed, Yahudilik inancını Rabbilerin, Hristiyanlığı ise Tanrı'ya oğul yakıştırmalarıyla inananların tahrif ettiklerini fark etmiştir. Mekke'de yaygın olan putperestlik ve yıldız tapıcılık ise Hz. Muhammed tarafından hurafe olarak nitelendirilmiştir. Bu durumda Weil'in ifadesiyle Hz. Muhammed kendisini Yahudiliğin reformcusu olarak hissetmiş, tefekkür yoluyla istediği noktaya ulaştığındaysa kendisinin saf inancı tesis etmeye çağırıldığı düşüncesini sürekli tekrar etmiştir. Weil bu tekrarların sonucunda Hz. Muhammed'in rüya, hayal gücü ya da heyecanlı bir ruh haliyle bir melek görmeye başladığını ifade etmektedir. Weil, Hz. Muhammed'in yaşamış olduğu bu ruh halini ve meleklerle olan deneyimlerini, epilepsi hastalığının bir etkisi olarak açıklamaktadır.¹⁷⁴

Weil, Hz. Muhammed'in yaşamış olduğu bu tecrübeye dayanarak kendisinin Allah'tan vahiy aldığını ve almış olduğu bu vahiyle Hristiyanlık ve Yahudilik inançlarında zamanla oluşan boşlukları yeni kuracağı din ile gidereceğini düşündüğünü aktarmaktadır. Weil'a göre Hz. Muhammed, kendi inancını temellendirmek ve yaymak için düşüncelerini Yahudilik ve Hristiyanlık inançları üzerine kurmuştur. Ona göre Hz. Muhammed, bu iki dini inancı birleştirerek eksik kısımları tamamlamış ve saf bir inanç tesis etmiştir.

3.2.2. Gustav Weil'in Mekke şehrinin kuruluş süreci ve Hacerülesved'le ilgili aktarımları

Weil'a göre, Arabistan'da ve özellikle Hicaz bölgesinde yaşayan Araplar, Yahudiler ve onların metinleriyle etkileşim içinde oldukları bir dönemde, İsmail peygamberi ata bir figürü olarak kabul etmişlerdir.¹⁷⁵ Weil, İsmail Peygamber'in Mekke'de Amalikalılar arasında büyüdüğünü

¹⁷³ Classeni, *Theopanes Chronographia*, 512.

¹⁷⁴ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 42.

¹⁷⁵ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 1.

ve Mekke şehrinin Amalikalılar tarafından kurulduğunu düşünmektedir.¹⁷⁶ Ayrıca Weil, İbrahim peygamber'den önce Amalikalıların ve daha önceki kavimlerin varlığına ve Mekke şehrinde yaşadıklarına dair bilgiler olduğunu ifade etmektedir.¹⁷⁷

Weil, Arabistan'da ve özellikle Hicaz bölgesinde yaşayan Arapların, Yahudilerle ve İsmail Peygamber'in Mekke'deki Kâbe'yi inşa eden babası İbrahim peygamber ile anıldığını aktarmaktadır. Amalikalılar, güney Arabistan'dan göç etmiş olan Cürhüm ve Huzza kabileleri tarafından İsmail peygamber hayattayken Mekke'den sürülmüştür.¹⁷⁸ Bu iki kabilenin reisleri barış içinde yaşarken daha sonra aralarında anlaşmazlık çıkmış ve savaşımlardır. Bu mücadele sonunda Huzza kabilesi savaşı kaybetmiş ve Mekke'den çıkarılmıştır. Mekke şehrinin idaresi Cürhüm kabilesine kalmıştır. İsmail peygamber ise bu kabilenin ileri gelenlerinden Mudad'ın kızı Seyyide ile evlenmiş ve Kâbe'nin idaresi İsmail peygambere kalmıştır. İsmail Peygamber'in evlenmiş olduğu Mudad'ın kızıdan meydana gelen soya Arab-ı Mustaraba adı verilmektedir. Arab-ı Mustaraba Araplaştırılmış Arap yani evlilik yoluyla akraba olan Araplara verilen bir isimdir.¹⁷⁹ Weil, daha sonra Kâbe hakimiyetini İsmail Peygamber'in oğlu olan Nabit'in devraldığını aktarmış sonra da Mekke'yi yönetmek isteyen kabileler hakkında bilgi vermiştir.

Weil, çeşitli olayların kökeninin Yahudi kaynaklı olduğunu kanıtlamaya uğraşmıştır. Olayı İslami kaynaklara uygun olarak anlatmasına rağmen, yine de bahsedilen olayı Yahudi perspektifine göre açıklamaya dikkat etmiştir. Samirilerin¹⁸⁰ sözlü gelenek olarak kabul ettikleri “*Musa'nın Sırları*” adlı eserde, Mekke şehrinin ve Kâbe'nin İbrahim ve İsmail peygamber

¹⁷⁶ Amalikalılarla ilgili bilgiler Beni İsrail yorumlarından elde edilmiştir. Tevrat'ta birçok yerde kendilerinden bahsedilmiştir. Soyları İshak'ın torunundan devam etmiştir. Tevrat'ta Amalikalıların en eski toplum olduğu şekilde ifade bulunmaktadır. “Balam Amalikalılar'ı görünce şu bildiriye ilettiler: Amalek halkı uluslar arasında birinciydi, ama sonu yıkım olacak.” (Çölde Sayım, 24:20). Musa Peygamber ile Mısırdan çıkan İsrailoğullarına saldırdıkları için, Yahudilerin düşmanı olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Bu fiillerinin sonucunda I. Samuel, 15:3 pasajında geçen şu ifadeler onların ortadan kaldırılmasına neden olmuştur. “Şimdi git, Amalikalılara saldır. Onlara ait her şeyi tümüyle yok et, hiçbir şeyi esirgeme. Kadın, erkek, çocuk, öküz, koyun, deve eşek hepsini öldür. Kral Davut, Amalikalıları İsrail yönetimine dahil etmiştir, isimleri 8. yüzyılın sonuna kadar anılmamıştır. Yerleşim yerleri Lut gölünden Kuzey Arabistan'ın tamamını kapsayan kısımdır. İslam kaynaklarına göre yerleşim yerleri Babil ve çevresinde olduğu, daha sonra Hicaz'a yerleştikleri ve Kudüs'ün kurucuları oldukları kabul edilmektedir. Amalikalıların, Cürhümilere yenik düşmelerine kadar Mekke Şehrinin yönetimini sürdürmüşlerdir.

¹⁷⁷ Mustafa Necati Barış, “Kuruluşundan Emevîler'in Sonuna Kadar Mekke Şehrinin İdaresi”, *İslami Araştırmalar* 32/3 (2021), 569.

¹⁷⁸ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 2.

¹⁷⁹ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 3.

¹⁸⁰ Samiriler, erken dönem Yahudi mezheplerinden birisidir. İlk ayrılık, Samiriler ile günümüz Yahudileri arasında Babil Sürgünü sırasında meydana gelmiştir. Bu mezhep, Hz. Davut ve Hz. Süleyman'ı peygamber olarak tanımazlar ve Kudüs'ü kutsal kabul etmezler. Onlar için peygamberlik geleneğinde Hz. Musa özel bir yere sahiptir, aynı zamanda Yeşua'ya da büyük bir önem atfederler ve Hakimler Döneminde günümüz Yahudilerinden ayrıldıklarını iddia ederler. İlk beş kitaba inanırlar ve ayrıca Yeşu adını taşıyan bir kitapları bulunmaktadır.

tarafından inşa edildiği yazılmaktadır.¹⁸¹ Weil, İslam geleneklerine göre Kâbe'nin ilk olarak melekler ya da Âdem¹⁸² peygamber tarafından kurulduğunu, sonrasında İbrahim ve İsmail peygamberler tarafından yeniden inşa edildiği belirtilmektedir. Ayrıca, tarihte Amalikalılar ve Cürhümilerin de Kâbe'nin inşasında rol oynadıklarını ifade etmektedir. Weil bu bağlamda, Kâbe'nin yapımı ve Arapların kökenleri hakkında, İbrahim ve İsmail peygamberlerin önemine odaklanarak görüşlerini dile getirmektedir.

Weil Mekke şehri ile bilgi aktarmaya devam ederken Kâbe'nin yeniden inşasını ve Hacerülesved taşı ile ilgili rivayetleri de aktarmaktadır. Weil, İslami kaynaklara göre Hz. Muhammed'in otuz beş yaşındayken Kâbe'nin sel nedeniyle zarar gördüğünü ve tekrar inşa edildiğini bildirmektedir. İnşaat malzemelerini Cidde yakınlarında mahsur kalan bir gemiden tedarik edildiği ve adı Bakum isimli olan bir Yunan ustanın inşaata yardım ettiğini anlatmaktadır. Weil, İslami kaynaklarda Hacerülesved'in Âdem peygamber tarafından cennetten çıkarıldığını, sel sırasında Kubey's Dağı'nda korunduğunu ve İbrahim peygamber tarafından Kâbe inşa edilirken Hacerülesved'in bir melek tarafından ona geri getirildiğini aktarmaktadır. Weil, *"İnsanü'l-uyun fi sireti'l-emini'l-me'mun ve Tarihu'l-hamis fi ahvali enfesi nefis,"* eserinde geçen farklı rivayetlere göre Hacerülesved'in cennetten Âdem peygamber'i korumak için gönderilen bir melek olduğunu nakletmektedir. Âdem'in işlemiş olduğu günahıtan sonra bu melek Tanrı tarafından taşla çevrilmiştir. Weil, kıyamet gününde taşın elleri, kulakları, dili ve gözleriyle şahitlik edeceğini ve hacılara eşlik ederek yanlarında duracağını aktarmaktadır.¹⁸³

3.2.3. Weil'ın Hz. Muhammed'in doğumu öncesi ve sonrası meydana gelen hadiselerle bakışı

Weil, eserinde Fil Vakası'nı anlatırken Hz. Muhammed'in doğumundan önce Yemen'in Hristiyan hükümdarı olan Ebrehe'nin Mekke şehrini gölgede bırakacak ihtişamlı bir kilise yaptırdığını açıklamaktadır.¹⁸⁴ Söylentilere göre kilise bir Mekkeli tarafından kirletilmiş ya da yakılmıştır. Bunun üzerine Ebrehe Mekke'deki Kabe'yi yıkmak için güçlü bir ordu kurmuş ve yola çıkmıştır.

¹⁸¹ Moses Gaster, *The Asatir the Samaritan book of the "Secrets of Moses"* (London: Published By Theroyalasiatic Society, 1927), 262.

¹⁸² Kabe'nin Âdem peygamber tarafından yapılması hadisesi tezimizin üçüncü bölümünde ele alınmıştır.

¹⁸³ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 40.

¹⁸⁴ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 9.

Weil arada yaşanan olayları aktardıktan sonra Ebrehe'nin ve ordusunun helak oluş kısmını farklı yorumlamaktadır. Weil'a göre ordudaki askerlerin ölüm nedenleri İslam geleneğinden farklılık göstermektedir. Ona göre Ebrehe intikam planını gerçekleştirmek isteyince birlikleri arasında çiçek hastalığı ortaya çıkmış ve çoğunu bu hastalık yok etmiştir. Weil, Ebrehe ordusunun o güne kadar Arabistan'da ortaya çıkmayan bir hastalığa yakalanmaları sebebiyle ya da fırtınayla birlikte dolu yağması sonucunda ordunun ortadan kalktığını düşünmektedir.¹⁸⁵ Weil burada Kur'an'da geçen Fil suresini delil göstermiştir, ancak Fil Vakası'nı kendisine göre yorumlayarak Ebrehe ordusunun helak oluşunu doğal afetlere bağlamaya çalışmıştır.

18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarında İslam dünyasında bulunan bazı İslam alimlerinin Kur'an mucizelerine karşı şüpheci ve reddedici bir tavır sergiledikleri gözlenmektedir. Mucizevi olaylara karşı modern yorumlar getirmişlerdir. Onlar, İslam dinini bilim ve akıl dini olarak kabul ettiklerinden dolayı Hz. Muhammed'in mucize göstermeye ihtiyacı olmadığını ve tek mucizenin Kur'an olduğu düşüncesinde olmuşlardır.¹⁸⁶ Bu düşünceye sahip olan isimlerden biri Muhammed Abduh'tur (ö.1905). Muhammed Abduh Fil Vakası'nda Ebrehe ordusunun yok olma sebebinin çiçek hastalığına bağlamıştır. Muhammed Abduh *tayr* kelimesinin, mikrop taşıyan sinek ya da sinek türü bir şey olduğunu ve bunun vücuda teması halinde etlerin dökülmesine sebep olabileceğini düşünmektedir.¹⁸⁷

Muhtemelen Weil'de modern yorumların etkisi altında kalarak Ebrehe ordusunun çiçek hastalığı¹⁸⁸ yüzünden yok olduğunu ifade etmiştir. Weil burada ordunun yok olma nedenini sadece çiçek hastalığına bağlamamış, argümanını temellendirmek için fırtınayla birlikte yağın dolunun yanında, Arabistan'da o güne kadar bilinmeyen bir hastalığın ortaya çıkmasıyla ordunun yok olabileceğini de eklemiştir.

Weil Fil Suresi'ni açıklarken “efsaneye göre”¹⁸⁹ ifadesini kullanmıştır. Bu ifadesinden anlaşılacağı üzere Fil Vakası'nı efsane olarak değerlendirmektedir ve bu tür mucizevi olayları reddetmektedir. Ayrıca ordunun yok olma sebebinin olağanüstü bir hadiseden ziyade normal bir

¹⁸⁵ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 10.

¹⁸⁶ Recep Orhan Özel, “Fil Sûresi ile İlgili Modern Yorumların Kritiği”, *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 4/2 (Ekim 2020), 340.

¹⁸⁷ Özel, “Fil Sûresi ile İlgili Modern Yorumların Kritiği”, 342.

¹⁸⁸ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 10.

¹⁸⁹ Weil, Fil Vakası'nın Kur'an'da geçtiğini ifade ederken, “Sage” kelimesini kullanmıştır. “Sage” kelimesi efsane, kocakarı masalı, masal anlamlarına gelmektedir. Almanca'da hadise ve olay anlamlarına gelecek kavramlar bulunmasına rağmen, gerçekleşen hadiselerin ciddiyetini küçük düşürmek ya da hadisenin doğruluğunu sarsmak için yukarıda yazılan kelimeleri kullanmıştır. Bkz. Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 10.

doğa olayına bağlamak istemiştir. Weil, Fil Suresi'ni modern bir şekilde yorumlayarak fil Vakası'nı pozitif bilim çerçevesinde açıklamaya çalışmıştır.

3.2.4. Şakk-ı Sadr hadisesi

Weil, Şakk-ı Sadr hadisesinin İnşirah Suresi'nde zikredildiğini, ancak bu hadisenin mecazi olarak yoruma açık olduğunu ifade etmektedir. Hz. Muhammed'in göğsü iki melek tarafından ikiye ayrılmış, Hz. Muhammed'in kalbinde bulunan kötülük tohumu çıkarılmış ve Hz. Muhammed'in kalbi peygamberlik ışıyla doldurulmuştur. Böylece Şakk-ı Sadr hadisesi¹⁹⁰ ortaya çıkmıştır. Weil, Müslümanların Hz. Muhammed'in sırtında bulunan izin nübüvvet mührü olarak değerlendirdiklerini, ancak onun nezdinde bu izin Hz. Muhammed'in epilepsi nöbeti geçirdiği sırada sırtına almış olduğu bir yara izinden başkası olmadığını açıklamaktadır.¹⁹¹ Weil, Hz. Muhammed'in hayatında vuku bulan insan gücünün üstünde gerçekleşen hadiseleri eserinde aktarırken, Kur'an'dan ve İbrahim Halebi'den delil göstermiş, fakat mucizevi ve olağanüstü olaylara kuşkuyla yaklaşmıştır.

Weil, nübüvvet mührüyle ilgili yorum yaparken kaynak olarak faydalanmış olduğu Ebu'l-Fida'nın eserinde geçen “usiba” kelimesinin genel olarak kaza çarpması, ölümcül yaralanma anlamına geldiği, özellikle epileptik nöbetler için kullanıldığı açıklamasını yapmaktadır. Muhtemelen Weil buna dayanarak Hz. Muhammed'in epilepsi hastası olduğunu okuyucularına kanıtlamaya çalışmıştır. Kaynak olarak başvurmuş olduğu Batılı araştırmacılar da bu olayı eserlerinde anlatırken Hz. Muhammed hakkında olumsuz şekilde yorum yapmaktadırlar. Gagnier, Hz. Muhammed'in Hipokondriyal bir hastalığa kapıldığını söylerken, Noel des Vergers ise onun deli (atteint de folie)¹⁹² olduğunu iddia etmektedir. Nihayetinde Weil da bu tür yorumları normal görerek kendi ifadelerini onlara göre biraz daha hafifletmiş ve “nöbet” terimini kullanmıştır.

Weil, vahiyle ilgili görüşlerini açıklarken, kaynak olarak faydalanmış olduğu eski Bizans tarihi eserlerinden sayılan Teopanis'in¹⁹³ (ö.818) “*Chronographia*”¹⁹⁴'sından yararlanarak Hz. Muhammed hakkında bilgiler vermektedir. Teopanis eserinin birkaç yerinde Hz. Muhammed'in epilepsi hastalığına yakalandığını aktarmaktadır.¹⁹⁵ Epilepsi, eski Yunanlarda

¹⁹⁰Weil, hadise kavramı yerine masal anlamına gelen “märchen” kelimesini kullanmaktadır. Masallar, bir topluluğun ağızdan ağıza dile getirmiş oldukları olağanüstü düş ürünleridir. Bu masalların gerçeklikle bir ilişkisi bulunmamaktadır.

¹⁹¹ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 189.

¹⁹² Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 26.

¹⁹³ Teopanis'in eseri pek çok Batı dillerine tercüme edilmiş ve Batılılar tarafından kaynak olarak kullanılmıştır.

¹⁹⁴ Harmut Bobzin, *Mohammed* (München: Verlag C.H. Beck, 2016), 14.

¹⁹⁵ Classeni, *Theopanes Chronographia*, 513.

kutsal bir hastalık olarak nitelendirilmiş,¹⁹⁶ ancak daha sonra Hipokrat'ın (ö.370) doğa üstü bir olay olmadığını açıklaması sonucunda epilepsiye karşı bakış açısı değişmiştir.¹⁹⁷ Hipokrat'tan önce epilepsi hastalığı tanrısal, kutsal ya da kötü ruhların sebep olduğu bir hastalık olarak anılmaktadır. Hipokrat'ın açıklamasıyla bu hastalığa ne Tanrı'nın ne de kötü ruhların sebep olduğu, bunun sadece beyinde meydana gelen bir rahatsızlık olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak Hipokrat'ın yaptığı bu açıklamadan sonra da halk arasında epilepsi hastalığına kötü ruhların neden olduğu inancı bir müddet devam etmiştir.¹⁹⁸

Avrupa'da, Orta Çağlarda epilepsiye şeytanların neden olduğu ve bunun o kişiye Tanrı'dan gelen bir ceza olduğu düşünülmüştür. Hz. Muhammed bağlamında epilepsi iddiası ağırlıklı olarak olumsuz anlamda kullanılmıştır. Dominic Ricoldo'nun (ö.1397) "*Contra Legem Saracenorum/Sarazenlerin Yasalarına Aykırı*" adlı eserinde, Hz. Muhammed'in epilepsi hastası olduğunu ve bundan sürekli rahatsızlık yaşadığını yazmaktadır. Dominic Ricoldo, Hz. Muhammed'in hastalığı nedeniyle yaşamış olduğu durumları çevresinden gizlemek için kendisinin bir melekle konuştuğunu ve meleğin söylemiş olduğu sözlerin kulaklarında çınladığı iddiasında bulunduğunu ve bu şekilde hastalığını örtbas ettiğini ifade etmiştir.¹⁹⁹

Weil, Hz. Muhammed'in epilepsi hastası olduğunu sadece Teopanis'ten, Hristiyan yazarlardan veya Kur'an'da ve gelenekte buna işaret eden ve gerektiğinde farklı yorumlanabilen pasajlardan okumadığını; bu sonuca en eski ve güvenilir Müslüman biyografi yazarlarından vardığını ifade etmektedir.²⁰⁰ Weil kaynak belirtme konusunda çok genel davranmakta olup genellikle sadece müellif ismi zikretmektedir. Hz. Muhammed'in epilepsi olduğuna dair Aişe'den ve Ebu Hureyre'den, İbn İshak'tan, "*İnsanü'l-uyun fi sireti'l-emi'ni'l-me'mun ve Tarihu'l-hamis fi ahvali enfesi nefis,*" eserlerinde rivayetler olduğunu ifade etmektedir.²⁰¹ Weil bu rivayetleri orijinal metninden ziyade, metnin Almanca tercümesinden verip kaynak belirtmeden sunmaktadır.

Weil, Hz. Muhammed'in epilepsi nöbetleri geçirdiğine dair İbn İshak ve Ebu Hureyre'den gelen rivayetleri eserinde delil olarak sunmuştur. Ancak araştırmalarımıza rağmen İbn İshak ve Ebu Hureyre'den gelen bu tür rivayetlere rastlanmamıştır.

¹⁹⁶ Ömür Elçioğlu Sayılıgil, "Hipokrat'tan Günümüze Epilepsi", *Düşünen Adam-Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi* 3/3 (1991), 97.

¹⁹⁷ Elçioğlu Sayılıgil, "Hipokrat'tan Günümüze Epilepsi", 97.

¹⁹⁸ Begüm Şahin, "Epilepsi", *Acıbadem Üniversitesi, Bezelye Dergisi*, 2019, 1.

¹⁹⁹ Bobzin, *Mohammed*, 15.

²⁰⁰ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 42.

²⁰¹ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 42-44.

Weil'in eserinde bulunan İbn İshak rivayeti şu şekildedir:

*“Muhammed, peygamber olmadan önce Mekke'deyken nazar tedavisi görmüştür. Vahiy geldikten sonra peygamber olmadan önceki nöbetleri tekrar etmiştir, bir tür bayılma gibiydi gözleri döner, ağzı köpürür ve genç bir deve gibi kükrerdi”.*²⁰²

Weil'in çalışmasında bulunan Ebu Hureyre rivayeti şu şekildedir:

*“Muhammed'e vahiy geldiğinde hiçbirimiz ona gözlerimizi kaldırıp bakamazdık, başka bir rivayete göre ise, bakınca kızıyor, yüzü köpükle kaplanıyor, gözleri kapanıyor ve bazen deve gibi kükrüyordu”.*²⁰³

Weil'in çalışmasında bulunan Zeyd bin Sabit rivayeti şu şekildedir:

*“Peygamber'e vahiy geldiğinde çok ağırlaşırdı. Bir kere onun uyluğu benimkinin üzerine düştü ve Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın elçisinin uyluğu kadar ağır bir uyluk yoktur. Bazen devesi üzerindeyken kendisine vahiy gelirdi ve titrerdi, yıkılacağını düşünürdü ve genellikle diz çökerdi”. Ayrıca, peygambere vahiy geldiği zaman ruhunun alınacağını zannederdik. Bundan dolayı bayılıyordu ve sarhoş gibi görünüyordu”.*²⁰⁴

Hadisin orijinalinde Zeyd bin Sabit der ki:

*“Hz. Muhammed'in yanında oturuyordum. Bu esnada Allah Resulüne vahiy hali geldi. Dizi benim dizimin üzerindeydi. Vallahi o anda Resullullah Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem'in dizinden daha ağır bir şey hissetmemiştim. Neredeyse dizim ezilecek sandım”.*²⁰⁵

*“Vahiy, Allah Resulü deve üzerinde iken geldiğinde, hayvan vahyin ağırlığına tahammül edemez, ayakları bükülür ve çökerdi. Nitekim Peygamber Efendimiz Adbâ isimli devesinin üzerinde bulunduğu sırada Mâide Suresi'nin üçüncü ayeti nazil olmaya başlayınca Adbâ'nın ayakları kırılacak gibi olmuş, Allah Resulü devenin üzerinden inmişti”.*²⁰⁶

Weil'in eserinde zikredilen hadiste Hz. Muhammed'in “sarhoş gibi görünüyordu” ifadesi, orijinal metinde bulunmamaktadır.

Weil'in çalışmasında bulunan Aişe rivayetini şu şekilde aktarmaktadır:²⁰⁷

“Melek ona soğuk hava da geldiğinde bile sık sık terlerdi ve çok ağırlaşırdı. Gözleri kızarır ve bazen genç deve gibi kükrerdi”.

²⁰² Weil, Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre, 42.

²⁰³ Weil, Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre, 44.

²⁰⁴ Weil, Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre, 44.

²⁰⁵ Ahmed, V, 190-191.

²⁰⁶ Ahmed, II, 176; VI, 445; İbn-i Sa'd, I, 197; Taberî, Tefsir, VI, 106.

²⁰⁷ Weil'in çalışmasında bulunan İbn İshak, Ebu Hureyre, Zeyd bin Sabit ve Aişe'den gelen Almancaya çevrilmiş hadis metinleri, tarafımdan Türkçeye tercüme edilmiştir.

Aşağıda görüleceği üzere hadisin orijinalinde, genç deve gibi kükrerdi ifadesi yer almamaktadır:

“Hz. Aişe’den rivayet edildiğine göre Haris b. Hişâm, Resulullah Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem’e sorarak dedi: Ya Resulallah! Sana vahiy nasıl gelir. Resulullah Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem buyurdu:

*Bazı kere bana çingirak sesi gibi gelir. Bu, bana en şiddetli ağır gelenidir. Dediğini bellediğim halde iken benden ayrılır. Bazı kere de melek bana insan suretinde şekillenir ve benimle konuşur, dediğini bellerim. Hz. Aişe dedi ki: Muhakkak O’nun üzerine vahyin indiğini şiddetli soğuk günde görmüştüm, vahiy ondan ayrılınca mübarek şakaklarından ter akıtıyordu”.*²⁰⁸

Weil’in, Hz. Muhammed’in sözde epilepsi olduğu kanaatine varmış olduğu bu rivayetlerin orijinallerinde, Hz. Muhammed’in epilepsi olduğu ya da epilepsi nöbeti geçirdiğine dair herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır.

Weil bu rivayetleri göz önünde bulundurarak Hz. Muhammed’in epilepsi hastalığıyla ilgili birtakım belirtiler yaşadığını düşünmektedir.²⁰⁹ Weil’in görüşüne göre, Hz. Muhammed, Arap toplumu içinde kabul ve destek kazanmak amacıyla vahiy aldığını iddia etmiştir.²¹⁰ Weil, Hz. Muhammed’in binek hayvanlarıyla yolculuk sırasında epileptik nöbetleri geçirme ihtimali çerçevesinde yardıma muhtaç olacağından ötürü yanında mutlaka eşlerinden ya da hizmetçilerinden birinin bulunduğunu ifade etmektedir.²¹¹ Gagnier ise Hz. Muhammed’in yolculuk yaparken nöbet geçirdiği sırada Kasva adındaki devesinin ona göre eğitilmiş olduğunu ve Hz. Muhammed devenin üzerindeyken nöbet geçirdiğinde, devenin Hz. Muhammed’in zarar görmemesi için hemen diz çöktüğünü ifade etmektedir. Weil, Hz. Muhammed’in epilepsi hastası olduğu ve epilepsi nöbetleri geçirdiği iddiasını kuvvetlendirmek amacı ile eserinde, Gagnier’in Hz. Muhammed ile ilgili düşüncelerine yer vermiştir.

Weil’den etkilenen meşhur oryantalist Theodor Nöldeke, Weil gibi Hz. Muhammed’in epilepsi hastası olduğunu düşünmektedir. Nöldeke eserinde Hz. Muhammed’in epilepsi geçirdiği esnada ağzının köpürdüğü bundan dolayı başını eğdiği, yüzünün solgunlaştığı ya da kızardığı ve genç bir deve gibi kükrediği rivayetini Vakidi ve Buhari’den aldığını belirtmektedir. Nöldeke; Vakidi ve Buhari’nin rivayetinde geçen بَرَحَاء kelimesini ateşli hastalık, ağır ateşli

²⁰⁸ Muhammed İsmail Buhari, *Sahih-i Buhari*, çev. Mehmet Sofuoğlu (Ankara: Ötüken Yayınları, 1987), 8; Buhârî, *Bed’ü’l-vahy*, 1.

²⁰⁹ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 45.

²¹⁰ Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran*, 12.

²¹¹ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 345.

(schwere Fieber) olarak yorumladığını, Weil'in ise bu kelimenin sadece ateşli hastalık olamayacağı; daha farklı anlamlara gelebileceği görüşünde olduğunu ifade etmektedir.²¹²

Nöldeke, Hz. Muhammed'in çocukluktan itibaren hasta olduğunu ve yetişkinlik döneminde de bu hastalığın tekrar ettiğini, kadim toplumlarda bu tür hasta sayılan kişilere mecnun denildiğini, ilk dönemlerde Hz. Muhammed'in de kendisini başlangıçta mecnun sanmış olabileceğini, ancak daha sonra bu deneyimlerin tek bir Tanrı'dan geldiğini kabul ettiğini ifade etmektedir.²¹³

Nöldeke, Hz. Muhammed'in hastalığının derin bir düşünce sırasında daha da şiddetlendiğini, onu insani şartların üstüne çıkaran vizyonlar ve rüyalar gördüğünü, beden ve ruhen farklı hallerde büründüğünü ve bunun epilepsi hastalığının belirtileri olup bu durumun ancak bu şekilde açıklanabileceğini öne sürmektedir. Nöldeke örnek olarak İsra Olayından bahsederken, bu hadisenin gece vuku bulduğunu, zihnin gündüz vaktine kıyasla gece daha duyarlı ve hayal gücünün daha kuvvetli olduğunu ifade etmektedir. Hz. Muhammed'in çoğu gecelerde uyanık olduğu, Allah'ı tefekkür ettiği ve gündüz vakitlerinde de oruçlu olduğu bilgisinin kaynaklarda geçtiğini, buna göre modern fizyolojinin gündüz aç (oruçlu) ve gece uyanık olan kişilerin vizyon görme olasılığının daha yüksek olduğunu kabul ettiği açıklamasını yapmaktadır.²¹⁴

Weil'in kendi çağdaşı olan Theodor Nöldeke Hz. Muhammed'in epilepsi hastalığını tetikleyen bazı faktörlerin olduğunu belirterek bu durumu yalnız soğuk ve karanlık ortamlarla ilişkilendirmiştir. Weil ise bu konuda herhangi bir yorum yapmamıştır. Weil'a göre Hz. Muhammed'in epilepsi olduğunu gösteren durum kendisinin ulaşmış olduğu rivayetler ve muhtemelen oryantalistlerin oluşturmuş oldukları şablondur. Weil'ın, Hz. Muhammed'in epilepsi olabileceği fikrine kendi döneminde yapılmış olan yorumlara dayanarak varmış olması muhtemeldir.

Oryantalistlerin bir kısmı, Hz. Muhammed'in epilepsi gibi tıbbi nedenlere bağlı bir hastalığının olabileceğini düşünürken, Weil epilepsi gibi özel bir nedeni araştırmadan Hz. Muhammed'in sadece hastalık geçirebileceğini öne sürmektedir. Weil, yukarıda bahsedilen yaklaşımlardan birini benimsemiş olsa da bu seçimine bağlı olarak belirli bir konuda yorum yapmamıştır.

3.2.5. Gustav Weil'in İsra ve Miraç hadisesi değerlendirmesi

Weil İsra ve Miraç hadisesinden bahsetmeden önce, Hz. Muhammed'in Taif dönüşünde bir vizyon yaşadığını ve Taif'ten dönerken peygamberliğini kabul eden cinler topluluğundan

²¹² Theodore Nöldeke, *Geschichte des Qorans* (Leipzig: Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, 1909), 24.

²¹³ Nöldeke, *Geschichte des Qorans*, 25.

²¹⁴ Nöldeke, *Geschichte des Qorans*, 26.

bahsetmektedir.²¹⁵ Weil, İsrâ ve Mirâç hadisesinin hicretten önce üçüncü senesinde gerçekleştiğini ve Kur'an'ın 17. suresinin 1. ayetinde haber verildiğini belirtmektedir.²¹⁶ Weil, miracın sözlü geleneğe dayalı olduğunu aktarırken, Hz. Muhammed'in uykuda ya da bir vizyon görme sonucunda kendi gözleriyle tanık olmadığı bir olayı anlattığını öne sürmektedir.²¹⁷ Weil, Hz. Muhammed'in yapmış olduğu bu yolculuğu herhangi yapılmış bir yolculuk olarak değerlendirmektedir. Weil, bir kısım Müslümanların gece yolculuğunu kabul ettiklerini, ancak yükselişi inkâr ettiklerini ve onların da bunun sadece bir rüyadan ibaret olduğunu kabul ettiklerini öne sürmektedir.²¹⁸ Dolayısıyla Hz. Muhammed'e inanmış olan bazı kişilerin, efsanevi olan bu hikâyeden dolayı ondan ayrılanların olduğunu bildirmektedir.²¹⁹

Weil, İsrâ ve Mirâç hadisesini değerlendiren Gagnier'in görüşüne de yer vermiştir. Gagnier, Hz. Muhammed'in Mekkelilere bu olayı maksatlı bir şekilde anlatmasındaki asıl amacın, Mekkelilere peygamberliğini kabul ettirmek ve kendisinin Allah'a yakın olduğunu göstermek için olduğunu aktarmaktadır.²²⁰ Lakin Weil, Gagnier'in bu düşüncesine katılmayarak, Hz. Muhammed'in Mekkelileri ikna edebilmek için ayın yarılma hadisesindeki gibi Mekkelilerin kendi gözleriyle görecekları bir mucizeyle karşılarını çıkması gerektiğini açıklamaktadır.²²¹

"Hani sana, 'Rabbin insanları çepeçevre kuşatmıştır' demiştik. Sana gösterdiğimiz o rüyayı ve Kur'an'da lânetlenmiş ağacı, sadece insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkutan uyarılarda bulunuruz, fakat bu onların taşkınlıklarını iyice arttırmaktan başka bir şey sağlamaz".²²²

Weil, yukarıdaki ayeti delil göstererek, İsrâ ve Mirâç hadisesinin sadece bir görüntüden ibaret olduğunu ifade etmektedir. Weil bu yorumuyla hadisenin fiziksel bir yolculuktan ziyade, Hz. Muhammed'in vizyon görme sonucunda kendisinin göğe yükseltildiğini düşlediğini düşünmektedir. Weil, Kur'an'dan delil göstermesine rağmen İsrâ ve Mirâç olayının gerçekleşip

²¹⁵ Weil cinlerle olan bilgiyi eserinin 69. sayfada yer alan dipnotunda bahsetmiştir. Yahudilerin Babil sürgününden Filistin'e gittikleri sırada oluşmuş olan cin (Genien) inancından bahsetmektedir. Bu cinlerin varlıkları Hz. Muhammed aracılığıyla Arabistan'a özgü hale gelmiştir. Rabinik kutsal metinlerinde Schedim adı altında bu cinlerden sık sık bahsedilmektedir (Ralf Lunnebeck: Onları yatıştırmak için insan kurbanları talep eden İbrani şeytanları, kara büyü ritüellerine yardımcı olurlar ve Babil shedusu ile yakından ilişkilidirler). Melek ve insan karışımı olan bu varlıklar yer, içer, çifleşir ve ölürler. Ancak çok uzun süre yaşarlar ve kendilerini insanlardan görünmez kılan veya herhangi bir şekil alabilen yaratıklardır. Bu cinlerin iyi ve kötü olanları inananları ve inananları olarak ikiye ayrılırlar ve bunlar sıklıkla birbirleriyle savaşa girerler. Bkz. Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 69.

²¹⁶ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 69.

²¹⁷ Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran*, 17.

²¹⁸ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 69.

²¹⁹ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 373.

²²⁰ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 69.

²²¹ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 70.

²²² en-Nisa 17/60.

gerçekleşmediği hakkında kesin bir yorum yapmamaktadır. Kanaatine Hz. Muhammed'in vizyon görmesi sonucunda Kudüs'e gittiğini ve oradan Burak adlı kanatlı bir at ile göğe yükseltildiğini düşünmektedir.

3.2.6. Hz. Muhammed'in destekleyicisi olarak Varaka bin Nevfel

İslamiyet öncesi Arabistan farklı dinlere ev sahipliği yapmaktaydı. Bu dönemde öne çıkan inançlar arasında putperestlik, Yahudilik, Hristiyanlık, Haniflik ve Sabîlik olmakla beraber bu dinlere sahip olan topluluklar mevcuttur. Bu dönemin tanınmış şahsiyetlerden biri olan Varaka bin Nevfel, Weil'in eserinde dile getirilmiş olup, inancı hakkında tartışılmıştır.

Weil, kendi eserinde Varakanın inancıyla ilgili bilgi aktarırken, onun vaftiz edilmiş bir Yahudi olduğunu, Eski ve Yeni Ahit'i okumuş ve bir kısmını Arapça'ya tercüme etmiş olduğunu söylemektedir.²²³ Daha sonra İslam kaynaklarında geçen Varaka'yla ilgili rivayetleri eklemiştir. Hamis ve Buhari'de bulunan rivayetlere göre, Varaka cahiliye döneminde Hristiyan dinine mensup olup İbranice ve Arapça yazmıştır. Onun hakkında "İncil'den ise Allah'ın yazmasını dilediği kadar bazı şeyleri Arapça yazardı"²²⁴ şeklinde bilgileri aktarmaktadır.²²⁵

Weil, kaynak olarak istifade etmiş olduğu İbrahim Halebi'den, Varaka ile ilgili şu bilgileri vermektedir: Hatice'nin kuzeni olan Varaka putperestlik döneminde Hristiyanlığa dönmüş ve İncil'i Arapçaya çevirmiştir. Kendisi o zamanlar çok yaşlı ve kör birisidir. Weil, Varaka'nın inancıyla ilgili aktarılan bölümde, onun Hristiyanlığa geçiş yaptığını ve Kitabı Mukaddes'i okuduğunu bildirmektedir.²²⁶

Varaka, Hz. Muhammed'e gelen vahyin Musa'ya da geldiğini söylemiştir, Weil bu ifadeye göre Varaka'nın önceden Yahudi inancına sahip olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Weil eserinin ekler bölümünde bulunan Halebi'nin "*İnsanü'l-uyun fi sireti'l-emi'ni'l-me'mun*" eserinden Arapça bir metin paylaşarak tezini kanıtlamaya çalışmıştır. İlgili bölümde Varaka'nın, önce Musa'nın dinine uyduğu daha sonra İsa'nın dinine uyup Hristiyan olduğu aktarılmaktadır.²²⁷

Delil olarak sunmuş olduğu kaynakların hiçbirinde Varaka'nın açıkça Yahudi inancına mensup olduğu açıklaması yapılmamaktadır. Weil'in, Varaka'nın neden ısrarla Yahudi dinine mensup olduğunu söylediğini şu şekilde açıklamak mümkündür: Weil bu ısrarıyla yeni dinin

²²³ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 47.

²²⁴ "فيكتب من الإنجيل بالعبرانية ما شاء الله أن يكتب". Buhârî, es-Sahîh, "Bed'u'l-Vahy", 3.

²²⁵ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 47.

²²⁶ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 408.

²²⁷ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 451.

temellerinin Yahudi kaynaklı olduğunu ispatlamaya çalışmış olabilir. Çünkü Hz. Muhammed ilk vahiyden sonra Varaka ile görüşmüştür. Böylece Weil'a göre Varaka Hz. Muhammed'e Yahudi öğretilerini öğretmiş ve Hz. Muhammed de yeni dini Yahudilik üzerine kurmuştur.

Weil, dinin temel unsurlarında takva sahiplerinin ödüllendirildiği, nankörlerin cezalandırıldığı bir ahiret gününün var olduğunu, tek tanrılı bir inancın bulunduğunu ve bu inancın peygamberler aracılığıyla insanlara iletilmiş olduğunu dile getirmektedir. Weil, Hz. Muhammed'in peygamberlik görevini neden üstlendiği konusunda ise iki teori ortaya koymaktadır. İlk teoriye göre, Hz. Muhammed kendisini manevi olarak daha yüksek bir seviyede görmüş olup böyle bir yola adım atmıştır. İkinci teori ise, Varaka bin Nevfel'in, Hz. Muhammed'e Yahudilik inancının Hristiyanlık inancıyla değiştirildiğini belirtmesi sonucunda, Hz. Muhammed'in bu görevi üstlenme düşüncesi olabileceği görüşünü dile getirir.²²⁸ Varaka, Hz. Muhammed'i bu konuda desteklemiş, onu Yahudiliğin ve Hristiyanlığın reformcusu olarak görmüştür. Weil, Varaka bin Nevfel'in, Hz. Muhammed'i desteklediğini, onu Yahudiliğin ve Hristiyanlığın reformcusu olarak gördüğünü, Hz. Muhammed'in peygamberlik iddialarını ve mesajını olumlu bir şekilde değerlendirdiğini aynı zamanda Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul eden kişilerden biri olduğu izlenimini verdiğini açıklamaktadır.

3.2.7. Hz. Muhammed'in okuma ve yazmayı bilip bilmediği meselesi

Hz. Muhammed nazil olan ilk ayetlerden itibaren okuma yazma bilen sahabeler arasından vahiy katipleri seçmiş ve ayetleri yazdırmıştır. Weil bu konuyu ele alırken, Hz. Muhammed'in vahiy kâtibi olan Abdullah İbn Sa'd İbn Ebu Serh'den²²⁹ (ö.656) bahsetmektedir. Abdullah vahiyleri yazarken, yazmış olduğu ayetin bir kısmını taammüden değiştirmiş ve bu değişimin Hz. Muhammed tarafından fark edilmediğini anlamıştır.²³⁰ Abdullah bu sebepten dolayı vahiylerin doğruluğundan şüphe etmeye başlamış ve bunun üzerine irtidat etmiştir.²³¹ Weil bu hadiseden eserinde söz ettikten sonra, Hz. Muhammed'in muhtemelen okuma yazma bilmediği sonucuna varılması gerektiğini ifade etmiştir.²³²

²²⁸ Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran*, 12.

²²⁹ Rivayete göre kendisi vahiy katipliği yaptığı esnada ayetleri kendi menfaatine göre değiştirmiş ve irtidat etmiştir. Daha sonra pişman olup Hz. Muhammed'ten af dilemiştir. Bkz. Mustafa Fayda, "Abdullah b. Sa'd b. Ebu Sehr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/130.

²³⁰ İbrahim Halebi, Abdullah İbn Sa'd İbn Ebu Serh'in yapmış olduğu bu değişikliklerin ayetin bütününde değil yalnızca ayetlerin sonlarında bulunan son kelimelerde gerçekleştirdiğini aktarmaktadır. Örnek olarak, "Allah her şeyi bilendir" cümlesi yerine "her şeyi bilendir" gibi cümlelerde değişiklikler yapıldığını ifade etmektedir. Bkz. Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 220.

²³¹ Fayda, "Abdullah b. Sa'd b. Ebu Sehr", 1/130.

²³² Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 220.

Weil, Hz. Muhammed'in vahiy kâtibi olan Muaviye'ye (ö.680) ayetleri yazdırdığı sırada, ayette geçen *be* harfiyle başlayan kelimenin *be* harfinin *se* harfiyle karışmaması için *be* harfini düz yazması uyarısında bulunduğunu aktarmaktadır. Weil bu geleneğin farklı bir bilgi verdiğini ifade ederek, Hz. Muhammed'in ileri dönemlerde harflerin karakterlerini öğrenmiş olabileceği düşüncesinin ortaya çıktığını varsaymaktadır.²³³

Weil, Hz. Muhammed'in hastalığının ağırlaştığı dönemde kırtas hadisesinden bahsederek, Aişe'den, babası Ebu Bekir'i ve kardeşini çağırmasını istemiş ve onlara bir şeyler yazacağını söylemiştir. Weil buna dayanarak Hz. Muhammed'in yazabildiği sonucunu çıkarmaktadır.²³⁴

Böylece Weil Hz. Muhammed'in ilk dönemlerde okuma yazma bilmediği, ancak daha sonra harflerin karakterlerini öğrendiğiyle ilgili bir kanaati sunar. Okuma yazma bilmediğiyle ilgili olarak dayandığı delil ise Abdullah ibn Sa'd ibn Ebu Serh'in ayetleri tahrif etmesi sonucunda Hz. Muhammed'in bunun farkında olmamasıdır. Harflerin karakterlerini tanıdığıyla ilgili olarak da Weil'in kanaati, yukarıda zikrettiğimiz Muaviye ile Hz. Muhammed arasında geçen hadisedir.

Weil, Hz. Muhammed'in okuma yazma bilgisine sahip olup olmadığı konusunda doğrudan bir ifade kullanmamış, ancak onun harflerin karakterlerini öğrenmiş olabileceği yönünde bir görüş bildirmiştir. Bu, Hz. Muhammed'in belki de tam anlamıyla okuma yazma bilmesede harflerin bazı temel özelliklerini ve karakterlerini kavramış olabileceği anlamına gelmektedir.

3.2.8. Hz. Muhammed'in evlilikleri

Birçok oryantalist gibi Weil de Hz. Muhammed'in evlilikleri hakkında görüşlerini eserinde ifade etmiştir. Weil'in özellikle vurguladığı nokta, Hz. Muhammed'in evliliklerinden en çok dikkat çekenlerin evlilik yaşından dolayı Aişe, Zeynep ve Berre ile olan evlilikleridir.

Weil, Hz. Muhammed'in Mustalikoğullarından Berre ile olan evliliğinden bahsederken, Berre'nin Beni Müstalik gazvesinde esir düştüğünü, özgürlüğüne ancak yüksek bir fidye karşılığında kavuşabileceğini öğrenmiştir. Berre bu miktarı ödeyemeyeceğinden dolayı Hz. Muhammed'den yardım talep etmiştir. Weil devamında Berre'nin Hz. Muhammed'in yanına gittiğini, Hz. Muhammed'in Berre için fidyeyi tamamen ödeyeceğini ve onunla evlenmek istediğini söylediğini ifade etmiştir.²³⁵ Berre hicretin dördüncü yılında Hz. Muhammed ile evlenmiştir. Hz. Muhammed aynı zamanda Ümmü Selem'e ve Zeynep ile evli olduğu halde

²³³ Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran*, 51.

²³⁴ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 330.

²³⁵ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 145.

üçüncü evliliğini gerçekleştirmiştir. İslam kaynaklarına göre ise Hz. Muhammed'in Berre ile evlenme amacının, Berre'nin kabilesinin İslam'a yakınlştırılması olduğu şeklindedir.²³⁶ Ancak Weil bu ayrıntıya hiç girmemiştir.

Hz. Muhammed'in Aişe ile olan evlilik yaşı hem İslam hem de Batı dünyasında tartışma konusu olmuştur. İslami kaynaklarda Aişe'nin yaşı ile ilgili kesin bir hüküm bulunmamaktadır. Geleneksel görüş, Aişe'nin yedi yaşında nişanlanıp dokuz yaşında evlendiğini öne sürerken, bazı rivayetler ise Aişe'nin yaşını belirtmeden oyun çağında evlendiğinden bahsetmektedir. Geleneksel görüşe göre öne sürülen delil, Aişe'nin henüz nişanlıyken daha çocuklarla oynadığıyla ilgili rivayettir²³⁷

*Resulullah (sav), ben altı yaşında iken benimle evlendi. Medine'ye geldik. Ben hummaya yakalandım. Saçlarım döküldü, iyileşince uzadı. Annem Ümmü Ruman, ben arkadaşlarımla salıncakta oynarken, bana geldi, bende yanına gittim. Evimizde, Ensar'dan bir grup kadın 'Hayırlı, bereketli olsun!', 'Uğurlu mübarek olsun!' diye tebrikler ettiler. Annem beni onlara teslim etti. Onlar kılık kıyafetime çeki düzen verdiler. Beni, [kuşluk vakti aniden] Resulullah (sav'ın gelişinden) başka bir şey şaşırtmadı. Annem beni O'na teslim etti. O gün ben dokuz yaşında idim.*²³⁸

Weil, Aişe'nin Hz. Muhammed ile olan nişanlılık yaşının yedi olduğunu, üç yıl sonra Medine'de evlendiklerini yazmaktadır.²³⁹ Weil, Aişe'nin daha çocuk yaşıta evlendiğini Ebu Davut'tan gelen rivayeti zikrederek açıklık getirmeye çalışmıştır.

*Hz. Muhammed sefer dönüşünde, Aişe'yi kâğıttan yapılmış kanatlı bir atla oynarken görmüştür. Hz. Muhammed, Aişe'ye "sen hiç kanatlı bir at gördün mü" diye sormuştur. Hz. Aişe görmediğini, ancak Hz. Süleyman'ın bir tane kanatlı At'ı olduğunu söylemesi üzerine Hz. Muhammed'in bu cevaba azı dişlerinin gözükeceği şekilde güldüğünü bildirmiştir.*²⁴⁰

Weil bu bilgileri aktarırken Aişe'nin, Hz. Muhammed ile evlendiği sırada henüz çocuk yaşıta olduğunu ve Aişe'nin evliliği algılamadığını aktarmaktadır. Weil, Arap toplumunun genelinde nişanlılık ve evlilik yaşının erken olduğu bilgisini aktarmadan, erken yaşıta evliliğin tek Aişe'de gerçekleştirildiği izlenimini vermiştir.

²³⁶ Rıza Savaş, "Cüveyriye bint Haris", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/146.

²³⁷ Bünyamin Erul, "Hz. Aişe kaç yaşında evlendi? Dokuz mu, On mu?", *İslam Araştırmaları Dergisi* 19/4 (2006), 637.

²³⁸ Buhari, Nikah 38, 39, 57, 59, 61; Müslim, Nikah 69, (1422); Ebu Davud, Nikah 34, (2121), Edeb 63, (4933, 4934, 4935, 4936, 4937); Nesai, Nikah 29, (6, 82).

²³⁹ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 68.

²⁴⁰ Ebu Davud, 35. Edeb 62, V. 227. no: 4932; İbn Sa' d, Tabakat, VIII. 62. Bkz. Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 66.

Weil, Hz. Muhammed'in Zeynep ile olan evliliği konusunda birçok farklı rivayetin bulunduğunu belirtmektedir.²⁴¹ Ancak birçok oryantalist, bu evliliğin nedenini tek bir rivayete dayandırarak Hz. Muhammed'i küçümsemek amacıyla yaklaşmışlardır. Bu duruma örnek olarak, Weil'de Hz. Muhammed ve Zeyneb'in evlenme sebebini açıklarken bu tek rivayete başvurmuştur. Weil'a göre Hz. Muhammed, Zeyneb'i görmüş ve çok beğenmiş bunun üzerine evlatlığı olan Zeyd'den ricada bulunarak Zeynep ile evlenmek istediğini dile getirmiştir, Zeyd ise Zeynep'le evli olduğu halde Hz. Muhammed'e yaranmak²⁴² için bunu kabul etmiştir. Ancak bu evlilik Araplar arasında büyük bir yankı uyandırmıştır, çünkü Arap geleneklerine göre evlatlık olan Zeyd, Hz. Muhammed'in gerçek oğlu olarak kabul edilirken Zeyd'in eşi de onun gelini olarak kabul edilmektedir. Böyle bir evlilik ise Araplar arasında yasaklanmıştır.²⁴³ Weil'a göre Araplar arasında bu evlilikten dolayı ortaya çıkacak karışıklığı önlemek için, Hz. Muhammed ayetlerle bu yasağın kalktığını ifade etmiş ve ayetlere göre hareket ettiğini dile getirmiştir, böylece Weil'a göre Hz. Muhammed, Zeynep'le olan evliliğini meşrulaştırmıştır.²⁴⁴

Weil Hz. Muhammed'in peygamberliğini sorgulamış ve özellikle Kur'an'ın Hz. Muhammed'in kendi ürünü olduğu kanaatine varmıştır. İslam kaynaklarında Muhammed'in cesaretine ve merhametine sıkça vurgu yapıldığını, tüm övgülerin bile onun değerini tam anlamıyla yansıtamayacağını ve kimse tarafından onun kadar içten ve dürüst olunamayacağını belirtmektedir. Weil, Hz. Muhammed'in bu özelliklerinin gerçekliğini kanıtlamak için Kur'an'a başvurmanın önemini vurgulamaktadır.²⁴⁵ Çünkü Weil'a göre, Hz. Muhammed'in bu karakteristik özellikleri Kur'an'da çok açık bir şekilde ifade edilmiştir. Weil, Hz. Muhammed'in samimi ve dürüst bir kişi olduğunu belirtirken, aynı zamanda evlatlık oğlunun eşiyle evlenme gibi Arap toplumunun genel kabullerine aykırı düşen bir evliliği meşru hale getirmek için bazı şartları kendi lehine yorumladığını ifade etmektedir. Weil, Hz. Muhammed

²⁴¹ Yahya ed Dimeşk, Hz. Muhammed'in Zeynep'le olan evliliğini değerlendirirken, Hz. Muhammed'in şehvet düşkünü olduğu açıklamasını yapmaktadır. Dimeşk'in bu konu hakkındaki düşünceleri şu şekildedir. O ayrıca kişinin istediği kadını boşayabileceğini, aynı şekilde istediği kadını da alabileceğini söyler. Muhammed'in Zeyd adında bir arkadaşı vardı. Bu adamın, Muhammed'in kendisine âşık olduğu çok güzel bir karısı vardı. Bir ara beraber otururlarken Muhammed dedi ki: Tanrı bana senin karını almamı emretti. Diğeri cevapladı: Sen bir öndersin. Tanrının sana dediğini yap ve karımı al. Daha doğrusu hikâyeyi baştan söyleyecek olursak O, ona dedi ki: Tanrı bana senin karını boşamanı emretti. Ve o, onu boşadı. Birkaç gün sonra dedi ki: Şimdi ise Tanrı bana onu kendime almamı emretti. Onu kendisine alıp, onunla zina ettikten sonra ise bunu şer'i bir kural haline getirmiştir. Bkz. Jr Frederic H. Chase, *The Fathers Of The Church A New Translation Vol 37* (Fathers Of The Church, Inc., 1958), 157. Dimeşk, Hz. Muhammed'in yapmış olduğu bu evliliğin asıl amacını zikretmeden Hz. Muhammed'in kadın düşkünü olduğu imajını yansıtmış olmaktadır. Dimeşk, Hz. Muhammed'in evliliği meşrulaştırabilmesi için Zeyd'e, Tanrı'dan gelen bir emirle eşini boşaması gerektiğini ve kendisinin evlenmesi gerektiğini söylemektedir.

²⁴² Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 145.

²⁴³ Weil, *Historische Kritische Einleitung in den Koran*, 46.

²⁴⁴ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 146.

²⁴⁵ Weil, *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*, 348.

hakkında samimi ve dürüst ifadelerini kullanırken diğer yandan onun bazı eylemlerini eleştirel bir şekilde yorumlamaktadır. Weil çalışmalarında kendi kişisel görüşlerini veya yargılarını açıkça belirtmek yerine, ele aldığı konular üzerine çeşitli olasılıklar sunmayı tercih etmektedir.

4. GUSTAV WEİL'İN KISAS-I ENBİYA'YA BAKIŞI

4.1. Gustav Weil'in *Biblische Legende der Muselmänner aus Arabischen Quellen Zusammengetragen und mit Jüdische Sagen Verglichen* Adlı Eseri Yazma Sebebi

Weil, Doğu tarihine katkıda bulunacağına inanarak, “*Biblische Legende der Muselmänner aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit Jüdische Sagen verglichen*” adlı eserini yayımlamıştır. Weil, bu eserini yazarken temel amacının, peygamber kıssalarının Kur'an'da yer alışının arka planında Kitabı Mukaddes ve Yahudi geleneğinin etkisi olduğuna dair olan inancının bulunduğunu dile getirmektedir. Ayrıca, Weil tarafından kaleme alınmış eserlerde sıklıkla, Kur'an'ın, Hz. Muhammed tarafından ortaya çıkarılmış bir eser olduğu belirtilmektedir. Zira Weil'a göre Hz. Muhammed Yahudi öğretilerinden elde ettiği bilgileri Kur'an'da kullanmıştır. Weil'a göre Hz. Muhammed okuma bilmediği için, Kitabı Mukaddes'i okuyamamış, Kur'an'a eklemiş olduğu bilgileri ise Yahudilerin sözlü geleneğinden öğrenmiştir. Weil, Varaka bin Nevfel'in Hz. Muhammed'e Yahudilikle ilgili bilgileri ilk aktaran kişi olduğunu, bunun yanı sıra özellikle uzun süre Yahudiler ve Hristiyanlar arasında yaşayan ve sonradan Müslüman olan İranlı Selman ve Yahudi bilgini Abdullah İbn Selam (ö.663) gibi kişilerle yakın temas içerisinde bulunduğundan bahsetmektedir. Batılı araştırmacıların iddialarına dayanarak Weil, Hz. Muhammed'in Kur'an'ı Yahudi ve Hristiyan geleneğinden edindiği bu bilgilerle meydana getirdiği düşüncesini bir anlamda yinelemektedir.

Weil, döneminin birçok düşünürü gibi Kur'an kıssalarının Kitabı Mukaddes'ten alınıp Kur'an'a eklendiği görüşünü benimsemekle beraber bunu detaylandırmamak ve delillendirmemektedir. Bu bağlamda Weil, Kur'an'da yer alan peygamber kıssalarının detayları hususunda, Ömer'in halifeliği döneminde İslam'ı kabul eden Yemenli bir Yahudi olan Kâbu'l-Ahbâr'ın (ö.652) garantör olduğunu aktarmaktadır. Ona göre, Kur'an kıssaları Hz. Muhammed'in muhaliflerine uyarıda bulunmak ve takipçilerine öğüt vermek amacı taşımaktadır.

Weil, özellikle Hz. Muhammed'in, İbrahim'in kıssasını benimseyip onu kendi amaçları doğrultusunda kullanıldığına vurgu yapmaktadır. Çünkü İsmail aracılığıyla Arap halkının soyunun İbrahim'e dayandığı düşüncesi, Arapların asaletini vurgulamaktadır. Bu kıssaların şiirsel bir dille sunulması ise Hz. Muhammed'in bu kıssaları yeniden tasarladığını göstermektedir.

Weil, Kur'an'da yer alan peygamber kıssalarının birçoğunun Kitabı Mukaddes'e ait olduğunu varsaymaktadır. Almanya da mevcut olan Kur'an tercümelerini okuyanların, hangi pasajların Kitabı Mukaddese ait olduğunu hangi pasajların Muhammed'e ait olduğunu ayırt

edebileceklerini düşünmektedir.²⁴⁶ Weil bu argümanlarla Kur'an'ın menşei ve içeriği hakkındaki görüşlerini desteklemeye çalışmaktadır.

4.2. Gustav Weil'in *Biblische Legende der Muselmänner aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit Jüdische Sagen verglichen* Adlı Eserinin Kaynakları

Weil, “*Biblische Legende der Muselmänner aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit Jüdische Sagen verglichen*” eserini kaleme alırken çalışmasının büyük bir bölümünü Arapça el yazmalarından derlediğini belirtmiştir.²⁴⁷ Ayrıca kaynak olarak Kur'an-ı Kerim'den, el yazmaları olarak ise Muhammed bin Abdullah el-Kisai'nin Paris Kraliyet Kütüphanesi'nde 764 numaralı Arapça el yazması bölümünde bulunan “*Kısas-ı Enbiya*” adlı eserinden, Ahmed bin Zeynelabidin el-Bekr'in kadim peygamberleri ele alan, Âdem'den İsa'ya kadar olan peygamber kıssalarını içeren ve özellikle Musa ve Harun kıssalarına genişçe yer vermiş olan eserinden faydalanmıştır. El yazmaları Gotha Kütüphanesi'nde, Zeynel Abidin el-Bekri es-Sıddık'ın, “*Dahirat el-Ulum ve Nadikat el-fuhum'u*”²⁴⁸ 235 numaralı Arapça el yazmaları bölümünde bulunmaktadır. Gotha Kütüphanesinde bulunan Hüseyin bin Muhammed İbn el-Hasan ed-Diyarbakri'nin 279 numaralı Arapça el yazmalarının bulunduğu bölümde “*Tarihu'l-hamis fi ahvali enfesi nefis*” adlı bir eser ve yine Gotha Kütüphanesi'nde yer alan ve müellifin adının geçmediği 909 numaralı derleme el yazmalarından oluşan bir eser de mevcuttur.²⁴⁹ Söz konusu kaynaklar Gustav Weil'in eserini oluştururken yararlandığı düşünülen eserlerdir. Weil ayrıca Kitabı Mukaddes'e başvurarak eserini zenginleştirmeyi ve Yahudilikle ilgili bilgileri kullanmayı amaçladığını da belirtmiştir.²⁵⁰ Arapça el yazmalarında bulunan anlatılarla Kitabı Mukaddes'te bulunan tekrarları elelediğini, kaynak olarak kullanmış olduğu el yazmalarında bulunan eksiklikleri de Kur'an ve tefsir kitaplarından tamamladığını açıklamıştır.²⁵¹ Weil,

²⁴⁶ Gustav Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen* (Frankfurt am Main: Literarische Anstalt, 1845), 10.

²⁴⁷ Weil'in kaynak olarak kullanmış olduğu Arapça el yazmaları Gotha Üniversitesinde orijinal numaralarıyla kaydedilmiştir. Ancak eserler dijital ortama aktarıldıktan sonra orijinal numaraların yanına yeni numaralar eklenmiştir. Eserler tarafımızdan tespit edilip dipnotlarda belirtilmiştir.

²⁴⁸ https://dwb.thulb.uni-jena.de/rsc/viewer/ufb_derivate_00004399/Ms-orient-A-01578_001.tif (10.12.2023).

²⁴⁹ Wilhelm Pertsch, *Die Arabischen Handschriften der Herzoglichen Bibliothek zu Gotha* (Gotha, 1883), 4/467-468. <https://menadoc.bibliothek.uni-halle.de/publicdomain/content/titleinfo/667750> (10.12.2023).

²⁵⁰ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 11.

²⁵¹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, IV.

kıssaların kökenleri hakkında, İsa'ya kadar olan kıssaların Yahudi geleneğinde yer aldığını ve Yalkut Şimoni²⁵² Midraş'taki alıntılarla bunların anlaşılacağını belirtmektedir.²⁵³

Weil, eserde bulunan peygamber kıssaları hem İslami kaynaktan hem de İslam dışı kaynaklardan birbirine katarak ele almıştır. Dolayısıyla anlatıların hangi geleneğe ait olduğu konusu araştırmalar sonucunda ortaya çıkarılmış ya da kaynak bulunamamıştır. Kısas-ı Enbiya, tarih ve tefsir eserlerindeki peygamber kıssalarında çokça israiliyattan anlatılar mevcuttur. Weil'in eserinde de buna rastlanmaktadır. Weil, eserinin önsözünde ifade ettiği üzere, kullandığı kaynakların büyük bir kısmını tercüme etmiş, eksik kısımları Kur'an metniyle doldurmuş ve bazı kıssaları Midraş anlatılarıyla karşılaştırmıştır. Dolayısıyla Weil'in bu eseri akademik bir çalışmadan ziyade, anlatıların büyük bir kısmının aktarımdan ibaret olduğu bilinmelidir.

Weil, kıssalarla ilgili kendi yorumunu sunmamakla birlikte bu kıssaların analizini yapmamaktadır. Bu tutum, Weil'in kıssalar hakkındaki kişisel düşüncelerini ortaya koyma fırsatını engellemektedir. Kısaca okuyucu Weil'in kıssalara yönelik görüşlerini doğrudan öğrenme fırsatına sahip olamamaktadır, çünkü Weil yalnızca bilgileri aktarmış, ancak kendi yorumunu veya analizini sunmamıştır.

Gustav Weil, peygamberlerin biyografilerini ele aldığı çalışmalarında, kronolojik bir yaklaşım benimsemektedir. Bu yaklaşıma göre, ele aldığı peygamberlerin doğumlarından itibaren, anne ve babalarıyla ilgili bilgileri mevcut ise sunmaktadır. Daha sonra, peygamberlerin hayat hikayelerini detaylı bir şekilde anlatmakta ve son olarak da ölümleriyle ilgili bilgileri aktarmaktadır. Weil'in metodolojisi, peygamberlerin yaşamlarını tarihsel bir çerçevede ele almaya ve kronolojik bir sıra içinde sunmaya dayanmaktadır.

Bu bölümde, Gustav Weil'in belirlediği sıralamaya göre ele alınan peygamber kıssaları detaylı bir şekilde incelenecektir. Öncelikle, kıssanın başında ya da sonunda Weil'in kıssa anlatımındaki üslubu ve yaklaşımı incelenecek ve kıssaların toplam değerlendirmesi yapılacaktır. Akabinde Weil'in sunmuş olduğu peygamber kıssaları özet halinde aktarılacaktır.

²⁵² Yalkut Şimoni Midraşı kesin olarak kim tarafından yazıldığı bilinmemektedir. Kaynaklar on ikinci yüzyıla kadar olan haggadik literatürü kapsamaktadır. Eserin son baskısı 1566 Venedik'te olup, ileriki dönemlerde düzenlemelerle tekrar yayımlanmıştır. Yazar Kitabı Mukaddes bölümlerinin çeşitli yorumlarını ve açıklamalarını toplamış ve bunları Kitabı Mukaddes'e atıfta bulundukları bölümlerinin sırasına göre düzenlemiştir. Eski eserlerden yapılan uzun alıntılar genellikle kısaltmış ya da bir kısmını aktarmıştır. Bkz. <https://www.jewishencyclopedia.com/articles/15057-yalkut#> (12.12.2023).

²⁵³ Weil, Muhammed'in Kitabı Mukaddes'teki peygamber hikayelerini Yahudilerden işittiğini ve onları öğrendiğini, sonra da bu öğrendiklerini Araplara sanki kendisine vahiy olarak gelmiş gibi aktardığını dile getirmektedir. Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 5.

Daha sonra, Weil'in aktardığı bu kıssaların çeşitli kaynaklardan ve Midraş anlatımlarından aldığı destekler incelenecek ve bu çerçevede kıssaların farklı yorumlanma biçimleri üzerinde durulacaktır. Ardından, Weil'in aktardığı kıssaların Kur'an, Kitabı Mukaddes ve diğer geleneksel kaynaklarla olan ilişkisi üzerinde durulacaktır, bu kaynaklar arasındaki farklılıklar ve benzerlikler ortaya konulacaktır.

4.3. “Biblische Legende der Muselmänner aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit Jüdische Sagen verglichen” Adlı Eserinde Ele Alınan Peygamberler

4.3.1. Âdem

Gustav Weil üslup olarak, Âdem ve Havva kıssasını ele alırken, İslam kaynaklarından elde ettiği bilgileri sadece aktarmakla sınırlı kalmış gözükmektedir. Bu yaklaşımıyla o, kıssanın detaylarına odaklanmış ancak anlatılar arasındaki benzerliklere veya farklılıklara değinmemiştir. Weil Âdem hikâyesini bir bütün olarak ele alıp anlatmış, ancak çeşitli kaynaklardan gelen bu anlatıların karşılaştırmalı analizini yapmaktan kaçınmıştır. İslam veya Yahudi geleneklerine dair bilgileri karşılaştırmaksızın ve analiz etmeksizin, ulaştığı bilgileri eserine dahil etmiştir.

Gustav Weil'in “Biblische Legende der Muselmänner aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit Jüdische Sagen verglichen” adlı eserinde peygamber kıssalarına kronolojiye uygun olarak ilk insan Âdem Peygamber'in kıssasıyla başlamaktadır. Âdem'in kıssası ana hatlarıyla onun yaratılışı, Cennet'e konulması, Havva'nın yaratılışı, onların yasak ağaçtan yemeleri sonucu Cennet'ten düşüşleri, yeryüzüne yerleşmeleri, tövbeleri, oğulları Habil-Kabil arasında geçen olaylar ve nihayetinde Âdem ve Havva'nın defnedilmeleriyle son bulmaktadır.²⁵⁴

Kıssanın detaylarında ise oldukça ayrıntılı ve farklı bilgilere rastlamak mümkündür. Âdem'in yaratılması sürecinde melekler, yeryüzünden farklı toprak çeşitleri getirmektedir. Dahası Âdem'in başı ve kalbi için kullanılan toprağın Mekke ve Medine civarından alındığını belirtilmekte ve bu toprakların dört büyük melek tarafından yeryüzünün çeşitli yerlerinden getirildiği ifade edilmektedir.²⁵⁵ Eşyanın isimleri kendisine öğretilen Âdem'e her şeyin ismi

²⁵⁴ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 12-43.

²⁵⁵ İslam kaynaklarında, Âdem'in yaratılması için kullanılan toprağın hangi melekler tarafından getirildiği belirtilirken, toprağın hangi bölgelerden alındığına dair detaylar genellikle aktarılmaz ve bu tür ayrıntılar İslam alimleri tarafından kabul edilmez.

yetmiş dilde öğretilmiştir.²⁵⁶ Sonraki süreçte Allah, Âdem'i Cennet'e yerleştirirken yalnız kalmaması için onun sol kaburga kemiğinden²⁵⁷ Havva'yı yaratmıştır.

Âdem'e secde etmekten kaçınması sebebiyle Cennet'ten kovulan İblis'in Cennet'e geri dönme çabaları, kıssanın önemli bir parçasıdır. Anlatıya göre cennetteki hayvanların lideri yilandır²⁵⁸ ve İblis, cennete girebilmek için yılan ve tavus kuşundan yardım istemektedir. Bu yardım sayesinde Cennet'e girmeyi başaran İblis, Havva'yı kandırmakta ve yasak ağaçtan yemesine sebep olmaktadır. Havva'yı kandıran hem yılan hem de İblis olmuş, Âdem'in yasaklı olandan yemesine ise Havva neden olmuştur. Weil, Âdem ve Havva'ya Tanrı tarafından yasaklı olanın meyve ya da buğday olabileceğini söylemekle birlikte farklı geleneklerden ve Midraş'tan²⁵⁹ gelen bilgilere de yer vermektedir.²⁶⁰ Weil, Yahudi kaynaklarında yer alan Tanrı'nın Âdem ve Havva'nın işlemiş oldukları suçlarının cezası olarak dünyaya gönderileceklerini ve geçimlerini sağlamak için zorlu işlerde çalışacaklarını, Havva'nın doğum sancısı çekeceğini haber vermektedir.²⁶¹ Bu olay, insanlığın cennetten dünyaya gönderilişinin ve dünyevi hayatın başlangıcının sebebi olarak kabul edilmektedir.

Weil eserine Cennet'ten yeryüzüne indirilen Âdem'in Serendib adasına, Havva'nın Cidde'ye indirildiğini,²⁶² yılanın Sahra çölüne, İblis'in Eila nehrine, tavus kuşunun ise Filistin'e gönderildiğini aktarmaktadır.²⁶³ Ancak, Cebrail tarafından öğretilen dualar sayesinde Âdem ve Havva tekrar birbirlerine kavuşmaktadırlar. Bu süreçte, Âdem'e ziraat ve emekle uğraşma, Havva'ya ise doğum sancıları gibi cezalar yüklenmiştir. Allah ile ahitleşen Âdem, Kâbe'yi inşa

²⁵⁶ Weil, Âdem'e her varlığın isminin, yaratıldıktan sonra yetmiş dilde öğretilişiyle ilgili Midraş'ta geçen pasajı aktarır. Midraş Rabbah'da, *Meleklerin önlerine her tür hayvan ve yabani kuş konulup adları soruldu, ama bilmiyorlardı. Âdem yaratıldıktan sonra onlara ne ad verildiği soruldu ve o hemen cevap verdi: "Bu bir öküz, bu bir eşek, bu bir at, bu bir deve"*. Weil, Midraş ile ilgili bu örneği Abraham Geiger'in çalışmalarından alıntı yaparak kullanmıştır. Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 15.

²⁵⁷ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 17.

²⁵⁸ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 22.

²⁵⁹ Ancak Midraş'ta yasak ağacın Rabbi Mayer'e göre bir asma ağacı olduğu, Rabbi Yahuda'ya göre üzüm ağacı olduğu, Rabbi Uba'ya göre cennet elması olduğu, Rabbi Jose'ye göre ise incir ağacı olduğu, dolayısıyla bu ağacın Âdem'in cennetten kovulduğunda yapraklarını örtü olarak veren tek ağaç olduğu bilgisi verilmiştir. Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 19.

²⁶⁰ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 19.

²⁶¹ Yaradılış, 3:16. Timoteos'a Birinci Mektup, 2:15.

²⁶² M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 1/37.

²⁶³ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 27.

ederek ibadet etmeye de başlamış olmaktadır. Weil, Âdem'in Mekke'de Kâbe'yi Tanrı'nın isteği üzerine, Cebrail'in ona göstermiş olduğu plana uygun olarak yaptığını aktarmaktadır.²⁶⁴

Âdem ve Havva'nın yeryüzündeki hayatları anlatılırken oğulları Habil ve Kabil arasında kardeş katliyle sonuçlanan kıssada çatışmanın kaynağı farklı bir şekilde ele alınmaktadır. Habil'in evleneceği kızı Kabil'in de istediği ve bu nedenle Habil'e karşı kıskançlık duyduğu yer almaktadır. Kardeşini öldüren Kabil, onun cesedini gömme konusunda ise bir kargayı örnek almaktadır.

Âdem'in dokuz yüz elli²⁶⁵ sene sonra vefat ettiği, oğlu Şit tarafından yıkanıp defnedildiği, bir sene sonra ise Havva'nın vefat ettiği aktarılmaktadır. Kabirlerinin Hindistan, Kubeys dağında ya da Filistin de olabileceğini söylemekle birlikte, bu konuyla ilgili farklı görüşlerin olduğu vurgulanmıştır.

Kur'an-ı Kerim ve Kitabı Mukaddes'te Âdem'in topraktan yaratıldığı belirtilmekle beraber hangi topraktan yaratıldığı veya bu toprakların kimler tarafından getirildiği yer almamaktadır. Âdem'e melekler tarafından secde edilmesi Kitabı Mukaddes'te bulunmamaktadır. Buna rağmen Weil rivayetler arasında, Âdem'e ilk secde eden meleğin kim olduğu hususunda cevap olarak İsrail'i tercih etmiş görünmektedir.²⁶⁶ Halbuki İslami kaynaklarda yer alan rivayetlerde Âdem'e ilk secde edenin Mikail olduğu belirtilmektedir,²⁶⁷ Bu görüşü bir Eski Ahit Apokrifi olan *Âdem ve Havva'nın Kitabı*'nda da görmek mümkündür.²⁶⁸ Muhtemelen Weil, farklı kaynaklardan buna benzer bir bilgi elde ederek eserinde Âdem'e ilk secde edenin İsrail olduğunu belirtmektedir.

Havva'nın Âdem'in kaburga kemiğinden yaratılmış olduğu hususu Kitabı Mukaddes kaynaklıdır. İslami kaynaklara bu şekilde geçen bu İsrailiyat bilgisi Kur'an-ı Kerim'de yer

²⁶⁴ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 37.

²⁶⁵ Yaratılış, 5:5. Weil, eserinde zikretmiş olduğu, "Allah, Âdem'e gelecek nesillerin isimlerini ve kaderlerini açıklarken Âdem, Davut'un sadece otuz yıl ömrü olduğunu öğrenmiş ve Allah'a yönelerek "Benim kaç yıl ömrüm kaldı?" diye sormuş; Allah da onun bin yıl ömrü olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine Âdem, yetmiş yılını Davut'a hediye etmeye karar vermiştir. Allah, Âdem'in unutkanlığından haberdar olduğundan, bu talebi parşömen üzerine kaydetmiş ve Âdem'e imzalatmıştır." anlatısına paralel olarak Midraş'ta yer alan bir anlatıyı da eklemiştir. Midraş Yakut'ta zikredilen bu anlatıya göre Kral Davut'a Allah tarafından üç saat ömür biçilmiş ve buna karşılık olarak Hz. Âdem kendi ömründen yetmiş yılı Davut'a hediye etmiştir. Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 35.

²⁶⁶ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 16.

²⁶⁷ Süleyman Hayri Bolay, "Âdem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/360.

²⁶⁸ Cengiz Batuk, "Âdem ve Havva'nın Kitabı: Eski Ahit Apokrifasında Âdem ve Havva'nın Hayatı", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/10 (2006), 88.

almamaktadır. Kur'an-ı Kerim'de sadece "eşinin Âdem'den yaratılmış olduğu" hadisesi bir açıklama olmaksızın aktarılmaktadır.²⁶⁹

Kıssada ön plana çıkan hususlardan ilki İblis'in cennetten kovulmasının ardından tavus kuşundan yardım istemesidir. Weil'in eserinde İblis'in cennete tekrar girmek için yılanan yardım aldığı, tavus kuşunun ise bu duruma çekimser kaldığı aktarılmaktadır. Kur'an'da Âdem ve eşini aldatanın İblis olduğu belirtilirken,²⁷⁰ Kitabı Mukaddes ise onun yılan olduğunu aktarmaktadır.²⁷¹ Ancak Âdem'in yasak ağaçtan yeme kıssasında tavus kuşunun bir figüran olarak yer alması her iki kutsal kitap kaynağının da değinmediği bir husustur. Âdem ve tavus kuşu hikâyesi Türk-İslam minyatürlerinde sıklıkla işlenen bir konudur.²⁷² Weil'in, eserinde bu detaya yer vermesi eserini halk arasındaki rivayetlerle de sıklıkla doldurduğunun bir kanıtı olacaktır.

Sahih hadisler ve Kur'an'da yer almayan bir diğer önemli aktarım, Cennet'ten kovulanların nereye gönderildiği ile ilgilidir. Bu konu ne hadislerde ne de Kur'an'da açıkça belirtilmiştir. İslami inanişta, Cennet'ten çıkarılan Âdem ve Havva'nın yeri ve akıbeti hakkında farklı yorumlar ve rivayetler bulunsa da bu konu Kur'an'da doğrudan ele alınmamıştır.²⁷³ Benzer şekilde bu tür bir bilgiye Kitabı Mukaddes'te de yer verilmemektedir. Sadece Âdem'in Aden bahçesinden çıkarıldığı bildirilmektedir.²⁷⁴

Kur'an-ı Kerim, Âdem Peygamber'in iki oğlu arasındaki anlaşmazlığın kaynağına değinmemekte, her iki oğlundan sadece birisinin Allah'a sunduğu kurbanının kabul edilmesi üzerine katlin gerçekleştiğini söylemektedir.²⁷⁵ Kitabı Mukaddes ise oğulların isimlerinin Kabil ve Habil olduğu belirtilmekte ve benzer şekilde çatışmanın, Habil'in kurbanının Tanrı nezdinde kabul edilmesine bina edildiği görülmektedir. Ancak Weil, Türk ve Filistin halklarının hikayelerine sirayet ettiği şekilde iki kardeş arasındaki anlaşmazlığın evlenecekleri kadın husus olduğunu aktarmaktadır.²⁷⁶ Kabil'in Habil'i öldürdüğünü ve sonrasında Kur'an'da anlatıldığı

²⁶⁹ "Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkek ve kadın üretip yayan Rabbinizden sakının" (en-Nisâ 4/1; el-A'râf 7/189; ez-Zümer 39/6).

²⁷⁰ el-Bakara 2/36.

²⁷¹ Yaratılış, 3:1-6.

²⁷² Hayrunnisa Çakmakçı Turan, "Tavusla Düşüş, Simurgla Yükseliş İslam Orta çağına Damgasını Vuran Kuş Risaleleri ve Safir-i Simurg", *Vakıflar Dergisi* 38 (2012), 166.

²⁷³ Bolay, "Âdem", 1/361.

²⁷⁴ Yaratılış 3:23.

²⁷⁵ el-Maide 5/27-31.

²⁷⁶ Ömer Faruk Harman, "Habil ve Kabil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/377.

şekilde onu nasıl gömeceği konusunda bir kargayı örnek aldığını eserinde zikretmiştir.²⁷⁷ Weil aynı zamanda Midraş'ta bu konuya paralel olarak anlatılan bir hadiseyi zikretmektedir. Bu hadiseye göre Abel'in (Habil'in) köpeği, Abel'in cesedini yırtıcı kuş ve hayvanlardan korurken Âdem ve Havva ise oğullarının cesedine bakıp ağlarken ne yapacaklarını bilmemekteydiler. Arkadaşı ölen bir karga gelip, Âdem'e oğlunun cesediyle ne yapması gerektiğini öğreteceğini söylemiştir. Karga toprakta bir çukur açıp ölen kargayı gömmüştür. Âdem de aynısını Habil'e uygulamıştır.²⁷⁸

Weil, muhtemelen Arap kaynaklarına sadık kalarak Âdem kıssasında salt İslami hususlara da yer vermektedir. Gustav Weil'in aktarımına göre, Tanrı Âdem ve Havva'dan, peygamberler arasında en sevgili olarak görülen Muhammed için günde yirmi kez dua etmelerini istemektedir.²⁷⁹ Yine Allah'ın Âdem ile ahitleşerek ona Cebrail aracılığıyla Kabe'yi inşa ettirmiş olması tamamen İslami rivayetlerin etkisinde kıssada yer verdiği unsurlardır. Weil, Hacerülesved'in bir meleğin taşlaşmış hali olması veya Âdem'in oğlunun cesedini bulması hadisesinde öküz ile konuşmasını veyahut ilk kullanılan buğday tanesinin kaz yumurtası büyüklüğünden zamanla bugünkü halini aldığını aktarmakla abartılı halk hikayelerine de yer vermiş olmaktadır.

4.3.2. İdris-Hanok

Weil, İdris peygamberle ilgili çeşitli menkıbevi anlatılara odaklanmıştır. Ancak, aktardığı bilgiler arasında kişisel yorum veya analizlere yer vermemiş, sadece bilgi aktarımı gerçekleştirmiştir.

İdris peygamber kıssası, isminin anlamı ve meziyetleri yanında ölüm meleğinin İdris'i imtihan etmesi ve İdris'in göğe yükseltilmesi şeklinde üç ana konu etrafında geçmektedir.

İdris, Hanok olarak da bilinmekte olup babasının adı Yareb, onun babasının ise Mahlalis olduğu belirtilmektedir. Weil, kendisine verilen kutsal metinleri derinlemesine okuması sebebiyle ona "İdris" denildiğini belirtmektedir. Weil'a göre İdris, son derece erdemli ve dindar bir kişiliğe sahiptir ve zorbalık yapan Kabil'in torunlarına vaizlik yapmaktadır. Weil ayrıca İdris'in Allah

²⁷⁷ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 39.

²⁷⁸ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 39.

²⁷⁹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 16.

için cihat eden ilk kişi,²⁸⁰ ilk terzi olduğunu aktarmaktadır.²⁸¹ Weil'in aktarımlarına göre İdris, bakire bir kız kılığına giren ölüm meleği tarafından imtihan edilmiştir. Açlık-susuzluk ve iffet ile imtihan edilen İdris bunların hepsinden başarıyla geçmiş ve Allah tarafından mükâfatlandırılmıştır.²⁸²

Weil'in aktardığı İdris'in bir diğer menkıbesi ise, ölümü tattıktan sonra yeniden diriltilmesi olayıdır. İdris tekrar canlandığı sırada, cehennemi ve cenneti görmek istemiştir. Ölüm meleği, İdris'i cehennem bekçisi olan Malik'in yanına götürmüş ve İdris'e cehennem gösterilmiştir. Daha sonra cennet bekçisi olan Rıdvan onların cennete girmesine izin vermemiş ancak cennette bulunan Tuba ağacının dalları cennetin duvarlarından sarktığından, İdris onları yakalamış ve Rıdvan tarafından fark edilmeden içeri çekilmiştir. Ölüm meleği bunu engellemeye çalışmış, fakat Allah, "Onu iki defa mı öldüreceksin?" demiş, böylece İdris canlı olarak cennete alınmış ve Rahman olan tarafından ölüm meleği ve Rıdvan'a rağmen orada kalmasına izin verilmiştir.²⁸³

Kur'an-ı Kerim'de kendisinden kısaca bahsedilen İdris Peygamber'in ismi araştırmacılar arasında bir tartışma konusudur.²⁸⁴ Weil bu hususlara girmeksizin İdris ismi konusunda İslam alimlerinin ekseriyetle kabul ettiği ders çalışmak anlamına gelen "d-r-s" köküne atıfta bulunmaktadır. İdris'in, Kitabı Mukaddes'teki Hanok olduğunu söylemesine²⁸⁵ rağmen Kur'an'ın bu ismi niçin kullanmadığını açıklamamaktadır.²⁸⁶

İdris/Hanok ile ilgili gerek Kitabı Mukaddes'te gerekse de Kur'an-ı Kerim'de yer almayan bir bilgi, onun ilk mücahit olarak sunulmasıdır. Öyle ki Allah yolunda ilk kez Kabil oğulları ile savaşan İdris olmuştur.²⁸⁷ İslami kaynaklarda genellikle onun ilk kalemi kullanan veya ilk terzi olması yer almaktadır.²⁸⁸ Ona izafe edilen Enoh Kitabı'nda da Azazel'in insanoğluna kılıç,

²⁸⁰ Abdullah Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2019), 326.

²⁸¹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 62.

²⁸² Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 63-64.

²⁸³ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 66-67.

²⁸⁴ Tolga Savaş Altınel, "Kur'an'ın Kavram ve Bağlam Hassasiyetine Bir Örnek Olarak İdris Peygamber", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 61/1 (2020), 5-6.

²⁸⁵ Yaratılış, 5:18.

²⁸⁶ İdris'in ismiyle ilgili farklı rivayetler mevcuttur. Detaylı bilgi için bkz. Ömer Faruk Harman, "İdris", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/478-480. Çok ders yaptığı için kendisine İdris adının verildiğine dair rivayet için Bkz. Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 1/80.

²⁸⁷ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 1/81.

²⁸⁸ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 1/80.

bıçak öğrettiği veya kılıç ile ilgili benzetmelerin yer aldığı bilinmektedir.²⁸⁹ Ancak İdris Peygamber'in bir savaşçı olduğuna rastlanılmamaktadır.

Weil, İdris peygamber'in Cennet'e girme sürecini menkıbeleştirerek eserinde yer vermiştir. Ölüm meleğinin kimliğini gizleyerek İdris ile dost olması, onun canını alması, onu imtihan etmesi ve bu şekilde cennette kalabilmesi Weil'in aktarmış olduğu menkıbenin bir parçasıdır.

Weil'in eserinde İdris'in kurnazlıkla cennete girme hadisesi Taberi'nin eserinde farklı şekilde yorumlanır. Taberi'nin eserinde ölüm meleği, kimliğini saklamadan İdris peygamber ile arkadaşlık kurar ve onu imtihan etmez. İdris'in talebi üzerine ruhu, ölüm meleği tarafından kabzedilir. Sonra İdris'in isteği üzerine ona önce cehennem sonra cennet gösterilir. Cennet bekçisi Rıdvan, İdris ve ölüm meleğinin cennete girmesine izin vermez, bunun üzerine İdris fani olan canının alındığını ve baki olana kavuştuğunu, cehennemi de gördüğünü, dolayısıyla cennet'e girmesi için herhangi bir engelin olmadığını söyleyerek cennet'e girmiş ve orada kalmıştır.²⁹⁰

Weil, İdris Peygamber'in hayattayken cennet'te kaldığını bildirirken, aynı zamanda Midraş metinlerinde adları zikredilen kişilerin de hayattayken Cennet'e alındıklarını belirtmektedir. Bunlar Hanok, İsa, İlyas, İbrahim'in hizmetkarı Eliezer, Rabbi Yahuda prensin oğlu, Ascher'in kızı Gerah ve Bitja, firavunun kızı ve Kush kralının hizmetkarıdır.²⁹¹ Bu tür hikayelere Kur'an'da İdris'in yüce bir makama yükseltilmesi²⁹² ve Kitabı Mukaddes'te Hanok'un Tanrı yanına alınmasına²⁹³ dair ifadeler kaynaklık etmiş görünmektedir.

4.3.3. Nuh, Hud, Salih

Nuh peygamber kıssası, tufan olayı ve oğulları Ham, Sam ve Yafes'in insan soyunun ataları olmaları üzerine iki konuyu kapsamaktadır.²⁹⁴

Allah Nuh Peygamber'e ve ailesi için bir gemi yapmasını emretmiş ve karısı fırından akan kaynar suları²⁹⁵ görür görmez gemiye binmelerini söylemiştir. Bu felaketten gemiye binenlerin

²⁸⁹ Richard Laurance, *İdris Peygamberin İki Kitabı*, çev. Oğuz Eser (İstanbul: İdil Yayıncılık, 2012), 42, 70.

²⁹⁰ Ebu Cafer Muhammed Bin Cerir'üt Taberi, *Tarih-i Taberi*, çev. Faruk Gürtunca (İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2023), 1/420.

²⁹¹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 67.

²⁹² Meryem, 19/57.

²⁹³ Yaratılış, 5:24.

²⁹⁴ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 44-46.

²⁹⁵ Ayette geçen "tennur" kavramı, "tandır" olarak anlandırılmaktadır. Buradaki *tennur*, Havva'ya ait olup Nuh'un mülküne geçmiştir. Bkz. Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 1/333.

dışında Anak'ın oğlu dev Uc'dan başka kimse hayatta kalmamıştır. Nuh Peygamber'in gemisi kırk gün su üzerinde yüzmüş; Hacerülesved'in, zirvesine gizlenmiş olduğu Ebu Kubeys dağına tabiri caizse tavaf etmiş ve altı ay sonra Cudi dağına oturmuştur. Nuh peygamber haber almak için göndermiş olduğu güvercin bir zeytin dalı ile dönmüş ama daha önce göndermiş olduğu kuzgun bir leşe kanmak suretiyle Nuh Peygamber'e haber getirmediği için diğer kuşlardan farklı olarak yürüyüşü bozulmuştur.

Nuh peygamberi çıplak kalmasına gülen iki oğlu Ham ve Yafes bir anlamda cezalandırılmış Ham zenci ırkının atası olurken beyaz kalabilen Yafes'in soyundan ise peygamberlik alınmıştır.

Weil eserinde Nuh kıssasına oldukça kısa yer vermektedir. Tufanın ne kadar sürdüğü veya geminin ne kadar su üstünde kaldığı net değildir. Muhtemelen yaratılış kitabına sadık kalınarak tufanın kırk gün sürdüğü²⁹⁶ geminin ise su üstünde altı ay kaldığı bilgisi²⁹⁷ aktarılmaya çalışılmıştır. Bunun yanında Kur'an'da tufanın²⁹⁸ ne kadar sürdüğüyle ilgili bilgi yer almamaktadır. Dahası Kur'an, gemiye alınan canlılardan birer çift alındığı hakkında bilgi verirken²⁹⁹ Yaratılış kitabında iki anlatı yer almaktadır. İlk anlatıda temiz hayvanlardan yedişer çift, kirli sayılan hayvanlardan ise birer çift, diğer anlatıda ise her hayvandan birer çift şeklinde iki anlatım yer almaktadır.³⁰⁰ Weil'in eserinde ise bu konuya hiç değinilmemiştir.

Kur'an'da geminin oturduğu yerin Cudi³⁰¹ olduğu bildirilirken, Weil'de eserinde aynı bilgiyi paylaşmaktadır.³⁰² Kur'an-ı Kerim'de Nuh tufanı ve gemide kurtulanlarla ilgili anlatımlarda, Nuh Peygamber'in yanında gemide korunup kurtulan kişilerden bahsedilirken, Nuh Peygamber'in çocuklarının isimlerine özel bir atıf yapılmamaktadır.³⁰³ Dahası Kur'an, Nuh

Diğer bir rivayete göre ise, Nuh'un evinde bulunan fırın Âdem'den kalmadır, vakit geldiği zaman tandırdan su fişkırmıştır. Bkz. Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 1/139.

Farklı bir rivayette ise Nuh zamanında kral olan Dermesil, Nuh'un gemisini yakmaya geldiği sırada, bir adamın krala, bir evin Tandırın altından su kaynadığını haber vermesi üzerine geminin bulunduğu bölgede yerden suların kaynamaya başladığını, bu suların çok sıcak ve pis kokulu olduğu haberi aktarılmaktadır. Bkz. Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 1/98-99. Lakin *tennur* ile ilgili anlatıların büyük bir bölümünün israiliyat olduğu söylenmektedir. Bkz. Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, 335.

Tennur kelimesi tandır anlamına gelmektedir, tandırdan suyun fişkırdığı zaman cezanın başladığına delalet eder. Suların kaynaması ya da ocağın kaynaması şeklinde ayrıntı Kur'an'da yer almaktadır. Gustav Weil suların kaynaması ya da ocağın kaynaması hadiselerini Midraş'taki anlatıyla ilişkilendirmiştir.

²⁹⁶ Yaratılış, 7:12.

²⁹⁷ Yaratılış, 7:24.

²⁹⁸ Kur'an'da Nuh, kavmini Allah'tan başkasına ibadet etmemelerini, aksi takdirde başlarına gelecek azaptan haber vermiştir. el-Nuh 71/1-4.

²⁹⁹ Hud Suresi'nde ise, "suların coşup yükselmeye başladığında" Nuh'un "canlı çeşitlerinin" her birinden birer çift ile (boğulacağına dair) aleyhinde söz geçmiş olanlar dışında ailesini ve iman edenleri gemiye yüklenmesi istenmiştir. el-Hud 11/40.

³⁰⁰ Yaratılış, 7:2-3;8-9.

³⁰¹ el-Hud 11/44.

³⁰² Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 45.

³⁰³ el-Hud 11/48.

Peygamber'in asi eşinden ve bir oğlundan bahsederken³⁰⁴ bu hususlar Weil'in eserinde atlanmış gözükmetedir. Dolayısıyla Weil, bilgi aktarımında kaynaklara standart bir şekilde yaklaşmadığı sonucuna varılabilmektedir. Geminin Yaratılış kitabında oturduğu dağ Ararat'tır. Weil burada Kur'an'ın söylemini tercih etmekte ancak eşi ve oğulları söz konusu olduğunda Kitabı Mukaddes'in anlatımını benimsemiş gözükmetedir.

Tufanın bitimi akabinde Nuh peygamber kuzgun ve güvercini göndermesi Kur'an'da yer almamaktadır. Bu hayvanlar Kitabı Mukaddes'te yer almaktadır. Bunun ötesinde kuzgunun yürüyüşünün farklı olmasının bu olaya bağlanması halk hikayelerinin kaynaklara sirayetinin bir diğer örneğidir.

Tufan'dan sonra Nuh peygamber ve oğulları arasında cereyen eden lanetleme hadisesi ise³⁰⁵ bağlamı anlaşılmaaksızın aktarılmış ve bunun akabinde Yaratılış kitabında lanetlemenin dışında kalan Yafes burada suçlu ilan edilmiş ve soyundan peygamber olmayacağı şeklinde cezalandırılmıştır.³⁰⁶

Weil, Midraş metnindeki Og³⁰⁷ hikayesini eserine eklemiştir, Og'un diğer adı Uc bin Unuk'tur.³⁰⁸ Başan³⁰⁹ kralı Og Tufan sırasında gizlice geminin dışına tutunmuş ve Nuh'tan tufan dinene kadar orada kalmasına izin vermesini istemiştir. Tufandan sonra Nuh'a kölelik hizmetinde bulunacağına dair söz vermiştir, Nuh peygamber bu şartı kabul edip Og'un olduğu yere küçük bir delik açıp ona oradan yemek vermiştir.³¹⁰ Böylelikle kurtulan bir tek Og olmuştur.³¹¹ Farklı kaynaklarda Og'un, Nuh peygambere gemi yapımında kereste taşımakla yardım ettiği anlatılmaktadır.³¹² Bu devasa varlık hakkındaki bilgiler israiliyat kaynaklıdır.

³⁰⁴ el-Tahrim 66/10, el-Hud 11/42-43.

³⁰⁵ Yaratılış 9:18-27.

³⁰⁶ İslami kaynaklardaki Ham hakkındaki bilgiler, Yahudi anlatılarına benzer özellikler taşımaktadır. İslam kaynaklarına göre, geminin içinde rahat uyuyamayan Nuh tufan dindikten sonra gemiden çıkıp dışarıda uyumaya çalıştığını aktarır. Nuh uyurken örtüsü rüzgarla uçar ve Nuh çıplak kalır. Bu durumu fark eden oğlu Ham babasını örtmeden gülererek oradan uzaklaşır. Bkz. Taberî, *Tarih-i Taberî*, 146. Sam ve Yafes ise babalarının çıplaklığını örtmeye çalışırlar. Nuh, bu olaydan sonra, Sam'ın soyundan peygamberlerin, Yafes'in soyundan kralların ve kahramanların, Ham'ın soyundan ise siyah kölelerin türeyeceğini bildirmiştir. Bkz. Ömer Faruk Harman, "Yafes", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/175.

³⁰⁷ Anak'ın oğlu Og devlerdendi, kendisi tufan sırasında tek kurtulanlardan olmuştur, üç bin yıl yaşadığı aktarılır. Og karakteri efsanevi olup kendisiyle ilgili rivayetler israiliyattandır.

³⁰⁸ Nebi Bozkurt, "Uc bin Unuk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/34.

³⁰⁹ Başan, Ürdün'ün doğusundaki Kenan'da yer alan bir platodur ve kuzeyde Jabboh Nehri'nden Golan'a kadar uzanır.

³¹⁰ Micha Josef Bin Gorion - Rahel Bin Gorion, *Aus Midrasch und Agada* (Berlin: Schocken Verlag, 1934), 17. Ayrıca Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 45.

³¹¹ Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, 333.

³¹² Muhammet Fatih Duman, *Gelibolulu Mustafa Ali'nin Zübdetü'd-Tevarih Adlı Eserinin I-III Varaklar Arası Edisyon Kritiği* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006), 36.

Weil, Nuh Peygamber'in hayatıyla ilgili bilgi aktarırken İslami kaynaklardan, Kitabı Mukaddes'ten ve Yahudi kaynaklarında bulunan bilgileri harmanlamış ve o şekilde eserine aktarmıştır. Nuh Peygamber'in hayatını kısa ele alarak vefatıyla ilgili bilgi vermemiştir. Weil'in, farklı rivayetleri kullanıp bir araya getirmesi ve bu rivayetlerin kaynaklarını açıklamadan eserinde sunmuş olması, Kur'an'da yer alan peygamber kıssalarının kutsal metinlerden etkilendiği veya bu metinlerin kaynağı olabileceği düşüncesini yansıtmaktadır.

Weil'in eserinde Hud Peygamber'in Ad kavmine gönderilen bir peygamber olarak ele alınmaktadır. Öyle ki Ad kavmi Hud Peygamber'in imana davet çağrılarına kulak asmamış ve sığındıkları mağaranın çökmesi sonucu helak olmuşlardır.³¹³

Kral Şeddad tarafından yönetilen Ad kavmi bir devler ulusudur. Hud peygamber, Aden bölgesinde bulunan Ad kavmini özelde de bu ulusun kralı olan Şeddad'ı imana davet etmiştir. Topluluk iman etmeleri karşılığında cenneti ve cennette bulunan saraylara, köşklere sahip olacağını öğrenince, Hud peygambere inanmaktan vazgeçmişlerdir, çünkü Şeddad, Hud Peygamber'in saymış olduğu bu nimetlere dünyadayken sahip olabileceğini belirtmektedir.³¹⁴ Şeddad bunun üzerine İrem bahçeleri içerisinde yakuttan, zümrüitten, elmas ve incilerle süslenmiş köşkler yaptırmıştır. Sütunlar şehri olan İrem³¹⁵ tamamlanınca şehre girmek isteyen Şeddad ve Ad kavmi şehri bulamamış, yakalandıkları fırtına ve yağmurdan korunmak için bir mağaraya sığınmış ancak mağaranın çökmesiyle birlikte helak olmuşlardır.

Kur'an kaynaklarına göre Hud peygamber, Ahkaf³¹⁶ bölgesinde yaşayan Ad kavmine peygamber olarak gönderilmiştir. Weil, Hud Peygamber'in, Kitabı Mukaddes'te geçen Eber olabileceği ihtimali üzerinde durmaktadır. Benzer şekilde bir takım Müslüman alimlerde onu Nuh'un soyundan gelen İbrahim'in atalarından Eber ile özdeşleştirmektedirler.³¹⁷

Kur'an, Şeddad'la ilgili bilgi vermezken, Şeddad'dın yaptırmış olduğu şehrin yakut, zümrüt, elmas ve incilerle süslendiğine dair detaylar da aktarılmamıştır. Kur'an Ad kavminin eşsiz bağ ve bahçelere sahip olduklarını, temelli kalacakmış gibi sağlam yapılara sahip olduklarını haber

³¹³ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 47-48.

³¹⁴ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 47. Bkz. Taberi, *Tarih-i Taberi*, 2023, 1/62.

³¹⁵ İrem bir kabile adı olarak kabul edilirken, diğer bir taraftan Şeddad tarafından kurulan bir şehir olduğu düşünülür. Bkz. Ömer Faruk Harman, "İrem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/443.

³¹⁶ Hud'un kavmini iman etmeleri için davet ettiği sırada yaşadıkları bölgenin adı.

³¹⁷ Ömer Faruk Harman, "Hud", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/279.

vermektedir.³¹⁸ Kur'an'da Ad kavmi Hud peygamberi beyinsizlikle suçlarken³¹⁹ Weil'in eserinde bu tür bir suçlamaya rastlanmamaktadır. Ad kavminin helaki Kur'an'da gürültülü, şiddetli fırtına şeklinde açıklanırken,³²⁰ Weil'de şiddetli fırtına ifadesini kullanır, ancak Ad kavminin helakin sebebi şiddetli fırtına olmamış, sığınmış oldukları mağaranın çökmesi neden olmuştur.³²¹

Weil, Şeddad tarafından yaptırılan İrem şehrinin Muaviye döneminden olan bir kişi tarafından görüldüğünü bildirmektedir. Bu haber aynı zamanda Taberi'nin eserinde zikredilmektedir.³²² Ancak muhtelif İslam alimleri İrem şehrinin hiç inşa edilmediğini, eğer inşa edilmiş olsaydı birtakım kalıntıların olması gerektiği şeklinde yorum yapmışlardır.³²³ Weil, İslam kaynaklarında geçen bu anlatıyı kendi eserine detaylı bir şekilde yer vermiş,³²⁴ aynı zamanda tercüme etmiş olduğu *Binbir Gece Masalları* eserinde de bu hikâye yer almıştır.³²⁵

Weil, Hud Peygamber'in hikayesini incelerken, bu hikâyeyi Kur'an dışı kaynaklardan alınan anlatılar ve menkıbevi unsurlarla zenginleştirerek ele almıştır. Bu metot, kıssaya Kur'an metinlerinde olmayan ilave ayrıntılar ve yorumlar eklemiştir. Weil'in bu yaklaşımı, hikayeleri yalnızca Kur'an'daki anlatımlarından öte, tarihsel referanslar ve İslam dışı kaynaklarla besleyerek genişletmiştir. Ancak, bu yaklaşım aynı zamanda kıssaların geleneksel dini yorumlarından bir sapma olarak da görmek mümkündür.

Salih Peygamber'in kıssası, Semud kavmi içinde onun dünyaya gelmeden önceki ve dünyaya geldikten sonraki durumunu kapsamlı bir şekilde ele almaktadır.

Semud halkı, Ad halkının kaderini yaşamamak için dev kayaları oyarak kendilerine güçlü evler inşa etmişlerdir. Bu sayede, Tanrı'nın öfkesinden korunmayı ummuşlardır. Semud halkının liderleri Cünd İbn Ömer'dir. Aynı zamanda onun başrahibi Kanuh b. Abid'in kıssanın önemli figürlerinden biridir. Kıssada Salih peygamber, Kanuh ve Ragva'nın oğlu olarak sunulmaktadır. İnancı dolayısıyla saraydan ayrılan Kanuh, cennetten gönderilen bir kuzgun aracılığıyla eşi

³¹⁸ el-Şuara 26/128-129.

³¹⁹ el-Araf 7/66.

³²⁰ el-Hakka 69/6.

³²¹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 48.

³²² Taberi, *Tarih-i Taberi*, 2023, 1/66.

³²³ Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, 265.

³²⁴ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 47.

³²⁵ Gustav Weil, *Tausend und Eine Nacht* (Stuttgart: Rieger'sche Verlagsbuchhandlung, 1889), 2/40-42.

Ragva ile beraber olmuş dokuz ay sonra adını Salih koydukları, Şit'in suretini andıran ve alnında peygamberlik nuru bulunan bir erkek çocuğu dünyaya gelmiştir.³²⁶

Deve mucizesi öncesinde bu bölümde yer alan Salih Peygamber'e dair anlatılar oldukça ilginçtir. Salih peygamber bir savaşçı olarak tasvir edilmekte hatta kahramanlıkları kralın onu kıskanmasına sebep olmaktadır. Semudluların kralı Cünd İbn Ömer, Salih Peygamber'den birkaç mucize göstermesini istemiştir. Bu mucizeler, hurma ağacı yapraklarının yılan ve kertenkeleye dönüşmesi, orada bulunan iki güvercinin Salih Peygamber'in, Allah'ın elçisi olduğunu söylemeleri, yılan ve kertenkele tarafından ısırılıp ölen Semudluların tekrar dirilmesi olarak örneklendirilmektedir. Semudlular bu mucizeler karşısında putperestliğe devam etmişlerdir. Salih peygamber Allahtan, inatçılık gösteren kavminin helak olmasını istemiştir. Ancak bunda acele davrandığı için mağarada yirmi yıl uyutulmasına neden olmuştur.³²⁷

Yirmi yıl önce kendisine inanmayan kralın durumunun değişmediğini gören Salih, peygamberliğini ispatlamak için ona istediği mucizeyi gösterebileceğini söylemiş, kral ve yanındakiler ise kaya'dan istedikleri şekilde bir deve çıkmasını istemişlerdir. Bu esnada Salih peygamber, Kral Cünd İbn Ömer, Başkahin Davud ve kralın kardeşi Şihab'a karşı mücadele etmektedir. Deve mucizesi gerçekleşikten sonra Cünd iman etmiş ancak Davud ve Şihab Allah'ı inkar etmekte ısrar etmişlerdir.

Deve mucizesinden sonra iman edenler çoğaldıkça kralın kardeşi Şihab, deveyi öldüren kişiye kızı Rajjan'ı vereceğini vaat etmiş, Kadbar isminde bir gencin deveyi öldürmesi üzerine Allah bu kavmi helak etmiştir.³²⁸ Salih peygambere inanan kral Cünd İbn Ömer'le beraber bu felaketten sonra Filistin'e göç etmişlerdir.³²⁹

Salih peygamber İslam inancında önemli bir peygamber olarak kabul görmektedir, Kitabı Mukaddes'te kendisinden söz edilmemektedir. Lakin Gustav Weil, Salih kıssasının kökeni hakkında birtakım iddiaların bulunduğunu, bu kıssanın rabbinik efsanelerle bağlantılı olup olmadığı hakkında tartışmaların yaşandığını bildirmektedir.³³⁰ Ayrıca Salih isminin Şaleh,

³²⁶ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 54.

³²⁷ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 55.

³²⁸ Bunun üzerine Semud halkının yüzleri üç gün boyunca değişir; ilk gün sararır, ikinci gün kızarır ve üçüncü gün kömür karasına dönüşür. Yüzlerin dönüşmesi hadisesi İslam kaynağında da geçmektedir. Bkz. Taberi, *Tarih-i Taberi*, 2023, 1/167.

³²⁹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 59-61.

³³⁰ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 52.

Metuşaleh'e benzediğini de söylemektedir. Metuşelah ismi Kitabı Mukaddes'te yaratılış bölümünde Âdem Peygamber'in şeceresi sıralanırken geçmektedir.³³¹ Kitabı Mukaddes'te adı geçmemesine rağmen Weil, Salih kıssasının Kitabı Mukaddes'e ait olduğu ihtimali üzerinde durmuştur. Ancak Salih'in Metuşaleh ile aynı kişi olması hususunda Salih Peygamber'in kıssasına Nuh'tan sonra yer vermekle bu görüşüne ters hareket etmiş olmaktadır. Zira Metuşaleh, Kitabı Mukaddes'te Nuh'un ataları arasında sayılmaktadır.³³²

İslami kaynaklarda Salih Peygamber'in anne ve babasının kimlikleri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ancak Weil, Salih'in atasını Kanuh ve Ragva olduğunu öne sürmektedir. Peygamberlerin hayatlarının kronolojik bir sırada ele alınması bu tür eklemeleri gerekli kılmış görünmektedir.

Salih peygamber dünyaya gelmeden önce, babasının bir mağarada korunduğu ve bu dönemde putperest inançlardan uzaklaştığı anlatılır. Bu Salih'in babasının inanç yolculuğunu vurgulamak ve onun batıl inançlardan ayrılarak gerçeğe, yani hakikate yönelişini göstermek için kullanılan bir hikayedir. Ayrıca, Salih Peygamber'in ailesinin toplumda itibarlı bir konuma sahip olduklarını³³³ kendisinden de ümit beklenen biri olarak kabul gördüğu ifade edilir.³³⁴ Bu anlatım, Salih Peygamber'in kökeni ve ailesinin geçmiş inancı hakkında bilgi verirken, aynı zamanda onun ileride üstleneceği rolü ve karakteri hakkında ipuçları sunar.

Diğer peygamber kıssalarında olduğu gibi Salih Peygamber'in kıssasında da hayvanlar alemiyle ilgili bir anlatıya yer verilmekte ve kıssalar birbirine bağlanmaktadır. Salih Peygamber'in annesinin bir kuzgun aracılığıyla babasıyla buluşturulması ve bu kuzgunun Nuh peygamberindeki siyahlaşan kuzgunlardan farklı olması kıssalarda hayvanların niçin bu özelliklerde olduğuna dair açıklamalarla uyum ve bütünlük arz etmektedir.

Kur'an anlatımında Salih peygamber Semud kavmini doğru yolda olmaları için ısrar edince, kavminin ileri gelenleri onu büyücülükle ve uğursuzlukla³³⁵ suçlamışlardır, ayrıca Salih'ten peygamberliğini delillendirmesi için ondan mucize istemişlerdir,³³⁶ Salih peygamber ise onlara deve mucizesini göstermiştir.³³⁷ Salih'in deve mucizesi haricinde başka mucizeler göstermesi, onun yirmi yıl mağarada uyutulup ömründen yirmi yılı eksilmesi, deve mucizesini Semudluların istemesi gibi anlatılar Kur'an'da yer almamaktadır. Bu hususlar Salih

³³¹ Yaratılış, 5:22-27.

³³² Yaratılış, 4:18.; 5:21-22.

³³³ Ahmet Güç, "Salih", *Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/32.

³³⁴ el-Hud 11/62.

³³⁵ el-Neml 27/47.

³³⁶ el-şuara 26/154.

³³⁷ el-şuara 26/155.

Peygamber'in deve mucizesinin gölgesinde kalan ve İslami kaynaklarda nadiren yer alan bilgilerdir.

Weil'in eserinde, Kur'an'daki sınırlı bilgilere kıyasla deveyle ilgili daha mistik bir anlatım bulunmaktadır. Burada, Semud kavminin develerden bekledikleri olağanüstü özellikler ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Bu anlatıma göre, devenin sütü yazın soğuk, kışın sıcak, sütüyle hastaları iyileştiren, fakirleri zenginleştiren, her evin kapısının önüne gidip ev sahibini adını çağırarak boş kaplarını sütle doldurması beklenmiştir.³³⁸

Weil'in eserinde, Kur'an'daki anlatımdan farklı olarak, devenin öldürülmesi olayı daha ayrıntılı bir biçimde ve helak olma şekli farklı işlenmiştir. Kur'an, devenin kimler tarafından öldürüldüğünü³³⁹ ve felaketten kimlerin kurtulduğuna dair isim zikretmezken,³⁴⁰ Semud kavminin korkunç sesle helak olduklarını aktarır.³⁴¹

Salih Peygamber'in hayatı ve onun mucizevi deve hikayesi, Kur'an-ı Kerim'in önemli anlatıları arasında yer alır. Bu kıssa, onun toplumuna gönderilmiş bir peygamber olduğunu ve onlara doğru yolu göstermeye çalıştığı bir dönemi simgeler. Ancak Gustav Weil'in çalışmalarında, Salih Peygamber'in deve mucizesine ek olarak, Kanuh İbn Abid, Ragva, Cünd İbn Ömer gibi kişilerle ilişkilendirilen başka hikayeler de mevcuttur. Salih Peygamber'in bu kişilerle olan etkileşimi ve onlarla verdiği mücadele anlatılır. Cünd İbn Ömer, Kanuh İbn Abid, Ragva ve Şihab karakterleri Arap tarihçiler arasında da anlatılan hikayelerden biridir. Arap tarihçileri tarafından aktarılan bu hikâye Weil tarafından kaynağı belirtilmeden Salih Peygamber'in hayatının bir parçasıymış gibi aktarıldığı görülmektedir.³⁴²

4.3.4. İbrahim

Sami dinlerde önemli bir yeri olan İbrahim Peygamber'in kıssası kapsamında Weil'in kitabında değinmiş olduğu hususları; onun Nemrut'la mücadelesi, eşleri ve oğullarıyla alakalı anlatılar, Büyük İskender'le (Zülkarneyn) bağlantısı ve vefatı olmak üzere dört ana başlıkta toplamak mümkündür.

³³⁸ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 57.

³³⁹ el-Şuara 26/157-158.

³⁴⁰ el-Hud 11/66.

³⁴¹ el-Hud 11/67.

³⁴² Sabine Baring Gould, *Legends of Old Testament characters, from the Talmud and other sources* (London: Macmillan and co, 1871), 125.

Weil'in eserinde İbrahim peygamberin Kral Nemrut ile mücadelesi, doğumundan itibaren başlamaktadır. Nemrut'un³⁴³ görmüş olduğu bir rüya üzerine erkek çocuklarını öldürttüğü, bu sırada İbrahim'e hamile olan annesinin bir mağaraya sığınıp İbrahim'i orada dünyaya getirerek kurtardığı nakledilmektedir. İbrahim'in büyüyünce Tanrı arayışına girdiği, put satıcısı olan babası Azer'le çatıştığı, Nemrut'un onu ateşe attığı ancak mucizevi olarak kurtarıldığı yine onun İbrahim'in Tanrısını öldürmek için gökyüzüne ulaşan bir kule yaptığı aktarılmaktadır.

İbrahim'in kıssası, Allah'ın göndermiş olduğu sinek ordusuyla helak ettiği Nemrut'tan sonra eşleri ve oğulları üzerinden anlatılmaya devam etmektedir. Güzelliğiyle dikkat çeken eşi Sare'yi korumaya çalışan İbrahim peygamber,³⁴⁴ bu hususta başarısız olunca Sare'yi Allah muhafaza etmiştir.³⁴⁵ Bu esnada İbrahim Peygamber'in diğer eşi olacak olan Hacer, Sare'ye hediye bir köle olarak verilmiştir.

Sare'nin bu köleye kıskançlığı üzerine İbrahim peygamber, Hacer ve oğlu İsmail'i Mekke'ye götürmek zorunda kalmıştır. Orada oğlu ve eşini bırakan İbrahim'in zaman zaman onları ziyaret etmesi ve bu ziyaretlerinin birinde oğlunu Allah'a kurban etme teşebbüsü, Weil tarafından ayrıntılı olarak nakledilmektedir. Yine İbrahim'in Mekke'yi ziyaretleri sırasında İsmail'in yapmış olduğu evlilikleri, eşlerinin İbrahim peygambere olan tavırları üzerinden değerlendirilmektedir.³⁴⁶

İlerleyen bölümlerde İbrahim ve Sare'nin ileri yaşlarına rağmen gerçekleşen İshak'ın doğumu ele alınmaktadır. İkisinin de yaşlı olmalarına karşın bir çocuk sahibi olmaları, insanlar arasında Sare'nin İbrahim peygambere olan bağlılığına şüphe düşürmüştür. Bu durum üzerine, Tanrı İshak'ı İbrahim'e benzetmiş ve ikisinin ayırt edilebilmesi için de ilk olarak İbrahim'in saçını beyazlatmıştır.³⁴⁷

Weil, İbrahim'in 175-200 yaşlarında iken vefat ettiğini ve oğlu İshak tarafından eşi Sare'nin yanına;³⁴⁸ Hebron'da bulunan bir mağaraya gömüldüğünü belirtirken, İbrahim'in gömüldüğü

³⁴³ Nemrut'un adı Kur'an'da yer almaz ancak Yahudi metinleri ve peygamber kıssalarında, İbrahim ile mücadele eden kişi olarak Nemrut'tan bahsedilir.

³⁴⁴ İslam inancına göre peygamberler yalan söylemezler. Dolayısıyla İslam kaynakları Müslümanların dini kardeşliğini (Hucurat 49/10) temel alarak, İbrahim'in bu durumda yalan söylemediğini kabul ederler. Bkz. Taberi, *Tarih-i Taberi*, 1/187.

³⁴⁵ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 81.

³⁴⁶ Midraş anlatısına göre İsmail ilk olarak Moab'ın kızı "Asia" ile evlenmiştir. İkinci aldığı eşin ismi ise Fatıma'dır. İsmail'in evlendiği eş Targumda ise "Adişa" olarak geçmektedir. Bkz. Ömer Faruk Araz, "Yahudi Dini Literatüründe İsmail ile İlgili Rivayetlerin Analizi", *Kocaeli İlahiyat Dergisi* 6/1 (2022), 134.

³⁴⁷ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 97.

³⁴⁸ Taberi, *Tarih-i Taberi*, 1/232.

yerin uzun süre Yahudiler tarafından ziyaret edildiğini, daha sonra İshak'ın da babasının yanına gömüldüğünü bildirmiştir. Daha sonraları bu yerde Hristiyanlar tarafından bir kilise inşa edilmiştir. Müslümanlar bu şehri fethettiğinde ise kiliseyi camiye çevirmişlerdir. Şehir günümüzde *İbrahim'in Şehri* ya da *Halil* olarak anılmaktadır.³⁴⁹

Weil, İbrahim Peygamber'in tufandan 2242³⁵⁰ yıl sonra Susa³⁵¹ ya da Babil şehrinde doğmuş olabileceğini söylemektedir. Weil'in Babil rivayeti de muhtemelen Tanah'taki Ur kentinin Keldanilerin Ur şehri³⁵² olarak yorumlanmasına dayandırılmaktadır.

Weil, diğer kıssalarda olduğu gibi İbrahim Peygamber'in doğumunu da menkıbevi anlatılarla süslemeye devam etmiştir. İbrahim'in mağarada dünyaya geldikten sonra annesinin mağaraya sıklıkla uğrayamadığını ancak İbrahim Peygamber'in, parmak uçlarından çıkan süt, yağ ve bal ile beslendiğini aktarmaktadır.³⁵³ İbrahim peygamber mağaradan on beş ay³⁵⁴ sonra dışarıya çıkmış ve Tanrı arayışı içine girmiştir. İlk önce Yıldız'ı sonra Ay'ı ve son olarak Güneş'i Rab olarak kabul etmiş ancak onların ortadan kaybolduklarını görünce bunlara yönelmekten vazgeçmiştir.³⁵⁵

Kur'an'da, İbrahim Peygamber'in babasıyla olan mücadelesi kısa ve net bir şekilde ele alınırken,³⁵⁶ Weil ikisinin arasında geçen bu mücadeleyi Midraş'tan aktarmıştır.³⁵⁷ Zira

³⁴⁹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 99. Kur'an'da İbrahim'in kaç yaşında nasıl ve nerede vefat ettiği bilgisi yer almamaktadır. Bkz. Ömer Faruk Harman, "İbrahim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/270.

³⁵⁰ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 68.

³⁵¹ Susa, günümüzde İran'ın Hizistan eyaletinde yer alan antik bir şehirdir. Elam İmparatorluğu'nun başkentidir. Ur şehrinin 300 km kuzey doğusunda bulunmaktadır.

³⁵² Harman, "İbrahim", 21/269. Yaratılış, 11:28-31.

³⁵³ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 69. Taberi'de İbrahim'in parmaklarından ne tür bir içeceğin geldiği detayı verilmemiştir. Bkz. Taberi, *Tarih-i Taberi*, 2023, 1/169.

³⁵⁴ Başka bir rivayette İbrahim'in doğduktan sonra mağarada onbeş gün kaldığı, bu onbeş gün içerisinde diğer çocuklardan daha çabuk geliştiği zikredilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Taberi, *Tarihi Taberi* 1/170. Böylece Nemrut, İbrahim'den şüphelenmemiştir. Bkz. Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, 342. Ancak aktarılan bu rivayetlerin israiliyat olduğu ve bu tür detaylı anlatıların sahil olmadığı vurgulanmaktadır. Bkz. Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, 352.

³⁵⁵ Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, 343.

³⁵⁶ Meryem 19/42-46.

³⁵⁷ Midraş Rabah'taki rivayette İbrahim putlara hizmet etmeyi küçümser ve ateşle ölüme mahkûm edilir. Haham Hiyya'nın aktardığına göre İbrahim'in babası olan Terah putperesttir ve bir gün İbrahim'e kendi yerine putları satmasını istemiştir. Bir keresinde yaşlı bir kadın putlara hediye olarak bir sepet ekmek getirmiş, İbrahim'e sepeti putların önüne koymasını istemiştir. Daha sonra İbrahim putların ekmekleri yemediğini görünce bütün putları kırmış, sopayı da en büyük putun boynuna asmıştır. Babası bunun üzerine putları kimin kıldığını sormuştur. İbrahim, putların ekmek için kavga ettiklerini ve en büyük putun diğerlerini kıldığını söylemiştir. Babası Terah İbrahim'e putların duyma ve yeme yeteneklerinin olmadığını söylemiş ve bunun üzerine oğlunu azarlamış, daha sonra Nemrut'a teslim etmiştir. Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 71.

Yaratılış kitabına bakıldığında İbrahim'in babası Terah, sanki İbrahim'in memleketinden ayrılmasında olumlu bir rol oynamaktadır.

Kur'an'da İbrahim Peygamber'in, yaratıcıdan ölümlerin diriltilmesini istemesi hadisesini³⁵⁸ veya Kitabı Mukaddes'te İbrahim'le yapılan antlaşmayı³⁵⁹ Weil eserinde birtakım farklılıklarla anlatmıştır. Burada Nemrut, İbrahim peygambere yaratıcının kim olduğunu sormuş, İbrahim peygamber bunun üzerine yıllar önce ölen birini mezardan canlandırmış, ondan dört tane farklı kuş getirmesini istemiştir. İbrahim onları bin parçaya bölmüş ve Tanrı'dan tekrar canlandırılmalarını istemiştir.³⁶⁰

Weil, İbrahim Peygamber'in ateşe atılmadan önce Cebrail ile görüştüğünü aktarırken³⁶¹ bu hadisenin israiliyat olduğu bildirilmektedir.³⁶² Bunun yanında atılmış olduğu ateşin güllerle donatılması, yerden su fışkırması, ateşte yedi gün kalması, kertenkelenin³⁶³ ateşi harlaması, Nemrut'un kızı Radha'nın İbrahimle evlenmesi,³⁶⁴ Yahudi geleneğinde konu edilen Babil kulesinin Nemrut tarafından yaptırılıp Tanrı'ya ok atılması, insanların bir anda farklı dillerde konuşmaya başlaması gibi detaylar aktarılmaktadır.³⁶⁵ İbrahim Peygamber'in Sara ve Hacer'den önce bir eş almış olduğu aktarımı Kitabı Mukaddes'te onun üç evliliğinden ayrı bir evliliğe atıf yapmış olmaktadır. İbrahim'le anılan Urfa şehrinin efsaneleri arasında da benzer bir anlatı bulunmaktadır. Ancak burada eşinin ismi Zeliha'dır. Ve onun Urfa'daki makamı Aynı Zeliha olarak bilinmektedir.³⁶⁶

Weil hem İslami kaynaklarda³⁶⁷ hem de Midraş'ta³⁶⁸ anlatılan eşik değiştirme meselesini eserinde zikretmektedir. İbrahim peygamber, ilk gelininin soğuk karşılamasından dolayı, İsmail'e evinin eşiğini değiştirmesini önerir. Sonraki ziyaretinde, İsmail'in ikinci eşi İbrahim peygamberi sıcak bir şekilde ağırlar ve onun ayaklarını bir taş üzerinde yıkar. Bu taşta İbrahim

³⁵⁸ el-Bakara 2/260.

³⁵⁹ Yaratılış 15:1-21.

³⁶⁰ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 73.

³⁶¹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 74.

³⁶² Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, 356.

³⁶³ İbn Mace, *Süneni İbn Mace*, çev. Haydar Hatipoğlu (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2012), "Kitabu-s'Sayd", 12 (No. 3231).

³⁶⁴ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 76.

³⁶⁵ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 77-78.

³⁶⁶ <https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/225/624/aynzeliha-golu> (01.12.2023).

³⁶⁷ Rivayete göre eşik değiştirme haberini İbn Abbas Ehli Kitap'tan almıştır. Bkz. Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, 355.

³⁶⁸ Pirkei De Rabbi Eliezer 30, Gerald Friedlander, 1916.

Peygamber'in ayak izleri belirir³⁶⁹ ve bu taş daha sonra Kâbe'deki Makam-ı İbrahim'e köken olan bir hikâye olarak aktarılmaktadır.³⁷⁰ Ancak İslami gelenekte Makam-ı İbrahim'in Kâbe'de bir iskele taşı olduğu görüşü daha makbul bir rivayet olarak tercih edilmektedir.³⁷¹

Weil, İsmail'in babası tarafından kurban edileceği sırada Cebrail'in Cennet'te beslenen Habil'in koçunu İbrahim peygambere getirmesiyle ilgili Midraş anlatılarına³⁷² yer vermektedir. İsmail'e karşılık kurban olarak sunulan koçun cennetten getirilmesi, orada beslenmiş olması ve bu koçun Habil'in kurbanlık koçu olduğuna dair rivayetler, israiliyat kaynaklarından gelmektedir. Bu rivayetler, koçun fiziksel özellikleriyle ilgili ayrıntılar da içermektedir.³⁷³ Weil, İbrahim'in hangi oğlunu kurban etmeye teşebbüs ettiği konusuna da değinmektedir. Bilindiği üzere Kitabı Mukaddes'te bu oğul İshak'tır.³⁷⁴ Kur'an-ı Kerim'de ise bu oğlun ismi belirtilmemektedir.³⁷⁵ O, sadece bu oğlun İshak olduğunu söyleyen Müslüman alimler olduğunu belirtmektedir. Bu oğlun İsmail olduğunu söyleyen İslam alimlerinin ise Hz. Muhammed'in "Ben kurban için ayrılmış iki adamın oğluyum" hadisini delil göstermekle yetindiklerini söylemektedir.³⁷⁶

Weil, İbrahim peygamber ve İsmail Peygamber'in Kâbe yapımı sırasında, Âdem peygamber'den kalan eski bir temel bulduklarını ve bu temel üzerine binaya devam ettiklerini belirtir.³⁷⁷ Bununla birlikte Kâbe'nin ilk yapımının kimler tarafından gerçekleştirildiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.³⁷⁸ Weil, Hacerülesved'in³⁷⁹ tufandan sonra gökyüzüne ya da Ebu Kubeys dağına kaldırıldığını ve Cebrail tarafından İbrahim Peygamber'e getirildiğini bildirir. Nitekim İslami kaynaklarda Hacerülesved'in gökyüzüne değil tufanda Ebu Kubeys dağında korunduğuna dair haberler bulunmaktadır.³⁸⁰

³⁶⁹ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 1/199.

³⁷⁰ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 92.

³⁷¹ Nebi Bozkurt, "Makamı İbrahim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/412.

³⁷² Rabbi Yehoşua'ya göre, bir melek, koçu Cennet'ten getirmiştir. Koç sonsuz yaşam ağacının altında otlamış, altından akan dereyi su içmiş, tüm dünyaya güzel bir koku yaymış ve yaratılışın altıncı gününün akşamında Cennet'e getirilmiştir.

³⁷³ Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, 371.

³⁷⁴ Yaratılış, 22:1-19.

³⁷⁵ Saffat 37/102.

³⁷⁶ Ömer Faruk Harman, "Hz. İsmail-Hz. İbrahim ve Kurban", 1. Hz. İbrahim Sempozyumu Bildirileri, ed. Ali Bakkal (Şanlıurfa: Şurkav Yayınları, 1997), 156.

³⁷⁷ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 93.

³⁷⁸ Saadettin Ünal, "Kâbe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/15.

³⁷⁹ Âdem bölümünde Hacerülesved'in oluşumuyla ilgili bilgi verilmiştir.

³⁸⁰ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 1/202.

Weil'in aktarmış olduğu ilginç bilgilerden birisi de Büyük İskender ile ilişkilidir. Weil'in aktardığına göre Kâbe'nin inşasında İbrahim'in yanına gelen İskender imana gelerek Kâbe'yi tavaf etmiştir. Weil bu hususla ilgili anlatımına devam ederken Kur'ani bir karakter olan Zülkarneyn'e geçmekte onun isminin nereden geldiği konusundaki görüşlere yer verdikten sonra İskender'in soyadının Zülkarneyn olduğunu belirterek bu iki kişiyi birbirine bağlamaktadır. İbrahim peygamber ve Büyük İskender arasında uzun bir zaman aralığı olduğu bilinciyle İslam bilginlerinin görüş ayrılıklarına dayanarak o da biri İbrahim peygamber zamanında;³⁸¹ diğeri Makedonya kralı Philip (MÖ 4. yy) zamanındaki İskender (Philip'in oğlu)³⁸² olmak üzere iki İskender'in olduğunu nakletmektedir. Ancak Weil, İslam tarihçileri tarafından efsaneleştirilen Makedonyalı İskender'e yönelik bir eleştiride bulunmadığı gibi İbrahim peygamber zamanında tarihi bir İskender'in olup olmadığını hiç sorgulamamaktadır.

Weil, İbrahim peygamber kıssasını işlerken, halk anlatılarına ve köken mitlerine başvurmuştur. Bu hikayelerden bir tanesi, kadınların küpe takma adedinin, Sare'nin yeminini yerine getirmek amacıyla İbrahim Peygamber'in Hacer'in kulağını delmesiyle başladığını öne sürmesidir. Bu, küpe takma alışkanlığının dini bir olaya dayandığını iddia eden bir halk hikayesidir.³⁸³ Bir diğeri ise, İbrahim Peygamber'in yaşlandığını ve oğlu İshak'la olan farkın belirginleşmesi için onun saçına beyaz saçlar geldiğinin anlatıldığı hikayedir. Bu, İbrahim ve İshak arasındaki nesil farkını vurgulayan başka bir köken hikayesidir.³⁸⁴

Weil'in bu hikayeleri ele alması İbrahim peygamber kıssasının orijinal anlatısına ek olarak, gerçek dışı ve kıssanın aslına dahil olmayan anlatıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu tür halk inanışları farklı kültürler ve halk tarafından şekillenmiş ve zamanla değişikliklere

³⁸¹ Mustafa Öztürk, "Zülkarneyn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/565.

³⁸² Mahmut Kaya, "İskender", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/555.

³⁸³ Weil, bu olaydan sonra kadınların küpe takmaya başladıklarını belirtir. Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 83.

³⁸⁴ "İbrahim, oğlu İshak süttten kesildiğinde, İbrahim büyük bir yemek daveti verdi. O zaman putperestler şöyle dediler: Sokaktan bir çocuk alıp onu oğullarıymış gibi gösteren ve hatta inanmamız için onun onuruna bir ziyafet veren şu yaşlı evli çiftte bakın. Bunun üzerine İbrahim, o zamanının en seçkin erkeklerini, Sara ise en seçkin kadınları bebekleriyle davet etti. Sonra Tanrı'nın bir mucizesiyle, Sara o yaşına rağmen tüm bebekleri emzirdi. Bu arada hâlâ şöyle deniyordu: Yüz yaşındaki bir adam nasıl erkek çocuk doğurur? Ama bir anda İshak'ın yüzü İbrahim'in yüzü gibi oldu ve hepsi şaşa kaldı. Sonra Tanrı'nın İbrahim'in onuruna yaptığı mucizelerden biri de saçlarının aklaşmasıdır. İbrahim'den önce yaşlılığın belirtisi olan saçların ağarması yoktu. Geniş Bilgi için bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 97-98.

uğrayarak kıssalara dahil edilmiştir. Ancak bu tür halk hikayeleri, kıssaların vermek istediği asıl mesajın önünü kapatmaktadır.

4.3.5. Yusuf

Weil'in Yusuf kıssasını ele alış şekli diğer kıssalarda olduğu gibi karmaşıktır. Weil, İslami kaynaklarda yer alan kısımlara dipnotlarda midraşik kök bulmaya çalışmaktadır. Aktarımda İslami kaynaklara sadık kaldığı görülmekle beraber kaynaklar arasındaki bariz çelişkileri sorgulamamakta, kendi yorumunu yapmamakta ve iki kutsal kitap arasında mukayese yapmamaktadır.

Weil'in eserinde aktardığı Yusuf kıssası, onun çocukluğunda bir hile ile teyzesi tarafından alıkonulmasıyla başlamaktadır. Kardeşlerinin kıskançlığı sebebiyle köle olarak satılan³⁸⁵ Yusuf, Kral Rajjan'ın yönetiminde olduğu bir dönemde Mısra getirilmekte ve Potifar tarafından satın alınmaktadır.³⁸⁶ Potifar'ın eşi Züleyha'nın arzularına cevap vermemesi sebebiyle zindana düşen Yusuf, uzun yıllar sonra kralın bir rüyasını yorumlayarak zindandan çıkarılır ve Potifar'ın yerine hazine bakanlığı görevine atanır. Devamında bu görevde iken kardeşlerinin kıtlık sebebiyle ona gelmesi üzerine kardeşi Bünyamin'i bir hile ile alıkoyar, böylece onlara ders veren Yusuf daha sonra onları affeder. Kıssa, Yusuf'un babası ve kardeşlerinin soyunu Mısır'a getirmesiyle bitmektedir.³⁸⁷

İslam literatürü açısından temel kaynak olan Kur'an-ı Kerim, diğer kıssalarından farklı olarak Yusuf Peygamber'in kıssasına bir sureyi ayırmış bulunmaktadır. Bu surede kıssa, Yusuf Peygamber'in kardeşleri tarafından bir kuyuya atılması, Mısır'a bir köle olarak götürülmesi, iftira sonucu zindana düşmesi ve rüyaları yorumlaması konusundaki ayrıcalığı sayesinde hazine bakanı olarak göreve getirilmesi ve nihayetinde kardeşlerini affederek onları ve babasını Mısır'a getirtmesi başlıklarında işlenmektedir.³⁸⁸ Weil, Yusuf kıssasını ana hatlarıyla Kur'an-ı Kerim'in bu kronolojisine bağlı kalarak ele almıştır.

Weil, Yusuf kıssasını aktarırken bir bütün olarak Kur'an-ı Kerim'de yer alan Yusuf suresinden ziyade muhtemelen kıssayı aldığı diğer İslami kaynakları tercih etmiş gözükmektedir. Böylelikle bir noktaya kadar Yusuf kıssası Kitabı Mukaddes anlatılarına daha yakınlaşmış

³⁸⁵ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 105.

³⁸⁶ Yaratılış, 39:1.

³⁸⁷ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 119-124.

³⁸⁸ Kıssa Kur'an'ın on ikinci suresinde yer almaktadır.

olmaktadır. Zira Kur'an-ı Kerim'de kıssanın ayrıntıları oldukça farklıdır. Weil Kur'an'daki anlatım ile referans olarak kullandığı İslami kaynaklar arasında hiçbir mukayese yapmamaktadır.

Kur'an-ı Kerim, Yusuf Peygamber'in hiçbir kardeşinin ismini anmamaktadır. Kuyuya atma fikri onlardan biri olan "söz alan" kişiye atfedilmektedir.³⁸⁹ Kardeşinin alıkonulması üzerine babalarının yanına dönmeyeceğini söyleyen kardeş ise "onların en büyüğüdür" denilmektedir.³⁹⁰ İslami kaynaklar bu kişiler konusunda ilkinin Yahuda ikincisinin ise Ruben olduğunu aktarmaktadır. Görünen o ki Weil de bu isimlendirme konusunda İslami kaynaklara sadık kalmaktadır. Zira bir farklılıkla³⁹¹ Kitabı Mukaddes'e göre bunlar tam tersi şekildedir.³⁹²

Kardeşler tekrar kuyunun başına gittiklerinde oradan geçen bir kervana, Yusuf'un kendilerine ait olan asi bir köle olduğunu söyleyerek onlara cüzi miktarda bir satış belgesiyle satmışlardır. Yahudi metinlerine göre, Yusuf yirmi gümüş karşılığında satılmış ve kardeşleri bu parayla kendilerine sandalet almıştır.³⁹³ Weil'in eserinde olduğu gibi kardeşlerin kuyuya gidip gelme meselesi Kur'an'da yer almamaktadır.

Yusuf'un yolda annesinin kabrini ziyaret etme hadisesi, Yahudi ve İslami kaynaklarda da farklılıklarla ele alınır. Her iki kaynakta ve Weil'in aktarımında Yusuf'a iyi davranılmamış, merhamet edilmemiştir. İslami kaynakta Yusuf Mısır'a götürülene kadar bağlı bırakılmış,³⁹⁴ Yahudi kaynağında ise kervancılar Tanrı'nın uyarısından sonra Yusuf'a dokunmamışlardır.³⁹⁵

Weil ek bir kurgulama yaparak Yusuf zamanındaki Mısır kralının Rajjan olduğunu açıklamaktadır. Buna göre Yusuf'un Mısır'a getirildikten sonra, Amalika soyundan gelen Rajjan zamanında hazine bakanlığı görevini yapan Potifar tarafından satın alınmıştır. Kitabı Mukaddes'te ise Yusuf zamanında Mısır'ı yöneten, bir firavundur.³⁹⁶ Dahası Yusuf suresinde

³⁸⁹ Yusuf 12/15.

³⁹⁰ Yusuf 12/80.

³⁹¹ Kitabı Mukaddes kardeşlerin Mısır'ı ziyaretlerini iki sefer ile sınırlandırmakta Yusuf'un Bünyamin'i alıkoyması üzerine yalvaran kardeşin ise Yahuda olduğunu söylemektedir. (Yaratılış, 44:18).

³⁹² Yaratılış, 37:21, 44:18.

³⁹³ John Wesley Etheridge, *The Targums of Jonathan Ben Uzziel On the Pentateuch* (London: Printed By William Nichols, 1862), 288.

³⁹⁴ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 1/279.

³⁹⁵ *The Book of Jasher* (Published By J. H. Parry&Company, 1887), 27-33.

³⁹⁶ Yaratılış, 36:391.

Kur'an'da Mısır'ı yönetene özellikle firavun denilmemekte bu kişi "melik" olarak nitelendirilmekte ve Yusuf'u satın alan kişi "Aziz"³⁹⁷ olarak tanımlanmaktadır.³⁹⁸

Yusuf'un kardeşlerinin babalarına, kuzu kanı³⁹⁹ bulaştırılmış ve yırtılmamış Yusuf'un gömleğini vermeleri, Yusuf'un bir kurt tarafından parçalandığını söylemeleri, kendilerini inandırmak için bir kurt yakalayıp babalarına getirmeleri ve kurdun dile gelmesi aktarılan detaylardan bir kaçıdır.⁴⁰⁰ Bu anlatılardan kardeşlerin Yusuf'un bir kurt tarafından öldürüldüğünü söylemeleri ve ona ait gömleği babalarına getirmeleri Kur'an'ı Kerim'de yer almaktadır.⁴⁰¹ Diğer taraftan Kitabı Mukaddes'te yırtıcı bir hayvandan bahsedilmekle beraber kardeşleri ve babası arasında onun ölümünü kurda bağlayan bir diyalog yer almamaktadır. Weil'in da yer verdiği kurt ile ilgili bu tür ayrıntılar Yahudi geleneğinde yer almaktadır.⁴⁰²

Züleyha⁴⁰³ ismi Kitabı Mukaddes'te geçmemekte, isim yerine "Yusuf'a sahip olan kadın" ifadesi kullanılmaktadır.⁴⁰⁴ Kur'an'da ise Aziz'in karısı olarak zikredilir.⁴⁰⁵ Weil, Züleyha'nın ve Yusuf'un birbirlerine sahip olmak istediklerini, ancak Yusuf'un babasının hayalini kapıda gördüğünü ve uyarısından hemen sonra çirkin fiili işlemekten vazgeçtiğini ayrıntılı bir şekilde aktarmaktadır.⁴⁰⁶ Bununla birlikte Weil, Midraş'a atıf yaparak Yakub'un, Yusuf'u uyaran anlatısına da yer vermektedir.⁴⁰⁷

³⁹⁷ Kur'an, Yusuf'u satın alan kişiyi "Mısırlı" ve "Aziz" olarak tanımlamaktadır. "Aziz" Yusuf'u satın alan kişinin unvanı olarak zikredilirken aynı zamanda Yusuf için de bu unvan kullanılmaktadır. Yusuf'u satın alan kişinin asıl adı "İftir" ya da "Kıftir" olarak belirtilmektedir. Bkz. Ömer Faruk Harman, "Aziz-i Mısır", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/343-344. Kitabı Mukaddes'te ise Yusuf'u satın alan kişinin "Potifar" olduğu zikredilir. Bkz. Yaratılış, 39:1.

³⁹⁸ Yusuf 12/ 15-21, 30-51.

³⁹⁹ Kur'an'da, hayvan cinsi zikredilmeyerek sahte kan ifadesi kullanılırken (Yusuf 12/18) Kitabı Mukaddes'te teke kanı olarak ifade edilmektedir (Yaratılış, 37:31).

⁴⁰⁰ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 102-103. Ayrıca Bkz. Gould, *Legends of Old Testament characters, from the Talmud and other sources*, 216.

⁴⁰¹ Yusuf 12/17.

⁴⁰² Gould, *Legends of Old Testament characters, from the Talmud and other sources*, 216.

⁴⁰³ Kur'an'da Züleyha ismi yerine Aziz'in karısı ifadesi geçer (Yusuf 12/30). Yahudi kaynaklarında Zelicah olarak geçerken (*The Book of Jasher*, 15, 16, 17) Tarih-i Taberi'de ise hem Züleyha hem de Zeliha olarak isimlendirilmektedir.

⁴⁰⁴ Yusuf 12/51.

⁴⁰⁵ Yusuf 12/30.

⁴⁰⁶ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 108.

⁴⁰⁷ "Ama kadın Yusuf'u giysisinden tutup tam teslim olmak üzereyken, babasının sureti ona göründü ve şöyle dedi: "Yusuf, bir gün kardeşlerinin değerli taşlara kazınmış adları baş kâhinin göğsünde parlayacak, seninki silinecek mi?" Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 109.

Weil, Yusuf'un Züleyha'dan kaçarken ikisinin de kapıda Potifar'la karşılaştıklarında olaya hakemlik yapanın henüz beşikte yatan Züleyha'nın kuzeni olduğunu nakletmektedir.⁴⁰⁸ Kur'an anlatısında kadının efendisiyle kapıda karşılaştıkları haber verilirken hakemlik yapan kişinin kadının akrabalarından biri olduğu bildirilir, fakat akrabanın cinsiyeti ve yaşıyla ilgili detay verilmemektedir.⁴⁰⁹

Weil, Züleyha'nın kendisini aklamak için şehirde bulunan kadınları evine davet edip onlara bıçak ve portakal⁴¹⁰ verdiğini açıklamaktadır. Weil, kadınlara portakal verildiğine dair tezini kuvvetlendirmek için Geiger'in eserinde geçen ilgili bölümlere bakılması gerektiğini not etmiştir.⁴¹¹ Kur'an'da ise herhangi bir meyve ismi zikredilmemekle beraber, sadece ellerin bıçakla kesildiği bilgisi aktarılır.⁴¹²

Weil, yine bir ekleme ile kral Rajjan'ın devrilmesinde Yunan casuslarının rol oynadığını, onlardan birinin kralın aşçısı ile anlaşarak kralı zehirleme planı yaptığını belirtmektedir. Ancak bu haber krala ulaşır, fakat aşçının mı yoksa başsakinin mi bu ihanetin içinde olduğunu bilemediğinden, her iki şüpheliyi de zindana atar.⁴¹³ Yusuf'un zindan arkadaşları kralın aşçısı ve başsakisi, Yusuf'la alay etme amaçlı görmedikleri bir rüyayı görmüş gibi anlatmışlar ve tabir edilmesini istemişlerdir. Yusuf'un tabirinden sonra her ikisi de gülererek alay etmişlerdir.⁴¹⁴ Weil'in eserinde aktarmış olduğu rüya tabiri Kur'an'daki gibi gelişir ancak her ikisinin Yusuf peygamber ile alay etmek için bu rüyaları uydurdıkları Kur'an'da bulunmamaktadır.

Yusuf'un, kardeşlerini casuslukla suçlaması Kitabı Mukaddes'teki bir ayrıntıdır. Buna karşın Weil'in zaman zaman kıssanın bazı ayrıntılarında İslami kaynaklara bağlılığı gözden kaçmamaktadır. Kur'an-ı Kerim, Yusuf'un kardeşlerinin Yusuf'la görüşmek adına Mısır'a üç

⁴⁰⁸ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 110.

⁴⁰⁹ Yusuf 12/25-26.

⁴¹⁰ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 112.

⁴¹¹ Geiger, متكاء kelimesinin, çoğu Arapların yemek yiyecek olanların sırtlarını yasladığı yastıklar olduğu açıklamasını yaptıklarını ifade etmektedir. Ancak ünsüz “te” ile kelime okunduğunda anlam farklılaşmaktadır. İbni Abbas ve Mücahid kelimeyi “portakal” olarak anlamlandırmakta; bazıları ise Habeş dilinde kelimenin portakal olduğunu açıklamaktadır. متكاء kelimesinin bıçakla kesilen bir meyve olarak da anlaşılabilceği açıklaması da yapılmaktadır. Ebu Said ise Araplarda, متكاء ya da بئك kelimesinin bir şey kesmek istendiğinde kullanıldığını ifade etmektedir (Geniş Bilgi için bkz. Geiger, *Was hat Mohammed aus dem Judenthume Aufgenommen? Eine von der Königl. Preussischen Rheinuniversität gekrönte Preisschrift*, 144-145). *The Book of Jasher*, 29. sayfada ise, Zeliha kadınların ellerine birer bıçak ve ağaç kavunu verir, Zeliha, Yusuf'un güzel giyinmesini isteyerek kadınların karşısına çıkmasını talep eder. Kadınlar Yusuf'un güzelliği karşısında farkında olmadan meyve yerine ellerini keserler ve her yer kan olur.

⁴¹² el-Yusuf 12/31.

⁴¹³ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 113-114.

⁴¹⁴ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 115.

kez ziyarette bulunduklarını anlatmaktadır ki Weil de buna sadık kalmaktadır. Halbuki Kitabı Mukaddes bu ziyaretleri iki üzerinden kurgulamaktadır.⁴¹⁵ Bir diğer ayrıntı farkı Kur'an'da Yusuf anne ve babasını tahta oturturken,⁴¹⁶ Weil, Yusuf'un tahta sadece babasını oturttuğunu bildirmiştir. Böylece doğum esnasında annesi (Rahel) ve çocukluğunda ölen teyzesi (Leah) rivayetleri karşısında tutarlı davranmakta ancak Kur'an'ın bu ayetini sorgulamayı ihmal etmiş olmaktadır.

Weil hem Kur'an'da hem de Kitabı Mukaddes'te yer almayan bilgilere de eserinde yer vermektedir. İlginçtir ki Yusuf, onu elde etmek için oyun düzenleyen ve iftira atan Züleyha ile ileride menkıbevi tarzda buluşarak evlenmektedir. Kitabı Mukaddes'te ise Yusuf'un evlendiği kişi Potifar'ın kızı Asenat'tır.⁴¹⁷ Kur'an Yusuf'un evliliğine değinmemektedir. Öyle anlaşıyor ki edebi kitaplara yansıyan halk hikayeleri zamanla Kur'an kıssaları için malzeme olarak kullanılmıştır.⁴¹⁸

İki kutsal kitap dışında kalan dikkat çekici hususlardan biri de kıssanın sonunda Yahuda'nın saçlarına dokunulmasıyla sakinleştirilebilen insanüstü bir kişi olarak sunulmasıdır.⁴¹⁹ Yine Weil, Kur'an'da anlatılan Yusuf Peygamber'in görmüş olduğu on bir yıldız, güneş ve ay rüyası haricinde başka bir rüya daha nakletmektedir. Öyle ki Yakup Peygamber, Yusuf'un görmüş olduğu bu rüya üzerine derin düşüncelere dalmış ve bu, sadaka almak için elini uzatan bir fakiri görmemesine sebep olmuştur. Bu olay Yakup Peygamber'in ileride acı çekecek olmasıyla bağlantılı kılınmaktadır.⁴²⁰

4.3.6. Musa ve Harun

Musa peygamber her üç dinde İsrailoğullarını Firavun'un haksızlıklarından kurtaran büyük bir peygamber olarak kabul edilmektedir. Musa Peygamber'in hayatı onun bebekken saraya girip İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarması, vaat edilmiş topraklara gitmek istemesi ve son olarak vefatı kronolojik şekilde Weil'in eserinde ele alınmaktadır.

⁴¹⁵ Yaratılış, 42:2-3., 43:2,10-15.

⁴¹⁶ Yusuf 12/100.

⁴¹⁷ Yaratılış, 41:50-52.

⁴¹⁸ Zehra Öztürk, "Züleyha", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/552.

⁴¹⁹ Weil, Yahuda'nın öfkelenmesinde bir aslan gibi kükreyebildiğini ve sesiyle en güçlü adamları öldürebildiğini aktarmaktadır. Sakinleşmesi için boynundan dışarı fırlayan tüylü saç tutamına dokunulması gerektiğini bildirmektedir. Midraş anlatımına göre, Bazıları Yahuda'nın üst üste beş giysisi olduğunu ve öfkelenmesinde yüreğinin o kadar şiştiğini ve hepsinin yırtıldığını söyler (Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 122-123). Weil, Yahuda'yı gücünü başındaki örgüden alan Şimşon karakterine benzetmiştir (Hakimler, 16:15-18).

⁴²⁰ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 101.

Weil, Musa'nın çocukluğuyla ilgili kutsal kitaplarda yer almayan oldukça detaylı anlatılara yer vermektedir. Firavun'un peş peşe görmüş olduğu rüyaların yorumlanması üzerine krallığını kaybedeceği yönünde kanaat oluştuğunu aktarmaktadır. Bu yorum üzerine Firavun'un veziri Haman'ın⁴²¹ önerisiyle bir dizi önlemler alındığı kaydedilmektedir. Buna karşın Firavun yeni doğan çocukların ve hamile kadınların öldürülmesini, erkeklerin eşlerinden bir müddet ayrı kalmasını emretmiştir.

Tüm bu önlemlere rağmen Musa'nın babası Amran ile annesi Yokebet menkıbevi şekilde buluşmuş ve Musa dünyaya gelmiştir. Allah'ın onu koruması doğumundan sonra da devam etmiş, Musa'nın annesi bebeğini sobanın içine saklamış, Firavunun veziri Haman, İbranilerin evlerini kontrol ederken, Musa'nın olduğu sobayı, içinde çocuk olursa da yanarak ölür düşüncesiyle yakmıştır. Ancak Allah onun yanmasına izin vermemiştir. Bir tabut içerisinde annesi tarafından Nil'e bırakılması esnasında da birtakım badireler atlanan Musa Firavun'un kızlarının onu nehirden almasıyla saray hayatı başlamaktadır.

Weil, Musa'nın cilt hastalığına yakalanmış Firavun'un kızlarını mucizevi bir şekilde iyileştirdiğini, sarayda annesi tarafından emzirildiğini ve sarayda büyüdüğünü aktarmaktadır. Bunun yanı sıra Firavunun zaman zaman Musa'nın eylemlerine şüpheyle yaklaştığını, Musa'yı farklı yöntemlerle sınadığını belirtmektedir.⁴²²

Musa Peygamber'in yaşamındaki dönüm noktalarından biri yanlışlıkla bir Mısırlıyı öldürmesi sonucunda, Medyen bölgesine göç etmesidir. Weil, Musa'nın orada Şuayb'a hizmet karşılığında kızı Safura⁴²³ ile evlendiğini, kendisine dünyanın yaratılışının altıncı günün akşamında yaratılmış olan asanın verildiğini Midraş anlatımıyla aktarmaktadır.⁴²⁴

Weil, Musa'nın Mısır'a dönüşü esnasında Tur Dağı'nda verilen peygamberlik göreviyle Firavun'u hak yola davet ettiğini aktarmaktadır. Bu esnada babası Amran'ın yerine Firavun'un vezirlerinden biri olan kardeşi Harun da ona vezir kılınmaktadır. Bu görevi için mucizevi bir şekilde Musa ile buluşan Harun tekrar saraya dönerek Musa'nın Firavun'un huzura çıkmasına yardımcı olmaktadır. Ancak sonunda Firavun tarafından Harun vezirlik görevinden

⁴²¹ Haman, Musa'ya iman etmeyip Kur'an'da Firavun'la zikredilir (el-Ankebut 29/39). Firavun'un sarayında söz sahibidir. Kur'an'da anlatılan Haman ile Kitabı Mukaddes'teki Haman ayrı kişilerdir. Bkz. Şaban Kuzgun, "Haman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/436.

⁴²² Bunlardan biri onun kekemesine olmasına sebep olarak gösterilen altın ve ateş ile sınanmasıdır. Meleğin uyarısıyla ateşe yönelen Musa bu ateşi ağzına almasıyla kekeme olduğu aktarılmaktadır. Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 143.

⁴²³ Fonetik açıdan Kitabı Mukaddes'teki Musa'nın eşi Zipporah'ı anımsatmaktadır.

⁴²⁴ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 140.

azledilmektedir. Musa tebliği sırasında yılan mucizesi ve saray ehlerinden ona inanlardan⁴²⁵ söz edilmektedir.⁴²⁶

Tufan, çekirge, haşerat, kan ve karanlık felaketleriyle cezalandırılan Firavun'un akıbeti, Cebrail üzerinden ona ders mahiyetinde bir oyun oynayarak denizde boğulmakla sonuçlanmaktadır.⁴²⁷ Firavunun zulmünden kurtulup rahata erişen İsrailoğulları, Harun'dan tapılacak bir put yapmalarını arzu etmişlerdir, bu arzuları Samiri tarafından ses çıkaran bir buzağı olarak yerine getirilmiş, ancak bu isteklerinin sonucunda İsrailoğullarını ilahi bir ceza niteliğinde iç savaşla karşılamıştır. Sina vahyi, çöldeki beslenmeleri ve yerleşik hayata geçme adına casus gönderme olaylarına kısaca değinen Weil, çöldeki süre içinde Musa'nın İsrailoğullarından ayrıldığını belirtmektedir. Bu aşamada dört bir yöne yolculuğa çıkan Musa Peygamber'in Kur'an-ı Kerim'de Kehf suresinde söz konusu edilen bilge adam ile yolculuğuna yer vermektedir. Musa Peygamber'in kuzeye yolculuğunda ise karşılaştığı toplum Yecüc ve Mecüc halkları olmaktadır. Otuz dokuz yıl sonra İsrailoğullarına dönen Musa peygamber ilk önce iç tehdit olan Karun ile daha sonra Belam ile mücadele etmiş ve Allah'ın yardımı ile bu iki kişinin sebep olduğu karışıklık üstesinden gelmeyi başarmıştır. Weil, Musa'nın yüz seksen yaşında⁴²⁸ vefat ettiğini aktarırken, vefatıyla ilgili iki farklı hikâye anlatmaktadır.⁴²⁹

Musa'nın doğumundan önce Mısır'da Firavun'un çocuklara yönelik izlediği tutumun aktarımı konusundan kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Weil, Firavun'un gördüğü rüya konusunda Midraşlara atfen iki dipnot düşmektedir. İlkinde çocukların öldürülmesini Haman'ın teklif ettiğine değinerek İslam kaynaklarındaki bu bilgiden farklı olarak bu mecliste Belam, Eyüp ve Yetro'nun bulunduğu bir rivayet aktarmaktadır. Buna göre katletme konusunda Belam olumlu, Yetro olumsuz ve Eyüp çekimser görüş beyan etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki Belam lanetlenmiş, Eyüp acı çekmiş Yetro ise Musa'nın kayınpederi olmakla mükafatlandırılmıştır.⁴³⁰ İkincisinde ise Firavun'un elinde bir terazi tutan yaşlı bir adama dair

⁴²⁵ Firavun, Musa'ya iman etmediği gibi ona iman edenleri, kendi kızı Maşite dahil olmak üzere acımasızca cezalandırdığını bildirmektedir. İslam kaynaklarında Maşite Firavun'un kızlarının başlarını tarayan kişi olarak geçmektedir. Eşi Hiskil imanını gizlemiş ancak sihirbazlarla beraber öldürülmüştür. Bkz. M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 2/53.

⁴²⁶ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 163. Weil, Hiskil'in Firavunun hazine bakanı olduğunu aktarırken onu iman edip etmemesini konu edinmemiştir.

⁴²⁷ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 166-167.

⁴²⁸ Tevrat'ta onun yüz yirmi yaşında vefat ettiği bildirilmektedir (Yaratılış, 34:7).

⁴²⁹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 186-191.

⁴³⁰ Sanhedrin 106a; Sotah 11a.

rüyasını aktarmaktadır.⁴³¹ Halbuki Kur'an, Firavun rüyasından söz etmeyerek çocukların öldürölüp kadın ve kızların sağ bırakıldığını açıklarken,⁴³² Kitabı Mukaddes'te ise Mısırlıların İsrailoğullarına nüfus politikası uygulanması nedeniyle çocuklarının öldürölüdüğüünü bildirmektedir.⁴³³ Dolayısıyla her iki kutsal kitabın Firavun'un bir nüfus politikası izlediğini söylerken geleneksel İslam ve Yahudi kaynakları⁴³⁴ bunu gelecekte ortaya çıkacak tahtını tehlikeye atacak bir kişiyi öldürme amacıyla yaptığına dayandırmaktadırlar.

Weil'in kurmuş olduğı diğeri bir benzerlik ise Musa'nın onu bulan saray ehlini cüzzamdan kurtarmış olmasıdır.⁴³⁵ Her ne kadar Midraş⁴³⁶ cüzzamdan kurtulanın Firavun'un kızı olduğunu belirtse de burada bir zümreden de bahsetmektedir. Kur'an ve Kitabı Mukaddes, bulan kişi konusunda farklı tasvirlerle sahip iken⁴³⁷ Musa'nın cüzzama şifa olduğı bu kaynaklarda yer almamaktadır.

Kur'an, Musa Peygamber'in ablasının süt anne bulduğunu anlatırken,⁴³⁸ Weil ise Asiye'nin ismini belirterek onun süt anne arayışını detaylandırmaktadır.⁴³⁹ Musa zaman zaman ilahi müdahalelerle korunmuş kendisine zarar gelmemiştir. Musa'nın sobanın içindeyken, Haman tarafından sobanın yakılıp Musa'nın zarar görmemesi. Yokabet'in oğlunu gizlerken bir asker tarafından zor durumda bırakılması, toprağın yarılp askeri yutması hadiseleri sayılabilir.⁴⁴⁰ Musa'nın sobada saklanması durumu Taberi'de de yer almaktadır.⁴⁴¹

⁴³¹ Yalkut Şimoni, Remez 164.

⁴³² İbrahim 14/6.

⁴³³ Mısır'dan Çıkış, 1:9-10, 15-16.

⁴³⁴ *The Book of Jasher*, 51-53. Sefer ha-Yaşar kitabında ise bir yaşı altındaki yedi bin erkek çocuğı rüya sebebiyle boğdurulmuş ve bir o kadar hamile kadın da Nil nehrine atılmıştır. Firavun İbranilerden doğan her erkek çocuğunun nehre atılma emrini vermiştir. İslam kaynaklarında ebelerin, hamilelikleri sonlandırmak için kullanmış oldukları yöntemlerin, bazen hamile kadınların yaşamlarına neden olduğunu dolayısıyla hamile kadınların bu nedenle öldüğünü açıklamaktadır. Bkz. Taberi, *Tarih-i Taberi*, 2023, 1/359.

⁴³⁵ Firavun kızı cilt hastalığından dolayı sıcak suda yıkanamadığı için ırmağı gitti. Ama elini uzatıp ağlayan çocuğı dokunur dokunmaz iyileşti, bu nedenle onu hayatta tuttu, çünkü onun kesinlikle dindar bir adam olarak büyüyeceğini düşündü ve bir adamın hayatını kurtaran kişi, tüm dünyayı kurtaran kişi gibidir.

⁴³⁶ Yalkut Şimoni, Remez 166.

⁴³⁷ El-Kasas 28/8; Mısır'dan Çıkış, 2:5.

⁴³⁸ el-Kasas, 28/12.

⁴³⁹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 140.

⁴⁴⁰ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 134-135.

⁴⁴¹ Taberi, Musa'yı sobanın içine atan kişinin Musa'nın ablası olduğunu açıklamaktadır. Çünkü Haman, askerleriyle ev ev dolaşp erkek çocuk var mı diye kontrol etmektedir. Haman sobanın yandığını görünce, evde de çocuk olmayınca orayı terk etmiştir. Musa'nın annesi bebeğinin sobanın içinde olduğunu öğrenince, hemen sobanın kapağını telaşla açmış ve Musa'nın ateşle oynadığını görüp oğlunu sobadan çıkarmıştır. Bkz. Taberi, *Tarih-i Taberi*, 2023, 1/362.

Yine Musa, çocukken Firavun'un tacını alıp yere atmasıyla başlayan sınanması anlatısını da Weil, Midraş kaynaklı olduğunu belirtmektedir.⁴⁴² Weil, Yahudi kaynaklarında Miryam olarak bilinen Musa'nın ablası için İslami kaynaklarda Gülsüm⁴⁴³ denildiğine işaret etmektedir.⁴⁴⁴ Görünen o ki İslami kaynaklar Kur'an'da ismi yer almayan "Musa'nın kardeşi" için Kitabı Mukaddes dışında bir kaynaktan yararlanmışır.

Kıssada Musa'nın Samiri adlı bir İsrailli'ye yardım etmesi ve istemeden bir Mısırlıyı öldürmesi nedeniyle, Samiri'nin ertesi gün tekrar yardım istemesi üzerine, Samiri'nin isteğini reddettiği yer almaktadır. Bu olay Kitabı Mukaddes'te⁴⁴⁵ geçmektedir. Ancak Kitabı Mukaddes başta olmak üzere Kur'an'da⁴⁴⁶ diğer İslami kaynaklarda⁴⁴⁷ Musa'nın kime yardım ettiği belirtilmemektedir.⁴⁴⁸ Muhtemelen bu kişinin Samiri olarak isimlendirilmesi Altın Buzağı hadisesindeki Samiri'nin kim olduğuna dair bir ön bilgi adına eklenmiş olmalıdır.

Weil, Musa'nın Medyen'e gittiğinde rahip Şuayb ya da Yetro⁴⁴⁹ ile tanıştığını, hizmet karşılığında kızı Safura ile evlendiğini aktarmaktadır. Şuayb, Kur'an'da Medyen kavmine gönderilen peygamber olarak zikredilir,⁴⁵⁰ Musa'nın kayınpederi olduğu bigisi yoktur. Şuayb ismi Kitabı Mukaddes'te geçmemekle birlikte Musa'nın kayınpederi olarak Yetro ismi zikredilir.⁴⁵¹ Musa'nın eşi Safura, Musa'ya mucizevi bir asa vermiştir. Midraş metinlerinde anlatılan hikayelerde, asa kutsal bir nesne olarak betimlenir, asanın kutsiyetini vurgulayacak şekilde diğer peygamberlerle ilişkilendirilir.⁴⁵²

⁴⁴² Yalkut Şimoni, Remez 166. Musa'nın doğumunun üçüncü yılında Firavun tahtına oturdu, karısı sağında, kızı Bitiya solunda kucağında Musa olduğu halde, Mısır'ın bütün prensleri de kraliyet sofrasında oturuyordu. Sonra Musa elini Firavun'un tacına uzattı, tacı ondan aldı ve kendi başına taktı. Orada bulunan herkes şaşırıp ve büyücü Balam şöyle dedi: "Ey kral, düşlerini ve onların yorumlarını anımsa! Bu çocuk, yüreklerinde Tanrı olan İbranilerdendir, iç bilgeliğiyle Mısır krallığını kendine mal etti. . . (İbrahim'den Yusuf'a kadar örnekler devam eder) eğer kral için uygunsa, kral krallığını elinden almadan önce onun kanını dökeceğiz. Bunun üzerine Tanrı Mısırlı bir prens kılığında bir melek gönderdi ve şöyle dedi: "Eğer kralın hoşuna gidecekse, bir kepçe dolusu şoham taşı ve bir kepçe dolusu kömür getirelim." (Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 143). Ayrıca İslami kaynaklarda Hz. Musa'nın neden kekeme olduğuna dair bir hadise zikredilir (Bkz. Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 2/13).

⁴⁴³ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 8/258, *Mecmau'z-Zevâid*, 9/218.

⁴⁴⁴ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 182.

⁴⁴⁵ Mısır'dan Çıkış, 2:11-14.

⁴⁴⁶ Taha 20/40.; Kasas 28/15.

⁴⁴⁷ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 2/14.

⁴⁴⁸ Mısır'dan Çıkış 2:12-13.

⁴⁴⁹ Mısır'dan Çıkış, 3:1.

⁴⁵⁰ el-Araf 7/85.

⁴⁵¹ Mısır'dan Çıkış, 3:1.

⁴⁵² Yalkut Şimoni, Remez 173. Musa'nın asası altıncı günün akşamında yaratılmış ve cennette Adem'e verilmiştir. Âdem onu Hanok'a, o da Şem'e bırakmış, Şem'den İbrahim'e, oradan da İsak ve Yakup'a geçmiştir. Lehterler onu yanında Mısır'a götürdü ve ölümünden önce Yusuf'a verdi. Yusuf öldüğünde, diğer tüm eşyalarıyla birlikte Firavun'un sarayına geldi. Burada bir zamanlar Firavun'un sihirbazlarından biri olan Yetro onu gördü ve Midyan'a götürüp bahçesine dikti. Musa gelip üzerindeki harfleri okuyana ve hemen onu çıkarana kadar kimse ona

Weil'in dipnotta da olsa Musa'nın Mısır'dan sonra kaçtığı yer konusunda Etiyopya rivayetine yer vermesi oldukça dikkat çekicidir.⁴⁵³ Zira bu bilgi Kitabı Mukaddes'te yer almamaktadır. Muhtemelen kaynak olarak kullanmış olduğu Midraş'ta bu nakle rastlayınca bunu da buraya eklemeye çalışmıştır.

Weil, Harun'un Musa'ya vezir olarak atandıktan sonra Firavun'a çıkmaları konusunda sarayın bütün kapılarını ve muhafızlarını ilahi yardımla geçmeleri⁴⁵⁴ ve Mısır'a gönderilen kan felaketinin detayı konularında Midraş'a atıfla açıklamaktadır. İlginç bir bilgi olarak Harun'un Firavun'un veziri olduğunun aktarılmasıdır.⁴⁵⁵ Bu tür bir bilgi Mısır'daki bütün İsrailoğullarının sanıldığıının aksine tümünden köle olmadıklarından izler taşımaktadır.

Firavun, iman edenleri cezalandırırken kendi kızı Maşiteyi de cezalandırmıştır. Rivayetlere bakıldığı zaman, Maşite'nin Firavun kızının berberi olduğu aktarılmaktadır.⁴⁵⁶ Weil, elde etmiş olduğu bilgileri iç içe geçirerek farklı anlatımların oluşmasına neden olmuştur.

Mısır'a gelen felaketler Kur'an ve Kitabı Mukaddes karşılaştırılması yapılmadan esere aktarılmıştır. Kur'an'da ve Kitabı Mukaddes'te yer almayan felaketlerden biri, Firavun'a inananların ve sahip oldukları her şeyin taş kesilmesidir.⁴⁵⁷ Weil, Firavun döneminde taşlaşan nesnelerin kalıntılarının Emevi Halifesi olan Ömer bin Abdulaziz'in elinde olduğunu açıklamaktadır.⁴⁵⁸

Musa ve İsrailoğulları Kızıldeniz'e ulaşınca, Musa asasını suya doğru kaldırmış ve hemen İsrail'in on iki kabilesi için Kızıldeniz'de on iki yol açılmıştır.⁴⁵⁹ Kur'an ve Kitabı Mukaddes'te Kızıldeniz'in on iki kola ayrıldığı bilgisi aktarılmamıştır. Bunların her biri diğerinden yüksek ve tamamen şeffaf bir duvarla ayrılmıştır. Peşlerine düşen Firavun ve ordusu denizin

yaklaşmadı. Yetro bunu görünce, "Bir gün İsrail'i Mısır'dan kurtaracak olan adam bu" dedi ve kızı Zifora'yı ona eş olarak verdi. Musa 40 yıl boyunca bu asayla Yetro'nun sığırlarını güttü ve tek bir hayvana bile vahşi bir hayvan saldırmadı."

⁴⁵³ Yalkut Şimoni, Remez 168.

⁴⁵⁴ Yalkut Şimoni, Remez 175.

⁴⁵⁵ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 157.

⁴⁵⁶ İbn Mace, *Süneni İbn Mace*, Fiten, 23.

⁴⁵⁷ Taberi'de bu olay şu şekilde açıklanmaktadır. Mısır sularının kana dönüştükten sonra Mısır halkı ve Firavun susuzluktan perişan olmuşlardır. Firavun Musa'nın yanına gidip musibetin geçmesi için Allah'a yalvarmasını istemiştir ve böylece o da Allah'a iman edecekti. Ancak musibet ortadan kalkar kalkmaz Firavun ve halkı iman etmediler. Musa bu duruma çok üzülmüş ve Yunus suresi 88. Ayetinde geçen duayı dile getirmiştir. Tefsirlerde Harun bu duaya âmin demiştir (el-Yunus 10/89). Daha sonra Mısır halkının akçeleri, eşyaları her neleri varsa taşlaşarak yok olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Taberi, *Tarih-i Taberi*, 2023, 1/411.

⁴⁵⁸ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 165.

⁴⁵⁹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 167.

birleşmesiyle boğularak can vermiştir.⁴⁶⁰ İsrailoğulları karaya varınca, Tanrı geride kalan Mısırlıların ve İsrailoğullarının, Firavunun öldüğüne dair ikna olmaları için denizin dalgasına emir verip cesedini önce Batı kıyısına daha sonra Doğu kıyısına atmasını emretmiştir.⁴⁶¹ Firavun'un İsrailoğullarının peşinden denizde açılan yola girmesi atının Cebrail'in sürmüş olduğu atı takip etmesine dayandıran hikayenin kökeninde Neşideler Neşidesi Kitabındaki "Firavun'un arabalarına koşulu kısırağa benzetiyorum seni, aşkım benim!"⁴⁶² bu ifadeye yapılan yorumlar olduğu belirtilmektedir.⁴⁶³

Weil, Samiri hadisesine Kur'an anlatımıyla giriş yapmaktadır. Bunun yanında Samiri'nin buzağıyı yaptığına dair bilgiler aktarılırken, aynı zamanda rabbinik efsaneler ve Geiger'in eserlerinden alınan bilgilere de yer verilmiştir. Kitabı Mukaddes'te anlatıldığı üzere⁴⁶⁴ altınları toplayıp eriterek buzağı heykeli yapan ve onun İsrailoğullarını Mısır'dan çıkaran tanrı olduğunu iddia eden kişinin Harun olmadığına inanılır. Bu bağlamda, Yahudi geleneği buzağıyı yapan kişinin Mika adında biri olduğunu belirterek,⁴⁶⁵ Harun'u aklamaktadır. Bu konuda Weil, Kur'an-ı Kerim ve Kitabı Mukaddes arasındaki anlatım farklılıklarına tam olarak girmemektedir. Buzağının ses çıkarması Kur'an'da⁴⁶⁶ zikredilirken Kitabı Mukaddes'te bu hadise geçmemektedir.⁴⁶⁷ Weil, Sina Vahyi esnasında dağın İsrailoğulları üzerine kaldırılması hadisesi⁴⁶⁸ de tamamen Midraş'tan alındığını söylemektedir.⁴⁶⁹

İsrailoğullarının işlemiş oldukları bu günahtan dolayı, Musa buzağı eritmiş suya koyup İsrailoğullarına içirmiştir, bu kısım Kitabı Mukaddes'te yer almaktadır.⁴⁷⁰ Weil, bir kısım İsrailoğullarının samimi bir şekilde günahlarından tevbe ederken, bazılarının korkudan tevbe ettiğini bildirerek, Musa'nın bundan dolayı onlara birbirlerini öldürmelerini emretmiştir.⁴⁷¹

⁴⁶⁰ Zariyat 51/40.

⁴⁶¹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 169.

⁴⁶² Ezgiler Ezgisi, 1:9.

⁴⁶³ Alimler şunu iddia ediyor: İsrail bir kısırağa benzetiliyor, Firavun ise onları denizde kovalayan bir aygır ile kıyaslanıyor. Haham Simon'un öğretisi şöyle: Denizin dalgaları bir kısırak tarafından yönlendirilirken, Firavun bir aygır tarafından yönlendiriliyor, vb.

⁴⁶⁴ Mısır'dan Çıkış, 32:2-4.

⁴⁶⁵ Geiger, *Was hat Mohammed aus dem Judenthume aufgenommen? Eine von der Königl. Preussischen Rheinuniversität gekrönte Preisschrift*, 167.

⁴⁶⁶ Taha 20/88.

⁴⁶⁷ Mahmut Salihoğlu, "Samiri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/78.

⁴⁶⁸ Michael Wesler Graves, "The Upraised Mountain and Israel's Election in the Qur'an and Talmud", *Comparative Islamic Studies*, Wheaton College, (2015), 145.

⁴⁶⁹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 174. Yalkut Şimoni, Remez 283.

⁴⁷⁰ Mısır'dan Çıkış, 32:20.

⁴⁷¹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 172-173.

Musa erimiş buzağıyı suya koyup İsrailoğullarına içirmesi “Sadakat testi” olarak geçmektedir.⁴⁷² Kitabı Mukaddes’te ise Rab İsrailoğullarına çok öfkelenmiş ve onlara ceza vermek istemiştir, ancak Musa Peygamber’in Rabbe yalvarması sonucunda Rab bundan vazgeçmiştir.⁴⁷³ Kur’an, buzağının yakıldığını haber verirken,⁴⁷⁴ İsrailoğullarına su içirilmemiş ve birbirlerini öldürmeleri emredilmemiştir. Kur’an, Musa Peygamber’in İsrailoğullarının yanına gelmesiyle yaptıklarından dolayı Allah’tan af dilemelerini istemiştir.⁴⁷⁵

İsrailoğullarının kırk yıllık çöl hayatına dair Weil, Musa ve bilge adam kıssasını⁴⁷⁶ ve Karun isyanını ele almaktadır. Weil, ilkinde dair midaşlardan bir atıfta bulunmamaktadır. Karun kıssasına gelince Kur’an-ı Kerim’deki kıssanın teması zenginlik ve şımarıklık⁴⁷⁷ üzerine iken Kitabı Mukaddes’te bu kıssa din adamlarının seçimiyle ilişkilendirilmiştir.⁴⁷⁸ Weil, Kur’an-ı Kerim’deki kıssanın temasına sadık kalırken Midraş’a yer belirtmeksizin atıfta bulunmaktan kaçınmamıştır.⁴⁷⁹ Ayrıca burada Musa’nın zina yaptığına dair oldukça tartışmalı bir konuya ima da bulunmaktadır.⁴⁸⁰

Musa’nın vefatıyla ilgili eserde iki farklı rivayet anlatılmaktadır.⁴⁸¹ Kur’an’da Musa Peygamber’in vefatı hakkında kesin bir bilgi verilmemiş olsa da hadis kaynaklarında onun ölümüne dair bilgiler bulunmaktadır.⁴⁸² Yahudi kaynaklarına göre Musa ölüm meleğinin suretinden korktuğu için, canını Tanrı’nın almasını istemiştir. Musa’nın ölüm vakti geldiğinde, Tanrı canını almış ve olduğu yere gömülmüştür, ancak mezarının nerede olduğu bilinmemektedir.⁴⁸³ Musa’nın vefatıyla ilişkili olarak İsrailoğullarının Harun’un ölümünden sonra Musa’yı Harun’u öldürmekle suçlamalarının yer almaması buna rağmen Midraş ve İslami

⁴⁷² Yasin Meral, *Samirinin Buzağısı* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018), 135.

⁴⁷³ Mısırdan Çıkış, 32:9-12.

⁴⁷⁴ Taha 20/97.

⁴⁷⁵ el-Bakara 2/54.

⁴⁷⁶ Mustafa Öztürk, “Bilge Kul-Musa Kıssası ve İslam Kültüründe Hızır Mitosu”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14/14-15 (2003), 255-256.

⁴⁷⁷ el-Kasas 28/76.

⁴⁷⁸ Çölde Sayım 16:1.

⁴⁷⁹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 128, 129, 133, 137, 140, 142, 146, 149, 154, 164, 168, 174, 181, 182, 186.

⁴⁸⁰ Yasin Meral, “Ey iman edenler! Siz de Mūsā’ya eziyet edenler gibi olmayın! (33/el-Ahzab:69)”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2016), 51.

⁴⁸¹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 186-191.

⁴⁸² Ömer Faruk Harman, “Musa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/212.

⁴⁸³ Mehmet Katar, *Kur’an’da Yahudiler* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2019), 229.

kaynaklarda yer alması Musacı ve Haruni din adamlarının iktidar mücadelelerini⁴⁸⁴ anımsatan bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.3.7. Samuel, Saul ve Davut

Bu bölümde Samuel, Saul (Talut) ve Davut'un İsrailoğulları topluluğunda yaşamış oldukları mücadeleler aktarılmaktadır. İsrailoğulları'nın krallarına itaatsizlik etmeleri ve bu davranışların sonuçları üzerinde durulmaktadır. Özellikle Kral Davut'un, Calut'u yenmesiyle elde etmiş olduğu ün ve bu galibiyetten sonra yaşadığı kişisel sınavlar ele alınmaktadır. Dolayısıyla aynı dönemde yaşamış olan bu üç şahıs birbirleriyle ilişkileri bağlamında ele alınmaktadır.

Weil, Musa'nın kendisinden sonra İsrailoğullarının başına Yuşa'yı (Yeşu)⁴⁸⁵ bıraktığını aktarmaktadır. Kitabı Mukaddes kronolojisine göre Yuşa ve Hakimler dönemine değinmeksizin son hâkim-peygamber olan Samuel ile kıssalara devam etmiş olmaktadır. Samuel peygamber, ileride gelecek olan iki peygamber olan İsa ve Hz. Muhammed'in müjdesi olarak konuşmasının yanında İsrailoğullarına kral olarak Saul'un atanmasında konu edilmektedir. Buradaki önemli ayrıntı, Hz. Muhammed'in miracının Samuel'in ağzından aktarılmış olmasıdır.

Kıssanın devamında İsrailoğullarının Calut liderliğinde Filistîlerle mücadelesi konu edilmektedir. Calut⁴⁸⁶ İsrailoğullarıyla savaşıp Ahit Sandığı'nı onlardan almış, Talut komutasında İsrailoğulları Filistinlilerle savaşmaya giderken, susuzluk çektikleri bir sırada krallarına söylenmeye başlamışlardır. Bu asiliklerinden dolayı kefarete bulmuş oldukları sudan içmemeleri istenmiştir. Ancak bu emre üç yüz on üç kişi itaat etmiş ve Talut bu kişilerle beraber yoluna devam etmiştir. Bu sırada İsa'nın en genç oğlu Davut,⁴⁸⁷ yol boyunca dile gelen taşları⁴⁸⁸ toplamış ve Filistin devi Calut'u yenerek İsrailoğullarına zafer kazandırmıştır.

Calut'u yenerek Talut'un kızıyla evlenen Davut,⁴⁸⁹ Talut'un kıskançlık ve düşmanlık hislerini uyandırmıştır. Talut, Davut'a suikast planladığı sırada, Davut kendisini korumak için zırh

⁴⁸⁴ Tolga Savaş Altınal, *İsrailoğulları'nın Kutsal Soyu Kohenler* (İstanbul: Milet Nihal, 2021), 160.

⁴⁸⁵ Yeoşua Eski Ahit'te lider, asker ve bir peygamber olarak anılmaktadır (Yaratılış, 27:18-20).

⁴⁸⁶ Calut iri yapılı, güçlü ve cesaretli olup Amalikahların hükümdarıdır. Bkz. Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 2/172.

⁴⁸⁷ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 202.

⁴⁸⁸ Davut'u yolda görüp dile gelen ilk taş, İbrahim'in oğlu İsmail'i Allah için kurban etmeye götürürken şeytana atılmış olan taştır. İkinci taş, Cebrail'in ayağıyla yere bastığında İsmail için zemzem suyunun fışkırdığı taştır. Üçüncü taş ise, Yakub'un melek ile abisi Esav arasında yaşadığı tartışma sırasında bulunan taşlardan biridir. Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 202-203.

⁴⁸⁹ 1. Samuel 8:27.

yapmış ve bir dağa sığınmıştır. Davut gizlice Talut'un uyuduğu mağaraya girmiş yüzüğünü, sancağını ve kılıcını almıştır. Talut öldükten sonra da Davut, İsraililer tarafından kral seçilmiştir.⁴⁹⁰

Weil, Davut'un yiğit bir savaşçı, bilge bir kral ve aynı zamanda büyük bir peygamber olduğunu aktarmaktadır. Ayrıca Tanrı ona yetmiş mezmur vahiy etmiştir. Hiç kimsede olmayan bir sesle donatılmış, hayvanların seslerini taklit etme, ateş olmadan demiri yumuşatma ve bükebilme yeteneği verilmiştir.

Ele alınan konulardan birisi de Davut'un tevbe etmesiyle sonuçlanan Batşeba ile evliliğidir. Bir gün Davut doksan dokuz eşlerinden ikisinin tartıştığını duymuş, bunun üzerine Tanrı'ya daha yakın olabilmek için, kendisinin İbrahim Peygamber gibi imtihana tabi tutulmasını istemiştir. Bu noktada Davut'un komutanlarından Uria'nın eşine göz koyması ve onunla evlenebilmek için yapmış olduğu oyun konu edilmektedir. Bunun üzerine Cebrail ve Mikail insan suretinde Davut'un yanına gelmiş ve aralarında çekişmeli bir koyun davasını anlatmışlardır. Bu hikâyeyi dinleyen Davut, kendi yaptığı hatayı anlamış, pişmanlık duymuş ve Tanrı'dan bağışlanma istemiştir.

Davut'un ayrıca hâkim olmasıyla da anlatılara yer verilmektedir. Davut, Cebrail tarafından getirilen kamy ve çan ile davaları adaletli bir şekilde çözmeye başlamış⁴⁹¹ ancak daha sonra oğlu Süleyman'ın hakimlik görevini kendisinden daha yerinde ve doğru kararlar aldığını fark etmiş ve hakimlik görevini oğluna bırakmıştır. Bu anlayışla, Davut, cennetteki komşusunu bulma arzusuyla sarayını terk etmiş ve dağlara çıkmıştır. Weil, Davut'un cenazesinin İsrailoğulları tarafından İbrahim'in gömüldüğü mağaraya götürüldüğünü nakletmektedir.

Yuşa⁴⁹² ismi Kur'an'da adı geçmese de kendisinden bahsedilen bölümlerin olduğu kabul edilmektedir.⁴⁹³ Kitabı Mukaddes'te ise Musa kendisinden sonra Tanrı'nın buyruğu gereğince Yuşa'yı İsrailoğullarının başlarına önder seçmiş ve Arz-ı Mevud'a girme görevini ona bırakmıştır.⁴⁹⁴

⁴⁹⁰ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 208.

⁴⁹¹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 213.

⁴⁹² Yuşa, İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilmiştir. Bkz. Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 2/121.

⁴⁹³ Ömer Faruk Harman, "Yuşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/44.

⁴⁹⁴ Yaratılış, 31:14-23.

Samuel'in İsrailoğullarına kral tayin edilmesi Kitabı Mukaddes'te zikredilmektedir. Ancak Kur'an onun peygamber olduğunu söylemekle yetinmektedir.⁴⁹⁵ İslami kaynaklarda Samuel tarafından Saul'un nasıl seçildiği kısmen Kitabı Mukaddes'ten alınmış gözükmektedir.⁴⁹⁶ Ancak Weil'in ilgili bu bölümde Midraşlara hiçbir atfı bulunmadığı görülmektedir. Kur'an'da herhangi bir detay anlatılmadan, Talut'un Allah tarafından seçildiği aktarılmaktadır.⁴⁹⁷ Kur'an'da Talut olarak isimlendirilen bu hükümdarın⁴⁹⁸ Kitabı Mukaddes'te ise Saul olarak isimlendirildiği bilinmektedir.⁴⁹⁹ Weil'in onun uzun boylu olmasını belirttiği ancak ismin kökenine dair bir açıklama yapmadığı görülmektedir. Zira onun her iki kutsalda uzun boylu olduğu vurgulanmaktadır. Öyle ki Kur'an-ı Kerim'in onun uzun boylu olduğuna işaretle Arapça *ta-va-le* kökünden bu ismin geldiği söylenmektedir.⁵⁰⁰

Talut'un zamanında Ahit Sandığı'nın İsrailoğullarına geri gelmesi ise yine iki kutsal kitap arasındaki farklı anlatımlara sahiptir. Kur'an, onun Talut zamanında geldiğini açıkça ifade etmektedir. Kitabı Mukaddes'te bu konu müphem kalmaktadır. Yine Saul'un Tanrı gözünden düşmesi hadisesi Kitabı Mukaddes kaynaklı bilgilerdir. Kur'an'ın onun üzerine odaklandığı husus ordusunun su ile imtihan edilmesidir.⁵⁰¹ Bu konuda da Weil, bu kıssanın Hakimlerden Gideon'dan alınmış olduğu imasında bulunmaktadır.⁵⁰² Weil, Talut'un az kişiyle yola devam etmesini, İslam tarihine konu olan Ashab-ı Bedir'le kıyaslayarak Hz. Muhammed'in az kişi ile yola devam ettiği benzetmesini yapmaktadır.

Talut'un kızını Davud'a vermesi⁵⁰³ onu kıskanması hatta onu öldürmek istemesi⁵⁰⁴ gibi detaylar, Kitabı Mukaddes'te ve bazı İslam kaynaklarında rastlamak mümkündür. Kur'an'da Davut'un zırh yapmasının nedeni kendisini Talut'tan korumaktan ziyade, İsrailoğullarının savaşta kolaylık sağladığı için yaptığı aktarılmaktadır.⁵⁰⁵

⁴⁹⁵ el-Bakara 2/246.

⁴⁹⁶ Kur'an'da, Talut'un zengin olmaması nedeniyle İsrailoğulları tarafından başlangıçta hükümdar olarak kabul edilme konusunda tereddüt yaşandığı belirtilir. el-Bakara 2/247.

⁴⁹⁷ el-Bakara 2/247.

⁴⁹⁸ el-Bakara 2/247-251.

⁴⁹⁹ 1. Samuel, 9:1-2.

⁵⁰⁰ Ali Osman Kurt, "Talut", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/552.

⁵⁰¹ el-Bakara 2/249.

⁵⁰² Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 200-202.

⁵⁰³ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 2/184.

⁵⁰⁴ 1. Samuel, 18:9-11.

⁵⁰⁵ el-Enbiyâ 21/80;

Kur'an'a göre peygamberlik ve hükümdarlık ilk olarak aynı anda Davud'a verilmiştir.⁵⁰⁶ Kur'an, Davud Peygamber'in Calut'u öldürdüğü zaman hükümdarlık verildiğini aktarırken,⁵⁰⁷ Weil, Talut'un ölümünden sonra Davut'un kral olduğunu ifade etmektedir.⁵⁰⁸

Davut'un, Uria'nın eşiyle evlenmesi, ardından tevbe etmesi Kitabı Mukaddes anlatısında yer almaktadır.⁵⁰⁹ Weil, Davut'un hatasını anlamasında Kur'an'da yer alan koyun meselesi davasıyla ilişkilendirmektedir. Bu tür anlatımların bazı İslami kaynaklarda yer alması İslam alimlerini bu konuda yorumlar yapmaya sevk etmiştir.⁵¹⁰ Kıssalarda Davut Peygamber'in hakimlik yeteneğini kaybediyor oluşu tarzındaki anlatılar Enbiya Suresi'nin 78. ayetinin yorumlanması kabilinden ifadeler olduğu görülmektedir.

Davut Peygamber'in cenazesinin İbrahim Peygamber'in gömülmüş olduğu mağaraya götürüldüğü aktarılmaktadır. Kur'an'da ise Davut Peygamber'in vefatıyla ilgili bilgi verilmemekle beraber, Kitabı Mukaddes'te onun kırk yıl krallık yaptığı ve kendi adıyla bilinen kentte gömüldüğü bildirilmektedir.⁵¹¹

4.3.8. Süleyman

Weil kitabında kıssasına en çok yer ayırdığı peygamber Süleyman'dır. Süleyman kıssası, birçok Kur'an ayetine atıfta bulunur ve bu kıssada Süleyman'ın rüzgârı kontrol etme, insan ve cinlere hükmetme gibi çeşitli yeteneklerle donatıldığı, egemenliği, Beyt-i Makdis'i inşa etmesi, Sebe Melikesi'yle görüşmesi ve ölümü gibi ana başlıklar altında ele alınmaktadır.

Süleyman'ın egemenliği kapsamında büyük bir güce sahip olduğu ve bunun nişanesi olarak onun dört mücevhere⁵¹² haiz bir yüzüğü (Mühr-ü Süleyman) olduğu aktarılmaktadır. Beyt-i Makdis'in yapımında cinlerin yanı sıra Sahr⁵¹³ adında bir varlıktan da yararlandığı

⁵⁰⁶ Ömer Faruk Harman, "Davud", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/21.

⁵⁰⁷ el-Bakara 2/251.

⁵⁰⁸ 2. Samuel, 5:4.

⁵⁰⁹ 2. Samuel, 11: 26-27.

⁵¹⁰ Harman, "Davud", 9/23.

⁵¹¹ 1. Krallar, 2:10-11.

⁵¹² Süleyman'ın babası Davut'a son görevini yerine getirdikten sonra Hebron ile Filistin arasında dinlendiği sırada, peş peşe farklı sayılarda melekler gördüğünü aktarmaktadır. Her gruptaki melekler, Süleyman'a değerli birer taş vermişlerdir. İlk taşla rüzgârı emrine alabileceğini, ikinci taş ile bütün canlılara hükmedebileceğini, üçüncü taş ile karaya ve suya hükmedebileceğini, son taş ile ruhlara hükmedebileceğini belirtmişlerdir.

⁵¹³ Kendisi dev bir cin, denizlerin efendisi olarak anılmaktadır.

nakledilmektedir. Ondan en sert metalleri nasıl keseceğini öğrenen Süleyman, mabedin inşasında Samur taşını kullanarak büyük bir kolaylık sağladığı rivayet edilmektedir.⁵¹⁴

Şam'a ve Mekke'ye uçan halılarla seyahat eden Süleyman, bu esnada emrinde olan hüdhüd kuşunu sorgulaması üzere Sebe ülkesi hakkında bilgi edinmiş ve nihayetinde de bu ülkenin melikesi olan Belkıs'la evlenmiştir. Şöyle ki Süleyman Peygamber'in Filistin dönüşünde hüdhüd kuşunun Sebe ülkesinde Belkıs adında bulunan kraliçeden haber getirdiği nakledilir. Sebe ülkesinin başından geçen olaylar, sabık krallar, Belkıs'ın dünyaya gelişi gibi hususlar hüdhüd kuşu tarafından Süleyman'a bildirilmektedir. Daha sonra Süleyman Peygamber'in Belkıs'a mektup yazmasıyla başlayan görüşmeler Belkıs'ın onun peygamber olup olmadığını öğrenmek için onu sinamaya tabi tutması, Süleyman Peygamber'in Belkıs'ın tahtını veziri Asaf⁵¹⁵ tarafından saraya getirtmesiyle devam etmektedir. Nihayetinde Belkıs Süleyman Peygamber'e iman ettikten sonra onunla evlenmiştir.

Süleyman'ın ikinci evliliği kapsamında Kral Nubar'un kızı Cerada ile evlenmesi de konu edilmektedir. Cerada, Süleyman'dan babasının heykelini istemiş ve böylece ona gizlice tapınmaya başlamıştır. Bu şekilde putperestliğe bulaşan Süleyman peygamberlik ışığından yoksun bırakılmış halk tarafından alay konusu olmuştur. Daha sonra affedilen Süleyman, Sahr'ın ele geçirdiği yüzüğüne sahip olarak yeniden itibar kazanmıştır.⁵¹⁶

Kıssanın sonunda Süleyman'ın ölümü iki yönden ele alınmıştır. İlk etapta kıyamet ve ahiret hakkında İslami inancına uyumlu bilgi verilmektedir. Bunun akabinde onun Kur'an'ı tasvirle öldüğü ve mührü sayesinde bir mağaraya defnedildiği aktarılmaktadır.

Weil, Davut'un kıssasında olduğu gibi Süleyman kıssasında da Midraş'a atıf yapmamaktadır. Halbuki bağlantı kurulabilecek oldukça benzerlik bulunmaktadır. Sebe kraliçesi her iki kutsal

⁵¹⁴ Sahr Süleyman'a, bir kuzgunun yuvasından yumurtaları almasını ve üzerlerini kristal bir kâseyle örtmesini söylemiş, anne kuzgunun kâseyi nasıl kestiğini göreceksin. Süleyman Sahr'ın tavsiyesine uymuş. Bir kuzgun gelmiş ve bir süre çanağın etrafında uçmuş, yumurtalara ulaşamayacağını görünce ortadan kaybolmuş ve birkaç saat sonra gagasında Samur adını verdiği bir taşla geri dönmüş. Süleyman taşı nereden buldu? diye sormuş kuzguna. Kuzgun, "uzak batıdaki bir dağdan" diye cevap vermiş. Bunun üzerine Süleyman bazı cinlere kuzguna o dağa kadar eşlik etmelerini ve böyle başka taşlar getirmelerini emretmiştir.

⁵¹⁵ İslam kaynaklarında Barehya'nın oğlu Asaf olarak geçmektedir. O; Süleyman'ın veziri, teyzeoğlu ve kâtibi kabul edilmektedir. Kitabı Mukaddes'te ise onun Levioglularına ait ve Süleyman döneminde mabede Ahit Sandığı'nı yerleştiren kişi olduğu kabul edilir. Bkz. Ömer Faruk Harman, "Asaf bin Berahya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/455.

⁵¹⁶ Veziri, Asaf'ın halk içinde onu uyarmasıyla, Süleyman Cerada'yı cezalandırıp kendisi af olana kadar çölde kırk gün geçirmiştir. Süleyman, bir yalancı ve aldatıcı olarak sarayından kovulmuştur. Bu sırada evde mühür yüzüğü Sahr tarafından çalınmış ve yüzük denize düşmüştür. Balık tarafından yutulan yüzük Süleyman'ın sofrasına gelmiş ve yüzük Süleyman'a iade edilmiştir. Süleyman, Sahr'ı bir şişeye koyup kıyamete dek Tiberiya denizine atmıştır. Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 273.

kitabın değinmiş olduğu ortak bir temadır.⁵¹⁷ Yine Kur'an'da ismi zikredilmeyen “kitaptan ilmi olan birisi” olarak anılan kişinin bazı İslami kaynaklar tarafından Kitabı Mukaddes'te Süleyman'ın saray ehlinden olan Asaf b. Beriha⁵¹⁸ ile özdeşleştirilmiştir.

Süleyman peygamber kıssasında yer yer Kur'an anlatılarıyla bağlantı yapıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki, Süleyman Peygamber'in karıncalarla olan görüşmesini konu alan kıssadır. Süleyman Peygamber'in karıncalara dair bu kıssası Kur'an-ı Kerim'de konu edilmekle birlikte,⁵¹⁹ Süleyman Peygamber'in uçan halı üzerinde seyahat ederken tasvir edilmesi orta çağ Yahudi hikayelerinden alıntılanmış gözükmemektedir. Zira bu kaynaklara göre Süleyman karıncalar vadisinde onların lideriyle görüşmektedir. Ancak bu kaynak oldukça geç bir döneme ait olduğu gibi Süleyman ve karınca liderinin konuştukları farklılık arz etmektedir.⁵²⁰ Bir diğeri ise Kur'an'da Ashab-ı Sebt kıssasıyla olan bağlantıdır. Süleyman peygamber, Ashab-ı Sebt'in soyundan gelenlerle karşılaştığı ve onlara eman verdiği aktarılmaktadır. Hatta onlara verilen emanın Halife Ömer zamanında konu edildiği bildirilmektedir.⁵²¹ Burada emanın anlaşılmasında Müslümanlığa geçen bir Yahudi'nin aracılık yaptığı da rivayet edilmektedir. Mahiyet itibarıyla Ashab-ı Sebt'e benzemeyen ancak benzerlik arz eden Sambotyön Nehri kıssası Yahudi kaynaklarında yer almaktadır.⁵²² Ancak bu hususlara Weil değinmemektedir. Ashab-ı Sebt'in gerçekleştiği yer tefsir ve İslami kaynaklarında farklılık göstermektedir, kabul edilen görüşe göre bu yer Eyle'dir.⁵²³ Kur'an bu olaya zaman ve mekân olarak bilgi vermemekle birlikte, tefsirler bu olayın Davut Peygamber zamanında vuku bulduğunu zikretmektedir.⁵²⁴

Kur'an, Süleyman Peygamber'in emrine rüzgârın verildiğini,⁵²⁵ kuş dilinin öğretildiğini,⁵²⁶ insanlardan, cinlerden ve kuşlardan oluşan orduya sahip olduğunu aktarmaktadır.⁵²⁷ Ancak şeytanın ve cinlerin suretlerinden hiçbir şekilde bahsedilmemektedir. Weil, cinlerdeki bu kötü görünümün nedeninin insan ve hayvanlarla girmiş oldukları ilişkiden dolayı olduğunu ve

⁵¹⁷ I. Krallar, 10:1-13; II. Tarihler, 9:1-12.

⁵¹⁸ I. Tarihler, 6:39.

⁵¹⁹ en-Neml 27/18-19.

⁵²⁰ İsidore Singer, “Solomon's Carpet”, *The Jewish Encyclopedia* (New York/London, 1905), 11/440. <https://www.jewishencyclopedia.com/articles/13842-solomon#anchor14>.

⁵²¹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 268.

⁵²² Adam Baki, “Sept Yahudileri”, *Uluslararası Sempozyum. Ankara Dinler Tarihi Araştırmaları VIII* (2012), 123-124.

⁵²³ Nur Ahmet Kurban, “İslam Kaynaklarına Göre Sebt Yahudilerinin Maymuna Dönüştürülmesi Meselesi”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 13/1 (2013), 13.

⁵²⁴ Salime Leyla Gürkan, “Sebt”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/257.

⁵²⁵ el-Enbiyâ 21/81.

⁵²⁶ en-Neml 27/16.

⁵²⁷ en-Neml 27/17.

ahlaksızca yaşamalarından kaynaklandığını belirterek, onlarda olan kötü görünümü tarif etmiştir.⁵²⁸ Farklı tefsir rivayetlerinde Süleyman Peygamber, tahtadan yapılmış bir platform üzerinde istedikleri yere ulaştığını bildirmekle birlikte,⁵²⁹ Weil'in aktarmış olduğu gibi Kitabı Mukaddes'te bu platformun halı olduğu söylenmemektedir.⁵³⁰

Kur'an'da mabedin kaç yılda tamamlandığı ne tür malzemelerin kullanıldığı gibi detaylar verilmeksizin, mabedin cinler tarafından tamamlandığı haber verilmektedir.⁵³¹ Kitabı Mukaddes'te ise Süleyman'ın cinlere hükmetmediği inancı ağır basmaktadır. Çünkü mabet halk tarafından yapılmıştır. İnşaat malzemelerini temin edebilmek için Süleyman'ın halka ağır vergiler koydurduğu,⁵³² insanları zorbalıkla ücret vermeden çalıştırdığı rivayet edilmektedir.⁵³³

Süleyman'ın vefat edeceği sırada ölüm meleğinin altı kafalı olması gibi anlatılar Kur'an ve Kitabı Mukaddes dışı anlatılardan oluşmaktadır. Kur'an'a göre şeytanlar, Süleyman'ın hükümdarlığı hakkında yanlış bilgiler yayarak insanları aldatmış, bu yanıltıcı bilgileri kabul eden Yahudiler de Süleyman'ı büyücülükle suçlamışlardır. Ancak Kur'an, Süleyman Peygamber'in kafir olmadığı, büyücülüğü ise şeytanların insanlara öğrettiği haberini vermektedir.⁵³⁴

Weil, Sebe Melikesi'nin adını Belkis⁵³⁵ olarak zikretmektedir. Arap kaynaklarında ise Belkis bint el-Hedahid ya da Yelkame bint el Yeşrah b. Haris olarak geçmektedir.⁵³⁶ Kur'an ve Kitabı Mukaddes'te isim verilmeksizin kıssa aktarılır. Öyle görülüyor ki Süleyman Peygamber ile Belkis'in görüşmesi ele alınırken hem Kur'an anlatısı hem de Kitabı Mukaddes anlatısı mezc edilerek ortaya bir hikâye sunulmuştur. Belkis, Süleyman'ın peygamber olup olmadığını

⁵²⁸ Süleyman, cinlerin doğal hallerini görmek istediğinde, bir melek ateşten bir sütun gibi havada ilerleyerek, Süleyman'ın üstünlüğüne rağmen onu rahatsız eden garip görümlü bir grup cin ve şeytanla döndü. Süleyman, dünyada bu kadar bozulmuş varlıkların var olmasına şaşırdı. Bir atın eşek ayaklarına benzeyen bacakları üzerinde insan başları, tek hörgüçlü bir devenin sırtında kartal kanatları, bir tavus kuşunun başında ceylan boynuzları gözlemledi. Meleğe bu tuhaf bedenlerin sebebini sorunca, melek onların, cinlerin doymak bilmez şehvetleri, zina ve kan iftirası gibi günlük eylemleri çoğaldıkça orijinal formlarını bozulduğunu belirtti. Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 230-231.

⁵²⁹ Ömer Faruk Harman, "Süleyman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/59.

⁵³⁰ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 244.

⁵³¹ Sebe 34/14.

⁵³² I. Krallar 12:1-14.

⁵³³ I. Krallar 5:13-14.

⁵³⁴ el-Bakara 2/102. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 279.

⁵³⁵ Mukatil Bin Süleyman, *Tefsir-i Kebir*, çev. Beşir Eryarsoy (İstanbul: İşaret Yayınları, 2006), 3/241.

⁵³⁶ Orhan Seyfi Yüceltürk, "Belkis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/421.

öğrenmek için onu deneme amaçlı pek çok ihtişamlı hediyeler göndermiş ve kendisi tarafından bilinen sorular yönelmiştir. Weil'in bu aktarımı, Belkıs'ın dünyevi zenginliğini ön plana çıkaracak nitelikte olup⁵³⁷ Süleyman Peygamber'in Belkıs'ı tek olan Allah'a davetini gölgede bırakmıştır. Ayrıca Belkıs'ın, Süleyman'a hediyeleri deneme amaçlı göndermiş olduğu kısım ise Kitabı Mukaddes'te yer almaktadır. Kur'an'da sadece hediye gönderdiği aktarılmaktadır.⁵³⁸

Belkıs'ın ayaklarının merkep ayağı olup olmadığı kısmı bazı tefsir eserlerinde⁵³⁹ de yer almakla birlikte Kur'an'da anlatılmamaktadır. Belkıs'ın, Süleyman ile evlenmesi ise Habeş efsanelerinde yer almaktadır.⁵⁴⁰ Belkıs'ın mezarının Tedmür'da (Palmira) defnedilmesi ve bu kabrin Halife Velid'in zamanında bulunması bazı İslami kaynaklarda yer almaktadır.⁵⁴¹ Bu şehrin Süleyman tarafından kurulduğu (onarıldığı) Tanah'a dayanmaktadır.⁵⁴² Bu şehrin antik çağdan günümüze uzanan Selevkoslar ve Roma İmparatorluğu dönemini de kapsayan uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Bu antik kentin kalıntıları arasında da kadın büstlerine rastlanılmaktadır. Bu bilgilerin ve kalıntıların birleştirilerek kısası enbiya kitaplarına geçtiği görülmektedir. Zira Palmira Kuzey Arabistan'da yer alan bir antik şehirdir. Halbuki Sebe Krallığı Arap yarımadasının güneyinde yer almaktadır.

Bu kıssada kendisinden söz edilen Lokman'ın yaşadığı dönem hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır. Uzun ömürlü olma dileğiyle ilgili olarak, onun bin ya da dört bin yıl yaşadığına dair rivayetler aktarılır. İslami kaynaklar, Lokman'ın İsrailoğullarına mensup olduğu belirtilirken, Arap anlatıları onu Ad kavminden biri olarak tanımlar. Weil muhtemelen, İslam kaynaklarında yer alan Lokman hikayelerini inceleyerek bu bilgileri kendi eserine dahil etmiştir. Öyle ki Weil, Lokman'ı Davut zamanında yaşayan bir vezir olmasından çok Ad kavmine mensup bir kişi⁵⁴³ olarak tanımlamayı tercih etmiş görülmektedir.

⁵³⁷ Belkıs, beş yüz genç erkeği bakire kız gibi giydirdi ve bir o kadar genç bakire kızı, erkek gibi giydirdi. Kız gibi giyinen erkeklerin, kız gibi davranmalarını, genç erkek gibi giyinen kızların da Süleyman'ın karşısında erkek gibi davranmalarını emretti. Ayrıca altın ve elyafı dokunmuş bin halı serdi ve en iyi inci ve sümbüllerden oluşan bir taç ile birkaç yük misk, amber ve güney Arabistan'ın diğer değerli ürünlerini ekledi. İçinde deliksiz bir inci ve üzerinde eğri büğrü bir delik olan bir elmas bulunan mühürlü bir kutu ve son olarak da kristal bir kadeh ekledi. Süleyman eğer gerçek bir peygamber ise, genç erkekleri kızlardan ayırt edebileceğini, kapalı kutunun içindekileri tahmin edebileceğini, inciyi delebileceğini ve elmaştan bir iplik çekebileceğini ve son olarak kadehi ne gökten düşen ne de yerden çıkan suyla doldurabileceğini düşünmüştür.

⁵³⁸ en-Neml 27/29-34.

⁵³⁹ Mukatil Bin Süleyman, *Tefsir-i Kebir*, 2006, 3/250.

⁵⁴⁰ Yüctürk, "Belkıs", 5/421.

⁵⁴¹ Şehrin Süleyman tarafından kurulduğu, Sebe Kraliçesi Belkıs'ın Süleyman'ı Tedmür'de ziyaret ettiği ve mezarının da burada bulunduğu dair rivayetler bunlar arasındadır (Yâkût, II, 20; İbnü'l-Esîr, I, 238; Cevâd Ali, III, 77).

⁵⁴² II. Tarihler, 8:4.

⁵⁴³ Ömer Faruk Harman, "Lokman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/205.

Süleyman Peygamber'in Allah nazarındaki değerinin düştüğü ve hak yoldan çıktığı iddiaları, Kur'an ayetleriyle çelişmektedir. Kur'an, Süleyman'ı peygamberlerden ve salih kişilerden biri olarak anlatır. Ona verilen bilgelik, hikmet ve hükümlerlik yetenekleri övgüyle vurgulanır. Kur'an'da, Süleyman Peygamber'in hikmet ve şükür sahibi olduğu, Allah'a karşı sadakatle dolu bir hayat yaşadığı anlatılır.⁵⁴⁴ Bu nedenle, Süleyman Peygamber'in Allah nazarında değerinin düşmesi veya hak yoldan çıkması gibi iddialar, Kur'an'ın anlattığı karakter ve değerlerle uyuşmamaktadır. Mühür yüzüğünün bir balık tarafından yutulup, Süleyman Peygamber'in sofrasına gelen balığın karnında çıkması, İslam dışı kaynaklardan alınarak İslam geleneğine dahil edilmiş anlatılardır.⁵⁴⁵

4.3.9. Yahya, Meryem ve İsa

Kitabın son bölümde İslam ve Hristiyanlık inanç sisteminde önemli bir yere sahip olan İsa'nın yaşamındaki dönüm noktaları ele alınmaktadır. Öncelikli olarak Meryem'in doğumundan başlayarak, Zekeriya Peygamber'in gözetimi altında mabede adanması, Zekeriya Peygamber'in dualarına karşılık Yahya'nın müjdelmesi, İsa'nın olağanüstü doğumu, gerçekleştirdiği mucizeler ve nihai olarak göğe yükselişi olaylarını kapsamaktadır.

Weil, İmran bin Mattan, eşi Hanne ile Filistin'de yaşadıklarını ve ilerlemiş yaşlarına rağmen doğacak çocuklarını tapınağa hizmetkar olarak adadıklarını aktarmaktadır. İmran vefat edince Hanne, adını Meryem koyduğu bir kız çocuğu dünyaya getirmiş ve adağını nasıl yerine getireceğini düşünürken bir melek gelip adağının kabul olacağına dair teselli etmiştir. Meryem'in mabetteki vesayeti oklarla yapılan kura⁵⁴⁶ sonucunda Zekeriya Peygamber'e kalmıştır.⁵⁴⁷

Zekeriya'nın, Rabbine gizlice niyazından sonra,⁵⁴⁸ Cebrail ona da bir evladı olacağını müjdelemiştir. Zekeriya ise bunun olmasından şüphe duymuştur. Tanrı, ceza olarak Zekeriya'nın üç gün dilsiz kalacağını haber etmiştir. Bunların peşine Weil, Cebrail'in insan suretinde Meryem'e görünmesi ve bir oğul müjdesini vermesi,⁵⁴⁹ Meryem'in hamile kalma süreci, doğumu ve akrabaları tarafından azarlanması hadiselerini aktarmaktadır.

⁵⁴⁴ Sad 38/30, 40.

⁵⁴⁵ İskender Pala, "Mühr-i Süleyman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/524.

⁵⁴⁶ el-Al-i İmran 3/44.

⁵⁴⁷ Tapınakta bulunan yirmi dokuz rahip kura çekmek için Ürdün Irmağı'na gitmiş ve oklarını ırmağa atmışlardır, oku tekrar yükselip suyun üzerinde kalacak olanın Meryem'in velayetini almasına karar vermişlerdir.

⁵⁴⁸ Meryem 19/3-4.

⁵⁴⁹ Meryem 19/19.

Weil, İsa'nın mucizeleri arasında ölüleri dirilttiğini, çamurdan kuşlar yapıp canlandırdığını, elli bin hastayı iyileştirdiğini, havarilerin isteği üzerine gökten yiyecekleri tükenmeyen bir sofranın indiğini, bin üç yüz kişiyi doyurduğunu, İsa'nın havarilerin isteği üzerine Nuh'un oğlu Sam'ı dirilttiğini, havarileriyle⁵⁵⁰ ölü deniz yakınlarında bir kuru kafa bulup onu dirilttiğini ve Allah'a dua ettikten sonra o kişinin daha altmış altı yıl yaşadığını aktarmaktadır.⁵⁵¹

Weil, İsa'nın sonu hakkında iki farklı anlatı aktarmaktadır. Birincisinde, İsa'nın yerine ona benzeyen kişinin çarmıha gerilmesi ve İsa'nın göğe alınması yer alır. İkinci rivayette ise, paskalyadan bir gün önce yakalanan İsa'nın idam edilmesi planlanmışken, Tanrı'nın müdahalesiyle İsa'nın ruhu fark edilmeden alınıp geri verilmiştir. Bu olayda İsa'nın yerine ona benzer bir inançsız Yahudi idam edilmiştir. Meryem, oğluna eziyet edildiğini görünce derin bir üzüntü duymuş, İsa, annesine Tanrının yanında olduğunu ve diriliş gününde tekrar kavuşacaklarını söyleyerek annesini teselli etmiştir. Meryem bundan sonra altı yıl daha yaşamıştır.

İsa Peygamber kıyamet gününde yeryüzüne gönderileceğini ve fitneye sebep olan Deccalı ve yaban domuzunu öldüreceğini, kurt ile kuzunun yan yana otlayacak duruma geleceğini söylemiştir. Rahipler tarafından değiştirilen İncil'i ve put gibi tapılan haçı yakacağını, kendisinden sonra gönderilecek olan Hz. Muhammed'in öğretisini yayacağını ifade etmiştir.⁵⁵²

Weil, Meryem'in annesi için Hanne⁵⁵³ ismini zikrederken, Kur'an'da İmran'ın karısı olarak geçmektedir.⁵⁵⁴ Babası İmran İbn Masan /İmran⁵⁵⁵ ilerlemiş yaşına rağmen çocuk sahibi olmadığı aktarılmaktadır. Bu noktada bazı İslam kaynaklarında İmran'ın ve Hanne'nin çocukları olduğunu, son çocuklarını Allah'a adadıkları belirtilirken⁵⁵⁶ bazı İslam kaynaklarında

⁵⁵⁰ Weil, İsa'nın havarilerinden bahsederken onların kaç kişi olduklarını ya da isimlerini zikretmemektedir. Simon ismi sadece iki kere gökten sofraya indirildiği zaman geçer. Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 285-286. Bazı rivayetlere göre İsa'ya ilk inanan kişi Simon'dur. Geniş Bilgi için bkz. Osman Cilacı, "Havari", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/516.

⁵⁵¹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 285-286.

⁵⁵² Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 298.

⁵⁵³ İslam kaynaklarında Hanne Fâkûz'un kızı ve İshâ'nın kız kardeşi olarak geçmektedir. Bkz. Ömer Faruk Harman, "Meryem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/240.

⁵⁵⁴ el-Al-i İmran 3/35.

⁵⁵⁵ et-Tahrim 66/12.

⁵⁵⁶ İmran ve eşinin çokça erkek çocuğuna sahip oldukları, doğacak son çocuklarını ise Allah'a adadıkları, ancak Hanne'nin kız çocuğu doğurunca evladını Allah'a adayamayacağı için utanç duyduğu, daha sonra Zekeriya Peygamber'in, İmran'ın yanına giderek gelen vahiyle adağının kabul olduğu müjdesini vermesi Taberi'de bildirilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Ebu Cafer Muhammed Bin Cerir'üt Taberi - Faruk Gürtunca, *Tarih-i Taberi* (İstanbul: Saray Yayınevi), 2/301.

ise Weil'in anlatımına paralel bir şekilde hiç çocukları olmadığı aktarılır.⁵⁵⁷ Hanne'nin doğacak çocuğunu Allah'a adaması, adağının kabul olması ve adını Meryem koyması Kur'an ayetlerinde zikredilmektedir.⁵⁵⁸ Kur'an'da geçen, "kovulmuş şeytana karşı onu ve soyunu senin korumanı diliyorum", sözleri, İmran'ın karısının Meryem'e etmiş olduğu duadır.⁵⁵⁹ Ancak Weil bu sözlerin benzerini bir meleğin Hanne'ye söylediğini ifade etmektedir. Melek, Meryem'in şeytanın dokunuşundan korunduğu ve adağının kabul olduğu müjdesini vermiştir.⁵⁶⁰ Ancak bu ifade dünyaya gelen diğer çocukları kapsamamaktadır, dolayısıyla dünyaya her gelen çocuk günahla karşılaşacağı için yüksek sesle ağlamaktadır, denilmektedir Weil, böylece doğum sırasında yeni doğanların ağlamasını sembolik veya mistik bir şekilde açıklamaya çalışmıştır.

Kur'an, kuranın kalemle olduğu aktarırken⁵⁶¹ Weil, İslam kaynaklarında anlatılara yer vermiştir.⁵⁶² Buna göre kuranın Ürdün nehrinde yirmi dokuz kişiyle ve oklarla yapıldığını aktarmaktadır.⁵⁶³ Rivayetlere göre kura ya katılan kişi on dokuz ya da yirmi dokuz olarak belirtilmektedir.⁵⁶⁴

Zekeriya, mabette Meryem'in yanında kış mevsiminde taze yaz⁵⁶⁵ meyveleri görünce,⁵⁶⁶ Rabbine ona bir oğul vermesi için dua etmiştir.⁵⁶⁷ Kur'an'da ise Zekeriya, bu isteğini gizlice Rabbine niyaz etmiştir.⁵⁶⁸ Cebrail, Zekeriya'nın yanına gelerek "Allah sana Yahya⁵⁶⁹ isminde bir evladın olacağını müjdeliyor". O, Allah'tan bir kelime olan İsa'yı doğrulayacaktır⁵⁷⁰ diye bilgilendirmiştir. Zekeriya ise yaşının çok ileri olmasından dolayı bundan şüphe duymuş ve tanrıdan bir işaret istemiştir. Tanrı, ceza olarak Zekeriya'nın üç gün dilsiz kalacağını haber etmiştir.⁵⁷¹ Kur'an'da Zekeriya Peygamber'in üç gün konuşmamasının sebebi bir ceza olarak

⁵⁵⁷ Harman, Meryem 29/240.

⁵⁵⁸ el-Al-i İmran 3/35-37.

⁵⁵⁹ el-Al-i İmran 3/36.

⁵⁶⁰ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 281.

⁵⁶¹ el-Al-i İmran 3/44.

⁵⁶² Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 2/305.

⁵⁶³ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 281.

⁵⁶⁴ Harman, "Meryem", 29/240.

⁵⁶⁵ Meryem'e kışın, yaz meyvelerinin verilmesinin sebebi, Meryem'in yanına birinin gelmiş olabileceği şüphesini ve ihtimalini ortadan kaldırmak içindir. Çünkü Meryem'in bulunmuş olduğu odanın anahtarı bir tek Zekeriya'da bulunmaktadır. Zekeriya eğer kışın, kış meyvesi görmüş olsaydı, dışarıdan birisinin anahtar uydurup içeriye girmiş olabileceği düşüncesi akla gelebilirdi. Bkz. Taberi, *Tarih-i Taberi*, 2023, 2/304.

⁵⁶⁶ el-Al-i İmran 3/37.

⁵⁶⁷ el-Al-i İmran 3/38.

⁵⁶⁸ Meryem 19/3-4.

⁵⁶⁹ el-Al-i İmran 3/39.; Martin Luther, *Die Bibel* (Stuttgart: Privilegierte Württembergische Bibelanstalt, 1913), Lukas,1:13.

⁵⁷⁰ el Al-i İmran 3/39.

⁵⁷¹ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 282.

değil bir alamet olarak zikredilmektedir.⁵⁷² Bazı tefsir yorumcuları, Cebrail'in, Zekeriya peygambere oğul müjdesinden sonra tekrar Cebrail'den bir alamet istemesinden dolayı ceza olarak dilinin tutulması olarak gösterilmektedir.⁵⁷³ Muhtemelen Weil'de bu yorumu değerlendirerek eserine aktarmıştır.

Yahya ismi, oryantalistlerin Kur'an'a yönettiği eleştiri noktalarından biridir. Zira onlar Yuhanna ismi ile Yahya ismini aynı gördükleri için Kur'an'da "Daha önce duyulmamıştı" detayına itiraz etmektedir.⁵⁷⁴ Bu tartışma noktası Weil tarafından ele alınmamıştır.

Weil, Meryem'in Cebrail'le görüşmesini, İsa'ya hamile kalmasını, doğurma sürecini ele alırken Kur'an anlatısını takip etmiştir.⁵⁷⁵ Meryem'in İsa'ya hamile kalma şekli Kur'an'da zikredilmemektedir. Weil Cebrail'in, Meryem'in yanına insan suretinde gelmesi ve elbisesini parmağıyla kaldırıp üzerine üflemesi ve İsa'ya gebe kalması şeklinde olayı aktarmaktadır. Bu konuyla ilgili tefsir eserlerinde farklı yorumlar mevcuttur. Buna göre Cebrail, Meryem'in elbisesinin koynundan üflemiş ve bu üflemeyle Meryem hamile kalmıştır.⁵⁷⁶

Kur'an'da Meryem'in bir hurma ağacına yaslandığı aktarılırken,⁵⁷⁷ Weil hurma ağacının kurumuş olduğunu vurgulamaktadır.⁵⁷⁸ Nitekim tefsir yorumunda da Meryem'in kuru hurma ağacına yaslandığı bildirilmektedir.⁵⁷⁹ Halbuki bu ikisi arasında oldukça büyük bir fark bulunmaktadır. Ağacın kurumuş olması yeniden yeşermesi apokrif metinlerdeki bir husustur. Kur'an ise yaş olan bir hurma ağacından yediğini belirtmektedir. Dolayısıyla bazı İslam kaynaklarında olduğu gibi her iki kaynaktan gelen rivayetler birbirine karıştırılarak böyle bir anlatım ortaya çıkmış gözükmektedir. Meryem'in akıbetiyle ilgili olarak da onun, İsa'dan sonra daha altı yıl yaşayıp vefat etmiş olduğu rivayeti tercih edilmiş gözükmektedir.⁵⁸⁰

İsa Peygamber'in göstermiş olduğu mucizeler Kur'an'da; beşikte iken olgun bir insan tavrıyla konuşması,⁵⁸¹ anadan doğma körü ve alacalıyı iyileştirmesi,⁵⁸² ölüleri diriltmesi,⁵⁸³ çamurdan

⁵⁷² el-Al-i İmran 3/41.

⁵⁷³ Mukatil Bin Süleyman, *Tefsir-i Kebir*, çev. Beşir Eryarsoy (İstanbul: İşaret Yayınları, 2006), 2/525.

⁵⁷⁴ Yasin Meral, "Biz Yahyâ ismini daha önce kimseye vermedik!", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 58/1 (2017), 213-214.

⁵⁷⁵ Meryem 19/17, 19, 30, 23.

⁵⁷⁶ Zemahşeri, *El-Keşşaf*, 4/158.

⁵⁷⁷ Meryem 19/23.

⁵⁷⁸ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 284.

⁵⁷⁹ Mukatil Bin Süleyman, *Tefsir-i Kebir*, 2006, 2/528.

⁵⁸⁰ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 2/339.

⁵⁸¹ Meryem 19/30; el-Mâide 5/110; Âl-i İmrân 3/46

⁵⁸² Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110.

⁵⁸³ Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110

yaptığı kuş şekline üfleyip onu canlandırması,⁵⁸⁴ evlerde yenilen ve biriktirilen şeyleri haber vermesi şeklinde belirtilmektedir.⁵⁸⁵

Kur'an'da, gökten sofraya indirilmesi hadisesinde sofrada bulunan yiyeceklerin içeriğiyle ilgili bilgi aktarılmamaktadır.⁵⁸⁶ Tefsir eserlerinde sofrada hangi yiyeceklerin olduğu, ziyafetin kaç gün sürdüğüyle ilgili farklı yorumlar bulunmaktadır. Weil, İsa'nın havarilerine kaç ekmek olduğunu sorması üzerine beş tane demeleri ve bir balıklarının olması, Kitabı Mukaddes⁵⁸⁷ anlatılarından. İsa beş ekmek ve bir balıkla bin üç yüz kişiyi doyurmuştur.⁵⁸⁸ Weil, İsa'nın az miktarda yiyeceklerin bereketlendirdiğini ve çok kişinin bu sofradan doyduğunu yorumunu yapmaktadır.

Kur'an ayetlerinde İsa Peygamber'in hastaları iyileştirdiği haber verilmektedir, Weil, İsa'nın elli bin hastayı iyileştirdiğini belirtirken bu bilgiyi hangi kaynaktan aldığını belirtmeksizin eserinde yer vermiştir.

Nuh'un oğlu Sam'ı diriltip sonra hemen eski haline dönmesi hadisesi Taberi'de zikredilmektedir.⁵⁸⁹ Dört bin yıl⁵⁹⁰ İlyas döneminde⁵⁹¹ ölmüş olan birini canlandırıp, ölüm meleğinin suretini tarif etmesi, kabir sualinden ve azabından, cehennem azabından haber vermesi ve İsa Peygamber'in duası üzerine tekrar altmış altı yıl yaşayıp güzel ameller işlemesine Weil eserinde genişçe yer vermiştir.⁵⁹²

İslam kaynaklarında İsa Peygamber'in mucizelerine rağmen ona inanmayanlar, İsa'yı büyücülükle suçlayanlar domuz suretine çevrilmişler ve üç gün sonra ölmüşlerdir.⁵⁹³ Taberi'de

⁵⁸⁴ Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110.

⁵⁸⁵ Âl-i İmrân 3/49.

⁵⁸⁶ el-Mâide 5/112-115.

⁵⁸⁷ Markus, 6:38-44.

⁵⁸⁸ Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 293.

⁵⁸⁹ İsa'nın halkı İsa'ya şöyle sordu? Bundan başka da mucizen var mı ? İsa onlara şu cevabı verdi: "Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim, eğer diliyorsanız, çoktan ölmüş olan bir kişiyi bulun ben onu diriltiyim." (Ali İmran 3/49) İsrailoğulları düşündüler. Nuh'un oğlu Sam'dan başka bir ölü bulamadılar. Böylece İsa, Sam'ı diriltti. Detaylı bilgi için bkz. Taberi, *Tarih-i Taberi*, 2/331.

⁵⁹⁰ Weil'in yapmış olduğu bu tarihlendirme doğruyu yansıtmamaktadır.

⁵⁹¹ Rivayetlere göre İlyas MÖ 4526 tarihinde, İsa ise MÖ 5617/MS 33 vefat etmiştir. Aradaki fark hesaplandığı zaman bin küsur sene olarak ortaya çıkmaktadır. Bu hesap sonucunda İlyas ile İsa'nın arasında dört bin yıl söz konusu değildir. Bkz. M. Hanefi Palabıyık - Korkut Dindi, "İnsanlık Tarihi Bakımından Atamız Âdem ile Hz. Âdem", *Siyer Araştırmaları Dergisi* 9 (2012), 91-92.

⁵⁹² Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 285-292.

⁵⁹³ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 2/326.

bu mesh olayının madden ve manen olduğu açıklanmaktadır. Asilik yapanlar domuz yüzü almışlar ve üç gün sonra ölmüşlerdir.⁵⁹⁴

Kur'an, İsa Peygamber'in akıbeti hakkında kesin bir ifade kullanmamaktadır. Kur'an'da açıklanmayan bu hadise, tefsir eserlerinde detaylandırılarak anlatılmıştır. Nisa Suresi'nde geçen "şubbihe lehum" ifadesinden hareketle müfessirler, çarmıha gerilen kişinin İsa'ya benzetilen Yahuda⁵⁹⁵ ya da isim zikredilmeksizin İsa'ya benzetilen biri veya İsa'yı öldürmeye gelenler arasında olan casus birinin olduğu yorumunu yapmaktadırlar.⁵⁹⁶ Bazı alimler başkasının İsa'ya benzetilip öldürülmesi yorumunu değerlendirmektedirler. İsa'nın diri olarak Allah katına çıkarıldığını savunanlar, Ali İmran suresinin 55. ayetinde geçen "teveffa" kelimesinin "canı almak", "ruhu kabzetmek", "öldürmek" anlamlarını taşımadığını mecazi olarak ölme dışında başka anlamlara geldiğini savunmaktadırlar.⁵⁹⁷ Bazı müfessirler ise "teveffa" kelimesiyle Nisa Suresi 158'de geçen "...Allah onu kendi nezdine kaldırmıştır" ayetini beraber zikrederek, İsa'nın ölümünün farklı olduğu yorumunu yapmaktadırlar.⁵⁹⁸ Öte yandan, İslam alimleri, Hristiyan geleneğinde yer alan bilgileri değerlendirerek, İsa Peygamber ile ilgili çeşitli rivayetler ve yorumlar ortaya koymuşlardır.⁵⁹⁹

Weil, İsa'nın akıbetine dair geleneksel alimlerin anlatılarına yer vermiş, ancak herhangi isim ve kaynak belirtmemiştir. Ardından Kitabı Mukaddes anlatısına da yer vererek kaynak belirtmemiş ve iki gelenekten gelen anlatılara bir bütün olarak yer vermiştir. Cebrail'in, İsa Peygamber'i kimse fark etmeden bir pencereden göğe kaldırılması, İsa'nın kaçmaması için eve gizlice giren imansız bir Yahudi'nin İsa'ya benzetilmesi ve Havarilerin de o kişiyi İsa sanmaları, gün doğar doğmaz İsa'ya benzeyen kişinin tutuklanarak öldürülmesi, İslam kaynaklarında yer alan anlatılardır.⁶⁰⁰ İsa'ya benzeyen kişinin Yerusolim sokaklarında dolaştırılması ve bütün halkın ona bağırması, İsa'ya dikenli sopalar batırılması, bazılarının ise yüzüne tükürmesi⁶⁰¹ sonradan çarmıha gerilmesi⁶⁰² hadiseleri ise Kitabı Mukaddes anlatılarıdır.

⁵⁹⁴ Taberi, *Tarih-i Taberi*, 2/338.

⁵⁹⁵ Matthäus, 26:14-16. Bkz. Hristiyan inancına göre Yahuda, İsa'nın yerini söyleyerek ona ihanet eden kişidir.

⁵⁹⁶ Şenol Amedov, "Mukâtil b. Süleyman'ın Tefsirinde Hz. İsa'nın Vefatı Meselesi", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* IV (2016), 103-122.

⁵⁹⁷ Mahmut Aydın, *Hiz. İsa'ya Ne Oldu?* (Ankara: Otto, 2011), 105.

⁵⁹⁸ Yasin Öner, "Tefhimü'l-Kur'an'da Hz. İsa'nın Ref'i Konusu", *Dicle Üniversitesi* 35 (2020), 214.

⁵⁹⁹ Ömer Faruk Harman, "İsa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/472.

⁶⁰⁰ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 2013, 2/333-334. Ayrıca Bkz. Weil, *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*, 296.

⁶⁰¹ Matthäus, 26:67-68.

⁶⁰² Matthäus, 27:35.

Weil, İsa'nın ahir zamanda tekrar geleceği, Deccal ve domuzu öldüreceğine dair İslam geleneğinde yer alan hadise⁶⁰³ kaynak belirtmeksizin yer vermiştir.⁶⁰⁴

Weil, İsa'nın yaşamı ve ölümüyle ilgili bilgiler aktarırken özellikle Kur'an'da bulunan bilgileri aktarmaktan kaçınarak İslam geleneğinden gelen bilgilere yer vermiştir. Bu şekilde İsa'nın hayatıyla ilgili yorumlar İslam alimlerinin yapmış oldukları değerlendirmeden ibaret olmaktadır. Öte yandan bu anlatılar arasında Kitabı Mukaddes hikayelerine de yer vermiştir, ancak ilginç bir şekilde bu hikayeleri ve İslami anlatıları kaynak göstermeden ve birbirinden ayırmadan sunmuştur. Weil'in bu yaklaşımı, okuyucuda hangi bilginin İslami geleneğe, hangisinin Hristiyan geleneğine ait olduğu konusunda bir belirsizlik uyandırmaktadır.

⁶⁰³ Buhari, Buyu, 102, Mezalim 31; Tirmizi, Fiten 54.

⁶⁰⁴ İmam Celâleddin Suyuti, *Nuzul-i İsa*, çev. Harun Çetin (İstanbul: İlim ve Hikmet Yayınları), 15-16.

5. SONUÇ

Bu araştırma, 19. yüzyılda yaşamış olan Alman Yahudi oryantalist Gustav Weil'in üç eserinin detaylı bir şekilde incelenmesini kapsamaktadır. Araştırmamızda özellikle üzerinde durduğumuz ana konulardan biri, Kur'an-ı Kerim'in Yahudi kaynaklarından esinlenmiş olduğu iddiasıdır. Bu tezin savunucularından biri olarak Gustav Weil bilinmektedir.

Gustav Weil'in "*Historische Kritische Einleitung in den Koran*" adlı eseri, Kur'an'ın anlaşılmasında tarihsel eleştirel bir metodun kullanılmasını savunan ve bu metodun gerekliliğini vurgulayan bir çalışmadır. Weil, kendi döneminde, özellikle de dini metinlerin anlaşılması ve yorumlanmasında kullanılan metodolojileri Kur'an'a uygulayan öncülerden biridir.

Weil, Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için tarihsel bağlamı ve süreci göz önünde bulundurmanın önemini vurgulamıştır. Bu nedenle, Kur'an surelerini kronolojik olarak sıralamıştır. Surelerin kronolojik sıralanması, Kur'an'ın indiriliş süreci ve içerdiği mesajların gelişimi hakkında daha iyi bir anlayış sağlamaktadır. Weil bu yaklaşımla, Kur'an'ı anlamada ve yorumlamada daha sağlam bir temel oluşturmayı amaçlamıştır.

Gustav Weil'in "*Mohammed Der Prophet sein Leben und sein Lehre*" adlı çalışmasında, Hz. Muhammed'in hayatı ve öğretileri incelenmektedir, özellikle Yahudi toplumuyla olan etkileşimlerine ve bu etkileşimlerin Kur'an'ın içeriği üzerindeki potansiyel etkisine vurgu yapılmaktadır. Weil, Hz. Muhammed'in Yahudilerle olan ilişkilerinden bilgi edindiğini ve daha sonra bu edindiği bilgileri Kur'an'a dahil ettiğini, dolayısıyla Kur'an'ın vahiy unsuru olmadığını, aynı zamanda Hz. Muhammed'in Yahudi ve Hristiyanlarla olan etkileşimlerinden de etkilendiğini öne sürmektedir.

Ayrıca Weil, Hz. Muhammed'in epilepsi hastalığından muzdarip olduğunu; vizyonlar, hayaller gördüğünü ileri sürmektedir. Buna ek olarak Weil, Hz. Muhammed'in epilepsi nöbetleri geçirmesinin, onu yeni bir din kurmanın gerekliliğine inandırmış olabileceğini öne sürmekte ve böylece İslam'ın kuruluşunun Hz. Muhammed'in kişisel deneyimleri ve inançları tarafından yönlendirilmiş olabileceğini ima etmektedir.

Weil'in Hz. Muhammed hakkında ortaya koymuş olduğu çalışmaları ve yorumları, önceki oryantalist yorumlarının bir tekrarı olarak görmek mümkündür. Weil, bir önceki oryantalistlerin görüşlerini yinelemiş, ancak kendi düşüncelerini desteklemek için ek bir çaba sarf etmemiştir.

Weil'in çalışmalarının önceki oryantalist görüşleri yinelemesinde iki önemli faktör etkili olabilmektedir.

Weil'in Hz. Muhammed hakkındaki çalışmalarında önceki oryantalist yorumlarını tekrar etmesinin nedeni önceki oryantalistlerin görüşlerine katılmasıdır. Bu, Weil'in kendi araştırmalarında ve incelemelerinde kendi yorumlarına yer vermemesi ve daha çok önceki oryantalist çalışmaların sonuçlarını benimsemesi anlamına gelebilmektedir. Bu ise dönemin Batı merkezli bakış açısının oryantalistler arasındaki etkisini göstermektedir.

İkinci önemli faktör ise Weil'in kendi düşüncelerini desteklemek için ek bir çaba göstermemesi; onun, çalışmalarında özgün ve derinlemesine inceleme yapmamasından kaynaklanıyor olabilir.

Gustav Weil'in *“Biblische Legende der Muselmnner aus Arabischen Quellen Zusammengetragen und mit Jüdische Sagen Verglichen”* adlı eseri, peygamber kıssaları hakkında elde ettiği bilgilerin derlenmesinde dikkat çekmektedir. Bu eserde Weil'in takındığı tutum pasif bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Weil, elde ettiği bilgileri sadece aktarmakla yetinmiş, kendi yorumunu sunmamış ve topladığı kaynakları da dipnotunda belirtmemiştir.

Bu durum, okuyucuların elde edilen verileri Weil'in kişisel yorumu olmadan doğrudan değerlendirmesine olanak tanımaktadır. Ancak, bu tutum aynı zamanda eserin içeriğinin derinliğini ve anlaşılabilirliğini sınırlayabilmektedir. Weil'in sunulan bilgilerin kaynağını belirtmemesi, okuyucuların bilginin doğruluğunu sağlama veya daha fazla araştırma yapmaları konusunda zorluklarla karşılaşmalarına neden olabilmektedir.

Ayrıca, Weil'in eserinde, Geiger'in çalışmasında analiz edilmiş olan bölümlere dipnotlarla değinmesi dikkat çekicidir. Bu dipnotlar, Weil'in okuyucuları Geiger'in eserine başvurarak daha derinlemesine analizlere erişmelerine teşvik etmektedir. Bu durum, Weil'in kendi yorumunu sunmamakla birlikte, başka bir araştırmacının yorumlarına atıfta bulunarak analiz ve yorumlamaya katkıda bulunma çabasını yansıtmaktadır.

Weil'in eseri, peygamber kıssaları hakkında kapsamlı bir bilgi havuzu sunmasına rağmen, yorum eksikliği ve kaynakların belirtilmemesi gibi faktörler, eserin sadece aktarılan bilgilerden ibaret olduğunu ve akademik anlamda yetersiz kalabileceğini düşündürmektedir. Bu nedenle, Weil'in eserini tam olarak değerlendirmek ve anlamak için farklı kaynaklara başvurmak ve daha kapsamlı bir analiz yapmak gerekmektedir.

Weil'in, İslam ve Yahudi kaynaklarından topladığı bilgiler arasındaki farklılıkları dikkate almadan eserlerine dahil ettiği görülmüştür. Weil, eserlerinde İslam ve Yahudi kaynakları ile Kitabı Mukaddes anlatılarını bir bütün olarak sunmuştur. Bazı durumlarda, Kur'an ayetlerini tamamen göz ardı ederek sadece İslam ve Yahudi kaynaklarından aldığı bilgileri aktarmıştır. Bu ise o anlatının ya da konunun Kur'an'la bağlantılı olmadığı izlenimini vermektedir.

Weil'in yürütmüş olduğu çalışmalar, Batı'nın İslami metinleri ve Doğu kültürüne dair anlayışını derinleştirmede önemli bir etkiye sahiptir. Dönemin koşulları göz önünde bulundurulduğunda, Weil'in çalışmalarının kalitesini olumlu bir şekilde değerlendirmek mümkündür. O dönemde mevcut olan bilgi ve kaynakların sınırlılığı göz önüne alındığında, Weil'in bu konularda önemli bir akademik katkı sağladığı söylenebilir. Onun araştırmaları, belki de o zamanki bilgi ve anlayış düzeyi göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Ancak Gustav Weil'in eserlerinin detaylı bir incelemesi yapıldığında, bu çalışmaların akademik metodoloji ve disiplin açısından bazı yetersizlikler barındırdığı göz ardı edilemez.

KAYNAKÇA

- Adalbert, Merx. “Weil, Gustav”, *Allgemeine Deutsche Biografie*, 41/ 486-488. <https://www.deutsche-biographie.de/sfz84819.html>
- Ahmetbeyoğlu, Ali. “Tarihçi Theopanes Confessor ve Eserinin Türk Tarihi açısından Ehemmiyeti”. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 3/19 (Ocak 2011), 285-296.
- Altınel, Tolga Savaş. *İsrailoğulları'nın Kutsal Soyu Kohenler*. İstanbul: Milet Nihal, 2021.
- Altınel, Tolga Savaş. “Kur'an'ın Kavram ve Bağlam Hassasiyetine Bir Örnek Olarak İdris Peygamber”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 61/1 (2020), 1-29.
- Amedov, Şenol. “Mukâtil b. Süleyman'ın Tefsirinde Hz. İsa'nın Vefatı Meselesi”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* IV (2016), 95-124.
- Araz, Ömer Faruk. “Yahudi Dini Literatüründe İsmail ile İlgili Rivayetlerin Analizi”. *Kocaeli İlahiyat Dergisi* 6/1 (2022), 119-150-.
- Armstrong, Karem. *Im Kampf für Gott: Fundamentalismus in Christentum, Judentum und Islam*. çev. Barbara Schaden. München: Goldmann Verlag, 204.
- Ayca, İrfan. “Urve bin Zübeyr”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42/183-185. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Aydemir, Abdullah. *Tefsirde İsrâiliyyât*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2019.
- Aydın, Mahmut. *Hız. İsa'ya Ne Oldu?* Ankara: Otto, 2011.
- Baki, Adam. “Sept Yahudileri”. *Uluslararası Sempozyum. Ankara Dinler Tarihi Araştırmaları VIII* (2012), 121-127.
- Barış, Mustafa Necati. “Kuruluşundan Emevîler'in Sonuna Kadar Mekke Şehrini İdaresi”. *İslami Araştırmalar* 32/3 (2021), 567-581.
- Batuk, Cengiz. “Âdem ve Havva'nın Kitabı: Eski Ahit Apokrifasında Âdem ve Havva'nın Hayatı”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/10 (2006), 51-96.
- Bilici, Faruk. “Antoine Isaac Silvestre de Sacy”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/366-367. İstanbul: TDV Yayınları, 2018.
- Bin Gorion, Micha Josef - Bin Gorion, Rahel. *Aus Midrasch und Agada*. Berlin: Schocken Verlag, 1934.
- Biographie, Deutsche. “Bergsträßer, Gotthelf - Deutsche Biographie”. Bayerische Staatsbibliothek. Erişim 24 Ocak 2024. <https://www.deutsche-biographie.de/sfz3917.html>
- Bobzin, Harmut. *Mohammed*. München: Verlag C.H. Beck, 2016.
- Bolay, Süelyman Hayri. “Âdem”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1/358-363. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Bozkurt, Nebi. “Makamı İbrahim”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 27/412-413. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Bozkurt, Nebi. “Uc bin Unuk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42/34-35. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Buhari, Muhammed İsmail. *Sahih-i Buhari*. çev. Mehmet Sofuoğlu. Ankara: Ötüken Yayınları, 1987.

- Bulut, Yücel. “Oryantalizmin Kısa Tarihi”. *Hadis Tetkikleri Dergisi* 2/1 (2004), 215-220.
- Cerrahoğlu, İsmail. “Oryantalizm ve Batıda Kur’an ve Kur’an İlimleri Üzerine Araştırmalar”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1-4 (1998), 95-136.
- Cilacı, Osman. “Havari”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/513-516. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Classeni, Ioannis. *Theopanes Chronographia*. Bonna: Impensis E. Weberi, 1839.
- Çakmakçı Turan, Hayrunnisa. “Tavusla Düşüş, Simurgla Yükseliş İslam Orta çağına Damgasını Vuran Kuş Risaleleri ve Safir-i Simurg”. *Vakıflar Dergisi* 38 (2012), 165-172.
- Çap, İbrahim. “Gayr-i Müslimlerin Kur’an Tercümelerindeki Hatalarının Batı’da İslâm ve Hz. Peygamber İmajına Olumsuz Etkileri”. *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 5/1 (Nisan 2021), 22-60.
- Demirkıvrın, Sine. “Orta Çağ’da Batıda yapılan İlk Kur’an Çevirileri ve Çevirmenlerin Çeviri Stratejisi”. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)* 9/1 (2014), 233-247.
- Duman, Muhammet Fatih. *Gelibolulu Mustafa Ali’nin Zübdetü’l-Tevarih Adlı Eserinin 1-111 Varaklar Arası Edisyon Kritiği*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006.
- Durmuş, İsmail - Sadgrove, Philip Charles. “Muhammed Ayyad Tantavi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39/578-579. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Elçioğlu Şaylıgil, Ömür. “Hipokrat’tan Günümüze Epilepsi”. *Düşünen Adam-Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi* 3/3 (1991), 95-97.
- Erdem, İlhan. “Sprenger Aloys”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37/421-422. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Erul, Bünyamin. “Hz. Aişe kaç yaşında evlendi? Dokuz mu, On mu”. *İslam Araştırmaları Dergisi* 19/4 (2006), 637-649.
- Etheridge, John Wesley. *The Targums of Jonathan Ben Uzziel On the Pentateuch*. London: Printed By William Nichols, 1862.
- Fayda, Mustafa. “Abdullah b. Sa’d b. Ebu Sehr”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1/130-131. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Fraiser, Ottfried. *Modern Jewish Scholarship on İslam in Context, Rationality, Eoropean Borders, and the Search for Belonging*. Berlin, Boston: Walter the Gruyter GMBH, 2018.
- Frederic H. Chase, Jr. *The Fathers Of The Church A New Translation Vol 37*. Fathers Of The Church, Inc., 1958. <http://archive.org/details/fathersofthechur009511mbp>
- Gaster, Moses. *The Asatir the Samaritan book of the “Secrets of Moses”*. London: Published By Theroyalasiatic Society, 1927.
- Geiger, Abraham. “Die Hochschule Für Die Wissenschaft Des Judentum”. *Mit Einer Wissenschaftlichen Beigabe vom Lehrer-Collegium*.
- Geiger, Abraham. *Was hat Mohammed aus dem Judenthume Aufgenommen? Eine von der Königl. Preussischen Rheinuniversität gekrönte Preisschrift*. Bonn: F. Baaden, 1833.
- Glei, Reinhold. *Frühe Koranübersetzungen, Europäischer und Ausereuropäische Fallstudien*. Trier: WVT Verlag, 2012.

- Gould, Sabine Baring. *Legends of Old Testament characters, from the Talmud and other sources*. London: Macmillan and co, 1871.
- Görgün, Hilal. “Gustav Weil”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 43/154. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Gözeler, Esra. “Corpus Coranicum Projesi: Kur’an’ı Geç Antik Döneme Ait Bir Metin Olarak Okumak”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53/2 (2012), 219-253.
- Gözeler, Esra. “Kur’an Ayetlerinin Tarihlendirilmesine Batılı Yaklaşımlar”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51/1 (Nisan 2010), 295-326.
- Graves, Michael Wesler. “The Upraised Mountain and Israel’s Election in the Qur’an and Talmud”. *Comparative Islamic Studies, Wheaton College*, 141-177.
- Güç, Ahmet. “Salih”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36/32-33. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Gürkan, Salime Leyla. “Abraham Geiger”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1/471-473. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Gürkan, Salime Leyla. “Sebt”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36/256-258. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Hagemann, Ludwig. *Der Kur’an in Verständnis und Kritik bei Nikolaus von Kues*. Frankfurt am Main: Verlag Josef Knecht, 1976.
- Harman, Ömer Faruk. “Asaf bin Berahya”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 3/455. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Harman, Ömer Faruk. “Aziz-i Mısır”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4/343-344. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Harman, Ömer Faruk. “Davud”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 9. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Harman, Ömer Faruk. “Habil ve Kabil”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 14. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Harman, Ömer Faruk. “Hud”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 18/279-281. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Harman, Ömer Faruk. “Hz. İsmail-Hz. İbrahim ve Kurban”, 1. Hz. İbrahim Sempozyumu Bildirileri. ed. Ali Bakkal. Şanlıurfa: Şurkav Yayınları, 1997.
- Harman, Ömer Faruk. “İbrahim”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 21/272-273. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Harman, Ömer Faruk. “İdris”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 21/478-480. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Harman, Ömer Faruk. “İrem”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22/443. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Harman, Ömer Faruk. “İsa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22/465-472. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Harman, Ömer Faruk. “Lokman”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 27/205-206. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

- Harman, Ömer Faruk. “Meryem”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29/236-242. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Harman, Ömer Faruk. “Musa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/207-213. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Harman, Ömer Faruk. “Süleyman”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 38/56-60. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Harman, Ömer Faruk. “Yafes”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 43/174-175. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Harman, Ömer Faruk. “Yuşa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44/43-45. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Hartwig, Dirk. “Die Wissenschaft des Judentums” und die Anfänge der kritischen Koranforschung: Perspektiven einer modernen Koranhermeneutik”. *Zeitschrift für Religions- und Geistesgeschichte* 61/3 (2009), 234-256.
- Hartwig vd., Dirk. *Im Vollen Licht der Geschichte: Die Wissenschaft des Judentums und die Anfänge der kritischen Koranforschung*. Würzburg: Ergon, 2008.
- Heschel, Susannah. *Jüdischer Islam: Islam und jüdisch-deutsche Selbstbestimmung*. çev. Dirk Hartwig vd. Berlin: Matthes & Seitz Berlin, 2018.
- İbn Mace. *Süneni İbn Mace*. çev. Haydar Hatipoğlu. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2012.
- Johnston-Bloom, Ruchama. “Jews, Muslims and Bildung: the German-Jewish Orientalist Gustav Weil in Egypt”. *New York University* 8/2 (2014), 49-54.
- Kandemir, M. Yaşar. “İbn Seyyidünnas”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 20. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Karaman vd., Hayrettin. *Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meal*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2014.
- Kassimova, Aigul. *Die Bekehrung des Sarazenen: Untersuchungen zum Bild des Islam in den mittenglischen Romanen*. Bonn: Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität, Philosophischen Fakultät, 2006. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:5-07362>
- Katar, Mehmet. *Kur'an'da Yahudiler*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2019.
- Kavas, Ahmet. “Journal Asiatique”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 23/582-583. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Kaya, Mahmut. “İskender”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22/555-557. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Khairy, Ali Ahmet Mohammed. “Deutsche Koranübersetzungen des 17. Jahrhunderts”. *Bulletin of The Faculty of Languages & Translation* 20 (Ocak 2021), 102-127.
- Köksal, M. Asım. *Peygamberler Tarihi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 18. Basım, 2013.
- Köksal, M. Asım. *Peygamberler Tarihi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 18. Basım, 2013.
- Kurban, Nur Ahmet. “İslam Kaynaklarına göre Sebt Yahudilerinin Maymuna Dönüştürülmesi Meselesi”. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 13/1 (2013), 9-28.

- Kurt, Ali Osman. “Talut”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39/552-553. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Kurtoğlu, Muhammet Hanefi. “Kavalalı Mehmet Ali Paşa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25/62-65. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Kuzgun, Şaban. “Haman”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 15/436-437. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Laurance, Richard. *İdris Peygamberin İki Kitabı*. çev. Oğuz Eser. İstanbul: İdil Yayıncılık, 2012.
- Luther, Martin. *Die Bibel*. Stuttgart: Privilegierte Württembergische Bibelanstalt, 1913.
- Meral, Yasin. “Biz Yahyâ ismini daha önce kimseye vermedik!” *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 58/1 (2017), 213-223.
- Meral, Yasin. “Ey iman edenler! Siz de Mūsâ’ya eziyet edenler gibi olmayın! (33/el-Ahzab:69)”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47-67.
- Meral, Yasin. *Samirinin Buzağısı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018.
- Mukatil Bin Süleyman. *Tefsir-i Kebir*. çev. Beşir Eryarsoy. İstanbul: İşaret Yayınları, 2006.
- Mukatil Bin Süleyman. *Tefsir-i Kebir*. çev. Beşir Eryarsoy. İstanbul: İşaret Yayınları, 2006.
- Neuwirth, Angelika. *Der Koran als Text der Spätantike: ein europäischer Zugang*. Berlin: Verlag der Weltreligion, 1. Aufl., 2010.
- Neuwirth, Angelika. *Im Vollen Licht der Geschichte, Die Wissenschaft des Judentums und die Anfänger der kritischen Koranforschung*. Würzburg: Verlag Ergon, 2008.
- Nöldeke, Theodore. *Geschichte des Qorans*. Leipzig: Dieterich’sche Verlagsbuchhandlung, 1909.
- Nuhoğlu, Hidayet Yavuz. “Regis Blachere”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6/244-245. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Onur, Enes Furkan. *Corpus Coranicum Projesi Dökümantasyon Bölümlerinin Analizi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, 2022.
- Onur, Enes Furkan. *Corpus Coranicum Projesi Dökümantasyon Bölümlerinin Muhteva ve Analizi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2023.
- Öner, Yasin. “Tefhimü’l-Kur’an’da Hz. İsa’nın Ref’i Konusu”. *Dicle Üniversitesi* 35 (2020), 211-231.
- Özaydın, Abdulkerim. “Ebü-l Fida”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/320-321. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Özaydın, Abdulkerim. “El-Muhtasar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/70-71. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Özbek, Ömer. “Kıraat Farklılıklarının Anlama Etkisi”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 39 (ubat 2015), 163-181.
- Özel, Recep Orhan. “Fil Sûresi ile İlgili Modern Yorumların Kritiği”. *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 4/2 (Ekim 2020), 337-371.
- Özkan, Halit. “Zühri”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44/544-549. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

- Öztürk, Mustafa. "Bilge Kul-Musa Kıssası ve İslam Kültüründe Hızır Mitosu". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14/14-15 (2003), 245-281.
- Öztürk, Mustafa. "Zülkarneyn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44/564-567. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Öztürk, Zehra. "Züleyha". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44/552-553. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Pala, İskender. "Mühr-i Süleyman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/523-525. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Palabıyık, M. Hanefi - Dindi, Korkut. "İnsanlık Tarihi Bakımından Atamız Âdem ile Hz. Âdem". *Siyer Araştırmaları Dergisi* 9 (2012), 69-103.
- Paret, Rudi. *Arabistik und Islamkunde an Deutschen Universitäten: Deutsche Orientalisten seit Theodor Nöldeke*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1966.
- Paret, Rudi. *Der Koran als Geschichtsquelle*, 1961. <https://doi.org/10.1515/islam.1961.37.1-3.24>
- Pertsch, Wilhelm. *Die Arabischen Handschriften der Herzoglichen Bibliothek zu Gotha*. Gotha, 1883. <https://menadoc.bibliothek.uni-halle.de/publicdomain/content/titleinfo/667750>
- Philippson, Ludwig. *Allemeine Zeitung des Judentums*. Leipzig: Verlag von Baumgärtners Buchhandlung, 1843.
- Polat, Hüseyin. *Oryantalistlerin Kur'an vahyini tarihlendirme çalışmaları- Alman öncüler: Gustav Weil ve Theodor Nöldeke örneği*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2019.
- Pretzl, Otto. *Die Fortführung des Apparatus Criticus zum Koran*. München: Verlag der Bayrischen Akademie der Wissenschaften, 1934.
- Salihoğlu, Mahmut. "Samiri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36/78-79. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Savaş, Rıza. "Cüveyriye bint Haris". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8/146. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Savaş, Rıza - Dumlu, Ömer. "Nüzul Sırasına Göre Ayet Ayet Kur'an'ın Yorumu".
- Schaffrodt, Petra. "Juden an der Universität Heidelberg Dokumente aus sieben Jahrhunderten". *Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg*.
- Seçkin, Serya. *Siyer Çalışmalarında Alman Şarkiyatçı Gustav Weil ve Osmanlı Siyer Müellifi Filibeli Ahmet Hilmi'nin Eserlerinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Atatürk Üniversitesi, 2021.
- Sinai, Nicolai - Kaiser, Helga. *Der Entstehung des Korantextes auf der Spur*. Potsdam: Welt und Umwelt der Bibel, 2010.
- Singer, İsidore. "Solomon's Carpet". *The Jewish Encyclopedia*. 11/440. New York/London, 1905.
- Suyuti, İmam Celaledin. *Nuzul-i İsa*. çev. Harun Çetin. İstanbul: İlim ve Hikmet Yayınları, ts.
- Şahin, Begüm. "Epilepsi". *Acıbadem Üniversitesi, Bezelye Dergisi*.
- Taberi, Ebu Cafer Muhammed Bin Cerir'üt. *Tarih-i Taberi*. çev. Faruk Gürtunca. İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2023.
- Taberi, Ebu Cafer Muhammed Bin Cerir'üt. *Tarih-i Taberi*. çev. Faruk Gürtunca. İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2023.

- Tolmacheva, Marina. "Makdisi Muhammed bin Ahmed". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 27/431-432. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Ünal, Saadettin. "Kâbe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/14-21. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Vollbach vd., Eckehard. *Porträts deutscher Juden*. Leipzig: Edition Chrismo in der Evangelischen Verlagsanstalt, 2020.
- Weech, Friedrich. *Badische Biografien*. Karlsruhe: Braunschen Hofbuchhandlung, 1891.
- Weil, Gustav. *Biblische Legenden Der Muselmänner. Aus Arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*. Frankfurt am Main: Literarische Anstalt, 1845.
- Weil, Gustav. *Die Poetische Literatur der Araber*. Stuttgart, Tübingen: Verlag der Cotta'schen Buchhandlung, 1837.
- Weil, Gustav. *Historische Kritische Einleitung in den Koran*. Bielefeld: Velhagen Klasing, 1878.
- Weil, Gustav. *Historische Kritische Einleitung in den Koran*. Bielefeld. Bielefeld: Velhagen Klasing, 1844.
- Weil, Gustav. *Mohammed der Prophet sein Leben und seine Lehre*. Stuttgart: Meßlerschen Buchhandlung, 1843.
- Weil, Gustav. *Tausend und Eine Nacht*. Stuttgart: Rieger'sche Verlagsbuchhandlung, 1889.
- Woodhead, Christine. "Muir Sir William". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/94. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Yaşar, Hüseyin. "Aydınlanma Döneminde Batı'da Kur'an Algısı 2". *DEÜİFD*, XXV, 95-125.
- Yılmaz, Ziya. "Josef Horowitz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 18/242-243. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Yiğit, İsmail. "Etienne-Marc Quatremere". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 34/369. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Yüceltürk, Orhan Seyfi. "Belkıs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/421-422. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- "Anne Seubert, Corpus Coranicum, Textdokumentation und historisch-kritischer Kommentar zum Koran, Interview mit Marx, Michael, 9.1.2011 - Google Suche". Erişim 24 Ocak 2024. <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=Anne+Seubert%2C+Corpus+Coranicum%2C+Textdokumentation+und+historisch-kritischer+Kommentar+zum+Koran%2C+Interview+mit+Marx%2C+Michael%2C+9.1.2011>
- "Dinler Tarihi Sempozyumu 1_1.pdf". Erişim 15 Şubat 2024. https://asbuyayin.asbu.edu.tr/sites/asbuyayin.asbu.edu.tr/files/inline-files/Dinler%20Tarihi%20Sempozyumu%201_1.pdf
- Allgemeine Zeitung des Judentums*. "Heidelberg" (27 Ağustos 1861).
- Der Israelit*. "Heidelberg" (28 Ağustos 1861). [http://www.alemanniajudaica.de/heidelberg_jued_dozenten.htm#Ernennung%20von%20Prof.%20Dr.%20Weil%20zum%20Ordinarius%20\(1861\)%C2%A0](http://www.alemanniajudaica.de/heidelberg_jued_dozenten.htm#Ernennung%20von%20Prof.%20Dr.%20Weil%20zum%20Ordinarius%20(1861)%C2%A0)
- "Inhouse-Digitalisierung / 4 (1891) [508]". 1891. Erişim 24 Ocak 2024. <http://digital.blb-karlsruhe.de/blbihd/153323>

Morgenblatt für Gebildete Stände. “Korrespondenz Nachrichten. Konstantinopel” (27 Ağustos 1832), 205/820. https://digipress.digitale-sammlungen.de/view/bsb10531705_00211_u001/1

Kutsal Kitap ve Deuterokanonik Kitaplar. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2015.

The Book of Jasher. Published By J. H. Parry&Company, 1887. <https://www.holybooks.com/wp-content/uploads/Book-of-Jasher.pdf>

https://dwb.thulb.uni-jena.de/rsc/viewer/ufb_derivate_00004399/Ms-orient-A01578_010.tif?logicalDiv=log_ufb_derivate_00004399

<https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/225/624/aynzeliha-golu>

<https://www.deutsche-biographie.de/sfz3917.html>

<https://qantara.de/termin/von-der-jeschiwa-nach-kairo-wie-gustav-weil-zu-einem-pionier-der-koranforschung-wurde>

Rom Neckar, 27. Juli. Die philosophische Fakultät der Universität Heidelberg hat in diesen Tagen einen wirklich bemerkenswerthen Beitrag zur Judenemanzipation geliefert. Wir waren über dies philosophische (?) Verdikt um so mehr erstaunt, als es eben auf Anregung von Männern ausging, die sonst die freisinnige Richtung in Kirche und Staat zu verfolgen vorgeben und zuweilen auch wirklich verfolgen. Es handelte sich um die Verleihung der außerordentlichen Professur an den ältesten Dozenten der Universität, dessen Name sich durch seine „Grundlagen des deutschen Rechts“, ein Werk voll tiefsinniger geschichtlicher Forschung und ausgezeichnete Gelehrsamkeit, in der wissenschaftlichen Welt einen guten Klang erworben. Da derselbe jedoch gleichzeitig bei der Bibliothek beschäftigt ist und einen, als tüchtigen Orientalisten und Biographen Mahomed's bekannten jüngern Dozenten als Bibliothekar zum Vorgesetzten hat, so wollte man der Konsequenz halber auch diesem die Professur verleihen, und stellte demzufolge an die philosophische Fakultät die Anfrage, ob sie lehren, da er israelit. Konfession, als Professor extraord. annehmen wolle. Die beratende Stimme der Fakultät sprach sich mit großer Majorität für das Nein aus, da ein Israelit nicht den vorgeschriebenen Eid auf das Evangelium leisten könne. Da Gelehrte gewöhnlich ein Prinzip bis an seine äußersten Konsequenzen verfolgen, so wollen wir doch einmal einen Schritt rückwärts thun und fragen: Ist denn der Eid auf das Evangelium nicht auch bei der Promovirung zum Doktor vorgeschrieben und kommt es denn nicht jedes Jahr vor, daß Israeliten promoviren, ohne den Eid auf das Evangelium zu leisten? Daß die Promovirung für den Promovirenden mit großen Kosten verbunden ist, während die Ernennung zum Prof. extraord. in finanzieller Rücksicht mit der Universität nichts zu schaffen hat, kann hierbei natürlich nicht in Betracht kommen. Die Verleihung der Professur an die genannten Dozenten ist schon früher wiederholt in Anregung gekommen und dem Vernehmen nach nur deshalb unterblieben, weil der Bibliotheksvorstand keine Professoren (Kollegen) zu Untergebenen haben wollte. — Da sich jedoch, wie es von dem Rechtlichkeitsfinne und der bessern Einsicht dieses Gelehrten zu erwarten war, dieser Anstand gehoben, war diese Gelegenheit recht passend, der Emanzipation ein wohlbegründetes Faktum entgegenzustellen. Man erwartet allgemein von der Liberalität der Regierung, daß sie diese beratende Stimme der Universität nicht in Berücksichtigung ziehen und zwei achtbaren Gelehrten wegen einer philosophischen Subtilität nicht die längst verdiente Auszeichnung entziehen werde. (Fr. S.)

27 Temmuz 1845 tarihli "Allgemeine Zeitung des Judentum" gazetesi.

Gustav Weil'in oy birliğiyle Heidelberg Üniversitesinde Doçentliğinin kabul edilmesini gösteren bir Makale.

Heidelberg, 11. August. Die Ernennung des Professors Dr. Weil, eines Israeliten, zum Ordinarius der philosophischen Facultät an unserer Hochschule ist für die freisinnige Richtung des gegenwärtigen Ministeriums bezeichnend. Weil war seit einer Reihe von Jahren als zweiter Bibliothekar mit dem Titel eines Honorarprofessors an unserer Universität verwendet, ohne daß es ihm seiner Religionseigenschaft wegen gelingen konnte, die Stelle eines ordentlichen Professors und Mitgliedes der philosophischen Facultät zu erlangen. Er ist der erste Israelite, der eine ordentliche Professur an unserer Hochschule bekleidet. Weil gilt mit Recht als einer der gründlichsten Kenner der arabischen Sprache und Literatur in unserer Zeit. (S. M.)

Heidelberg, 11. August. Die Ernennung des Professors Dr. Weil, eines Israeliten zum Ordinarius der philosophischen Facultät an unserer Hochschule hat hier, wie der „Schw. M.“ berichtet, allgemeine Zufriedenheit erregt und ist für die freisinnige Richtung des gegenwärtigen Ministeriums bezeichnend. Weil war seit einer Reihe von Jahren als zweiter Bibliothekar mit dem Titel eines Honorarprofessors an unserer Universität verwendet, ohne daß es ihm seiner Religionseigenschaft wegen gelingen konnte, die Stelle eines ordentlichen Professors und Mitgliedes der philosophischen Facultät zu erlangen. Er ist der erste Israelit, welcher eine ordentliche Professur an unserer Hochschule bekleidet. In

der gelehrten Welt ist Weil durch seine Geschichte Muhammed's und des Kalifats rühmlichst bekannt; durch umfassendes Quellenstudium und kritische Sichtung der bisherigen historischen, vielfach irrthümlichen Ansichten über Entstehung und Ausbreitung des Islams hat Weil auf diesem wichtigen, aber bis dahin verworrenen und dunkeln Geschichtsgebiete erst Bahn gebrochen und Licht geschaffen. Weil gilt mit Recht als einer der gründlichsten Kenner der arabischen Sprache und Literatur unserer Zeit.

11 Ağustos 1861 tarihli "Der Israelit" dergisi ve "Allgemeine Zeitung" gazetesinde yayımlanan yazılar.

Heidelberg Üniversitesinin ilk İsrailli profesörü Gustav Weil.

ÖZGEÇMİŞ

İlk, orta ve lise öğrenimini Almanya’da tamamladı. 2019 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

“*Alman Yahudi Oryantalist Gustav Weil’in (1808-1889) Kur’an ve Hz. Muhammed Algısı*”, adlı bildiri yayımlanmıştır.⁶⁰⁵

⁶⁰⁵ “Dinler Tarihi Sempozyumu 1_1.pdf” (Erişim 15 Şubat 2024), 459-478.
<https://asbuyayin.asbu.edu.tr/tr/node/397>